

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Vaida BLAŽYTĖ

NACIONALINIO BIUDŽETO PAJAMŲ KITIMO TENDENCIJOS

Magistro darbas

Šiauliai, 2007

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

NACIONALINIO BIUDŽETO PAJAMŲ KITIMO TENDENCIJOS

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04S)**

Magistro darbo autorius Vaida Blažytė

Vadovė doc. dr. Auksė Felomėja Norkuvienė

Recenzentas:.....

SANTRAUKA

Vaida Blažytė

Nacionalinio biudžeto pajamų kitimo tendencijos. Magistro darbas.

Magistro darbe nagrinėjamos Lietuvos nacionalinio biudžeto pajamų kitimo tendencijos, didžiausią dėmesį skiriant mokestinėms pajamoms. Apžvelgtas biudžeto įplaukų plano vykdymas nurodant nukrypimų nuo prognozių priežastis. Koreliacinės ir regresinės analizės būdu įvertinamas įvairių ekonominių rodiklių poveikis nacionalinio biudžeto pajamoms. Atlikta savivaldybių (sugrupuojant į apskritis) biudžetų pajamų ir jas veikiančių rodiklių padėties ir sklaidos charakteristikų analizė. Taip pat remiantis šiais rodikliais apskritys sugrupuotos į keturis klasterius ir apžvelgtos tokio grupavimo rezultatų pokyčių tendencijos. Palyginta Lietuvos ir kitų ES šalių mokesčių našta, nurodant jos mažinimo naudą ir pagrindžiant A. Laffero teorinę koncepciją. Tyrimo metu numatytos nacionalinio biudžeto pajamų ir jų sudėtinių dalių pajamų perspektyvos.

SUMMARY

Vaida Blažytė

Change tendencies of national budget income. Master's work.

This Master's work analyses change tendencies of Lithuanian national budget income, with most attention focused on tax income. Budget income plan execution is covered and includes indication of reasons for deviations from the forecast. Correlation and regression analysis helps evaluate links of various economic indicators and national budget income. Status and distribution analysis of municipality (grouped by district) budgets' income and of indicators, which impact them, are carried out. Based on these indicators districts are grouped into four clusters and change tendencies of such grouping results are reviewed. Lithuanian and other EU countries' tax burden is compared, by indicating benefits of its decrease according to A. Laffer theoretical concept. During research national budget and its composite parts' income perspectives are envisaged.

TURINYS

IVADAS	6
1. NACIONALINIO BIUDŽETO PAJAMŲ TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Biudžeto sąvokos istorinė raida	10
1.2. Biudžeto ypatumai, funkcijos ir formavimo principai	13
1.3. Biudžeto sandara ir jos formos	15
1.4. Biudžeto mokesčių pajamų teorijos.....	17
1.4.1. Mokesčių teorijos.....	18
1.4.2. Biudžeto įplaukų priklausomybės nuo mokesčių tarifų minties raida.....	19
1.4.3. A. Laffero teorinė koncepcija	21
1.5. Lietuvos nacionalinio biudžeto pajamos kaip sudėtinė valstybės pajamų sistemos dalis	23
1.6. Lietuvos nacionalinio biudžeto pajamų klasifikacija ir jų pasiskirstymas	25
1.7. Lietuvos valstybės biudžeto pajamos.....	27
1.7.1. Mokestinės pajamos.....	27
1.7.2. Nemokestinės pajamos.....	30
1.8. Lietuvos savivaldybių biudžetų pajamos	31
1.8.1. Savivaldybių biudžetų pajamų struktūra	31
1.8.2. Mokesčių pajamų decentralizavimo diskusiniai klausimai.....	34
1.9. Nacionalinio biudžeto pajamų tyrimo metodai	36
2. LR NACIONALINIO BIUDŽETO PAJAMŲ KITIMO TENDENCIJOS	41
2.1. Nacionalinio biudžeto pajamų dinamika	41
2.2. Nacionalinio biudžeto mokesčių pajamų struktūros analizė.....	44
2.3. Nacionalinio biudžeto pajamų plano vykdymo analizė	47
2.4. Nacionalinio biudžeto pajamų dinamikos skirtumus lemiančių priežasčių analizė	53
2.4.1. Nacionalinio biudžeto pajamų ryšys su jį veikiančiais rodikliais	53
2.4.2. Nacionalinio biudžeto pajamų ryšys su mokesčiais ir nemokesčiais pajamomis, svarbiausių mokesčių poveikis mokesčiams pajamoms.....	55
2.4.3. Nacionalinio biudžeto mokesčių pajamų ryšio su jas veikiančiais ekonominiais rodikliais stiprumo ir krypties įvertinimas.....	58
2.5. Lietuvos savivaldybių biudžetų pajamų analizė 2003 – 2005 m.	60
2.5.1. Savivaldybių (jas sugrupuojant į apskritis) biudžetų pajamų padėties ir sklaidos charakteristikos	61
2.5.2. Apskričių grupavimo rezultatų pokyčiai atsižvelgiant į savivaldybių biudžetų pajamas ir bendrą ekonominę padėtį.....	63
2.5.3. Savivaldybių biudžetų pajamų ryšys su jas veikiančiais pagrindiniais ekonominiais rodikliais.....	66
2.6. Mokesčių naštos praktiniai aspektai	69
2.6.1. Mokesčių našta Europos Sąjungoje	70
2.6.2. Mokesčių naštos mažinimo nauda ir tendencijos Lietuvoje.....	72
2.6.3. Svarbiausių mokesčių įplaukų dalis BVP	75
3. LR NACIONALINIO BIUDŽETO PAJAMŲ PERSPEKTYVOS	77
3.1. Kiekybinė įplaukų prognozė 2007 – 2008 metams.....	77
3.1.1. Nacionalinio ir jį sudarančio valstybės bei savivaldybių biudžetų pajamų prognozė	77
3.1.2. Nacionalinio biudžeto mokesčių ir nemokesčių pajamų prognozė	80
3.2. Kokybinė įplaukų prognozė.....	84
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	86
LITERATŪRA	91
PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ	95
1 PRIEDAS. LR finansinė sistema: valstybės ir savivaldybių finansai	100
2 PRIEDAS. Valstybės pajamų šaltiniai.....	101
3 PRIEDAS. Apmokestinimo instrumentarius	102
4 PRIEDAS. Gyventojų pajamų mokesčio tarifų struktūra	103
5 PRIEDAS. Pridėtinės vertės mokesčio tarifų struktūra	104
6 PRIEDAS. Akcizų tarifų struktūra	105

7 PRIEDAS. Kitų mokesčių pagrindiniai apmokestinimo instrumentarijus elementai.....	106
8 PRIEDAS. Savivaldybių biudžetams skiriamos gyventojų pajamų mokesčio dalys (procentais).....	109
9 PRIEDAS. Savivaldybių biudžetų pajamos 2006 – 2003 m., tūkst. Lt	110
10 PRIEDAS. Nacionalinio biudžeto pajamos 2006 – 2000 m., tūkst. Lt.....	118
11 PRIEDAS. LR mokesčių sistema	128
12 PRIEDAS. Nacionalinio biudžeto mokestinių ir nemokestinių pajamų baziniai ir grandininiai kitimo tempai	129
13 PRIEDAS. Mokestinių ir nemokestinių pajamų plano vykdymas, proc.....	130
14 PRIEDAS. 2000 - 2006 m. nacionalinio biudžeto mokestinių pajamų vidutinė struktūra, tūkst. Lt	131
15 PRIEDAS. Lietuvos Respublikos apskričių sudėtis	132
16 PRIEDAS. Lietuvos Respublikos apskričių ekonominiai rodikliai	133
17 PRIEDAS. Lietuvos ekonominių rodiklių dinamika	134
18 PRIEDAS. Apskritys pagal biudžetų pajamas ir BVP 2003 – 2005 m.....	135
19 PRIEDAS. Nacionalinio biudžeto pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio II pusmetį 2000 – 2006 m.....	136
20 PRIEDAS. Biudžeto pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio koreliacija su mokesčio tarifu ir NPD.....	137
21 PRIEDAS. Nacionalinio biudžeto pajamų priklausomybė nuo valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų, mokestinių ir nemokestinių pajamų	138
22 PRIEDAS. Nacionalinio biudžeto pajamų iš mokesčių priklausomybė nuo BVP	139
23 PRIEDAS. Nacionalinio biudžeto pajamų prognozė pagal regresijos lygtį, mln. Lt.....	140
24 PRIEDAS. Valstybės biudžeto pajamų prognozė pagal regresijos lygtį, mln. Lt.....	141
25 PRIEDAS. Savivaldybių biudžetų pajamų prognozė pagal įvairius trendus	142
26 PRIEDAS. Savivaldybių biudžetų pajamų prognozė pagal regresijos lygtį, mln. Lt	143
27 PRIEDAS. Nacionalinio biudžeto mokestinių, nemokestinių pajamų ir įplaukų iš svarbiausių mokesčių prognozė pagal tendą	144
28 PRIEDAS. Prognozė pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo ir vidutinio didėjimo tempo formules.....	145
29 PRIEDAS. Prognozuojamas nacionalinio biudžeto pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio pokytis 2007 – 2008 m. dėl tarifo sumažinimo	146

ĮVADAS

Mokslininkai ir ypač praktikai priešaringai vertina valstybės dalyvavimą visuomeniniame gyvenime bei ūkinėje veikloje. Nesutariama, kiek valstybei šiuose procesuose reikėtų dalyvauti. Keinsistai ypač sureikšmino valstybės vaidmenį ekonomikoje. Anot jų, valstybė turi kompensuoti visuminės paklausos nepakankamumą. Tai padėtų išspręsti nepageidaujamas problemas valstybės mastu. Tam tikslui valstybei reikia turėti pakankamai pajamų. Taigi, valstybės finansai, o ypačingai nacionalinis biudžetas, yra labai svarbi visos šalies finansų sistemos sritis.

Mokslinė problema. Nacionalinis biudžetas yra valstybės pajamų ir išlaidų balansas. Nagrinėjant biudžetą, daugiau dėmesio skiriama pajamoms, nes jų nesurenkant kalbėti apie išlaidas yra beprasmiška. O klausimo aktualumo dabartiniu metu didėjimą lemia Lietuvos siekis įeiti į euro zoną. Tačiau gana sudėtinga pasiekti Maastrichto sutarties reikalavimus (kad fiskalinis deficitas neviršytų 3 proc. BVP) ir neužkrauti per didelės mokesčių naštos savo piliečiams. Iš to kyla dilema – mažinti mokesčius ar užsitikrinti optimalias biudžeto pajamas.

Todėl svarbu analizuoti, kaip kinta nacionalinio biudžeto įplaukos ir iš ko jos susideda. Tokia analizė padeda pastebėti pajamų surinkimo kitimo tendencijas ir išsiaiškinti jo priežastis bei priimti atitinkamus sprendimus. Autorė bando atsakyti į kelis klausimus: **iš kokių šaltinių galima surinkti pajamas į nacionalinį biudžetą, kaip mokesčių mažinimas paveikė biudžeto įplaukų surinkimą, kokie ekonominiai rodikliai labiausiai veikia pajamų surinkimą.**

Tyrimo aktualumas. Formuodama biudžetą valstybė turi galimybę sukcentruoti savo žinioje stambius išteklius svarbiausioms valstybės funkcijoms vykdyti bei aprūpinti visuomenę tokiomis gėrybėmis, kurių privatus sektorius negali ar nenori pasiūlyti. Nacionalinio biudžeto pajamos reikšmingos tiek šalies ekonominiam gyvenimui, tiek ir socialinių, kultūrinių, politinių bei kitų problemų sprendimui.

Šiuo metu ypač aktualus klausimas – kaip suformuoti optimalią terpę ekonominiam augimui: stimuliuoti gamybos augimą, didinti jos efektyvumą, skatinti mokslo ir technikos pažangą kartu neužkraunant per didelės mokesčių naštos visuomenei. Taip pat svarbu pasiekti optimalias proporcijas paskirstant biudžeto pajamas, geriau patenkinti ekonomikos subjektų interesus, suaktyvinti valstybės vaidmenį didinant ūkininkavimo efektyvumą.

Tyrimo objektas – LR nacionalinio biudžeto pajamos.

Tyrimo dalykas – nacionalinio biudžeto pajamų kitimo tendencijos, priežastys bei perspektyvos.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Lietuvos nacionalinio biudžeto pajamų formavimo teorinius ir praktinius aspektus, nustatyti jų kitimo tendencijas struktūriniu ir dinamiu požiūriu, numatyti jų surinkimo perspektyvas.

Tyrimo uždaviniai:

1. išanalizuoti biudžeto sampratą, sandarą, formavimo principus ir ypatumus;
2. ištirti nacionalinio biudžeto pajamų struktūrą bei atlikti jų dinaminę analizę 2000 – 2006 m. laikotarpiu, atskleisti kaitos priežastis, apibūdinti analizuojamų pajamų padėties ir sklaidos charakteristikas, apžvelgti biudžeto įplaukų plano vykdymą;
3. patikrinti, ar egzistuoja priklausomybė tarp įvairių ekonominių rodiklių ir nacionalinio biudžeto pajamų bei jų sudėtinių dalių, įvertinti šių ryšių stiprumą, kryptį ir pagal vieno kintamojo reikšmes prognozuoti kito kintamojo reikšmes;
4. tiriant nacionalinio biudžeto pajamas kartu ištirti jų pasiskirstymą pagal apskritis naudojant klasterinę analizę;
5. kadangi mokesčiai yra pagrindinis nacionalinio biudžeto pajamų šaltinis, palyginti Lietuvos ir kitų ES šalių mokesčių našta, nurodant jos mažinimo naudą ir pagrindžiant A. Laffero teorinę koncepciją;
6. prognozuoti nacionalinio biudžeto pajamų kitimo tendencijas ir pagrįsti numatomų tendencijų susidarymo prielaidas.

Tyrimo metu iškeltos tokios mokslinės hipotezės:

1. gerėjantis nacionalinio biudžeto pajamų surinkimas labiausiai priklauso nuo augančio BVP, vidutinio darbo užmokesčio ir mažėjančio nedarbo lygio, o BVP pokyčiai daugiausiai veikia įplaukas iš tiesioginių – pelno ir gyventojų pajamų – mokesčių;
2. gyventojų pajamų mokesčio tarifo sumažinimas neturėjo neigiamo poveikio nacionalinio biudžeto pajamoms, todėl naujų mokesčių įvedimas trukdo vykdyti nuoseklią mokesčių reformą ir yra nereikalingas.

Tyrimo metu naudoti šie metodai:

- analizė – visumos skaidymas į dalis ne tik sudedamosioms dalims pažinti, jų visumos sandarai išryškinti, bet ir tų dalių santykiams nustatyti; tiriamojo objekto skaidymas į klases, t.y. klasifikacija; loginiai samprotavimai;
- lyginimas – objektas skaidomas į dalis, išskiriami jų ypatumai; elementai gretinami tarpusavyje ir atskleidžiami objektų vienodumo, skirtingumo bei panašumo santykiai; lyginant nustatomos reiškinių kiekybinės charakteristikos, ieškoma analogijų;
- padėties ir sklaidos charakteristikų skaičiavimas;
- klasterinė analizė – objektas suskirstomas į grupes taip, kad skirtumai klasterių viduje būtų kuo mažesni, o tarp klasterių – kuo didesni;
- koreliacinė, regresinė analizė – nustatomas ryšys, jo pobūdis tarp dviejų nagrinėjamų požymių, pasirenkamas statistinis modelis, kuriuo remiantis pagal vieno kintamojo reikšmes prognozuojamos kito kintamojo reikšmės;

- dinamikos eilučių ekstrapoliacija – prognozė atliekama naudojant statistinę trendo funkciją; nustatomos objekto vystimosi tendencijos pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo ir vidutinio didėjimo tempus;
- apibendrinimas (sintezė, skyrimas, abstrahavimas, konkretizavimas) – faktų sisteminimas, tikslinimas, literatūros apibendrinimas, išvadų ir viso tyrimo teiginių formulavimas.

Darbo atsiribojimai. Nagrinėjant nacionalinio biudžeto įplaukas, nesigilinama į jų panaudojimą, t.y. išlaidas. Atliekant nacionalinio biudžeto pajamų analizę bus apsiribojama septynerių metų laikotarpiu (baze bus laikomi 2000 metai), o dėl duomenų teikimo apie atskirų savivaldybių biudžetų įplaukas nuo 2003 m., vietinių biudžetų pajamų detalesnei analizei pasirenkamas 2003 – 2005 m. laikotarpis. Taip pat plačiai nebus analizuojamos nemokestinės pajamos, nes jų straipsnių klasifikacija nuolat kinta.

Tyrimo rezultatai. Darbe pateikiama išsami nacionalinio biudžeto pajamų formavimo ir struktūros analizė teoriniu aspektu bei atliekamas praktinis tyrimas, remiantis LR Finansų Ministerijos ir Statistikos departamento prie LRV duomenimis. Atlikta nagrinėjamo objekto dinaminė analizė ir atskleistos kaitos priežastys, apibūdintos analizuojamų pajamų padėties ir sklaidos charakteristikos, apžvelgtas biudžeto įplaukų plano vykdymas.

Nustatyta, kad didžiausią dalį augančiose nacionalinio biudžeto pajamose sudarė valstybės biudžeto pajamos. Savivaldybių biudžetų pajamoms kryptingas augimas nebuvo būdingas, tačiau visą analizuojamą laikotarpį daugiausia pajamų nacionaliniam biudžetui teikė Vilniaus, o mažiausiai – Tauragės apskritys. Taipogi apskritys buvo grupuojamos į keturis klasterius pagal savivaldybių biudžetų pajamas ir keturis pagrindinius ekonominę padėtį atspindinčius rodiklius. Nustatyta, jog panašiausios yra Alytaus, Panevėžio, Šiaulių, Telšių ir Utenos apskritys. Be to, paskutiniaisiais analizuojamais metais Klaipėdos apskritis tapo artimesnė šiam klasteriui ir nutolo nuo Kauno apskrities. Pastebima, kad 2005 m. apskritys labiausiai supanašėjo per visą analizuojamą laikotarpį.

Koreliacinės ir regresinės analizės būdu nustatyta, kad pagrindiniai nacionalinio biudžeto pajamoms įtaką darantys rodikliai yra BVP, vidutinis darbo užmokestis ir nedarbas. Todėl prognozuota, kaip gali pasikeisti nacionalinio biudžeto įplaukos pasikeitus kiekvienam iš šių rodiklių. Apskaičiuota, kad labai stiprus ryšys sieja nacionalinio ir valstybės biudžetų įplaukas, kai tuo tarpu ryšio su savivaldybių biudžetais nėra. Nustatyta, kad labiausiai su mokestinėmis pajamomis koreliuoja gyventojų pajamų mokestis, todėl manoma, kad šio mokesčio tarifas turėtų būti mažinamas iki tokio lygio, jog įplaukos į biudžetą nesumažėtų, t. y. būtų pasiektas ir neperžengtas Laffero kreivės prisisotinimo taškas. Be to, atsižvelgiant į tai, jog mokestinės pajamos sudaro daugiau nei 90 proc. nacionalinio biudžeto pajamų, pateikiamos svarbiausių mokesčių įplaukų dalies BVP tendencijos, pagrindžiama mokesčių mažinimo nauda, lyginamos mokesčių

naštos ES šalyse. Tyrimo metu numatytos nacionalinio biudžeto ir jo sudėtinių dalių perspektyvos, naudojant kelis prognozavimo metodus.

Praktinis rezultatų reikšmingumas. Tyrimo metu surinkti, apibendrinti ir išanalizuoti duomenys, taipogi apibrėžtos išvados ir numatyti pasiūlymai gali būti naudingi sprendžiant nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo problemas.

1. NACIONALINIO BIUDŽETO PAJAMŲ TEORINIAI ASPEKTAI

Biudžetas yra pagrindinė valstybės finansų sistemos grandis¹. Valstybės finansai – tai labai plati sritis, kuri apima įvairius ekonominius santykius, atsirandančius suformuojant ir išskirstant bendravalstybinius piniginius išteklius. Valstybiniai finansai yra svarbūs, nes: „jų tikslas – aprūpinti valstybę pinigėmis lėšomis, kad ji galėtų vykdyti savo ekonomines, socialines ir politines funkcijas“ [58, p. 39]; jie užtikrina „šalies visų ūkio šakų tam tikrus plėtojimo tempus, perskirstant finansinius išteklius tarp ekonomikos šakų, šalies regionų, gamybinės veiklos ir paslaugų teikimo, taip pat nuosavybės formų, atskirų gyventojų grupių“ [14, p. 15]. Finansiniai ištekliai turi būti sudaromi, nes be jų valstybė negalėtų išsilaikyti. Taigi, biudžetas itin svarbus kiekvienos valstybės gyvavimui. Netinkamas valstybės finansų valdymas gali lemti net ir pačių galingiausių valstybių žlugimą. Valstybės finansai – tai vienas iš pagrindinių būdų, kaip gerai valdant valstybę galima daryti įtaką valstybės piliečių gyvenimo kokybės pokyčiams. Praktiškai tai priklauso nuo vyriausybės veiklos efektyvumo, valstybės finansų būklės ir fiskalinės politikos skaidrumo. Nuo to, kaip tvarkomi ir valdomi valstybės finansai, didele dalimi priklauso ir fiskaliniai rezultatai. [67]

Suformuoti biudžetą, kurio pakaktų visoms išlaidoms padengti, yra sudėtinga. Todėl tenka apkarpyti išlaidas arba įvesti naujus mokesčius, kurie dažnai daro neigiamą poveikį šalies ekonomikai. Biudžetas visuomenėje, nuolat besivystančioje ir savireguliuojančioje sistemoje, tampa viena iš aktualiausių finansų mokslo bei praktikos problemų, todėl pradžioje vertėtų apžvelgti pačią „biudžeto“ sąvoką, jos istorinę raidą ir tik po to aptarti biudžeto ypatumus, funkcijas, formavimą bei sandarą.

1.1. Biudžeto sąvokos istorinė raida

Biudžetas (pranc., angl. *budget* – krepšelis) – tai sąmata, pagal kurią išlaidos turi atitikti laukiamas pajamas [59, p. 99]. Anot E. Buškevičiūtės, „valstybės biudžetas – tai piniginių santykių visuma, kuriems esant planingai formuojamas ir naudojamas centralizuotas finansinių išteklių fondas“ [14, p. 17]. Panašų apibrėžimą pateikia ir K. Levišauskaitė, G. Rūškys: „nacionalinis biudžetas yra didžiausias centralizuotas valstybės fondas, per kurį akumuliuojama pagrindinė dalis lėšų, reikalingų valstybei deleguotoms funkcijoms finansuoti“ [34, p. 51]. V. Naraškevičiūtės ir A. Lakštutienės nuomone, valstybės biudžetas – pagrindinis finansinis valstybės planas, valstybės piniginis fondas bendroms reikmėms tenkinti, išreiškiantis biudžeto materialinį turinį [52, p. 60].

Teisinėje literatūroje biudžetas suprantamas kaip pagrindinis valstybės ar savivaldybės centralizuoto pinigų fondo, skirto valstybės funkcijoms vykdyti, sudarymo, paskirstymo ir

---

¹ Žr. 1 priedą

panaudojimo finansinis planas, kuri tvirtina atitinkamos valdžios institucijos. Toks finansinis planas įtvirtina biudžetinių santykių dalyvių teises ir pareigas [53, p. 36]. LR biudžeto sandaros įstatyme biudžetas apibūdinamas kaip „valstybės pajamų ir išlaidų planas biudžetiniams metams“ [37].

Taigi, biudžetas suvokiamas kaip valstybės pajamų ir išlaidų planas tam tikram laikui, dažniausiai metams, būtinai patvirtintas įstatymu. Apibendrintai biudžeto sąvoka yra vartojama apibūdinti viešojo finansinio ūkio pajamų ir išlaidų planą. Šiandien biudžetas būtinas kiekvienai valstybei, jos valstybiniam ir visuomeniniam poreikiams užtikrinti. Jo atsiradimas ir vystimasis organiškai susijęs su pačios valstybės susiformavimu bei tolesne jos plėtra.

K. Levišauskaitė ir G. Rūškys teigia, kad biudžetas – tai piniginiai santykiai, jungiantys valstybę ir fizinius bei juridinius asmenis. Biudžeto formavimą lemia atitinkamos aplinkybės, grindžiamos tuo, kad valstybėje turi būti sutelkta dalis nacionalinio biudžeto pajamų, reikalingų valstybės uždaviniams įvykdyti, bei atsiradusia būtinybe skaičiuoti valstybės pajamas ir išlaidas iki planuojamų metų pradžios. Biudžetas taip pat atlieka svarbų vaidmenį reguliuojant gamybinius ekonominius procesus. Todėl visa tai leidžia jį panaudoti kaip pagrindinį valstybės finansų politikos instrumentą.

Vis dėlto finansų istorija liudija, kad biudžetas buvo būdingas ne visoms valstybės vystimosi pakopoms. Daugelį metų valstybės, tarp jų ir Lietuva, visai neturėjo biudžeto. Plėtojantis mainams ir produktams virstant prekėmis pasirodo bendra žmonių tarpusavio atsiskaitymo prekė – pinigai, o susiformavus pirklių klasei – ir pirmieji metaliniai pinigai. Valstybė, kuri skirtingomis formomis atsirado suirus gimininių bendruomenių santvarkai, pamažu pradeda įvesti pinigines išraiškos mokesčius ir muitus bei nustato savo išskirtinę teisę kaldinti metalines monetas (monetų regalija). Kuo sudėtingiau valstybei buvo surinkti dalį bendrojo produkto ir jį paskirstyti, tuo sunkiau buvo valdyti šį procesą. Taip valstybei atsirado būtinybė skaičiuoti savo pajamas ir išlaidas, sudaryti atskiras pajamų ir išlaidų sąmatas, kad būtų galima pagrįsti atitinkamų lėšų poreikius bei konkrečias jų panaudojimo kryptis. Valstybė išrado finansinį planą – biudžetą. [53, p. 37]

Tokia biudžeto sąvoka, kokią suvokiame ir turime šiandien, atsirado ne iš karto. Kaip ir dauguma kitų žodžių, ji laikui bėgant evoliucionavo, ir to pasekoje dabar vietoje „odinio krepšio“ mes turime „biudžetą“.

Lietuviškoje enciklopedijoje prie biudžeto sąvokos apibūdinimo galima rasti tokį trumpą jo raidos aprašymą:

Žodis biudžetas pirmiausia pradėtas vartoti Anglijoje. Kilęs iš seno prancūzų žodžio *bouge* arba *bougette*, kaip išvestinio iš lot. *bulga*, odinis krepšys. Anglai, perėmę tą žodį iš normanų, iš jo padarė *budge* arba *budget* ir suteikė šiam žodžiui ypatingą reikšmę: odinis krepšys, kuriame Anglijos išdo kancleris atsinešdavo į parlamentą savo finansinius projektus. Vėliau žodžiu „biudžetas“ pradėta suprasti patys finansiniai projektai, kuriuose būdavo nurodyta reikalaujami

mokesčiai ir būsimos išlaidos. Iš Anglijos tą žodį vėl perėmė prancūzai, kurie nuo 1802 m. pradėjo jį oficialiai vartoti žodynuose ir finansų ūkio terminologijoje. XIX a. žodis „biudžetas“ pasklido po visą pasaulį ir pradėtas šiuo žodžiu žymėti viešojo finansinio ūkio pajamų ir išlaidų planas. [35, p. 1305 - 1306]

Paties biudžeto, kaip valstybės finansinio plano, bet ne kaip sąvokos, nei kilmės vieta nei laikas nėra tiksliai žinomi. Istorikai teigia, kad jau Romos imperatorius Augustas sudarydavęs pajamų bei išlaidų aktus, bet neaišku, ar tai buvo ateinančiųjų metų sąmatos, ar praėjusiųjų metų apyskaitos.

Istorikai biudžeto kilmės klausimu nesutaria iki šiol. Ir jų nuomonės yra išsiskyrusios į dvi grupes. Vieni iš jų mano, kad biudžeto pradininkai – Anglijos ir Sicilijos normanai, kurie sudarydavo praėjusių metų apyskaitas. Tuo tarpu kiti teigia, jog biudžeto pradininke reikia laikyti Romos Kuriją, kitaip dar vadinamą „Pinigų motiną“. Dalis šios grupės finansų istorikų dar papildo, kad pačių pirmųjų Viduramžių Europos biudžeto užuomazgų reikia ieškoti Romos Kurijai priklausančiuose vienuolynuose. Esą vienuoliai pildydavę tam tikras pajamų knygas, kuriose buvo registruojamos kiekvienais metais planuojamos ir gaunamos pajamos bei patiriamos išlaidos. Apskritai, susidaro įspūdis, jog biudžeto kilmės klausimas dar ir šiandien yra mažai nagrinėtas.

Pirmieji biudžeto pobūdžio sąmatų pėdsakai, anot V. Meidūno ir P. Puzinausko, Lietuvoje aptinkami XV a. paskutiniame dešimtmetyje, kai Lietuvos kunigaikštis Aleksandras Jogailaitis pareikalavo iš savo sekretoriaus pirmųjų pajamų ir išlaidų sąmatų, apibūdinančių medaus vartojimą šalyje. Jis siekė gauti informaciją apie surinktą ir suvartotą medaus kiekį šalyje ir priklausomai nuo to įvertinti gautiną natūrinį medaus mokesťį. Vėliau, apie XV – XVI a., tuo pačiu tikslu buvo pareikalauta ir teritorinių sąmatų iš sričių valdytojų. Laikui bėgant imta sudarinėti komisiją, kurios paskirtis rengti visos valstybės pajamų ir išlaidų planą – „išdo skaičiaus sumarą“. [11, p. 77]

1775 m., pirmoji tiksliai data, kai buvo sudarytas ir patvirtintas biudžetas valstybės mastu. Nuo tos datos biudžeto išlaidas imta klasifikuoti straipsniais, pavyzdžiui: karaliui, karo departamentui, kanclerio departamentui ir kitiems reikalams.

Padalijus valstybę tarp Rusijos imperijos, Prūsijos ir Lenkijos karalysčių vis dėl to biudžeto sudarymo nebuvo atsisakyta. Valstybės dalių biudžetai buvo įtraukti į atitinkamų Lietuvos okupantų valstybinius biudžetus.

Po I Pasaulinio karo, 1919 m. buvo sudarytas pirmas savarankiškas Lietuvos valstybės biudžetas vokiškomis markėmis. 1922 m. įvedus nuosavą lito valiutą, valstybės biudžetas tapo pastovesnis. [14, p. 58] Tačiau 1940 m. Lietuva vėl buvo okupuota ir įtraukta į Rusijos imperijos sudėtį, tokiu būdu, jos biudžetas tapo sudėtine sovietinės valstybės biudžeto dalimi. Atkūrus nepriklausomybę 1990 m. buvo priimtas LR biudžetinės sandaros įstatymas (naujausia redakcija įsigaliojo 2004 m. sausio mėn. 7 d).

Keičiantis biudžeto sąvokai, tobulinant biudžeto sudarymą, jis gali būti suprantamas dvejopai: ekonomine ir juridine prasme. „Biudžetas ekonomine prasme suprantamas kaip viešojo finansų ūkio tam tikram laiko tarpui skaitmeninis laukiamų pajamų ir numatomų išlaidų priešpriešiais susstatymas ir išvedamas jų balansas. Juridine prasme – įstatymų leidžiamosios įstaigos aktas, kuriuo iš anksto numatomos ir sutvarkomos viešojo finansų ūkio pajamos ir išlaidos“ [52, p. 60]. Tačiau kad ir kaip bebūtų suprantama biudžeto sąvoka, literatūroje yra išskiriami bendri specifiniai, tik jam būdingi bruožai, apibūdinamos jo atliekamos funkcijos ir formavimo principai.

1.2. Biudžeto ypatumai, funkcijos ir formavimo principai

Dažnai biudžeto sąvoka yra vartojama siekiant apibūdinti viešojo finansinio ūkio pajamų ir išlaidų planą. Tokią paskirtį biudžeto sąvoka pelnė dėl tam tikrų savo ypatumų arba bruožų:

- Per biudžetą yra tenkinami visuomenės poreikiai: švietimas, sveikatos apsauga, gynyba, viešoji tvarka, investicijos į gamybos ir transporto infrastruktūrą, rekreaciją, kultūrą ir kita.
- Perskirstomos nacionalinio biudžeto pajamos tenka įvairių lygių (valstybei, apskritims, savivaldybėms, seniūnijoms) ir tipų struktūroms (švietimas: darželiai, įvairios mokyklos ir kt.).
- Nacionalinis biudžetas yra labai svarbus, nes nuo jo būklės (apimties) priklauso daugelio sferų finansavimas.

Pagrindiniais skiriamaisiais biudžeto bruožais galima laikyti tai, kad yra sudaromas centralizuotas lėšų fondas, kuris panaudojamas bendriems valstybės reikalams ir poreikiams. Be to, biudžetas ir biudžetiniai santykiai yra susiję su valstybe ir neįsivaizduojami be jos. Taigi, biudžetą galima aprašyti lygtimi [6, p. 161]:

$$F_S = B_I - G - T_P \quad (1),$$

kur F_S – valstybės biudžeto saldo (deficitas ar perteklius), B_I – valstybės biudžeto pajamos, G – valstybės išlaidos, T_P – transferai.

„Valstybės biudžeto esmė – tai ekonominė vertinė kategorija. Ji realizuojama per paskirstomąją (perskirstomąją) ir kontrolės funkcijas“ [59, p. 100].

Biudžeto *paskirstomoji funkcija* atlieka įvairių lygių (valstybės, savivaldybių) ir tipų (tarpšakinis, tarpregioninis) nacionalinio biudžeto lėšų paskirstymą. Ši funkcija leidžia sukcentruoti lėšas centrinės valdžios organų rankose ir atitinkamai paskirstyti pagal poreikius.

Kontrolės funkcija atspindi, kaip pajamos patenka į valstybės rankas ir kiek gautųjų pajamų užtenka valstybinėms išlaidoms. Tokiu būdu, ši funkcija informuoja apie ekonominius procesus, vykstančius šalyje. Pagal G. Smalenską, „... kontrolinės funkcijos dėka tikrinama, ar laiku ir pilnai panaudojami finansiniai ištekliai, kokios susidaro faktinės biudžetinių lėšų paskirstymo proporcijos,

ar efektyviai jos panaudojamos... Biudžeto kontrolinės funkcijos pagrindą sudaro biudžetinių išteklių judėjimas, kurį atspindi rodikliai, t.y. patiekimo ir išlaidų paskirtis“. [59, p. 100]

Per biudžetą yra sprendžiami šie valstybės uždaviniai:

- *Ekonomikos valstybinis reguliavimas*. Spręsdama šį uždavinį valstybė panaudoja tiesioginio ir netiesioginio poveikio priemones, o tiksliau monetarinę ir fiskalinę politikas.

- *Gamybinių procesų valstybėje skatinimas* – investicijos į infrastruktūrą, švietimą ir apskritai inovacinių produktų kūrimą.

- *Socialinių procesų valstybėje skatinimas* – siekiama, kad pilietis savo valstybėje būtų socialiai aprūpintas (sveikatos apsauga, įvairios pašalpos ir kita rūpyba) ir jaustųsi saugiai (moralinis ir fizinis saugumas).

- *Valstybės biudžetinės politikos vykdymas* – tiek pajamos, tiek išlaidos yra įforminamos atskiruose straipsniuose, t. y. parodomi gavimo šaltiniai ir jų panaudojimo kryptys. [34, p. 52]

Biudžetas yra sudaromas pagal tam tikrus nusistovėjusius principus – dėsnius, kuriais remiantis tvarkomas modernus konstitucinis valstybės biudžetas [52, p. 62]. Dauguma autorių išskiria keturis pagrindinius biudžeto formavimo principus:

- *Vieningumas (vientisumas, vienovė)* – „...reikalavimas, kad visos viešojo ūkio išlaidos bei pajamos būtų pateikiamos viename vieningame biudžete“ [30, p. 122]. Taigi, biudžetas gali būti tik vienas ir jame turi atsispindėti vieninga pajamų ir išlaidų klasifikacija, standartizuoti finansiniai dokumentai.

- *Pilnumas* – biudžetas turi apimti visas nacionalinio biudžeto pajamas ir išlaidas. Šis principas palengvina minėtos kontrolės funkcijos įgyvendinimą. Šešėliniai ir gretutiniai biudžeto projektai, anot K. Ehrhart, S. R. Schwarz –Jung ir H. Welge, jokiu būdu neleistini.

- *Realumas (teisingumas, tikrumas)* – biudžete turi atsispindėti tik tos pajamos, kurios gautos, ir kurias yra realu gauti. Išlaidos turi būti patvirtintos biudžete ir privalo neviršyti numatyto dydžio. Realumo principas reikalauja „... įtraukti į biudžeto projektą tik realiai numatomas gauti pajamas bei tik realiai teksiančias išlaidas“ [21, p. 25]. „Biudžetas bus tikras, kai jo numatomi pajamų ir išlaidų skaitmenys atitinka realaus gyvenimo duomenis“ [30, p. 127]. „Šis principas nukreiptas prieš biudžeto falsifikavimo galimybę“ [14, p. 93].

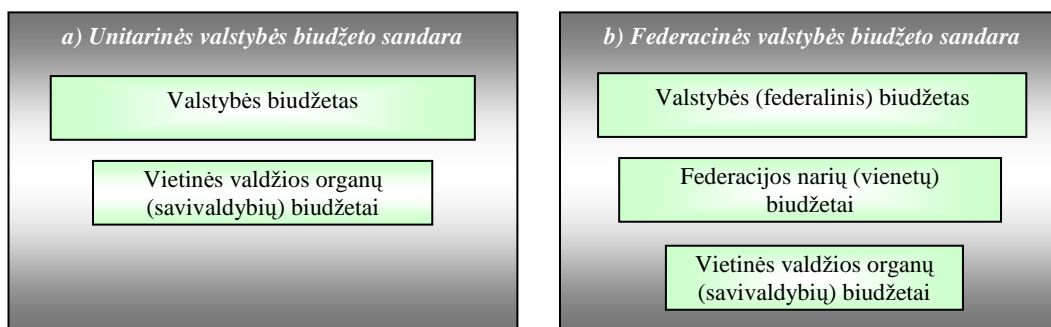
- *Viešumas* – pagal šį principą valstybės pajamos ir išlaidos turi būti skelbiamos viešai. Šis principas susiformavo ir pradėtas įgyvendinti nuo XIX amžiaus. „Tai vienas pagrindinių demokratijos principų. Viešumas teisinėje valstybėje yra būtina biudžeto projekto teisinio įsigaliojimo sąlyga“ [21, p. 25-27]. Anot E. Buškevičiūtės, turi būti sudaromos patogios galimybės mokesčių mokėtojams sužinoti, kaip naudojami jų pinigai ir tuo pačiu sudaromos galimybės piliečiams tapti aktyviais valstybės biudžetinio proceso dalyviais [14, p. 93].

▪ Pasak V. Naraškevičiūtės ir A. Lakštutienės, galima skirti ir penktąjį principą – *specializaciją ir detalizaciją*. Anot šių autorių, išlaidos turi būti griežtai klasifikuojamos „...skyriais, paragrafais ir straipsniais“ [52, p. 62]. Reikalaujama, kad išlaidos nebūtų perkėlinėjamos iš skyriaus į skyrių. Beje, išlaidos turi būti išleistos tik tam, kam numatytos. V. Jurgutis teigia, kad „...išspecializuotas biudžetas... gali pakelti viešojo ūkio taupymą. Bet perdėtas išspecializavimas gali kaip tik sudaryti patogias sąlygas išdo lėšų švaistymui“ [30, p. 125].

Jeigu Vyriausybė formuodama biudžetą remsis minėtais principais, tai biudžeto rengimo ir vykdymo eigoje neturėtų kilti didesnių nesklandumų ar skandalų, o sudarytasis biudžetas atitiks tautos gyvenimo realijas ir vykstančius ekonominius procesus. Apskritai, biudžetas turi būti tvarkomas taip, kad būtų galima lėšas mobilizuoti, valdyti ir paskirstyti geriausiu būdu. Europos Sąjungoje, kurios narė Lietuva yra nuo 2004 gegužės 1 d., nėra reglamentuojamas biudžetinės sistemos modelis. Tokiu būdu, valstybės narės gali biudžeto išteklius organizuoti bet kaip, svarbu tik užtikrinti, kad biudžetas būtų viešai skelbiamas ir skaidrus, efektyviai renkamas ir naudojamos bei kontroliuojamos lėšos, biudžetas būtų planuojamas. Lietuva to siekia vykdydama biudžetinės sistemos reformą ir diegdama jau patikrintą biudžeto valdymo praktiką. Biudžeto sandaros forma, kuria remiantis Lietuvoje sukaupiamos valstybės lėšos, detalizuojama kitame skyriuje.

1.3. Biudžeto sandara ir jos formos

Biudžeto sandara – tai biudžetinės sistemos, veikiančios pagal valstybės biudžetą reglamentuojančius įstatymus, organizavimas ir šios sistemos sudarymo principai [34, p. 53]. Biudžeto sistemos struktūrą lemia valstybės konstitucinė sandaros forma; nuo jos priklauso vidinė biudžeto sandara, jo išskaidymas į sudėtines dalis ir šių dalių tarpusavio sąveika daugiau ar mažiau deleguojant biudžeto funkcijų įgyvendinimą iš centro teritoriniams vienetams ir suteikiant jiems atitinkamą suverenitetą [74, p. 187]. Mokslinėje literatūroje skiriamos dvi nacionalinio biudžeto sandaros formos: unitarinė ir federacinė (žr. 1 pav.).

1 pav. Nacionalinio biudžeto sandaros formos

Šaltinis: sudaryta remiantis Levišauskaitė, K., Rūškys, G. (2003). *Valstybės finansai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

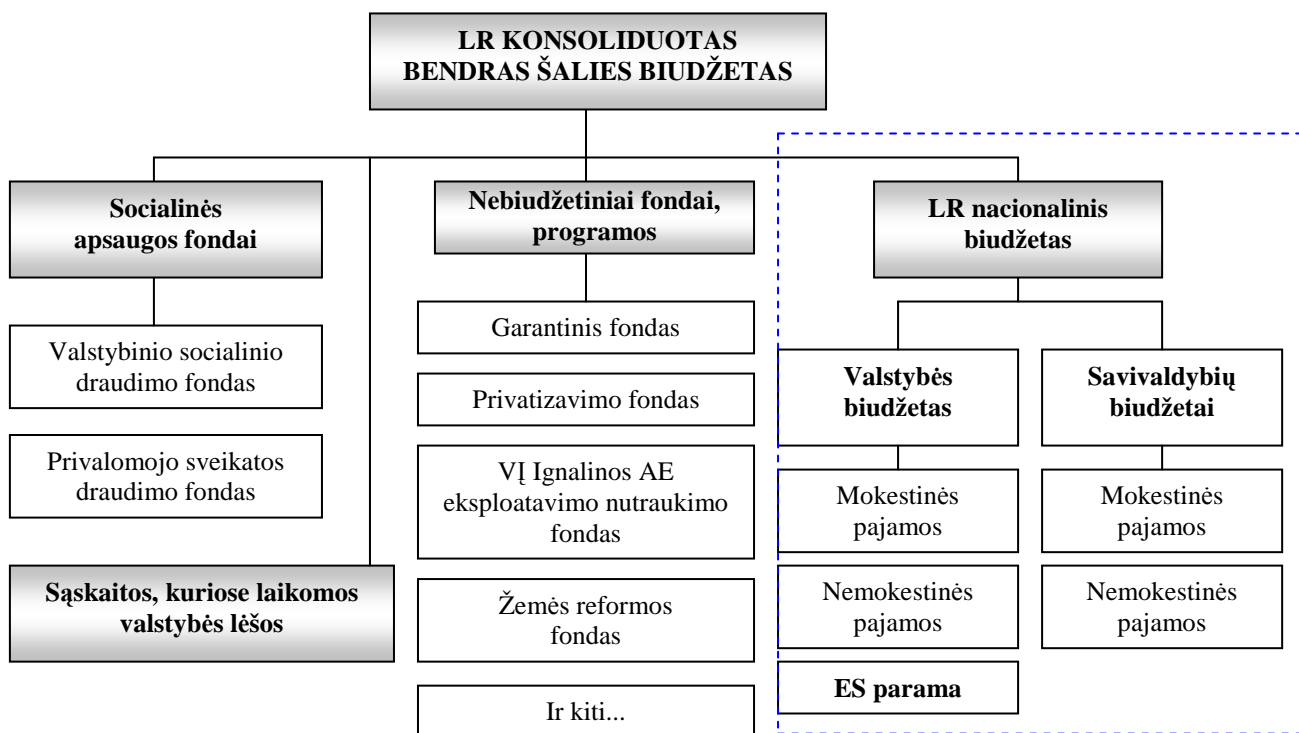
Pavyzdžiui, Anglijos, Prancūzijos ir Japonijos valstybių biudžetines sistemas sudaro dvi grandys – valstybės biudžetas ir vietiniai biudžetai. Tai tipiškos unitarinės valstybės. Šioje sistemoje pagrindinis vaidmuo tenka centriniam – valstybiniam biudžetui, kuriame sukaupiamos pagrindinės nacionalinio biudžeto lėšos. Šios lėšos atlieka esminį vaidmenį reguliuojant ekonominius – socialinius procesus. Vietinių valdžios organų lygmenyje pajamos akumuliuojamos iš antraeilių šaltinių, kuriems priskiriami vietiniai mokesčiai, įvairios rinkliavos, municipalinės nuosavybės naudojimo pajamos, svarbų vaidmenį atlieka dotacijos iš valstybės biudžeto. Moksliniuose šaltiniuose teigiama, kad vietiniai biudžetai yra autonomiški ir veikia atskirai nuo valstybės biudžeto. Tačiau praktikoje pastebima didžiulė priklausomybė nuo centrinio biudžeto. Savivaldos organai, anot K. Levišauskaitės ir G. Rūškio, „atlieka centrinės valdžios ekonominės ir socialinės politikos „nešėjo“ vaidmenį, <...> naudojami vykdant uždavinius, kuriuos centrinė valdžia perkelia savivaldybėms“. Tokiu būdu, vystantis šiems santykiams tarp grandžių, didėja priklausomybė tarp centrinio ir vietinių biudžetų, mažėja savivaldybių savarankiškumas.

Kalbant apie federacines valstybes ir jų biudžeto sandaras, tinkamiausi pavyzdžiai – JAV, Kanada ir Vokietija. Jų biudžetinę sistemą sudaro: federalinis, federacijos vienetų bei vietinių valdžios organų biudžetai. Svarbiausias ir didžiausias yra federalinis biudžetas – jam tenka pagrindinės valstybės pajamos ir išlaidos. Federacijos vienetų biudžeto įplaukos yra formuojamos iš turto mokesčių, įvairių rinkliavų, tačiau reikšmingas vaidmuo tenka dotacijoms iš federalinio biudžeto. Vietinių valdžios organų biudžetų sudėtis išlieka tokia pati, kaip unitarinėje valstybėje. Beje, kai kurių ekonomistų nuomone, federacinių valstybių biudžetinėse sistemose jaučiamos finansų valdymo centralizavimo tendencijos, ko pasėkoje federacijos vienetų biudžetų reikšmė mažėja ir jie panašėja į vietinius biudžetus.

Lietuvos nacionalinis biudžetas yra unitarinio tipo. Jo nereikėtų painioti su konsoliduotu bendru šalies biudžetu. Konsoliduotas šalies biudžetas nuo nacionalinio šalies biudžeto skiriasi tuo, kad į jo sudėtį papildomai įtraukiami ir socialinės apsaugos, nebiudžetiniai fondai, programos, sąskaitos, kuriose laikomos valstybės lėšos. Konsoliduoto biudžeto sudėtis pavaizduota 2 paveiksle.

Bendro konsoliduoto šalies biudžeto didžiausia pajamų dalis tenka nacionaliniam biudžetui [10, p. 35]. LR nacionalinis biudžetas (2 paveiksle pažymėtas mėlyna punktyrine linija) yra sudarytas iš valstybės ir savivaldybių biudžetų ir būtent jį autorė šiame darbe toliau nagrinės. Į nacionalinį biudžetą įeina visos sukaupiamos lėšos, išskyrus skolintas. Sukaupiamos lėšos gali būti tik piniginės. Už nacionalinio biudžeto sudarymą ir lėšų surinkimo metodiką atsakinga Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Informaciją apie patvirtintą valstybės biudžetą, jo pajamas ir asignavimus, jų vykdymą skelbia Finansų Ministerija „Valstybės žiniuose“ ir internetinės svetainės puslapyje – <http://www.finmin.lt>.

2 pav. LR konsoliduotas bendras šalies biudžetas

Šaltinis: sudaryta remiantis Levišauskaitė, K., Rūškys, G. (2003). *Valstybės finansai*. Kaunas: VDU; Buškevičiūtė, E. (2006). *Viešieji finansai*. Kaunas: Technologija.

Tiek valstybės, tiek savivaldybių biudžetų svarbiausią pajamų dalį sudaro mokestinės pajamos (apie tai plačiau kalbama 1.7.1. skyriuje ir tiriamojoje darbo dalyje). Tokia pajamų struktūra būdinga daugeliui pasaulio šalių, todėl nenuostabu, kad literatūroje mokesčiams yra skiriamas didžiausias dėmesys.

1.4. Biudžeto mokestinių pajamų teorijos

Mokslinėje literatūroje nėra minimos konkrečios biudžeto pajamų teorijos. Apskritai, stokojama mokslinės literatūros ir tyrimų šioje srityje. Dauguma autorių iš vis nekalba apie tai, o kiti biudžetines teorijas paprasčiausiai sieja su mokestinėmis. Esą mokesčiai sudaro pagrindinę biudžeto įplaukų dalį (bendra biudžeto pajamų struktūra pateikta 1.3. skyriuje 2 paveiksle), todėl nagrinėjant biudžeto teorijas iš tiesų tikslinga nagrinėti mokesčių teorijas. Be to, nemažai mokslinėje ekonominėje literatūroje buvo ir yra kalbama apie mokesčių tarifų įtaką biudžetinėms įplaukoms. Todėl šio skyriaus poskyriuose autorė pateikia pagrindines mokesčių teorijas, įvairių ekonomistų mintis apie mokesčių dydžių įtaką valstybės biudžeto pajamoms ir A. Laffero teorinę koncepciją.

1.4.1. Mokesčių teorijos

Per kelis pastaruosius šimtmečius susiformavo trys populiariausios mokesčių teorijos, grindžiamos tokiomis pagrindinėmis idėjomis:

1. *Mokesčiai – tai kaina už valstybės teikiamas paslaugas.* Pirmieji šios teorijos šalininkai buvo A. Smitas ir D. Rikardas. Šiame amžiuje šią teoriją plėtojo Dž. Bjukanenas ir Dž. Hiksas. Valstybė įgyvendina savo politiką atsižvelgdama į visų gyventojų interesus, o už tai jai priklauso tam tikras atlygis, kurį ir sudaro renkami mokesčiai.

2. *Mokesčiai yra ekonomikos stabilizavimo priemonė.* Pirmas tokį požiūrį į mokesčius savo knygoje „Bendroji užimtumo, palūkanų ir pinigų teorija“ (1936 m.) išdėstė Dž. Keinsas. Kaip žinoma, jis propagavo aktyvų valstybės dalyvavimą ekonomikoje, pabrėždamas rinkos mechanizmo netobulumą. Siekdama visuminės paklausos ir pasiūlos pusiausvyros, valstybė gali veikti taikydama atitinkamą valstybės pajamų/ mokesčių politiką. Po Antrojo pasaulinio karo neokeinsistai (atstovai – E.Domaras, A.Hansenas, K. Klarkas, F. Peru ir kiti) ir neoklasikai (M. Fridmanas, Dž. Mydas, R. Solou ir kiti) tęsė diskusiją apie valstybės mokesčių politikos pritaikymą ir efektą. Nors šių dviejų teorijų skirtingos principinės „šaknys“, požiūris į valstybės vaidmenį ekonomikoje yra artimas ir gana racionalus. Tai patvirtina ir dabartiniu metu populiarus ekonomistų argumentas, kad valstybės kišimasis į ekonomiką turi būti gerai apgalvotas, išmatuotas ir suderintas atsižvelgiant į rinkos dėsnius. Šiuolaikinės ekonomikos reguliavimo teorijos (pvz., P. Samuelsonas, A. Masgreivas ir kiti) remiasi mišria ekonomika ir reikalauja nacionalinio biudžeto pajamų paskirstymą derinti su optimaliais privačiais ir valstybiniais interesais ilgalaikėje perspektyvoje. Šiam tikslui turėtų būti skirta ir nuosaiki valstybės išlaidų bei mokesčių politika.

3. *Mokesčiai – tai pajamų išlyginimo priemonė.* Šios teorijos šalininkai (Ž. Furasje, S. Kuznecas, R. Tiboldas ir kiti) įrodinėja, kad per mokesčius nacionalinio biudžeto pajamos turi būti perskirstomos ir nukreipiamos – iš turtingųjų neturtingiesiems. Pagrindinį vaidmenį čia turėtų atlikti tiesioginiai mokesčiai (pajamų, turto) pritaikius progresinius tarifus, o verslo mokesčiai turi mažėti, kad nebūtų slopinama iniciatyva ir stabdoma gamybos plėtra. [52, p. 16; 12, p. 15-17; 62, p. 122-123]

Apžvelgus pagrindines mokesčių teorijas, matyti, kad nuo seno ekonomistų nuomonės mokesčių klausimais skiriasi. Tačiau akivaizdu, kad visos teorijos skirtos konkrečių biudžeto funkcijų ir uždavinių įgyvendinimui. Pavyzdžiui, teorija „Mokesčiai – tai kaina už valstybės teikiamas paslaugas“ sprendžia valstybės aprūpinimo pajamomis klausimą, kad ši galėtų išsilaikyti ir atlikti jai pavestas funkcijas. „Mokesčiai – ekonomikos stabilizavimo priemonė“ – tai teorija, kuria remiasi valstybinis ekonomikos reguliavimas (vienas biudžeto uždavinių). O teorija „Mokesčiai – tai pajamų išlyginimo priemonė“ grindžiama biudžeto paskirstomoji funkcija bei

gamybinių ir socialinių procesų valstybėje skatinimo, valstybės biudžetinės politikos vykdymo uždaviniai.

Didelio ekonomistų dėmesio susilaukė ir mokesčių dydžių (tarifų) daromas poveikis valstybės biudžeto pajamoms. Šia tema susidomėta dar XVIII a. pabaigoje ir tokių darbų net ir šiomis dienomis nemažėja.

1.4.2. Biudžeto įplaukų priklausomybės nuo mokesčių tarifų minties raida

Idėja, kad tarp mokesčių tarifų ir valstybės biudžeto pajamų surinkimo egzistuoja atvirkštinė priklausomybė nėra visiškai nauja. A. Smitas veikale „Tautų turtas“ (1776 m.) dėstė, jog dideli mokesčiai mažina apmokestintų prekių vartojimą, netgi skatina nelegalią prekybą bei sąlygoja mažesnes valstybės pajamas nei jos būtų surinktos taikant mažesnius tarifus [60]. R. E. Keivas ir R. W. Džonas kalbėdami apie prekybą paminėjo ir pajamas maksimizuojantį mokesčių tarifą. Jų nubrėžtą kalnelio formos mokesčių tarifų – pajamų kreivę būtų galima laikyti Laffero kreivės (plačiau žr. 1.4.3. skyriuje) pirmtake. [16]

R. E. Griesonas ir kiti savo empiriniame darbe (1977 m.) nagrinėjo atvirkštinę priklausomybę tarp mokesčių dydžių ir vietinės vyriausybės pajamų Niujorke. Anot jų, tuo metu biudžeto pajamos mažėjo dėl pelno mokesčio didinimo. Be to, pramonės sektorius Niujorke jautresnis mokesčių didinimui nei negamybinis sektorius, todėl pastarasis ir turėtų būti labiau apmokestinamas. [29, p. 170-185] J. Waniski (1978 m.) nagrinėjo fiskalines valstybių nelaimes pradėdant Romos imperijos žlugimu ir baigiant Didžiąja depresija. Tokias biudžetines nesėkmes jis siejo su kai kurių mokesčių pakėlimu. J. Waniski siūlė sumažinti mokesčių rūšių skaičių ir teigė, jog 25 proc. mokesčių tarifas yra kreivės viršukalnė, t. y. esant šiam dydžiui valstybės pajamos būtų didžiausios. [69] Tuo tarpu D. W. Kieferas tvirtino, kad nėra bendro mokesčių tarifo visai ekonomikai, kuri būtų galima išmatuoti ir pavaizduoti horizontalioje ašyje, todėl Laffero kreivė rodo labai supaprastintą makroekonomikos dalį vienoje išlenktoje linijoje [31, p. 7777-7787]. Tačiau, autorės nuomone, šie argumentai nėra labai įtikinantys, nes dauguma ekonominių modelių yra supaprastinti siekiant geriau suvokti ekonominius reiškinius.

Galiausiai Ch. Stiuartas (1979 m.) panaudojo pakankamai paprastą dviejų sektorių modelį siekiant įrodyti, kad esanti 80 proc. mokesčių našta Švedijoje viršija maksimalią ribą 10 proc. punktų, o taikomi dideli mokesčiai tik lemia aukštas prekių kainas ir skatina ne rinkos mainus. [65] Šis modelis buvo papildytas dar vienu sektoriumi 1983 m. Ekonomistai E. L. Feigas ir R. T. McGee analizuodami Švedijos Laffero kreivę apskaičiavo, jog mokesčių sumažinimas esant *ceteris paribus* suaktyvintų Švedijos ekonomiką nesumažinant biudžeto pajamų. Savo modelyje jie įrodo, kad

esamą tuometinę 62 proc. Švedijos mokesčių našta sumažinus iki 54 proc. biudžeto pajamos išlikto tokios pat, t. y. 220 milijardų kronų. [24, p. 499-518]

R. Waudas (1985 m.) savo darbe apie biudžeto deficito, mokesčių tarifų ir pajamų iš mokesčių sąryšį atskleidžia, kad jei valstybės ekonomika yra pavojuojamoje Laffero kreivės dalyje, tuomet mokesčių tarifų augimas biudžeto deficitą tik dar labiau padidina [70, p. 1].

Toks susidomėjimas mokesčių įtaka biudžeto įplaukoms išliko iki šių dienų. Parašyta nemažai mokslinių darbų, sukurta modelių, padedančių valstybėms vykdyti optimalią mokesčių politiką. Pavyzdžiui, R. H. Gordonas ir J. D. Wilsonas (1999 m.) analizuodami mokesčių struktūrą ir vyriausybės vaidmenį bei pateikdami optimalios mokesčių politikos modelį pabrėžia, kad pasikeitimai mokestinėje politikoje daro visapusę įtaką ekonomikai: keičiasi įmonių, individų elgsena, investicijos ir valstybės išlaidos. Dideli mokesčių tarifai pateisinami tik tabako, alkoholio gaminiams, teršalų emisijoms, nes šie mažina nepageidaujamų gėrybių vartojimą. [28, p. 1-18]

Z. Becsi kalbėdamas apie nepastovią Laffero kreivę pabrėžia, jog mokesčių tarifų sumažinimas padidintų dirbančiųjų pajamas ir įmonių pelną bei gamybą. Be to, mokesčių politika negali ignoruoti ir išlaidų politikos, nes bendrosios išlaidos veikia ekonomikos aktyvumą taigi ir pajamų iš mokesčių efektyvumą. [7, p. 53-62] R. Fismanas ir S. J. Wei (2001 m.) apskaičiavo, kad Kinijos mokesčių tarifų padidinimas 1 proc. punktu padidino mokesčių vengimą 3 proc. punktais. Tokie rezultatai buvo gauti naudojant 1998 m. duomenis. Be to, anot jų, mokesčių vengimo elastingumas augant mokesčiams didėja. [26, p. 1-17]

E. G. Mendoza ir L. L. Tesaras (2003 m.) savo straipsnyje apie mokesčių konkurencijos laimėtojus ir pralaimėtojus ES analizuoja D. Britanijos ir kontinentinės Europos (Italijos, Prancūzijos ir Vokietijos, kurių mokesčių dydžiai yra panašūs) varžybas kapitalo, darbo ir vartojimo mokesčių srityje. Analizė pradedama nuo 1980 m., dar prieš pradėdant integruoti europines finansų rinkas. Pastebėta, kad D. Britanija nuo analizuojamo laikotarpio pradžios kryptingai mažino pelno mokestį, tuo tarpu kontinentinė Europa pastoviai didino tiek kapitalo, tiek darbo jėgos mokesčius, tokiu būdu mažindama visuomenės gerovę ir prarasdama pranašumą prieš D. Britaniją. Galiausiai daroma išvada, kad mokesčių politikos koordinavimo nauda ES nėra žymi, nes harmonizuojami tik netiesioginiai mokesčiai. [51, p. 1-17]

J. Aizenmanas ir Y. Jinjarakas (2006 m.) įvertino globalizacijos įtaką mokesčių bazei įvairių pakopų išsivystymo šalyse. Globalizacija – procesas, kuris skatina šalis užtikrinti laisvesnę prekybą, finansinę integraciją (pvz., kapitalo kontrolės, finansinių suvaržymų mažinimą) ir makroekonominę stabilizaciją (pvz., infliacijos mažinimą). Visa tai keičia šalių mokesčių bazę: mažėja valstybės biudžeto pajamos iš lengviau surenkamų mokesčių (pvz., muitų tarifų, finansinių suvaržymų), o didėja iš sunkiau surenkamų mokesčių (pvz., gyventojų pajamų mokesčio, PVM), siekiant kompensuoti prarastas valstybės biudžeto pajamas. Nuo 1980 m. iki 1990 m. besivystančiose šalyse

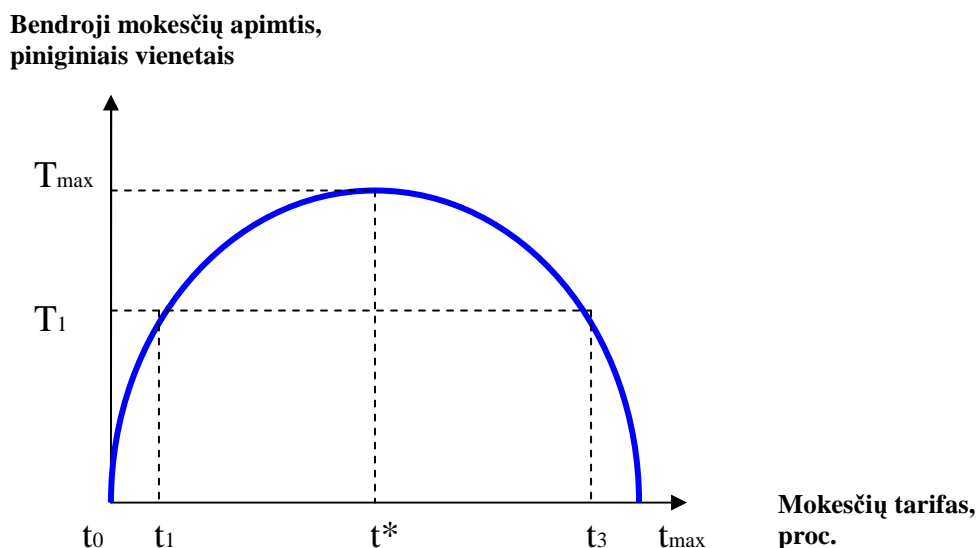
pajamų iš lengviau surenkamų mokesčių ir BVP santykio rodiklis nusmuko 20 proc. punktų, kai tuo tarpu pajamų iš sunkiau surenkamų mokesčių ir BVP santykio rodiklis išaugo 9 proc. punktais. Apskaičiavus mokesčių pajamų ir BVP santykio variacijos koeficientą buvo nustatyta, kad jaučiama didelė fiskalinė šalių konvergencija, nes variacijos koeficientas per 10 metų laikotarpį stipriai sumažėjo. [1, p. 1-13]

Tai tik keletas žymių ekonomistų minčių apie mokesčių tarifų svarbą biudžeto įplaukoms. Galima pastebėti, kad visos jos artimos A. Laffero teorinei koncepcijai, todėl kitame skyriuje ir pateikta platesnė šio modelio interpretacija.

1.4.3. A. Laffero teorinė koncepcija

Taigi, nagrinėjant mokesčines pajamas (kitais tariant mokesčius) jau seniai buvo pastebėtas dėsningumas, kad pernelyg dideli mokesčiai slopina verslininkų iniciatyvą, skatina mokesčių slėpimą ir „šešėlinės ekonomikos“ plėtrą (todėl nauji mokesčiai turi būti priimtini visuomenei).

1978 m. ekonomisto A. Laffero sukurta teorinė koncepcija rodo įplaukų į biudžetą priklausomybę nuo mokesčių tarifų ir naudojama kaip argumentas sumažinti mokesčius (žr. 3 pav.). A. Laffero kreivė užima svarbią vietą ekonomikos teorijoje. Ji vaizduoja hipotetinį ribinį mokesčių tarifą, kurį iš pradžių didinant mokesčių įplaukos į biudžetą didėja, bet peržengus tarifą t^* – pradeda sparčiai mažėti, t.y. ūkio subjektai vengia mokėti mokesčius.

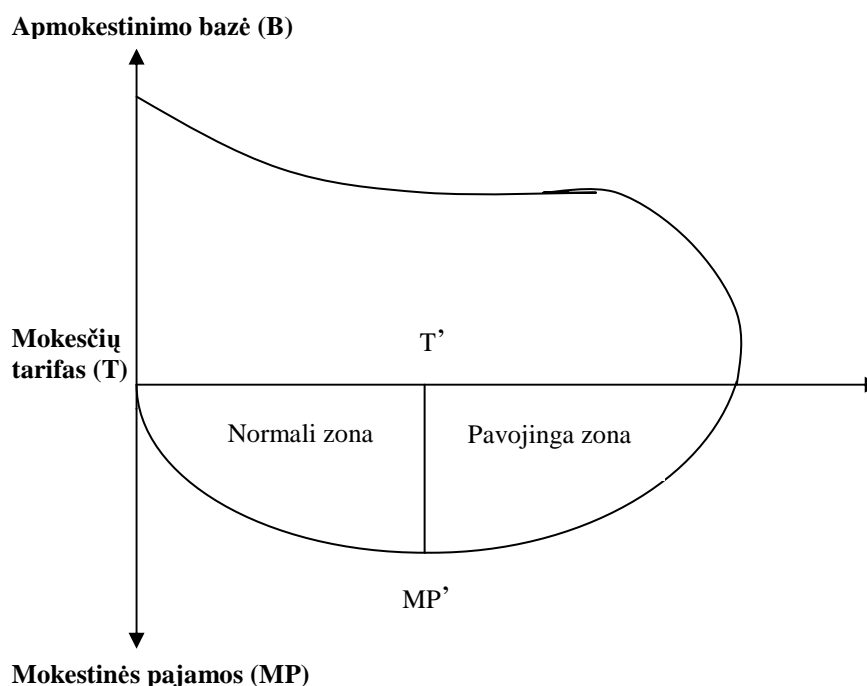

3 pav. Mokesčių tarifų ir mokesčių įplaukų priklausomybė (A. Laffero kreivė)

Šaltinis: sudaryta remiantis Rakauskienė, O. G. (2006). Valstybės *ekonominė politika (fiskalinė, užsienio prekybos ir socialinė politika)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Jei valstybė nurodys, kad mokesčių tarifas yra $t = 0$ proc., tai nieko ir nesurinks. A. Laffero teorijoje nurodyta, kad kiekvieną kartą paaugus mokesčių tarifams mokesčių surinkimas paauga mažesniu dydžiu, kol galiausiai peržengus ribą paaugus mokesčių tarifams mokesčių surinkimas pradės mažėti. Kai mokesčių tarifas pasieks $t = 100$ proc., pajamos iš mokesčių bus lygios nuliui. Laffero kreivėje punktas, kuriame galima surinkti daugiausia biudžeto įplaukų, vadinamas *prisisotinimo tašku*. Tyrinėjant Laffero kreivę nesunkiai galima pastebėti, kad tiek pat mokesčių galima surinkti esant dviems skirtingiems mokesčių tarifams – t_1 ir t_3 . [33]

Mokesčių tarifo didinimas iki taško T' didina ir mokesčines nacionalinio biudžeto pajamas, tačiau lėtėjančiu tempu, o mokesčių bazė mažėja, nors ir ne taip sparčiai, kaip didėja mokesčių tarifas (tai iliustruoja 4 pav.). Už taško T' mokesčių tarifo didinimas pradėtų mažinti mokesčines pajamas (nes suaktyvės mokesčių vengimas), o mokesčių bazė mažėtų žymiai spartesniais tempais nei auga mokesčių tarifas. A. Zemkauskas teigia, kad didinant mokesčius virš T' ribos „... įplaukos dar labiau mažėja ir dėl to, kad skiriama labai daug lėšų ir pastangų, kad tuos mokesčius surinkti, t.y. automatiškai surenkama tik nedidelė jų dalis“ [71, p. 408].

4 pav. Mokesčių normos, apmokestinimo bazės ir mokesčių pajamų ryšys (pagal A. Laffera)

Šaltinis: Naraškevičiūtė, V., Lakštutienė, A. (2003). Valstybės finansai. Kaunas: Technologija.

Taškas T' mokesčių tarifų skalę dalija į normalią ir pavojingą. Taške T' yra optimalus mokesčių tarifas, kuriam esant mokesčines pajamas pasiekia maksimumą – taškas MP'. Taigi, mokesčines pajamas priklauso ir nuo mokesčių tarifų, ir nuo mokesčių bazės. Didinant mokesčių tarifą iki T' kompensuojamas mokesčių bazės mažėjimas ir bendroji mokesčių suma gali netgi

didėti, bet tarifui pasiekus ribinį tašką T', mokesčių bazė „susitraukia“ labai greitai ir tai jau nekompensuoja padidėjusių tarifų, taigi mokestinių pajamų surinkimas smunka. [52, p. 23-25] Todėl tokiais atvejais valstybės dažnai ieško galimybių išplėsti mokestinę bazę, t. y. apmokestinti papildomas sritis įvedant naujus mokesčius [55, p. 230].

Nors matematiniais metodais tiksliai apskaičiuoti arba intuityviai įvertinti ribinio tarifo reikšmę be galo sudėtinga, tačiau, autorės nuomone, priimant sprendimus dėl mokesčių tarifų didinimo ar mažinimo šio dėsningumo ignoruoti negalima. Formuojant valstybės fiskalinę politiką atsižvelgus į Laffero kreivę galima pasiekti aukštesnių mokesčių surinkimo rodiklių. Pavyzdžiui, JAV Ronaldo Reigano administracijos XX a. 8 dešimtmetyje priimtas sprendimas sumažinti aukščiausius pajamų mokesčio tarifus nuo 70 iki 50 proc. padidino šio mokesčio surinkimą. Lenkijoje 1999 – 2002 m. padidinus akcizo mokestį alkoholiniams gėrimams sumažėjo įplaukos į biudžetą, 2002 m. vėl sumažinus – įplaukos padidėjo. Be to, A. Lafferas savo straipsnyje „Laffero kreivė: praeitis, dabartis ir perspektyvos“ (2004 m.) pateikia Lietuvą bei Rusiją kaip pavyzdžius, kuomet įvedus paprastus (neprogresinius) bei palyginus mažesnius mokesčius, iškart pradėjo augti šių šalių ekonomika [32].

Išsiaiškinus biudžeto sandarą ir apžvelgus biudžetinių įplaukų teorijas kitame skyriuje detaliau bus pažvelgta į nacionalinio biudžeto pajamas kaip sudėtinę visų valstybės pajamų sistemos dalį.

1.5. Lietuvos nacionalinio biudžeto pajamos kaip sudėtinė valstybės pajamų sistemos dalis

Kaip jau minėta 1.3. skyriuje, Lietuvos biudžeto sistema yra dvipakopė, kurią sudaro valstybės biudžetas ir vietos savivaldybių biudžetai. O tai anot J. Bivainio ir A. Butkevičiaus „Išsiaiškinti paprastesnį, palyginti su didelėmis valstybėmis, kurioms būdinga trijų pakopų biudžeto sistema, tarpbiudžetinių lėšų perskirstymą“. [9, p. 38.] Valstybės ir savivaldybių biudžetuose sukaupiama nacionalinių pajamų dalis skiriama švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos apsaugos, socialinio aprūpinimo bei socialinės šalpos, gamtos apsaugos programoms įgyvendinti, ūkiui plėtoti bei kitoms funkcijoms atlikti [61, p. 59].

„Nacionalinio biudžeto pajamos – tai piniginių santykių sistema, formuojanti finansinius išteklius valstybės valdymo struktūroms“ [73, p. 77]. Šių pajamų formavimas susijęs su valstybės (įvairių jos struktūrų) ir valstybinių įmonių finansiniais ištekliais. Valstybės akumuliuojami finansiniai ištekliai yra *centralizuoti*, o akumuliuojami valstybinėse įmonėse – *decentralizuoti* [59, p. 103].

„Decentralizuotos pajamos formuojamos iš valstybinių įmonių piniginių pajamų ir sankauptų. <...> Decentralizuotų lėšų pagrindinis formavimo šaltinis yra valstybinių įmonių pelnas“ [34, p. 22-23]. Decentralizuotų pajamų piniginių santykių objektą sudaro visuminio produkto vertė, kuri

įvairiuose paskirstymo etapuose įgauna skirtingas finansines formas. Pavyzdžiui, valstybinėse įmonėse visuminis produktas įvairiose stadijose įgauna tokias formas: pelnas, atskaitymai socialiniam draudimui, amortizacija ir daugelis kitų [59, p. 103-104].

„Centralizuotos pajamos sudaromos iš mokesčių, iš valstybės užsienio ekonominės veiklos ir gyventojų mokėjimų. Centralizuotoms priskiriamos pajamos, kurios sukaupiamos per visų valstybės valdymo lygių biudžetus, taip pat per nebiudžetinius fondus ir netgi valstybės kredito pavidalu“ [34, p. 22]. Centralizuotų pajamų sudėtyje pagrindinę vietą užima *nacionalinio biudžeto pajamos*, kurios užtikrina visuomenės ekonominių ir socialinių uždavinių sprendimą. Esant didesnei centralizacijai, sudaromos galimybės vykdyti efektyvesnę finansų politiką, užtikrinant lėšų persikirstymą perspektyvioms ūkio šakoms ir tenkinant negamybinės sferos poreikius. [59, p. 103]

„Visi centralizuotų valstybės pajamų šaltiniai skirstomi į *vidaus* ir *išorinius*“ [59, p. 104]. Valstybės vidaus šaltiniams priskiriama:

- Nacionalinio biudžeto pajamos, kurios suprantamos kaip valstybės (centrinio) biudžeto įplaukų ir savivaldybių biudžetų įplaukų suma;
- Nacionalinis turtas, kuris sukurtas šalies viduje ir yra naudojamas šalies valstybės ir savivaldybių funkcijoms vykdyti;
- Nebiudžetiniai fondai, programos, socialinės apsaugos fondai ir kt.

Išoriniams šaltiniams priklauso kitos šalies nacionalinio biudžeto pajamos, pavyzdžiui, užsienio paskolos, įvairūs atsiskaitymai tarp šalių mokesčių ar įsipareigojimų forma² [34, p. 23].

Centralizuotos pajamos rinkos ekonomikos sąlygomis yra formuojamos šiais pagrindiniais metodais:

1. *Mokesčiai ir rinkliavos* – užima svarbiausią vietą nacionalinio biudžeto pajamų sistemoje. „Mokesčiai ir rinkliavos surenkami iš privataus sektoriaus ir vyriausybė jų atžvilgiu neturi gražinimo įsipareigojimų. Mokesčiai yra priverstiniai, būtini mokėjimai valstybei...<...>, todėl naujų mokesčių įvedimas turi būti apgalvotas ir pagrįstas. Gana artima mokesčių sąvokai ir rinkliavos sąvoka, kuri taip pat yra laikoma pinigine prievole už tam tikras asmeniui suteikiamas valstybės institucijų paslaugas“ [34, p. 23-89].

2. *Valstybės skolos* – antrasis pagal svarbą pajamų formavimo būdas. Jos panaudojamos ne tik biudžeto deficitui dengti, bet ir kapitaliniams įdėjimams, projektams finansuoti, ypatingai investuojant lėšas į ekonomikos valstybinį sektorių. Valstybės dažniausiai skolinasi parduodamos vyriausybės skolos vertybinius popierius. Skolos vaidmuo ypač išauga ekonomikos krizės sąlygomis, kada padidėja finansinė įtampa tarp atskirų finansinės sistemos grandžių. Minėtoji finansinė įtampa kyla dėl išaugusių karinių išlaidų, stambių įsiskolinimų padengimų, pradedamų

---

² Žr. 2 priedą.

naujai įgyvendinti socialinio aprūpinimo programų ir valstybinio ekonomikos reguliavimo [59, p. 106].

3. *Pinigų emisijos* apima ne tik popierinių pinigų emisiją, bet ir kreditinę. Šis metodas panaudojamas, kai nei skolos, nei mokesčiai nebeįstengia padengti vis labiau augančių valstybės išlaidų. „Tačiau piniginė emisija, jeigu ji nesusijusi su ūkinės veiklos apyvartos poreikiais, o skirta biudžeto deficitui padengti, veda į padidintą infliaciją ekonomikoje. Todėl šalys paprastai stengiasi nenaudoti šio metodo“. [34, p. 24] Dauguma ekonomistų tokiu atveju rekomenduoja leisti skolos obligacijas.

Valstybės pajamų, formuojamų naudojant aptartus metodus, visuma sudaro valstybės pajamų sistemą. Anot G. Smalensko, įvairiais istoriniais periodais santykis tarp šių metodų yra nevienodas ir priklauso nuo daugelio veiksnių: finansinės politikos turinio, ūkininkavimo sąlygų, konkrečios ekonominės – socialinės situacijos, egzistuojančių visuomenės problemų ir kitų veiksnių. Tačiau svarbu pasirinkti ne tik tinkamą pajamų formavimo metodų santykį, bet ir sudaryti teisingą nacionalinio biudžeto pajamų klasifikaciją.

1.6. Lietuvos nacionalinio biudžeto pajamų klasifikacija ir jų pasiskirstymas

Kaip minėta, biudžeto pajamos – tai piniginės valstybės pajamos, išskyrus skolintas lėšas. Biudžeto pajamų klasifikacija – tai tam tikras pajamų grupavimas, kurio pagrindu imamas vienas kuris nors požymis. Teisingai pasirinkta ir sudaryta biudžeto pajamų klasifikacija leidžia objektyviai nustatyti nacionalinio biudžeto lėšų panaudojimo kryptis, valstybės finansų politikos tikslus ir uždavinius. Minėtoji klasifikacija taip pat atskleidžia nacionalinio biudžeto įplaukų šaltinius ir konkrečių visuomenės grupių svorinį koeficientą biudžeto įplaukų šaltiniuose.

LR valstybės ir savivaldybių biudžetams taikoma vienoda pajamų klasifikacija, kuri iš esmės atitinka tarptautinius biudžetų pajamų standartus [61, p. 61]. K. Levišauskaitė ir G. Rūškys teigia, kad biudžeto pajamų klasifikacijoje dažniausiai naudojami keturi metodai:

- *Pagal pajamų šaltinius.* Naudojant šią klasifikaciją įplaukos skirstomos į grupes – įplaukos iš mokesčių, biudžetinių įstaigų pajamos, įplaukos už valstybės nuosavybę ir jos panaudojimą.
- *Teisinė pajamų klasifikacija.* Ji išskiria biudžeto įplaukas į dvi grupes. Pirmųjų susidarymui reikalingas betarpiškas (tiesioginis) valstybinės valdžios įsikišimas (pavyzdžiui, konfiskacijos, baudos, rinkliavos ir kt.). Kitų pajamų susidarymui toks įsikišimas nereikalingas (pavyzdžiui, netiesioginiai mokesčiai).
- *Ekonominė pajamų klasifikacija.* Čia pajamos skirstomos pagal pajamų šaltinio ypatumus arba charakterį ekonomikoje (pavyzdžiui, tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai, pelno ir gyventojų pajamų mokesčiai).

- *Finansinė pajamų klasifikacija.* Įplaukos sugrupuojamos į: pastoviąsias (negražinamas) ir laikinąsias (gražinamas) pajamas.

„Lietuvos Respublikos biudžeto pajamų grupavimo pagrindą sudaro ekonominė klasifikacija ir pagal pajamų šaltinius“ [34, p. 62]. Nacionalinio biudžeto pajamos dalinamos į dvi stambias grupes: mokestines ir nemokestines pajamas. 1 lentelėje šios dvi stambios grupės detalizuojamos smulkiau.

1 lentelė

LR nacionalinio biudžeto pajamų klasifikacija

MOKESTINĖS PAJAMOS	NEMOKESTINĖS PAJAMOS
Pajamų ir pelno mokesčiai	Turto pajamos
Gyventojų pajamų mokestis	Palūkanos už paskolas
Pelno mokestis	Palūkanos už depozitus
Socialinis mokestis	Lietuvos banko likutinis pelnas
Turto mokesčiai	Dividendai
Žemės mokestis	Mokestis už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise
Paveldimo turto mokestis	Nuomos mokestis už valstybinę žemę ir valstybinio vidaus vandenų fondo vandens telkinius
Nekilnojamojo turto mokestis	Mokestis už valstybinius gamtos išteklius
Prekių ir paslaugų mokesčiai	Naftos ir dujų išteklių mokestis
Pridėtinės vertės mokestis	Pajamos už prekes ir paslaugas
Atskaitymai nuo pajamų pagal LR miškų įstatymą	Pajamos už patalpų nuomą
Akcizai	Konsulinis mokestis
Cukraus mokesčiai	Pajamos už atsitiktines paslaugas
Loterijų ir azartinių lošimų mokestis	Įmokos už mokslą aukštosiose mokyklose
Transporto priemonių mokesčiai	Žyminis mokestis
Mokestis už aplinkos teršimą	Kitos pajamos
Rinkliavos	Pajamos iš baudų ir konfiskacijos
Tarptautinės prekybos ir sandorių mokesčiai	Kitos neišvardytos pajamos
	Ilgalaikio materialiojo turto realizavimo pajamos
	Žemė
	Kitas ilgalaikis materialus turtas
	Sandoriai su finansiniu turtu
	Kitos gautinos sumos

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija (2006). Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0> >.

Tiek valstybės, tiek ir savivaldybių biudžetams būdinga tai, kad mokesčių įplaukos sudaro didžiąją dalį pajamų. Visus Lietuvos Respublikos teritorijoje surenkamus mokesčius iš esmės galima suskirstyti į dvi atskiras kategorijas. Tai yra:

- valstybei skirtus mokesčius,
- vietinius mokesčius.

Lietuvos nacionalinio biudžeto mokesčių sistemą sudaro 21 skirtingas mokestis (mokestinės biudžeto pajamos ir pajamos su žodžiu „mokestis“), iš kurių 17 yra renkami į valstybės biudžetą, o 9 – į savivaldybių biudžetus³. Visi šie mokesčiai įgyvendinami pagal tam tikrą apmokestinimo

³ Žr. 11 priedą.

instrumentarijų.⁴ Tiek į valstybės, tiek ir į savivaldybių biudžetus patenka gyventojų pajamų mokestis, mokesčiai už aplinkos teršimą, rinkliavos bei mokestis už valstybinius gamtos išteklius. Detaliau didžiausią valstybės biudžeto pajamų dalį sudarantys mokesčiai apžvelgti 1.7.1 skyriuje.

1.7. Lietuvos valstybės biudžeto pajamos

„Valstybės biudžetas – tai ypatinga paskirstomųjų santykių ekonominė forma (akumuliuojamos nacionalinės valstybės pajamos, skirtos visuomenės poreikiams tenkinti)“ [14, p. 93]. Lietuvos valstybės biudžeto pajamos yra itin svarbi nacionalinio biudžeto pajamų sudėtinė dalis, sudaranti daugiau nei 85 proc. viso nacionalinio biudžeto⁵. Todėl aktualu detaliau pažvelgti į mokesčines ir nemokesčines valstybės biudžeto pajamas.

1.7.1. Mokestinės pajamos

Mokestinės pajamos (mokesčiai) yra surenkamos iš privataus sektoriaus (fizinių ir juridinių asmenų). Mokesčiai yra ne tik pagrindinis valstybės pajamų šaltinis, bet ir galingas įrankis jose. Valstybės mokesčių politika tiesiogiai veikia ne tik pajamų perskirstymą, bet ir finansinę ūkio subjektų padėtį, skatina ar neskatina nacionalinės ekonomikos augimą. Visi egzistuojantys mokesčiai šalyje turi sudaryti sistemą ir tarnauti visuomeniniams tikslams. [66, p. 169-171] Anot O. G. Rakauskienės, „racionali mokesčių sistema remiasi trimis apmokestinimo rūšimis:

1. gamybos apmokestinimu (apyvartos, pelno mokesčiai);
2. pajamų paskirstymo apmokestinimu (pajamų mokesčiai);
3. pajamų panaudojimo apmokestinimu (vartojimo mokesčiai)“.

Todėl nenuostabu, kad Lietuvoje daugiausia pajamų į valstybės biudžetą patenka iš keturių pagrindinių mokesčių: gyventojų pajamų, pelno, pridėtinės vertės ir akcizų⁶. Tai patvirtina 2 lentelėje pateikti duomenys.

Gyventojų pajamų mokestis, iki 2003 01 01 vadintas Fizinių asmenų pajamų mokesčiu, sudaro gana svarbią valstybinių mokestinių pajamų dalį. Šį mokestį moka pajamų gavęs gyventojas. Mokestis privalomas tiek nuolatiniams, tiek nenuolatiniams LR gyventojams. Pagal mokesčio mokėjimo tvarką gyventojas mokamas skirstomas į dvi klases – A ir B [41]. A klasės pajamoms priskiriamos su darbo santykiais susijusios ir jiems prilygintos pajamos pagrindinėje bei nepagrindinėje darbovietėje [12, p. 52]. B klasei priklauso tokios pajamos, kaip paskirstytas pelnas,

⁴ Žr. 3 priedą.

⁵ Žr. 10 priedą.

⁶ Detalų valstybės biudžetą žr. 10 priede.

honorarai, sportininkų ir atlikėjų pajamos ir kt.⁷ [2, p. 110]. Pajamų mokesčio tarifai nuo 2006 m. liepos mėn. 1 d. yra 27 procentai (A klasė) ir 15 procentų (B klasė). Pajamų mokesčio mokestinis laikotarpis sutampa su kalendoriniais metais.

2 lentelė

Svarbiausios valstybės biudžeto mokestinės pajamos

Pajamos iš mokesčių	Svoris 2006 m. valstybiniame biudžete (be ES paramos), proc.	Suma 2006 m. valstybiniame biudžete, mln. Lt
<i>Mokestinės pajamos</i>	<i>90,45</i>	<i>13244,535</i>
Gyventojų pajamų mokestis	13,9	2038,405
Pelno mokestis	13,1	1924,521
Pridėtinės vertės mokestis	42,0	6152,214
Akcizai	16,2	2374,429
Kiti mokesčiai ⁸	5,2	754,966

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija (2006). Valstybės biudžetas [žiūrėta 200-02-05]. Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=FA723BAF63A503C1C1256D13003534B> >.

Pelno mokestis – tai mokestis, kuriuo apmokestinamas juridinių asmenų pelnas. Skiriamos šios pelno mokesčio mokėtojų grupės:

- Lietuvos vienetas – juridinis asmuo, įregistruotas Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka;
- Užsienio vienetas – užsienio valstybės juridinis asmuo ar organizacija, kurių buveinė yra užsienio valstybėje ir kurie įsteigti arba kitokiu būdu organizuoti pagal užsienio valstybės teisės aktus, taip pat bet kuris kitas užsienyje įsteigtas, įkurtas ar kitaip organizuotas apmokestinamasis vienetas [42].

Lietuvos vieneto mokesčio bazė yra visas Lietuvos Respublikoje ir užsienio valstybėse uždirbtas pelnas.

Užsienio vieneto mokesčio bazė yra užsienio vieneto per nuolatinės buveinės Lietuvos Respublikos teritorijoje gautas pelnas. Šis pelnas apmokestinamas tuo pačiu būdu kaip ir Lietuvos vieneto.

Biudžetinės įstaigos, Lietuvos bankas, pelno nesiekiantys vienetai, valstybės ir savivaldybės institucijos šio mokesčio nemoka [34, p. 97-98].

Mokesčio tarifai:

- Lietuvos vieneto nuolatinių buveinių apmokestinamasis pelnas, pajamos iš paskirstytojo pelno apmokestinami taikant 15 procentų mokesčio tarifą.
- Užsienio vieneto pelnas, uždirbtas Lietuvoje ne per jo nuolatinės buveinės, apmokestinamas taikant 10 procentų mokesčio tarifą.

⁷ Žr. 4 priedą.

⁸ Žr. 7 priedą.

▪ Vienetų, kuriuose vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir mokestinio laikotarpio pajamos neviršija 500 tūkstančių litų, apmokestinamasis pelnas apmokestinamas taikant 13 procentų mokesčio tarifą, išskyrus Įstatyme nustatytus atvejus. [14, p. 210]

Mokesčio mokestinis laikotarpis yra kalendoriniai metai. Įstatymo numatytais atvejais gali būti nustatyti ir kiti, ilgesni mokestiniai laikotarpiai. Tokiais atvejais mokesčio mokėtojams suteikiama mokesčio mokėjimo termino atidėjimo lengvata [2, p. 103].

Pridėtinės vertės mokestis – daugiausia mokestinių pajamų į valstybės biudžetą atnešantis netiesioginis mokestinis. PVM Lietuvoje pradėtas taikyti nuo 1994 m., o nuo 2000 m. buvo priimti tam tikri pakeitimai ir papildymai, kuriais buvo prisiderinta prie Europos Sąjungos teisės aktų. PVM objektas yra šalies teritorijoje už atlygį atliekamas prekių tiekimas ir paslaugų teikimas, kai šias prekes ir paslaugas teikia apmokestinamasis asmuo, vykdydamas savo ekonominę veiklą [43]. Standartinis PVM tarifas yra 18 procentų. Taip pat yra taikomi lengvatiniai 5 ir 9 procentų PVM tarifai⁹.

PVM – pirmasis mokestis, kuris buvo numatytas harmonizuoti Europos Sąjungoje. Nuo 1993 m. standartinis tarifas valstybėse narėse negali būti nustatytas mažesnis nei 15 proc., be to leidžiama taikyti padidintus ar sumažintus tarifus tam tikroms prekių kategorijoms. PVM mokamas valstybėje narėje, į kurią prekės yra įvežamos. [68, p. 5-11]

PVM įstatyme nurodyta, kad mokestinis laikotarpis yra kalendorinis mėnuo, tačiau kai kuriais atvejais gali būti nustatomas ir kalendorinio pusmečio arba kitas laikotarpis. Jeigu mokestinis laikotarpis yra kalendorinis mėnuo, mokestinio laikotarpio PVM deklaracija turi būti pateikta ir mokėtina PVM suma sumokama ne vėliau kaip iki kito mėnesio 25 dienos. PVM mokėtojas, pateikęs deklaraciją laiku ir nepadaręs kitokių pažeidimų susigražina per mokestinį laikotarpį susidariusį PVM skirtumą (Pirkimo PVM – Pardavimo PVM) [43].

„*Akcizai* – kai kurių prekių ir paslaugų mokesčiai, nustatomi daugiausia neelastingos paklausos prekėms ir paslaugoms; akcizų objektai paprastai yra alkoholiniai gėrimai, tabakas ir tabako gaminiai, kava, šokoladas, maisto produktai su kakava, benzinas, dyzelinis kuras, prabangios ne maisto prekės“ [72, p. 23]. LR akcizo mokesčiai buvo įvesti nuo 1994 m. ir tebegalioja šiandien su daugybe pakeitimų.

Šis mokestis, kaip ir PVM, yra netiesioginis, tačiau skiriasi nuo PVM tuo, kad nėra grąžinamas ir traukiamas atskaitą. Netiesioginiai mokesčiai reikalauja tam tikro harmonizavimo lygio Europos Sąjungoje, kadangi jie lemia laisvą prekių ir paslaugų judėjimą [68, p. 20]. Nuo 2004 m. gegužės 1

---

⁹ Žr. 5 priedą.

d. šis mokestis galutinai suderintas su ES teisės aktais, išskyrus keletą įstatyme nurodytų nuostatų, kurių perkėlimui Lietuva yra gavusi pereinamąjį laikotarpį [63, p. 163-175].

Akcizų mokėtojai – akcizais apmokestinamų prekių sandėlių savininkai ir šių prekių importuotojai, kiti įstatyme minimi asmenys. Akcizų tarifai gali būti fiksuoto dydžio arba procentiniai¹⁰. Akcizų mokestinis laikotarpis yra kalendorinis mėnuo, kuriam pasibaigus per 15 dienų mokėtojas privalo vietos mokesčių administratoriui pateikti akcizų deklaraciją. Mokestis sumokamas iki deklaracijos pateikimo termino pabaigos. [2, p. 114-115; 34, p. 94]

Aptarti keturi mokesčiai sudaro „liūto dalį“ visų valstybės biudžeto mokestinių pajamų. Likusieji mokesčiai neretai sudaro tik apie 5 proc. mokestinių pajamų. Nedidelę dalį pajamų valstybė surenka ir iš savo nuosavybės, vietinių rinkliavų, baudų, konfiskacijų, t. y. nemokestinių pajamų, kurios plačiau aprašytos tolesniame skyriuje.

1.7.2. Nemokestinės pajamos

Nemokestinės pajamos yra gaunamos iš prekių ir paslaugų pirkimo – pardavimo sandorių arba mainų, taip pat nemokestinėms pajamoms priskiriamos ir finansinės, investicinės veiklos pajamos bei pajamos, susijusios su nekilnojamojo ir kilnojamojo turto operacijomis. Šio pajamų šaltinio dalis visose valstybės biudžeto pajamose daugumoje pasaulio šalių yra visai nedidelė. Kaip matyti 3 lentelėje, Lietuva nėra išimtis (2006 metais nemokestinės pajamos sudarė 9,55 proc. visų valstybės biudžeto pajamų). Tik tuo atveju, jei valstybei priklauso daug gamtos išteklių, įmonių, pajamos iš valstybės nuosavybės gali sudaryti nemažą valstybės biudžeto pajamų dalį.

3 lentelė

Svarbiausios valstybės biudžeto nemokestinės pajamos¹¹

Įplaukos į valstybinį biudžetą, išskyrus mokesčius	Svoris 2006 m. valstybiniame biudžete (be ES paramos), proc.	Suma 2006 m. valstybiniame biudžete, mln. Lt
<i>Nemokestinės pajamos</i>	9,55	1397,723
Turto pajamos	2,0	297,548
Pajamos už prekes ir paslaugas	4,5	657,847
Pajamos iš baudų ir konfiskacijos	0,4	61,394
Ilgalaikio materialiojo turto realizavimo pajamos	0,8	115,073
Kitos nemokestinės pajamos	1,8	265,861

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija (2006). Valstybės biudžetas [žiūrėta 2007-02-15].

Prieiga per internetą: <<http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=FA723BAF63A503C1C1256D13003534B>>.

¹⁰ Žr. 6 priedą.

¹¹ Detalų valstybės biudžetą žr. 10 priede.

3 lentelėje matyti, kad gana svarbią nemokestinių įplaukų dalį sudaro pajamos iš turto. Tai apibendrinanti grupė į kurią įtraukiamos tokios pajamos kaip palūkanos už paskolas ir depozitus, dividendai, Lietuvos banko likutinis pelnas ir kita (detali sudėtis pateikta 1 lentelėje). Turto pajamų grupėje daugiausia įplaukų 2006 m. buvo gauta iš palūkanų už paskolas, t. y. per 88 mln. Lt.

Svarbiausią nemokestinių pajamų dalį sudaro pajamos už pagamintas prekes ir suteiktas paslaugas – tai beveik pusė visų nemokestinių įplaukų. Svorį šios grupės įplaukoms suteikia – pajamos iš atsitiktinių paslaugų (apie 329 mln. Lt 2006 m.), įmokos gautos už mokslą aukštosiose mokyklose (apie 234 mln. Lt 2006 m.) ir konsulinis mokestis (apie 48 mln. Lt 2006 m.).

Likusieji straipsniai apima pajamas, kurias valstybė gauna iš surenkamų baudų, konfiskavimo ir kitokių detaliau neminimų rinkliavų, taip pat realizavusi ilgalaikį materialųjį turimą.

Kur kas skurdesni už valstybės yra LR savivaldybių biudžetai (2006 m. savivaldybės surinko beveik 15 proc. nacionalinio biudžeto be ES paramos pajamų), kuriuos sudaro tiek mokestinės, tiek nemokestinės pajamos. Svarbiausi savivaldybių įplaukų aspektai aptarti 1.8. skyriuje.

1.8. Lietuvos savivaldybių biudžetų pajamos

„Savivaldybė – tai valstybės teritorijos administracinis vienetas, turintis juridinio asmens statusą bei LR Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, įgyvendinamą per savivaldybės tarybą“, kitaip tariant - tai „ypatinga žmonių bendruomenė, tvarkanti dalį visuomenės bendrųjų reikalų“ [4, p. 15; 3, p. 8].

Taigi, savivaldybė vykdo įvairias įstatymų priskirtas funkcijas, todėl jai, kaip ir bet kuriam kitam ūkio subjektui, yra reikalingas veiklos finansavimas [34, p. 155]. Kitaip tariant, savivaldybės vykdomoms socialinėms, ekonominėms bei kitoms vietinės reikšmės programoms finansuoti, taip pat savivaldybių įstaigų išlaikymui yra reikalingos pajamos. Visos savivaldybės veiklai užtikrinti reikalingos pajamos fiksuojamos savivaldybės biudžete.

1.8.1. Savivaldybių biudžetų pajamų struktūra

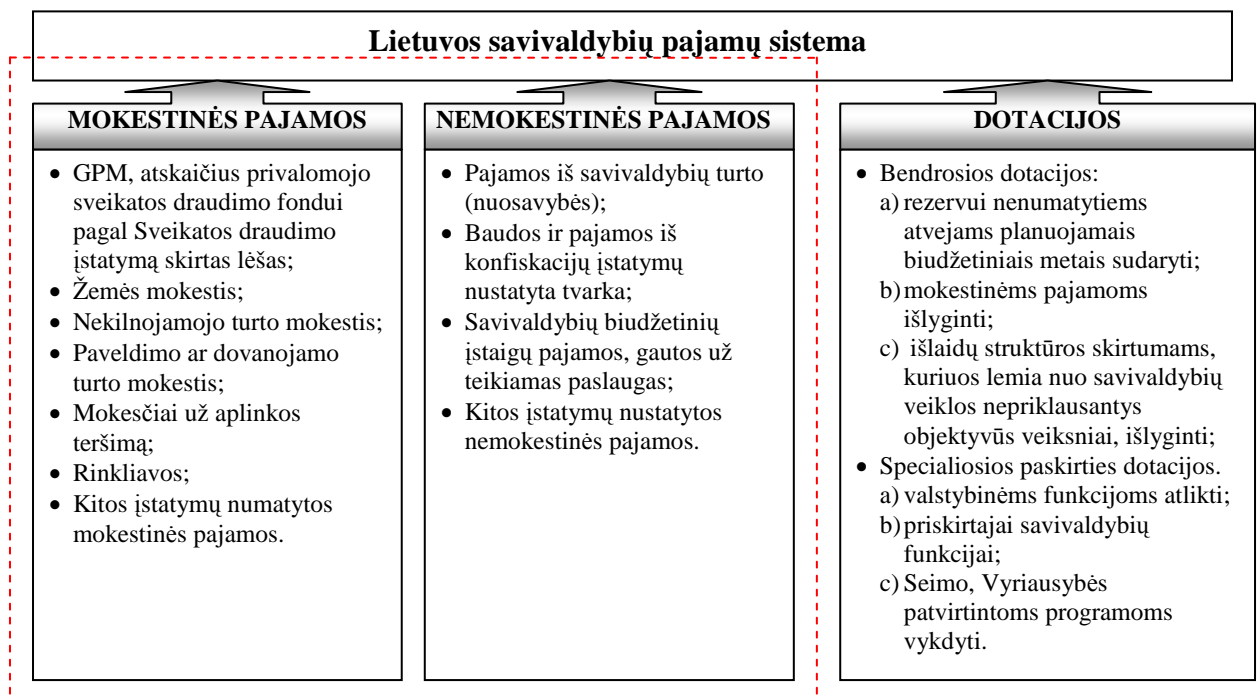
„Savivaldybės biudžetas – savivaldybės tarybos patvirtintas savivaldybės biudžeto pajamų ir asignavimų planas biudžetiniams metams“ [14, p. 94]. Kiekviena savivaldybė turi savo atskirą bei savarankišką biudžetą, kuris tvirtinamas savivaldybės tarybos sprendimu, nurodant bendrą pajamų sumą ir pasiskirstymą pagal pajamų rūšis. Taip pat svarbi savivaldybių biudžetų rengimo ypatybė yra ta, kad savivaldybių biudžetai tvirtinami be deficito. [25] Savivaldybių biudžetų turinį, pajamų sudarymo ir asignavimų naudojimo teisinius pagrindus, biudžetų rengimo, tvirtinimo, vykdymo,

vertinimo ir kontrolės pagrindines nuostatas, procedūras, asignavimų valdytojų pareigas, teises ir atsakomybę nustato LR biudžeto sandaros įstatymas.

Informacija apie savivaldybių biudžetų sudarymą, priėmimą, vykdymą turi būti aiški ir vieša, skelbiama vietinėse informavimo priemonėse. Todėl kiekvienas pilietis per savo bendruomenes, visuomenines organizacijas, nevyriausybinės organizacijas bei politines partijas gali teikti siūlymus dėl biudžeto formavimo. [44]

Savivaldybių pajamų sistemą sudaro savivaldybių biudžetinių ir nebiudžetinių įplaukų pajamos. Biudžeto pajamos (žr. 5 pav.) formuojamos iš jų teritorijoje esančių įmonių, įstaigų ir organizacijų mokamų mokesčių, iš pajamų už jų nuosavybei priklausančio turto eksploatavimą ir kitų joms pagal įstatymus priskirtų pajamų šaltinių [25]. Kai savivaldybių biudžetams priskirtų pajamų neužtenka jų socialinėms reikmėms tenkinti, savivaldybių biudžetams gali būti skiriamos dotacijos iš Lietuvos valstybės biudžeto tikslinėms programoms įgyvendinti. Tuo tarpu savivaldybių nebiudžetiniai fondai ir lėšos sudaromi iš vietinių rinkliavų ir kitų pajamų šaltinių [61, p. 60-61].

Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas nustato 3 savivaldybių biudžetų pajamų šaltinius: mokestines pajamas, nemokestines pajamas ir valstybės biudžeto dotacijas (žr. 5 pav.). Tačiau valstybės dotacijos savivaldybėms nėra laikomos nacionalinio biudžeto pajamų dalimi, todėl tiriamojoje darbo dalyje jos nebus nagrinėjamos. Savivaldybių biudžetų pajamos 5 paveiksle pažymėtos raudona punktyrine linija.

5 pav. Lietuvos savivaldybių pajamų šaltiniai

Šaltinis: sudaryta remiantis LR Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymu (1997 m. liepos 2 d. Nr. VIII-385, Vilnius); Biudžetinės sandaros įstatymu (1990 liepos 30 d. Nr. I-430, Vilnius).

Anot K. Levišauskaitės ir G. Rūškio, „mokestines savivaldybių pajamas, kurios yra pagrindinis valdžios sektoriaus poreikių finansavimo šaltinis, gali sudaryti dvejopo pobūdžio mokesčiai:

- „nuosavi“ mokesčiai, kurie formuoja tik savivaldybių biudžetų pajamas (pvz., žemės, paveldimo turto, nekilnojamojo turto bei kiti mokesčiai);

- bendrųjų mokesčių dalis, kada mokesčių įplaukos svarstant valstybės biudžeto projektą paskirstomos tarp valstybės ir savivaldybių biudžetų tam tikru santykiu“. [34, p. 156] Pavyzdžiui, nuo 2002 m. gyventojų pajamų mokesčio dalis, tenkanti savivaldybėms, yra bendrojo mokesčio dalis, prieš tai atskaičius įmokas į Privalomąjį sveikatos draudimo fondą ir į valstybės biudžetą. Anksčiau šį mokestį buvo galima priskirti „nuosaviems“ savivaldybių mokesčiams.

Didžiąją dalį, t. y. apie 80 proc. visų savivaldybių biudžetų pajamų¹², savivaldybės surenka iš *gyventojų pajamų mokesčio*, apie kurį plačiau kalbėta 1.7.1. skyriuje. Pažymėtina, kad šio mokesčio dalis atskiroms savivaldybėms pervedama nevienodai.¹³ Mažiausia gyventojų pajamų mokesčio dalis tenka Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Palangos miestų ir Mažeikių rajono savivaldybėms. Šiems vietiniams biudžetams tenka kur kas mažesnė pajamų dalis iš gyventojų pajamų mokesčio nei iš tiesų yra surenkama.

Ne itin didelę dalį visų pajamų savivaldybės surenka iš turto mokesčių (apie 11 proc. 2006 m.), iš kurių svarbiausi yra *nekilnojamojo turto* bei *žemės mokesčiai*. Nekilnojamojo turto mokesčiu apmokestinamas fiziniam asmeniui nuosavybės teise priklausantis nekilnojamas turtas, išskyrus įstatyme numatytus atvejus. 2006 m. mokesčio tarifas buvo 1 proc. nekilnojamojo turto mokestinės vertės, o nuo 2007 m. mokesčio tarifas svyravo nuo 0,3 proc. iki 1 proc. Konkretų mokesčio tarifą (nuo 2007 m. sausio 1 d.), kuris galioja atitinkamos savivaldybės teritorijoje, nustato savivaldybių tarybos, atsižvelgdamos į vieną arba kelis iš šių kriterijų:

- a) nekilnojamojo turto paskirtį;
- b) jo techninės priežiūros būklę;
- c) mokesčio mokėtojų kategorijas arba nekilnojamojo turto buvimo savivaldybės teritorijoje vietą. [45]

Žemės mokesčio tarifas – 1,5 proc. žemės kainos. Žemės mokesčiu neapmokestinami bendro naudojimo keliai, žemės sklypai, nuosavybės teise priklausantys užsienio valstybių diplomatinėms ir konsulinėms įstaigoms, taip pat miško, istorijos ir kultūros paminklų žemė. Reikia paminėti, kad savivaldybės taryba gali šių mokesčių tarifus sumažinti arba visai nuo jų atleisti. [13, p. 168-175]

Mažą dalį pajamų vietiniai biudžetai gauna iš mokesčių už *aplinkos teršimą* bei *rinkliavų* (kartu sudėjus apie 2,4 proc. visų savivaldybių biudžetų pajamų 2006 m.), kurie priskiriami prekių ir paslaugų mokesčių grupei. Mokesčiu už aplinkos teršimą apmokestinami išleidžiami į aplinką

¹² Žr. 9 ir 10 priedus.

¹³ Žr. 8 priedą.

fiziniai, cheminiai ir biologiniai teršalai, gaminiai, pakuotė, neigiamai veikiantys žmogų ir aplinką. Juridiniai ir fiziniai asmenys, savo lėšomis įgyvendinantys tam tikras gamtosaugos priemones atleidžiami nuo šio mokesčio. Rinkliavų dydžiai įvairūs ir nustatomi savivaldybės. Rinkliavos yra renkamos už valstybės institucijų atliekamus veiksmus ir juridinę galią turinčių dokumentų išdavimą. [13, p. 168-175]

Turto pajamose didžiąją dalį sudaro nuomos mokestis už valstybinę žemę ir valstybinio vidaus vandens fondo vandens telkinius. Nemokestinėse pajamose gana svarios yra ir pajamos už atsitiktines paslaugas, ilgalaikio materialiojo turto realizavimo pajamos bei pajamos iš baudų ir konfiskacijų, kurios 2006 m. sudarė apie 9 proc. visų savivaldybių biudžetų įplaukų.

Beje, reikia pažymėti, kad Lietuvos savivaldybių mokesčių nustatymo teisės yra labai ribotos. Savivaldybės gali tik mažinti paveldimo turto, nekilnojamojo turto, žemės, žemės nuomos mokesčių tarifus bei laisvai nustatyti rinkliavų dydžius. [25]

1.8.2. Mokestinių pajamų decentralizavimo diskusiniai klausimai

Formuojant šalies finansus labai aktuali darni atitinkamų valdžios institucijų veikla ir jų tarpusavio bendradarbiavimas. Kaip rodo istorija, tarp atskirų valstybės valdymo sistemos grandžių (valstybės ir savivaldybių) nesant sutarimo dėl finansų ūkio, priimant prieštarungus teisės aktus, daroma labai neigiama įtaka šalies socialinei – ekonominei politikai. Pavyzdys būtų Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, kada vykdomajai valdžiai – Ponų Tarybai kartu su bajorija ignoruojant šalies vadovą, Seimą, priimant sau naudingus sprendimus, šalis visiškai sunyko. Tą patį galima pasakyti ir apie Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį nuo 1918 m. iki 1940 m., kai Finansų ministras buvo pats svarbiausias formuojant ir vykdančias valstybės biudžetą. Nesutikdamas su Seimo bei Ministrų Tarybos nuostatomis, susijusiomis su šalies biudžetu, galėjo užprotestuoti sudaryto biudžeto projekto ar atskirų jo dalių keitimą. Taip pat sudarant biudžetą ir nesant įstatymų, kuriais galėtų vadovautis atitinkamos ministerijos, reikalaujamos lėšų, Finansų ministras galėjo argumentuoti riboti visą Ministrų kabineto programos vykdymą.

Vietos savivalda – viena iš demokratijos reiškimosi formų, kai į bendrų reikalų tvarkymą plačiai įtraukiami piliečiai, kitaip tariant, tai žemiausia demokratinės santvarkos forma. K. Ehrhart nuomone, vietinės valdžios organai geriau nei valstybinė valdžia išmano vietos sąlygas ir poreikius [21, p. 14]. Todėl pasaulyje vis labiau plėtojasi fiskalinės decentralizacijos poreikis. Pasaulio bankas teigia, kad „siaura savivaldybių autonomija mokesčių pajamų atžvilgiu – pagrindinis kriterijus, rodantis, kad fiskalinė sistema šalyje nėra decentralizuota“ [20].

Lietuvos regionai labai skiriasi savo pajamomis, o išlaidų poreikis dažnai gerokai viršija pajamas. Lietuvos savivaldybių fiskalinės teisės yra ribotos ir jų vaidmuo formuojant savo

biudžetines pajamas nepakankamas, kadangi svarbiausius mokesčių elementus (tarifus, lengvatas, apmokestinimo bazę) nustato Seimas, mokesčių surinkimui įtakos daro mokesčių inspekcijos. Tokiu būdu slopinama savivaldybių fiskalinė iniciatyva bei atsakomybė, ir jų finansinė veikla tampa ne tokia efektyvi.

Vis daugiau savivaldos institucijų pasaulyje naudojami finansinio savarankiškumo įvairovė, nes nacionalinės vyriausybės supranta, kad, išplėtus pajamų iš vietinių mokesčių dalį, operatyviau galima spręsti vietines ekonomines problemas, neprašant lėšų iš valstybės biudžeto. [14, p. 123-129] Anot M. Chandlerio, vietiniai mokesčiai lemia vietinės valdžios nepriklausomumo nuo centrinės valdžios laipsnį ir galimybę įgyvendinti savarankišką ekonominę, socialinę politiką. Tai turėtų būti viena svarbiausių savivaldos plėtros sąlygų ir užduočių. [17] J. Bivainio ir A. Butkevičiaus nuomone „viena iš aiškių valstybės valdymo tobulinimo tendencijų – savivaldybių savarankiškumo didinimas ir funkcijų plėtimas. Tačiau tai sukelia papildomų sunkumų sprendžiant jų finansavimo klausimus“. [9, p. 35]

Pastaruoju metu nemažai diskutuojama apie vietinių mokesčių instituto įteisavimo galimybes Lietuvoje. Nuolat pabrėžiama, kad šalyje nesilaikoma 1985 m. priimtos Europos vietos savivaldos chartijos 9 straipsnio trečiojoje dalyje deklaruojamos nuostatos, kad „vietinės valdžios organai bent dalį finansinių išteklių gauna iš vietinių mokesčių ir rinkliavų, kurių dydį nustato jie patys vadovaudamiesi statutu“. [22] Iš tiesų Lietuvos įstatymuose nėra apibrėžta vietinių mokesčių sąvoka. Tačiau anot A. Astrausko ir J. Striškaitės „tai nereiškia, kad Lietuvoje nėra mokesčių, kurie prilyginti vietiniams“. Pavyzdžiui, turto (žemės, nekilnojamojo turto, paveldimo turto) mokesčiais apmokestinami būtent savivaldybėse gyvenantys gyventojai. Visos įplaukos iš šių mokesčių valstybinės mokesčių inspekcijos pervedamos į savivaldybių biudžetus. Be to, apmokestinimo šiais mokesčiais tvarką taip pat lemia savivaldybės. [5, p. 12-13]

Nors manoma, kad vietinių mokesčių Lietuvoje negalima įvesti, kadangi tai prieštarauja Konstitucijos ir tam tikrų įstatymų nuostatoms, tačiau A. Astrausko, J. Striškaitės nuomone „tai nėra didelė kliūtis Lietuvoje įteisinti vietinius mokesčius“. Konstitucijoje numatyta, kad savivaldybių tarybos savo biudžeto sąskaita gali numatyti mokesčių bei rinkliavų lengvatas, o Vietos savivaldos įstatyme nurodoma, kad savivaldybės dalį pajamų gauna iš mokesčių, kurių tarifus, neviršydamos įstatymų numatytų dydžių, didina ar mažina savivaldybių tarybos. Todėl, pavyzdžiui, turto mokesčius būtų galima traktuoti kaip vietinius. [5, p. 13]

Žinoma, skirtingo dydžio mokesčių taikymas savivaldybėse kelia ir tam tikrą grėsmę – atsiranda mokesčių diferenciacija atskiruose regionuose. Todėl mokesčių dydžio skirtingumą savivaldybėse turėtų sušvelninti įstatymų nustatyti mokesčių tarifų dydžiai, t. y. valstybės valdžia paprastai nustato mokesčio tarifo ribas ir leidžia šį tarifą tam tikru dydžiu didinti arba mažinti. Be to, anot A. Astrausko ir J. Striškaitės „esant efektyviai valstybės regioninei politikai ir gerai

suformuotam pajamų tarp savivaldybių išlyginimo mechanizmui, įteisinus vietinius mokesčius dažniausiai pasireiškia tik fiskalinės decentralizacijos pranašumai“. [5, p. 15] Todėl, autorės nuomone, valstybei vertėtų pasidalyti PVM, akcizų, pelno mokesčiais su vietiniais biudžetais ar imtis kitų panašių biudžeto pajamų decentralizavimo metodų.

1.9. Nacionalinio biudžeto pajamų tyrimo metodai

Aptarus pagrindinius teorinius nacionalinio biudžeto kilmės, pajamų formavimo ir sudėties aspektus, pereinama prie tiriamosios dalies.

Tyrimui bus naudojami struktūrinės analizės metodai, kurie leidžia pažvelgti, kokią dalį nacionalinio biudžeto įplaukose sudaro mokestinės ir nemokestinės pajamos. Struktūrinei analizei atlikti bus taikomi šie metodai:

- grafinis vaizdavimas procentine (absoliučia) išraiška – schematiškai pavaizduojama pajamų sudėtis procentais;
- grafinis vaizdavimas vidutine procentine (absoliučia) išraiška – apskaičiuojama ir pavaizduojama vidutinė nacionalinio biudžeto pajamų struktūra per septynerius metus.

Svarbu išsiaiškinti ne tik nacionalinio biudžeto pajamų struktūrą, bet ir jų dinamiką. Tuo tikslu, bus apskaičiuojami didėjimo ir padidėjimo tempai baziniu ir grandininio būdu. Kuomet kiekvienas eilutės lygis lyginamas su pradiniu lygiu, gaunami baziniai rodikliai (analizėje baze laikomi 2000 m.). Grandininiai rodikliai yra tokie, kurie gaunami kiekvienerių paskesnių metų reikšmę palyginus su prieš tai buvusio laikotarpio reikšme. Šiuo atveju lyginimo bazė yra kintama, t. y. kiekvieneri metai yra lyginami su ankstesniais.

- Didėjimo tempas – parodo, kaip didėjo (mažėjo) rodiklis lyginant su atitinkamo laikotarpio reikšme.

$$\text{Baziniu būdu: } T_d = \frac{y_n}{y_1} * 100 \quad (2); \quad \text{grandininio būdu: } T_d = \frac{y_n}{y_{n-1}} * 100 \quad (3),$$

kur y_n – dabartinė reikšmė, y_{n-1} – prieš dabartinę reikšmę buvusi reikšmė, y_1 – bazinė reikšmė.

- Padidėjimo tempas – parodo, kiek padidėjo (sumažėjo) rodiklis lyginant su atitinkamo laikotarpio reikšme.

$$\text{Baziniu būdu: } T_p = \frac{y_n - y_1}{y_1} * 100 \quad (4); \quad \text{grandininio būdu: } T_p = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} * 100 \quad (5).$$

Svarbu išsiaiškinti ne tik procentinius dydžio pokyčius, bet ir analizuoti, kiek absoliučiai pasikeitė nagrinėjamas dydis per tam tikrą laikotarpį. Tam bus apskaičiuotas absoliutus padidėjimas (sumažėjimas):

$$\text{Baziniu būdu: } \Delta y = y_n - y_1 \quad (6); \quad \text{grandininio būdu: } \Delta y = y_n - y_{n-1} \quad (7).$$

Nacionalinio biudžeto pajamoms bus apskaičiuotos pagrindinės duomenų padėties ir sklaidos charakteristikos – minimalios ir maksimalios reikšmės, variaciniai užmojai, vidutiniai lygiai, dispersijos, standartiniai nuokrypiai ir variacijos koeficientai.

Vidutinis lygis skaičiuojamas naudojant paprasto aritmetinio vidurkio formulę [18]:

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n} \quad (8),$$

kur x_i yra i -ųjų metų reikšmė, o n – reikšmių skaičius.

Standartiniam nuokrypiui nustatyti yra dažniausiai taikomas sklaidos matas, kuris gaunamas kvadratinę šaknį ištraukus iš dispersijos [18]:

$$s = \sqrt{s^2} = \sqrt{\frac{1 * \left(\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \right)}{n - 1}} \quad (9).$$

Kaip ir dispersija (s^2), standartinis nuokrypis (s) parodo vidutinę duomenų sklaidą apie vidurkį, tačiau standartinis nuokrypis matuojamas tokiais pačiais vienetais kaip ir patys duomenys.

Variacijos koeficientas skaičiuojamas tik kintamiesiems, turintiems teigiamus vidurkius. Šis rodiklis yra bedimensis dydis ir naudojamas lyginant skirtingų duomenų aibių sklaidas. Jam apskaičiuoti naudojama tokia formulė [18]:

$$cvp = \frac{s}{\bar{x}} \quad (10).$$

Naudojant SPSS programą bus atlikta Lietuvos apskričių (sudarytų iš atitinkamų savivaldybių) hierarchinė klasterinė analizė, suskirstant apskritis į klasterius taip, kad skirtumai klasterių viduje būtų kuo mažesni, o tarp klasterių – kuo didesni. Klasterinės analizės sąvokos yra panašumas ir skirtingumas (atstumas): atstumas nurodo, kiek objektai yra nutolę vienas nuo kito (skirtingi), o panašumas rodo objektų artimumą. Panašūs objektai priklauso tam pačiam klasteriui, nutolę objektai – skirtingiems klasteriams. Klasterių sudarymo pagrindu bus laikomi: apskričių biudžetų pajamos, BVP, BVP 1 gyventojui, vidutinis bruto darbo užmokestis, nedarbo lygis. Tokiu būdu apskritis bus suskirstomos į 4 stambias grupes, taip pat bus apžvelgiamos klasterių kitimo tendencijos.

Grupavimas į klasterius bus atliekamas naudojant artimiausio kaimyno metodą, kur atstumai $d(U, V)$ tarp dviejų klasterių U ir V matuojami taip [19]:

$$d(U, V) = \min d(X_i, Y_j) \quad (11),$$

kur X_i – i -asis U objektas, Y_j – j -asis V objektas.

Atstumas tarp klasterių yra apibrėžiamas kaip atstumas tarp priklausančių skirtingiems klasteriams dviejų artimiausių stebėjimų reikšmių.

Grupavimas vykdomas etapais. Pirmiausia į vieną klasterį sujungiamos dvi panašiausios pagal pasirinktus rodiklius apskritys. Tada suformuotas klasteris laikomas atskiru objektu ir toliau ieškoma panašiausių objektų. Šis procesas vykdomas tol, kol visi klasteriai sujungiami į vieną.

Koreliacijos koeficientas – vienas iš populiariausių dviejų dydžių koreliacinių ryšių stiprumo priklausomybės matavimo rodiklių. Bet jį galima taikyti tik esant tiesinei ar artimai tiesinei priklausomybei. Tiesinės koreliacijos (Pirsono) koeficientas r apskaičiuojamas pagal šią formulę [50]:

$$r_{XY} = \frac{\sum_{i=1}^m (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^m (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^m (y_i - \bar{y})^2}} \quad (12).$$

Tiesinės koreliacijos koeficientas gali būti $-1 \leq r \leq 1$. „+“ rodo, kad ryšys yra tiesioginis, o „-“, kad atvirkštinis. Kuo r yra artimesnis vienetui, tuo ryšys stipresnis. Galima tvirtinti, kad kintamieji X ir Y yra tiesiškai priklausomi, jei koreliacijos koeficientas tarp jų reikšmingai skirsis nuo nulio. Būtina patikrinti nulinę hipotezę. Jei nulinė hipotezė atmetama sakoma, kad „tarp kintamųjų X ir Y yra reikšminga koreliacija“. Hipotezė apie Pirsono koeficiento lygybę nuliui tikrinama naudojant t kriterijų:

$$t = \frac{r}{\sqrt{1-r^2}} * \sqrt{n-2} \quad (13)$$

Jeigu nulinė hipotezė teisinga, tai t turi asimptominį Studento skirstinį su $(n-2)$ laisvės laipsnių.

Darbe bus pateiktos apskaičiuotos nacionalinio biudžeto pajamų koreliacijos su pagrindiniais biudžeto pajamas sąlygojančiais ekonominiais rodikliais, su valstybės ir savivaldybės biudžetu, mokestinėmis ir nemokestinėmis pajamomis. Taip pat bus aprašyta mokestinių pajamų priklausomybė nuo svarbiausių mokesčių, nustatytas atskirų mokestinių biudžeto pajamų ir BVP ryšio stiprumas, šio ryšio pobūdis, atlikta mokesčių surinkimo prognozė atsižvelgiant į BVP pakitimus. Bus aptarta ir įvairių ekonominių rodiklių įtaka savivaldybių (jas sugrupuojant į apskritis) biudžetų pajamoms. Analizei pagilinti bus naudojamas ir elastingumo metodas. Elastingumo koeficientas rodo, kiek procentų pasikeis rezultatinis kintamasis faktoriniam kintamajam pakitus 1 procentu. Šis koeficientas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$E = b * \frac{\bar{x}}{y} \quad (14),$$

kur b – regresijos lygties koeficientas, apskaičiuotas mažiausių kvadratų būdu (žr. 17 formulę).

Dažniausiai ne visada užtenka žinoti, koks yra ryšys tarp dviejų nagrinėjamų požymių, kadangi koreliacijos koeficientas parodo tik tiesinio ryšio stiprumą, bet neparodo šio ryšio pobūdžio. Todėl dažnai duomenų analizė yra papildoma regresine analize, kurios pagrindinis tikslas – nustatyti

statistinį modelį, kuriuo remiantis pagal vieno kintamojo reikšmės būtų galima prognozuoti kito kintamojo reikšmės. Prognozavimas – tai būsimos nagrinėjamo objekto eigos numatymas, atsižvelgiant į turimą praktinį patyrimą ir priimtas teorines prielaidas.

Darbe bus atlikta biudžetinių įplaukų prognozė dvejiems metams. Prognozei apskaičiuoti bus naudojami tiek kokybiniai, tiek kiekybiniai metodai. Kokybiniai metodai – tai įvairių ekonomistų, o taip pat ir šio darbo autorės asmeninė nuomonė. Kiekybiniai metodai – prognozė naudojant dinamines intervalines eilutes. Ši prognozė atliekama naudojant statistinę trendo funkciją, kuri yra apskaičiuojama pagal buvusias reikšmes „pastumiant jas į priekį“. Dažniausiai naudojamos trendo funkcijos :

$$1. \text{ Tiesinis (Linear) trendas pagal šią regresijos lygtį: } \hat{y}_t = a + b * t \quad (15),$$

kur $\hat{y}_t$ – teoriškai aplyginta prognozuojama reikšmė, t – periodas, a ir b – regresijos lygties koeficientai, apskaičiuojami mažiausių kvadratų būdu [49]:

$$a = \frac{1}{n} \left(\sum y - b \sum t \right) \quad (16); \quad b = \frac{n \sum t * y - \sum t * \sum y}{n \sum (t^2) - (\sum t)^2} \quad (17).$$

Koeficientas b rodo, keliais vienetais pasikeičia rezultatinis požymis faktoriniam (nepriklausomam) požymiui pasikeitus vienu vienetu. Taigi šis regresijos modelis – statistinis modelis, leidžiantis vieno kintamojo reikšmės prognozuoti pagal kito kintamojo reikšmės.

$$2. \text{ Logaritminis (Logarithmic) trendas pagal šią regresijos lygtį: } \hat{y}_t = a + b * Ln(t) \quad (18).$$

Gali būti naudojamos ir kitos trendo funkcijos. Tai, kuri iš jų bus pasirinkta, nulemia ne jų populiarumas ar skaičiavimo paprastumas, bet jų pateikiamų prognozių patikimumas, kurį atspindi determinacijos koeficientas. Jei D yra mažas, tai prognozė nėra patikima.

$$D = R^2 * 100\% = \sqrt{1 - \frac{\sum (y - \hat{y}_t)^2}{\sum (y - \bar{y})^2}} * 100 \quad (19),$$

kur R – koreliacijos indeksas, D – koreliacijos indekso pošaknis reiškiny, vadinamas determinacijos koeficientu.

Jei determinacijos koeficientas yra mažesnis už 100 proc., vadinasi, yra kitų, nuo įėjimo kintamojo nepriklausančių ir neįvertintų veiksnių.

$$\text{Neįvertinti veiksniai (proc.)} = 100 - D \quad (20).$$

Didesnis determinacijos koeficientas reiškia, kad stebėjimai yra labiau koncentruoti apie mažiausiųjų kvadratų metodu gautą tiesę. Dažniausiai reikalaujama, kad $R^2 \geq 0,25$. Jeigu $R^2 < 0,25$, labai abejotina, ar tiesinės regresijos modelis yra tinkamas. Tačiau remiantis vien tik determinacijos koeficientu, dar negalima pasakyti, ar tiesinės regresijos modelis turimiems duomenims tinka. Yra

ir kitų prognozių tikslumą matuojančių rodiklių. Tam tikslui bus apskaičiuota vidutinė absoliuti procentinė paklaida (MAPE), kuri skaičiuojama pagal formulę [48]:

$$MAPE = \frac{1}{n} \sum_{t=1}^n \frac{|y_t - \hat{y}_t|}{y_t} * 100 \quad (21)$$

Vidutinių absoliučių paklaidų reikšmių interpretacija yra tokia: iki 10 proc. – didelis tikslumas; 10-20 proc. – geras; 20-50 proc. – patenkinamas; virš 50 proc. – blogas tikslumas.

Atlikus prognozę pagal tendą, verta apskaičiuoti paklaidas:

$$\text{Standartinė regresijos paklaida: } S_r = \sqrt{\frac{\sum y_t^2 - a * \sum y_t - b * \sum t * y_t}{n - 2}} \quad (22),$$

kur n – periodų suma.

Ji reikalinga standartinei prognozės paklaidai, kuria remiantis skaičiuojamas pasikliautinumo intervalas, apskaičiuoti. Ši paklaida kiekvienu periodu vienoda.

$$\text{Standartinė prognozės paklaida: } S_{y_t}^{\wedge} = S_r \sqrt{1 + \frac{1}{n} + \frac{(\varphi + \frac{n-1}{2})^2}{\sum t^2 - \frac{(\sum t)^2}{n}}} \quad (23),$$

kur φ – kintamasis, parodantis tik prognozuojamų periodų numerius.

Apskaičiavus standartinę prognozės paklaidą, galima rasti viršutinę ir apatinę ribas, kuriose su tam tikra tikimybe galima laukti faktiškos prognozuojamo dydžio reikšmės. Siekiant didžiausio prognozės patikimumo – 99 proc., viršutinė ir apatinė ribos apskaičiuojamos taip:

$$\hat{y}_t \pm 3 S_{y_t}^{\wedge} \quad (24).$$

Nacionalinio biudžeto pajamų vystimosi tendencijos bus nustatomos ir pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo ir vidutinio didėjimo tempo formules:

1. prognozuojama reikšmė pagal vid. abs. padidėjimo tempo formulę $\hat{y} = a_1 + (t - 1) * \Delta \bar{y}$ (25),

kur $\Delta \bar{y} = \frac{y_n - y_1}{n - 1}$ (26); a_1 – pirmoji eilutės lygio reikšmė.

2. prognozuojama reikšmė pagal vid. didėjimo tempo formulę $\hat{y} = a_1 (\bar{T}_d)^{t-1}$ (27),

kur $\bar{T}_d = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}}$ (28).

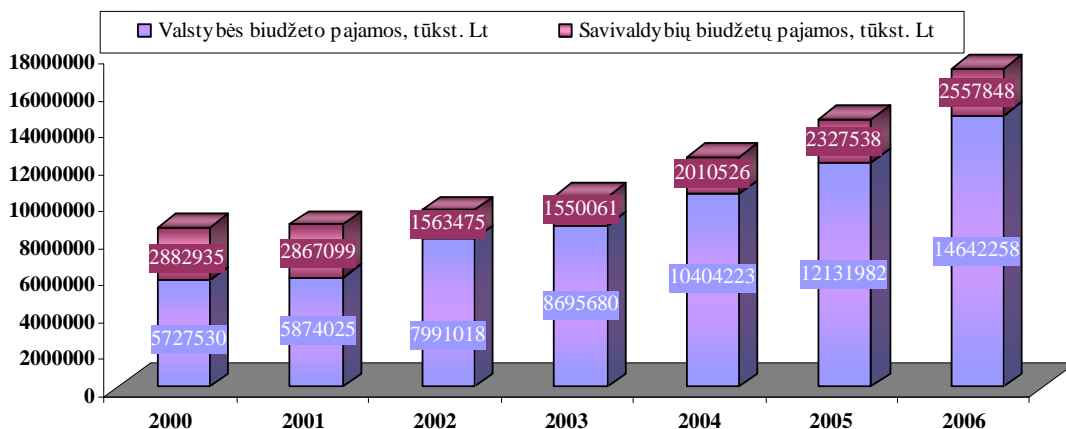
Čia paminėtos pagrindinės tyrimo kryptys, į kurias atsižvelgiant toliau analizuojama ir plėtojama šio darbo tema. Išsami analizė pateikiama tiriamojoje darbo dalyje.

2. NACIONALINIO BIUDŽETO PAJAMŲ KITIMO TENDENCIJOS

2.1. Nacionalinio biudžeto pajamų dinamika

Kaip jau buvo minėta teorinėje darbo dalyje, LR nacionalinis biudžetas yra sudarytas iš: valstybės ir savivaldybių biudžetų. Į nacionalinio biudžeto pajamas įeina visos sukaupiamos lėšos, išskyrus skolintas. 6 paveiksle pavaizduota šio biudžeto pajamų sandara metams bėgant.

6 pav. LR nacionalinio biudžeto pajamų dinamika 2000 – 2006 m., tūkst. Lt

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-15].

Prieiga per internetą: <<http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0>>.

Akivaizdu, kad augančiose nacionalinio biudžeto pajamose didžiausią dalį sudarė valstybės biudžeto pajamos, kurios taip pat augo. Tuo tarpu savivaldybių biudžetų pajamoms kryptingas augimas nebuvo būdingas, 2000 – 2003 m. jos mažėjo ir tik paskutiniaisiais metais augo.

Nacionalinio biudžeto pajamoms buvo apskaičiuotos pagrindinės duomenų padėties ir sklaidos charakteristikos, kurios pateiktos 4 lentelėje.

4 lentelė

Nacionalinio biudžeto pajamų padėties ir sklaidos charakteristikos 2000 – 2006 m.

	Nacionalinio biudžeto pajamos, mln. Lt	Valstybės biudžeto pajamos, mln. Lt	Savivaldybių biudžetų pajamos, mln. Lt
Didžiausia reikšmė	17200,11	14642,26	2882,94
Mažiausia reikšmė	8663,66	5780,73	1573,71
Variacinis užmojis	8536,45	8861,53	1309,23
Vidutinis lygis	11948,32	9689,86	2258,46
Standartinis nuokrypis	3030,25	3111,78	552,66
Variacijos koeficientas	0,25	0,32	0,24

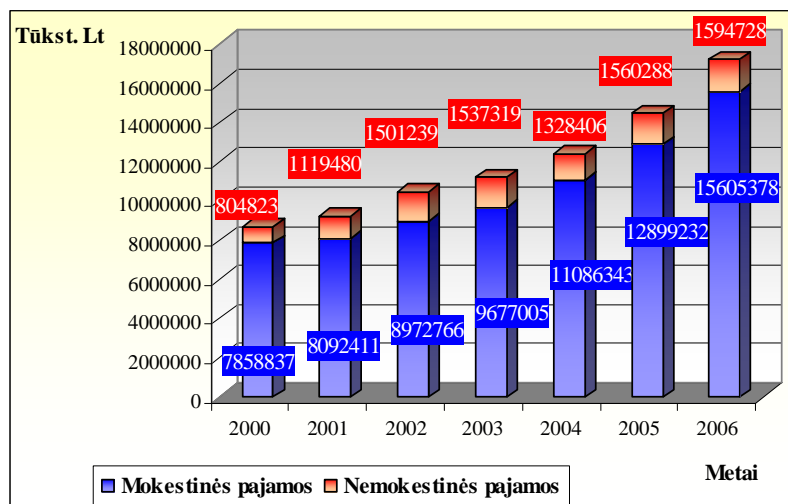
Šaltinis: sudaryta autorės.

2000 – 2006 m. didžiausios nacionalinio ir valstybės biudžetų pajamos buvo 2006 m., o savivaldybių biudžetai daugiausiai įplaukų gavo 2000 m. Minimali nacionalinio ir valstybės biudžetų pajamų reikšmė buvo 2000 m., o savivaldybių biudžetų – 2002 m. Skirtumas tarp didžiausios ir mažiausios nacionalinio biudžeto pajamų reikšmės praktiškai prilygo mažiausiai reikšmei ir buvo lygus daugiau nei 8 mlrd. Lt. Valstybės biudžeto pajamų variacinis užmojis viršijo minimalų dydį 1,5 karto, o savivaldybių įplaukos buvo pastovesnės, todėl jų variacinis užmojis buvo tik daugiau nei 1 mlrd. Lt.

Vidutinės analizuojamo laikotarpio nacionalinio biudžeto pajamos sudarė 11,95 mlrd. Lt., iš kurių 9,69 mlrd. valstybės biudžeto įplaukos, o 2,26 mlrd. Lt savivaldybių biudžetų pajamos. Nacionalinio biudžeto pajamos nuo vidutinio lygio nutolusios 3,03 mlrd. Lt, valstybės biudžeto pajamos 3,11 mlrd. Lt, o savivaldybių biudžetų – tik 0,55 mlrd. Lt. Variacijos koeficientas irgi rodo vidutinį nuokrypį nuo vidutinio lygio, tačiau ši charakteristika turi procentinę išraišką. Taigi, nacionalinio biudžeto įplaukos nuo vidurkio buvo nutolusios 25 proc., valstybės biudžeto variacijos koeficientas buvo didžiausias, t. y. 32 proc., o savivaldybių biudžetų mažiausias – 24 proc.

Trumpai aptarus bendrą nacionalinio biudžeto pajamų struktūrą ir dinamiką, pereinama prie konkrečių sudėtinių pajamų analizės.

Daugiausia pajamų į nacionalinį biudžetą, kaip jau minėta teorinėje darbo dalyje, surenkama iš mokesčių. Tai ir rodo 7 paveikslas.

7 pav. Mokestinių ir nemokestinių pajamų dinamika (be ES paramos) 2000 – 2006 m., tūkst. Lt

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-15]. Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0>>.

Matyti, kad mokestinių pajamų surenkamumas, lyginant kiekvienerius metus su baze ir su prieš tai buvusiu laikotarpiu, didėjo. Per septynerius metus mokestinės pajamos išaugo 98,57 proc., o

didžiausias šuolis pastebimas 2006 m., kuomet šios pajamos lyginant su 2005 m. padidėjo 20,98 proc.¹⁴ Tam didžiausios įtakos turėjo 27 proc. (1310,5 mln. Lt) išaugusios pajamos iš PVM, 14 proc. (493 mln. Lt) – iš gyventojų pajamų mokesčio, 28 proc. (419 mln. Lt) – iš pelno mokesčio ir 16 proc. (334 mln. Lt) – iš akcizų. Be abejo pastebimas ir pajamų iš kitų mokesčių augimas, tačiau jos sudaro nežymią dalį nacionaliniame biudžete. Taigi, tokį mokestinių pajamų dalies augimą, ko gero, lėmė didelis Vyriausybės dėmesys mokesčių sistemai. Be to, išplėsta apmokestinamų prekių ir paslaugų nomenklatūra, įvesti nauji mokesčiai turėjo tiesioginę įtaką nacionalinio biudžeto mokestinėms pajamoms. Didesnį mokesčių surinkimą sąlygojo ir kasmet augantis BVP. Statistikos departamento prie LRV duomenimis, per 2006 m. vienam gyventojui sukurta 15,78 proc. daugiau BVP nei per 2005 m., o BVP, veikusiomis kainomis, palyginti su 2005 m., padidėjo 15,13 proc.

Nemokestinių pajamų surinkimas per nagrinėjamą laikotarpį išaugo 98,15 proc., o ryškiausias prieaugis buvo 2001 m., kuomet padidėjimo tempas grandininio būdu buvo 39 proc.¹⁵ 2002 – 2003 m. nemokestinės pajamos išliko gana stabilios ir viršijo 1 500 mln. Lt ribą. Tačiau 2004 šių pajamų surinkimas sumažėjo 13,6 proc. lyginant su 2003 m. Tai lėmė 59,8 mln. Lt sumažėjusios palūkanos už paskolas, 2,9 mln. Lt sumažėjusios palūkanos už depozitus, 17,5 mln. Lt sumažėję dividendai, 55,5 mln. Lt sumažėjęs mokestis už valstybinius gamtos išteklius bei sumažėjusios ar visai neberenkamos kitos nemokestinės pajamos. Be to, 2004 m. lyginant su praėjusiais metais nemokestinių pajamų klasifikacija buvo pakoreguota iš esmės ir panaši išliko tiek 2005 m., tiek 2006 m. Be to, paskutiniaisiais metais nemokestinių pajamų padidėjimo tempas lyginant su 2005 m. buvo tik 2,21 proc., o tai rodo jų pastovumą.

5 lentelė

Nacionalinio biudžeto pajamų baziniai ir grandininiai kitimo tempai

Metai	Faktinės pajamos, tūkst. Lt	Didėjimo tempas, proc.		Padidėjimo tempas, proc.	
		Baziniu būdu	Grandininio būdu	Baziniu būdu	Grandininio būdu
2000	8663660	100,00	-	0,00	-
2001	9211891	106,33	106,33	6,33	6,33
2002	10474005	120,90	113,70	20,90	13,70
2003	11214324	129,44	107,07	29,44	7,07
2004	12414749	143,30	110,70	43,30	10,70
2005	14459520	166,90	116,47	66,90	16,47
2006	17200106	198,53	118,95	98,53	18,95

Šaltinis: sudaryta autorės.

5 lentelėje, kartu sudėjus mokestines ir nemokestines įplaukas (be ES paramos, kad duomenys būtų palyginami), bei apskaičiavus nacionalinio biudžeto pajamų didėjimo ir padidėjimo tempus, matyti akivaizdi šių pajamų augimo tendencija. Paskutinius metus palyginus su baze, pastebėtas

¹⁴ Mokestinių pajamų bazinius ir grandininis pokyčius žr. 12 priede.

¹⁵ Nemokestinių pajamų bazinius ir grandininis pokyčius žr. 12 priede.

98,53 proc. padidėjimas, o pažvelgus į kasmetinius pokyčius – didžiausias augimas (net 18,95 proc.) 2006 m. palyginus su 2005 m.

Mokestinių ir nemokestinių nacionalinio biudžeto pajamų padėties ir sklaidos charakteristikos pateiktos 6 lentelėje.

Daugiausia mokestinių ir nemokestinių pajamų į nacionalinį biudžetą surinkta 2006 m., o mažiausia 2000 m. Skirtumas tarp didžiausios ir mažiausios reikšmės tiek mokestinių, tiek nemokestinių pajamų atžvilgiu praktiškai prilygo mažiausiai reikšmei, o tai reiškia, kad šios pajamos per septynerius analizuojamo laikotarpio metus išaugo beveik dvigubai. Vidutiniškai 2000 – 2006 m. buvo surenkama 10,6 mlrd. Lt mokestinių ir 1,3 mlrd. Lt nemokestinių pajamų. Mokestinių pajamų sklaida viršijo nemokestinių pajamų sklaidą, nes vidutiniškai mokestinės pajamos nuo vidutinio lygio nukrypo 27 proc. (arba 2,8 mlrd. Lt), o nemokestinės pajamos – 22 proc. (arba 0,3 mlrd. Lt).

6 lentelė

Mokestinių ir nemokestinių nacionalinio biudžeto pajamų padėties ir sklaidos charakteristikos 2000 – 2006 m.

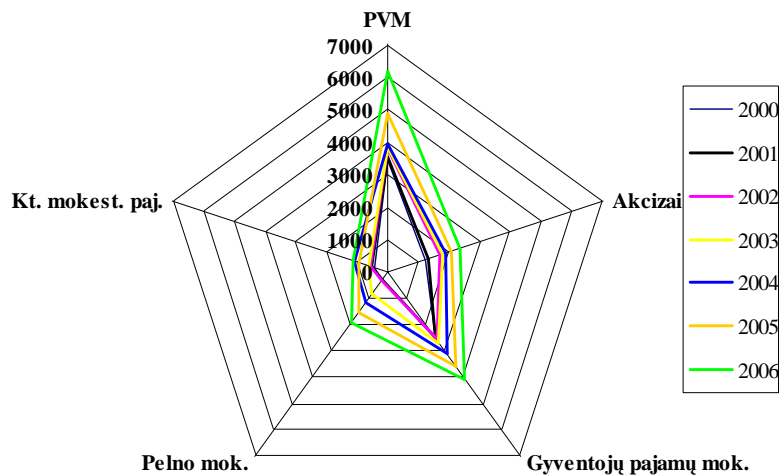
	Nacionalinio biudžeto mokestinės pajamos, mln. Lt	Nacionalinio biudžeto nemokestinės pajamos, mln. Lt
Didžiausia reikšmė	15605,38	1594,73
Mažiausia reikšmė	7858,84	804,82
Variacinis užmojis	7746,54	789,91
Vidutinis lygis	10598,85	1349,47
Standartinis nuokrypis	2824,85	292,37
Variacijos koeficientas	0,27	0,22

Šaltinis: sudaryta autorės.

Apibendrinant galima teigti, kad didžiausią dalį augančių nacionalinio biudžeto pajamų sudarė valstybės biudžeto pajamos, kurioms būdingas ir didžiausias nutolimas nuo vidutinio lygio. Tuo tarpu savivaldybių biudžetų įplaukos buvo pastovesnės, t. y. 2000 – 2003 m. jos mažėjo ir tik paskutiniaisiais metais kryptingai augo.

2.2. Nacionalinio biudžeto mokestinių pajamų struktūros analizė

Kaip jau minėta, didžiausią nacionalinio biudžeto pajamų dalį sudaro mokestinės įplaukos, o jose reikšmingiausi pelno, gyventojų pajamų, PVM ir akcizų mokesčiai. Todėl svarbu išsiaiškinti ne tik nacionalinio biudžeto mokestinių pajamų dinamiką, bet ir jų struktūrą. 8 paveiksle pavaizduotos pagrindinės mokestinės pajamos 2000 – 2006 metais.

8 pav. Mokestinių pajamų sudėties kitimas 2000 – 2006 m., mln. Lt

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-15].
Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0>>.

Didžiausią įplaukų dalį per nagrinėjamą laikotarpį, kaip matyti 8 paveiksle, sudarė netiesioginis PVM mokestis. Akivaizdu, kad pajamos iš šio mokesčio tolydžiai didėjo ir paskutinius metus lyginant su baziniais gautas absoliutus padidėjimas 2733 mln. Lt., t. y. padidėjo net 80 proc.

Gyventojų pajamų mokestis yra antras pagal dydį į nacionalinį biudžetą surenkamas mokestis. Į valstybės biudžetą jis pradėtas įskaičiuoti nuo 2002 m., o iki tol buvo mokamas tik savivaldybėms. Pajamos iš šio mokesčio didėjo, nors ir mokesčio tarifas iki 2006 m. liepos mėn. išliko toks pat (iki 2006 m. 07 mėn. A – 33 proc., B – 15 proc., o nuo 2006 m. 07 mėn. A – 27 proc., B – 15 proc.). Tačiau keitėsi neapmokestinamas pajamų dydis: 2002 m. pradžioje jis buvo 214 Lt, nuo 2002 m. birželio mėn. šis dydis buvo padidintas iki 250 Lt, o nuo 2003 m. pradžios neapmokestinamas pajamų dydis padidėjo iki 290 Lt. Be to, pajamų išaugimui įtakos turėjo pajamų mokesčio lengvatų pritaikymas – galima susigražinti sumokėtas įmokas už studijas aukštosiose mokyklose, palūkanas už kreditą gyvenamajam būstui ir kita. Dėl to, darbuotojai buvo paskatinti atsisakyti atlyginimo „vokeliuose“ ir sumokant mokesčius pasinaudoti minėtomis lengvatomis. Nereikėtų pamiršti ir BVP augimo tendencijų. Apskaičiuota, kad 2006 m. pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio bazinis padidėjimo tempas buvo 62 proc., o grandininis padidėjimo tempas (2006 m. lyginant su 2005 m.) – 14 proc.

Trečias pagal pajamingumą buvo netiesioginis mokestis – akcizai. Įplaukos iš akcizų į nacionalinį biudžetą irgi pastoviai didėjo – absoliučiai per septynerius metus išaugo 1165 mln. Lt (padidėjimo tempas 96 proc. lyginant su baze). Akcizų didėjimą daugiausiai lėmė laipsniškas jų artinimas prie ES.

2000 – 2002 m. pajamų iš pelno mokesčio į nacionalinį biudžetą surinkta nedaug lyginant su paskutiniaisiais nagrinėjamo laikotarpio metais. Be to, Rusijos krizė ir vis dar nemažas 24 proc. (nors 1999 m. buvo 29 proc.) mokesčio tarifas lėmė, kad 2001 m. pelno mokesčio surinkta mažiau nei 2000 m. Nedideles pelno mokesčio surinkimo apimtis veikė ir „šešėlinė“ ekonomika, verslininkai nebuvo suinteresuoti rodyti visas įmonių pajamas ir stengėsi dalį jų nuslėpti. Taip pat 2000 – 2001 m. dar galiojo nulinis tarifas reinvestuojant iš pelno, t. y. įmonės buvo suinteresuotos investuoti ir, tokiu būdu, išvengti pelno mokesčio mokėjimo. Tačiau jau 2002 m. tarifą sumažinus nuo 24 proc. iki 15 proc. įplaukos palaipsniui ėmė didėti ir 2006 m. lyginat su baze padidėjo daugiausiai iš visų mokesčių, t. y. 517 proc., o lyginant su 2005 m. – 28 proc.

Bendrai netiesioginių mokesčių dalis kiekvieneriais metais nuolatos didėjo, o tai lėmė gerėjanti ekonominė situacija šalyje ir dėl to išaugusi visuminė paklausa. Jie teikė didžiąją dalį mokestinių įplaukų (žr. 8 pav.). Per visą nagrinėjamą laikotarpį PVM tarifas išliko stabilus ir yra 18 proc. (išskyrus lengvatinius tarifus).

Priešingai nei PVM, akcizai keitėsi ir vis dar keičiasi besiderinant prie ES reikalavimų, kad būtų baigta integracija į Bendrąją rinką. Derinant akcizų mokesčius – susiaurinta jų taikymo sfera, vietoje 11 produktų liko tik 3: alkoholis, tabakas ir kuras. Visų trijų sričių harmonizavimui Lietuva paprašė pereinamojo laikotarpio: tabakui iki 2009 m. spalio 1 d., degalams – 2008 m. sausio 1 d., o alkoholio apmokestinimas akcizais iš esmės atitinka ES acquis reikalavimus. Pereinamuoju laikotarpiu Lietuva įsipareigoja didinti bendrą akcizo tarifą po 1,42 proc. kas pusę metų ir jį keisti atsižvelgiant į cigarečių populiarumą ir kainų pokyčius, o dyzelinių degalų akcizų tarifą didinti kasmet po 11,25 proc.

7 lentelėje parodytos svarbiausių mokesčių padėties ir sklaidos charakteristikos.

7 lentelė

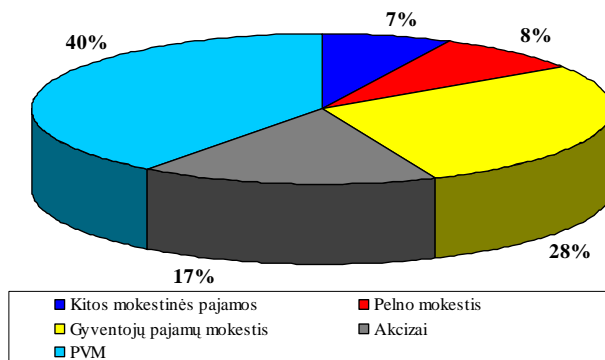
Pagrindinių mokestinių pajamų padėties ir sklaidos charakteristikos 2000 – 2006 m.

	Gyventojų pajamų mokestis, mln. Lt	Pelno mokestis, mln. Lt	PVM, mln. Lt	Akcizai, mln. Lt
Didžiausia reikšmė	4059,25	1924,52	6152,21	2374,43
Mažiausia reikšmė	2505,42	259,22	3419,42	1209,58
Variacinis užmojis	1553,83	1665,31	2732,80	1164,85
Vidutinis lygis	2987,01	894,95	4212,56	1749,79
Standartinis nuokrypis	611,70	659,79	972,29	405,50
Variacijos koeficientas	0,20	0,74	0,23	0,23

Šaltinis: sudaryta autorės.

Visų lentelėje pateiktų mokesčių, išskyrus pelno, daugiausia surinkta 2006 m., o mažiausia 2000 m. Matyti, kad PVM buvo būdingas didžiausias nukrypimas tarp didžiausios ir mažiausios reikšmės, nes šis mokestis ir sudaro didžiausią biudžeto pajamų dalį. O pats didžiausias nukrypimas nuo vidutinio lygio buvo pelno mokesčio, t. y. net 74 proc. (0,7 mlrd. Lt). Tuo tarpu likusių

mokesčių variacijos koeficientas buvo labai panašus (20 – 23 proc.), taigi jų sklaida nebuvo didelė. Tai tik patvirtina anksčiau minėtą teiginį, jog per analizuojamą laikotarpį daugiausiai išaugo pelno mokesčiai.

9 pav. 2000 – 2006 m. nacionalinio biudžeto mokesčių pajamų vidutinė struktūra, proc.¹⁶

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-15].
Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0>>.

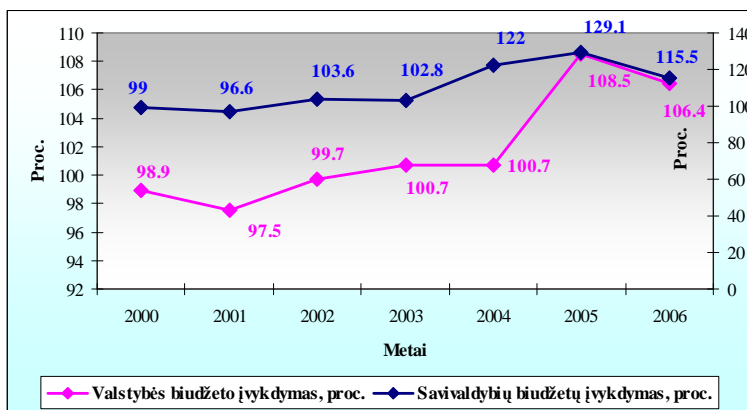
Kaip matyti 9 paveiksle, pagal vidutinę septynerių metų reikšmę 40 proc. visų nacionalinio biudžeto mokesčių pajamų sudarė PVM, 12 proc. punktų atsiliko gyventojų pajamų mokestis. Akcizai sudarė 17 proc. visų mokesčių, o likusios pajamos pasiskirstė maždaug apylygiai. Taigi, šis grafikas dar sykį akcentuoja, kad reikšmingiausias nacionalinio biudžeto pajamų šaltinis yra netiesioginiai mokesčiai (57 proc. visų mokesčių pajamų), o ypač PVM.

2.3. Nacionalinio biudžeto pajamų plano vykdymo analizė

Valstybė kiekvienais metais rengia biudžeto pajamų surinkimo planą. Jis yra prognozė, kuri gali ir nepasitvirtinti. Prognozės yra daromos tuo tikslu, kad būtų galima palyginti prognozuotą dydį (planą) su faktiniu dydžiu. Nacionalinio biudžeto pajamų prognozės svarbios dar ir tuo, kad leidžia planuoti galimas nacionalinio biudžeto išlaidas ir tokiu būdu išvengti biudžeto deficito (nenumatant per didelių asignavimų ir valstybės pirkimų).

Biudžeto pajamų plano įvykdymo analizė pradedama nuo valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų, o tyrimas pagilinamas atkreipiant didžiausią dėmesį į mokesčių pajamas.

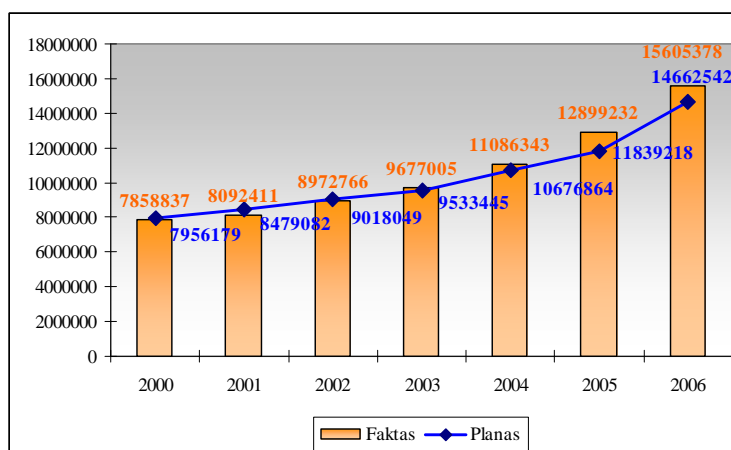
¹⁶ Žr. 14 priedą.

10 pav. Valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų plano įvykdymas

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-15].
Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0>>.

10 paveiksle matyti, jog pajamų planas į valstybės biudžetą pradėtas įvykdyti tik nuo 2003 m., o 2005 m. planas viršytas net 8,5 proc. Tuo tarpu savivaldybių biudžetų pajamų plano vykdymas viršijo 100 proc. metais anksčiau, t. y. 2002 m. Ši tendencija tęsiasi iki šiol ir 2005 m. pasiekta net 129 proc. riba. 2006 m. tiek savivaldybių, tiek valstybės biudžetų planai buvo viršyti, tačiau viršijimas nebebuvo toks žymus kaip 2005 m. Taip pat pastebima, kad paskutiniaisiais analizuojamais metais savivaldybių biudžetų pajamų nukrypimai nuo plano buvo kur kas didesni nei valstybės biudžeto.

11 pav. Nacionalinio biudžeto planinių ir faktinių mokesčių pajamų palyginimas, tūkst. Lt

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-15].
Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0>>.

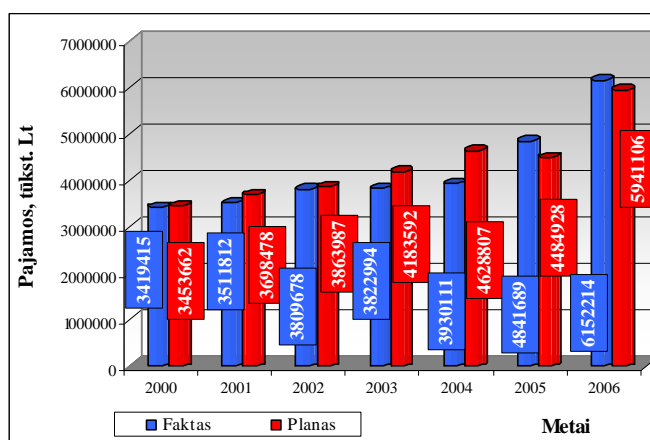
11 paveiksle matyti, kad faktinės mokesčių pajamos neatitiko planuoto dydžio. 2000 – 2002 m. nacionalinio biudžeto mokesčių pajamų planas nebuvo viršytas, o jau nuo 2003 m. mokesčių

buvo surenkama daugiau nei planuojama. 2006 metais faktas viršijo planą 6,43 proc., t. y. 943 mln. Lt¹⁷. Nacionalinio biudžeto mokesčių pajamų surinkimo vykdymo 2000 – 2006 m. intervalas [-4,6; 8,95] proc. Didžiausias neigiamas atsilikimas buvo užfiksuotas 2001 metais (-4,6 proc.), o didžiausias teigiamas viršijamas 2005 m. (8,95 proc.).

Kadangi didžiausią įtaką mokesčiniams pajamoms daro keli mokesčiai (PVM, akcizai, gyventojų pajamų ir pelno), todėl apžvelgtas ir jų plano vykdymas.

12 paveiksle vaizduojamas PVM prognozės atitikimas surinktoms lėšoms. Akivaizdu, kad 2000 – 2004 m. šio mokesčio buvo surinkta mažiau nei tikėtasi, o didžiausias skirtumas pastebėtas 2004 metais – -15,1 proc¹⁸. Pajamų iš PVM neatitikimo intervalas [-15,1; 7,95] proc. Kaip jau minėta, didžiausias nukrypimas pastebėtas 2004 metais – -15,09 proc., bei 2005 metais – 7,95 proc.

12 pav. PVM planinių ir faktinių pajamų palyginimas, tūkst. Lt

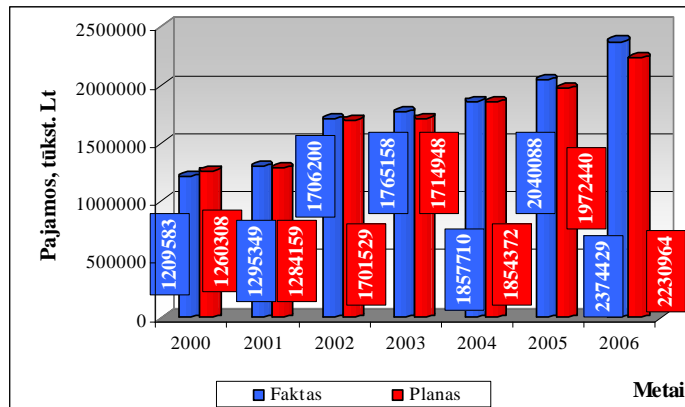
Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-15]. Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0>>.

Antras svarbus netiesioginis mokeskis – akcizai. Jo surenkamumas palyginus su prognoze pateikiamas 13 paveiksle. Akcizų baziniais metais buvo surinkta mažiau nei planuota, t. y. plano neįvykdymas sudarė 4 proc. Likusiu analizuojamu laikotarpiu nukrypimas nuo plano visą laiką buvo teigiamas. Nuo 2001 m. akcizų įplaukos lyginat su planu ėmė didėti ir šiais bei kitais metais sudarė prieaugį nuo 0,9 proc. iki 3,4 proc. Didžiausias prieaugis lyginant su planu buvo pasiektas 2006 m. (6,4 proc.)¹⁹.

¹⁷ Žr. 13 priedą.

¹⁸ Žr. 13 priedą.

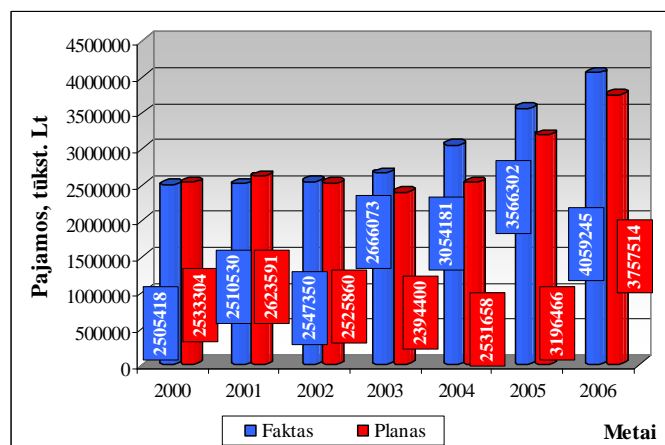
¹⁹ Žr. 13 priedą.

13 pav. Planinių ir faktinių pajamų iš akcizo mokesčio palyginimas, tūkst. Lt

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-15].
Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0>>.

Be netiesioginių mokesčių (PVM ir akcizų) mokesťines įplaukas papildo ir tiesioginiai mokesčiai (tarp kurių pajamingiausi yra gyventojų pajamų ir pelno mokesčiai). 14 paveiksle gyventojų pajamų mokesčio planuotos pajamos palygintos su faktinėmis.

14 pav. Gyventojų pajamų mokesčio planinių ir faktinių rodiklių palyginimas, tūkst. Lt

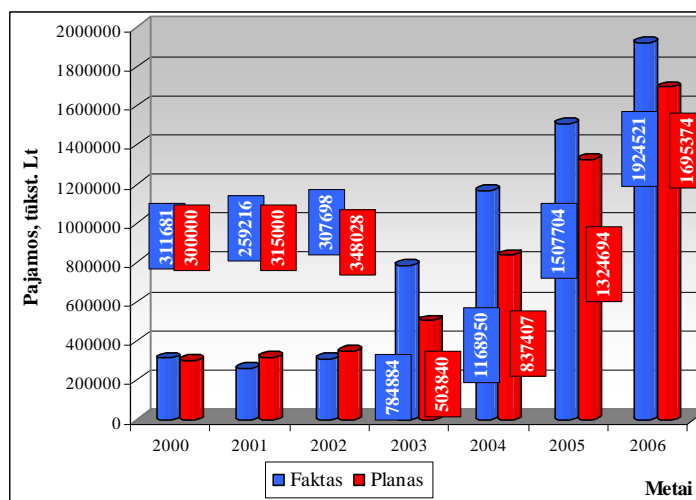
Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-15].
Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0>>.

2000 ir 2001 metais iš LR nacionalinio biudžeto į valstybės biudžetą surinkto gyventojų pajamų mokesčio lėšų nebuvo skiriama, t. y. visos įplaukos atiteko savivaldybėms. Be to šiais metais planas nebuvo įvykdytas. Nuo 2002 metų valstybės biudžetas pradėjo gauti dalį šio mokesčio įplaukų, kita dalis vis dar atitenka savivaldybėms. Šio mokesčio įplaukos nuo 2002 m. kasmet viršijo planą: 2002

m. – 0,9 proc.; 2003 m. – 11,3 proc.; 2004 m. – 20,6 proc.; 2005 m. – 11,6 proc.; 2006 m. – 8,03 proc.²⁰.

Dar vienas stambiaj valstybės biudžeto mokestinių pajamų dalį sudarantis mokestis – pelno. Todėl atlikta ir šio mokesčio plano vykdymo lyginamoji analizė (žr. 15 pav.).

Per analizuojamą laikotarpį pelno mokesčio surinkimui lyginant su prognoze buvo būdingi dideli svyravimai. Intervalas, kuriame kito faktiškai surenkamos šio mokesčio apimtys lyginant su planuotais dydžiais, yra [-17,7; 55,8]. Didžiausias neigiamas nukrypimas nuo plano per nagrinėjamą laikotarpį užfiksuotas 2001 m. – -17,7 proc., o maksimalus teigiamas pokytis užfiksuotas 2003 m. – 55,8 proc.²¹. Kitų metų pokyčiai taip pat buvo žymūs.

15 pav. Pelno mokesčio planinių ir faktinių rodiklių palyginimas, tūkst. Lt

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-15]. Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0>>.

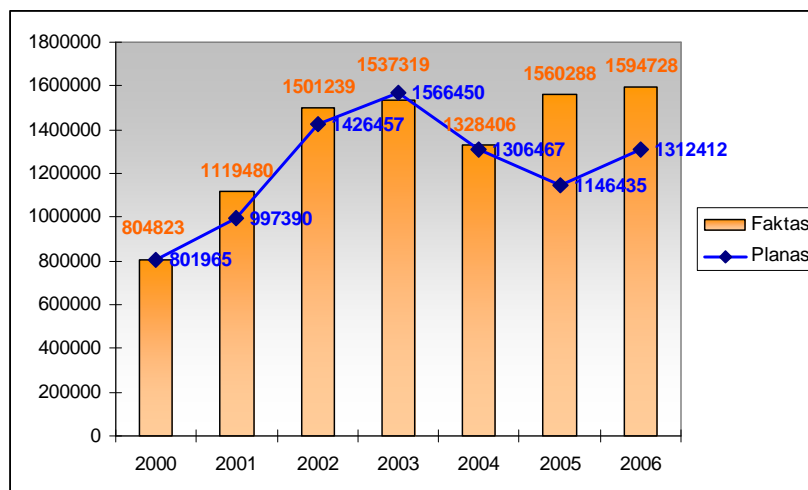
Apžvelgus mokestinių pajamų plano vykdymą, atitinkamai panagrinėtas ir nemokestinių pajamų surinkimas. Tačiau šiuo atveju analizė nesmulkinta, nes šio pajamų šaltinio dalis nacionaliniame biudžete yra nedidelė.

Apskritai, nemokestinės pajamos per analizuojamą laikotarpį stipriai išaugo. 16 paveiksle matyti, kad faktinės reikšmės vėlgi neatitiko planinių, tačiau kitimo tendencijos išskirti negalima. Vienais metais planas buvo neįvykdomas, kitais – viršijamas, o intervalas, kuriame išsidėstė reikšmės nagrinėjamu laikotarpiu, buvo [-1,86; 36,10] proc.²² Didžiausias atsilikimas nuo plano buvo 2003 metais, o daugiausia surinkta įplaukų lyginant su prognoze 2005 metais – planas viršytas 36,1 proc.

²⁰ Žr. 10 priedą.

²¹ Žr. 10 priedą.

²² Žr. 13 priedą.

16 pav. Nacionalinio biudžeto planinių ir faktinių nemokestinių pajamų palyginimas, tūkst. Lt
Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-15].
Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0>>.

Taigi, išanalizavus visą šiame skyriuje pateiktą medžiagą, pastebėta, kad 2005 m. pirmą kartą buvo viršyti visų pagrindinių mokesčių rūšių planai.

Paskutiniaisiais analizuojamais metais beveik visų mokesčių buvo surinkta daugiau nei planuota, nes anot buvusio finansų ministro Z. Balčyčio, rengiant 2006 m. biudžetą, buvo vadovaujama nuosaikesniu ūkio plėtros variantu, pagal kurį gyventojai skolinosi ir vartotojo mažiau, o importas, kainos ir pelnas didėjo lėčiau. Plano viršijimą lėmė ir pagerėjęs mokesčių administravimas, bei regis sumažėjęs verslo siekis slėpti pajamas.

2006 m. dėl gyventojų sparčiai augančių disponuojamų pajamų ir skolinimosi puikiai buvo mokamas pridėtinės vertės mokestis, sumokėta 211 mln. Lt daugiau nei planuota. Daugiausia PVM pajamų (t. y. daugiau nei pusė) 2006 m. buvo gauta iš didmeninės ir mažmeninės prekybos, variklinių transporto priemonių, motociklų pardavimo, remontų, automobilių degalų mažmeninės prekybos ir statybos. Iš akcizų surinkta 143 mln. Lt daugiau nei tikėtasi, nes, kaip rodo Lietuvos ekonominiai rodikliai, vartojimas šalyje išaugo 5 proc.

Pelno mokesčio 2006 m. gauta 229 mln. Lt daugiau nei buvo planuota, pirmiausia dėl padidėjusio įmonių pelningumo. Gyventojų pajamų mokesčio faktinės įplaukos 2006 m. viršijo planuotąsias 302 mln. Lt. Gyventojų pajamų mokesčio planas 2006 m. buvo sudaromas atsižvelgiant į planuotą tarifo nuo 33 iki 27 proc. mažinimą. Mokestis buvo sėkmingai renkamas dėl spartesnio vidutinio mėnesio darbo užmokesčio augimo. Sėkmingą pajamų iš šio mokesčio surinkimą taip pat lėmė ir padidėjęs gyventojų užimtumas, didėjanti minimali mėnesio alga, „šešėlinio“ darbo užmokesčio mažėjimas mažinant mokesčio tarifą ir vykdant priemones dėl atlyginimų „vokeliuose“ mažinimo. Ekonominiai rodikliai rodo, kad darbo užmokesčio fondas augo

apie 10 proc. greičiau nei tikėtasi. Gyventojų pajamų mokesčio sumažinimas buvo geras precedentas ateičiai – ne teoriškai, o praktiškai buvo parodyta, kad mokesčio naštos palengvinimas išplečia apmokestinamų pajamų bazę, todėl biudžeto pajamų netektis nėra tiesiogiai proporcinga tarifo sumažinimui.

Iš pirmo žvilgsnio tokią valstybės finansų metų pabaigą reikėtų sveikinti. Juk surinktos į nacionalinį biudžetą viršplaninės lėšos nebuvo „pravalgytos“ ir leido sumažinti fiskalinį deficitą. Tačiau viešieji finansai privalo būti planuojami remiantis optimalumo, o ne atsargumo principu. Priešingu atveju neįmanoma racionaliai paskirstyti valstybės išlaidų bei įvertinti socialiai pažeidžiamų visuomenės grupių finansinės paramos perspektyvą. Be to, pernelyg didelis apsidraudimas trukdo priimti teisingus ekonominės politikos sprendimus.

2.4. Nacionalinio biudžeto pajamų dinamikos skirtumus lemiančių priežasčių analizė

Šiame skyriuje naudojant koreliacinę ir regresinę analizę bus vertinama priklausomybė tarp nacionalinio biudžeto ir jį veikiančių ekonominių rodiklių, valstybės ir savivaldybių biudžetų, mokestinių ir nemokestinių pajamų. Taip pat bus nustatytas svarbiausių mokesčių poveikis mokestinėms pajamoms, ryšio stiprumas ir kryptis tarp mokestinių pajamų ir BVP, nedarbo lygio bei vidutinio darbo užmokesčio.

2.4.1. Nacionalinio biudžeto pajamų ryšys su jį veikiančiais rodikliais

Pradedant analizuoti nacionalinio biudžeto pajamų priklausomybę nuo įvairių ekonominių rodiklių visų pirma apskaičiuoti koreliacijos koeficientai ir patikrintos hipotezės apie koreliacinio ryšio buvimą ar nebuvimą.

8 lentelėje pateikti koreliacijos skaičiavimo rezultatai atspindi nacionalinio biudžeto pajamų ryšį su jį veikiančiais ekonomiais rodikliais ir valstybės bei savivaldybių biudžetų pajamomis.

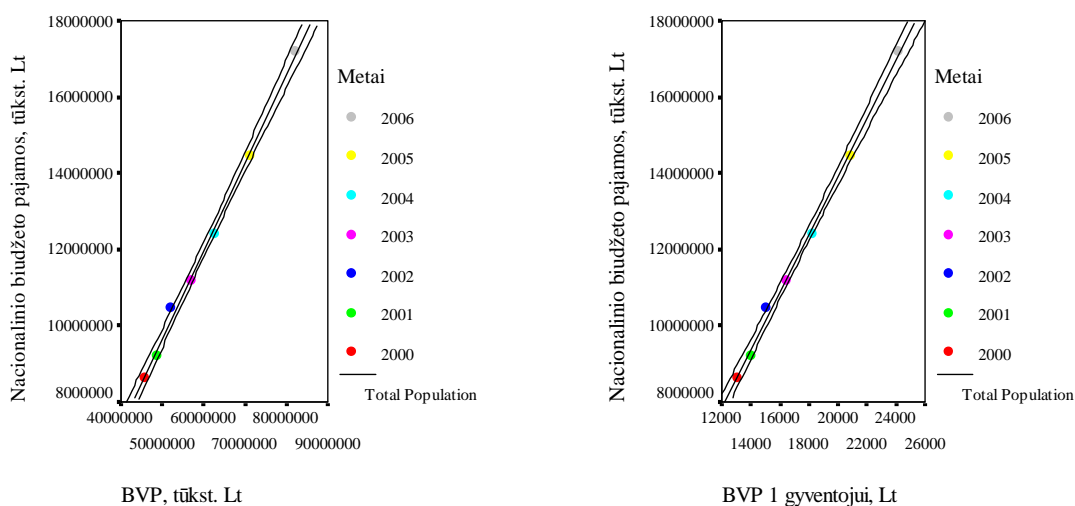
Pagal pateiktus koreliacijos koeficientus matyti, jog stipriausias ryšys yra tarp BVP bei BVP vienam gyventojui ir nacionalinio biudžeto pajamų. Augant BVP auga ir biudžeto pajamos (ryšys pavaizduotas 17 paveiksle nurodant 95 proc. normalių duomenų vidurkio pasikliautinąjį intervalą). Naudojant SPSS programą buvo patikrinta nulinė hipotezė apie koreliacinio ryšio nebuvimą. Nustatyta, kad koreliacija yra reikšminga.

Nacionalinio biudžeto pajamų koreliacija su jas veikiančiais ekonominiais rodikliais

	Tiesinės koreliacijos koeficientas	Ryšio stiprumas	Ryšys	(+) koreliacija reikšminga (atmetama nulinė hipotezė apie koreliacinio ryšio nebuvimą) (-) koreliacija nereikšminga
Koreliacija su BVP	0,998	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+
Koreliacija su BVP 1 gyventojui	0,998	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+
Koreliacija su nedarbo lygiu	-0,980	labai stiprus	tiesiškai mažėjantis	+
Koreliacija su vidutiniu bruto darbo užmokesčiu	0,989	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+
Koreliacija su valstybės biudžeto pajamomis	0,984	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+
Koreliacija su savivaldybių biudžetų pajamomis	-0,058	nėra ryšio	tiesiškai mažėjantis	-

Šaltinis: sudaryta autorės.

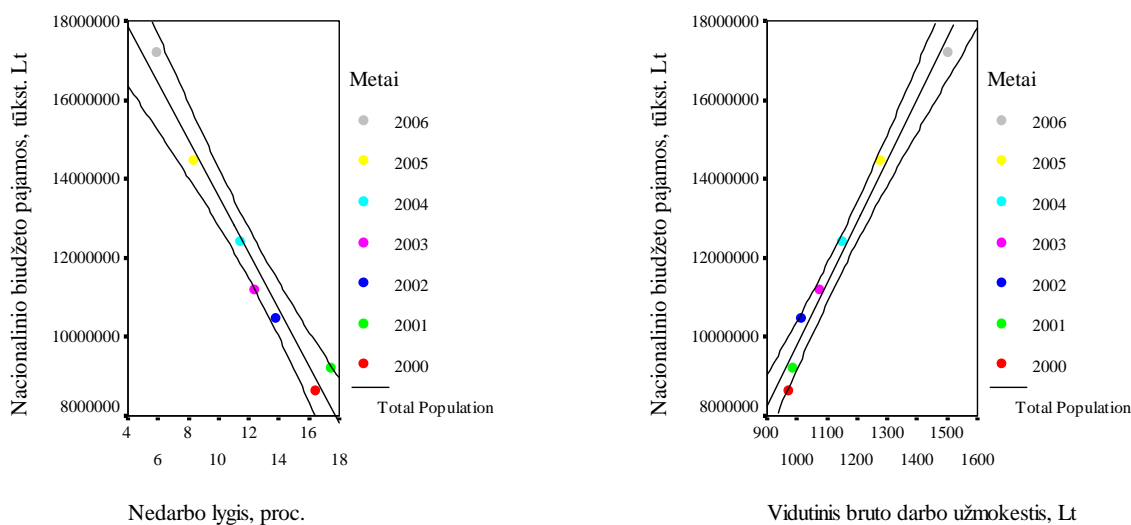
Tiesiškai mažėjantis ryšys sieja nacionalinio biudžeto pajamas su nedarbo lygiu. Kuo mažesnis nedarbo lygis, tuo labiau tikėtina, kad biudžeto pajamos išaugs. Nustatyta, kad tarp šių kintamųjų yra labai stiprus ryšys, nes koreliacijos koeficientas net $-0,98$. Be to, patikrinta, kad šis ryšys reikšmingas. Kadangi nedarbo lygio reikšmės patenka į 95 proc. normaliųjų duomenų vidurkio pasikliautinąjį intervalą (žr. 18 pav.), tai galima prognozuoti nacionalinio biudžeto pajamas atsižvelgiant į nedarbo lygio pokyčius. Pagal regresijos lygties b koeficientą apskaičiuota, kad nedarbui išaugus 1 proc. punktu, nacionalinis biudžetas netektų 717,6 mln. Lt per metus.

17 pav. Nacionalinio biudžeto pajamų priklausomybė nuo BVP 2000 – 2006 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Dar vienas labai svarbus nacionalinio biudžeto pajamas veikiantis rodiklis – vidutinis bruto darbo užmokestis. Kadangi tarp jų ryšys yra tiesiškai didėjantis (žr. 18 pav.), o koreliacija

reikšminga, tai kaip ir rodo Lietuvos patirtis, išaugus vidutiniam darbo užmokesčiui, be abejo, į biudžetą surenkama ir daugiau pajamų. Nustatyta, jog vidutiniam darbo užmokesčiui išaugus 1 Lt į biudžetą įplauktų 15,6 mln. Lt daugiau.

18 pav. Nacionalinio biudžeto pajamų priklausomybė nuo nedarbo lygio ir vidutinio bruto darbo užmokesčio 2000 – 2006 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Labai stiprus ryšys sieja nacionalinio biudžeto pajamas su valstybės biudžeto pajamomis, o visiškai nėra ryšio su savivaldybių biudžetų pajamomis (tą patvirtina ir hipotezė apie koreliacinio ryšio nebuvimą)²³. Tokie duomenys buvo gauti todėl, kad valstybės biudžeto pajamos sudaro didžiąją dalį nacionalinio biudžeto įplaukų, todėl joms augant didėja ir nacionalinis biudžetas. Tuo tarpu savivaldybių biudžetams kryptingas augimas per analizuojamą laikotarpį nebuvo būdingas ir jos nesudarė didelės biudžeto pajamų dalies.

2.4.2. Nacionalinio biudžeto pajamų ryšys su mokestinėmis ir nemokestinėmis pajamomis, svarbiausių mokesčių poveikis mokestinėms pajamoms

9 lentelėje pateikta nacionalinio biudžeto pajamų koreliacija su mokestinėmis ir nemokestinėmis pajamomis²⁴.

Kadangi mokestinės pajamos sudaro didžiąją dalį visų nacionalinio biudžeto įplaukų, todėl nenuostabu, kad ir ryšys tarp šių kintamųjų yra labai stiprus ir tiesiškai didėjantis. Nemokestinės pajamos nėra tokios svarbios nacionaliniame biudžete. Nors apskaičiuota, kad jas su nacionalinio biudžeto pajamomis sieja stiprus ryšys, tačiau nulinė hipotezė apie koreliacinio ryšio nebuvimą nėra

²³ Ryšio pobūdį žr. 21 priede.

²⁴ Ryšio pobūdį žr. 21 priede.

atmetama, todėl ši koreliacija laikoma nereikšminga. Be to, kaip teigiama literatūroje, kai $n=7$, tai koreliacijos reikšmė negali būti mažesnė nei 0,755.

9 lentelė

Nacionalinio biudžeto pajamų koreliacija su mokestinėmis ir nemokestinėmis pajamomis

	Tiesinės koreliacijos koeficientas	Ryšio stiprumas	Ryšys	(+) koreliacija reikšminga (atmetama nulinė hipotezė apie koreliacinio ryšio nebuvimą) (-) koreliacija nereikšminga
Koreliacija su mokestinėmis biudžeto pajamomis	0,997	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+
Koreliacija su nemokestinėmis biudžeto pajamomis	0,727	stiprus	tiesiškai didėjantis	-

Šaltinis: sudaryta autorės.

Atsižvelgiant į tai, jog nacionalinį biudžetą su mokestinėmis pajamomis sieja glaudi koreliacija, išsamiau panagrinėtas ryšys tarp mokestinių pajamų ir svarbiausių mokesčių (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

Nacionalinio biudžeto mokestinių pajamų koreliacija su svarbiausiais mokesčiais

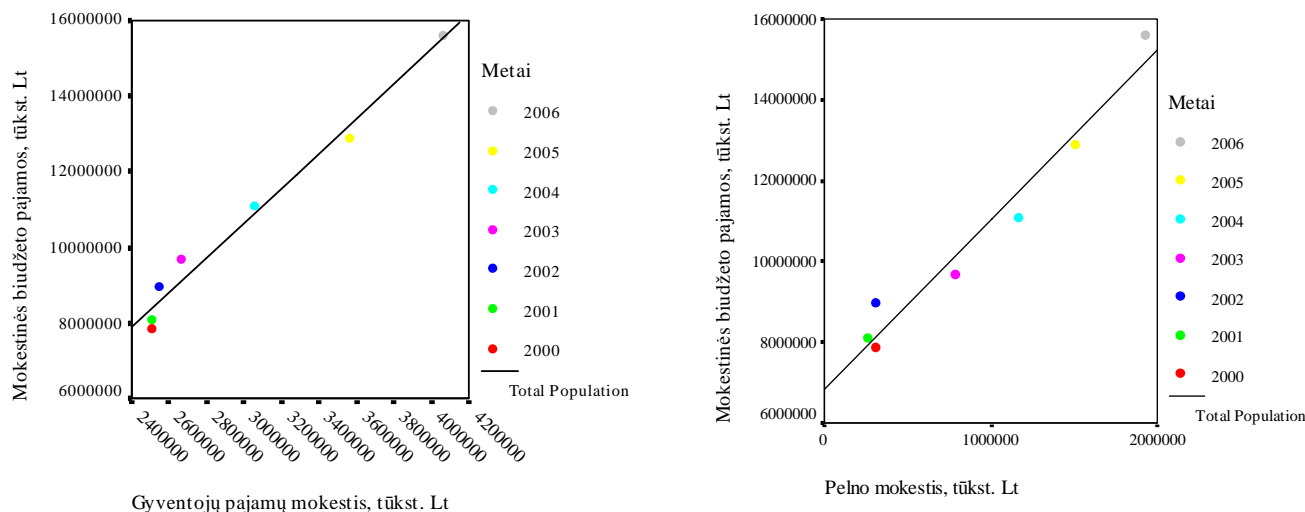
	Tiesinės koreliacijos koeficientas	Ryšio stiprumas	Ryšys	(+) koreliacija reikšminga (atmetama nulinė hipotezė apie koreliacinio ryšio nebuvimą) (-) koreliacija nereikšminga
Koreliacija su pajamomis iš gyventojų pajamų mokesčio	0,989	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+
Koreliacija su pajamomis iš pelno mokesčio	0,979	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+
Koreliacija su pajamomis iš PVM	0,969	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+
Koreliacija su pajamomis iš akcizų	0,949	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+

Šaltinis: sudaryta autorės.

Stipriausias tiesiškai didėjantis ryšys (šis ryšys pavaizduotas 19 paveiksle) mokesťines pajamas sieja su gyventojų pajamų mokesčiu, nors jis pagal pajamingumą yra antroje vietoje. Todėl į tai reikėtų atkreipti didesnę dėmesį, nes pastaruoju metu ypatingai diskutuojama dėl gyventojų pajamų mokesčio tarifo tolesnio mažinimo. Tarifas turėtų būti mažinamas iki tokio lygio, kad pajamos į biudžetą nemažėtų (plačiau apie tai kalbėta teorinės dalies 1.4.3. skyriuje), nes antraip biudžeto pajamos labai jautriai reaguotų į mokesčio sumažinimą. Pagal 19 priede pateiktus duomenis matyti, kad šio mokesčio tarifą 2006 m. liepos mėn. sumažinus nuo 33 proc. iki 27 proc. įplaukos iš gyventojų pajamų mokesčio 2006 m. II pusmetį lyginant su 2005 m. II pusmečiu nesumažėjo. Taigi tikėtina, kad ir sumažinus tarifą iki 24 proc. įplaukos į biudžetą vis vien didės. Be to apskaičiuota, kad pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio ir mokesčio tarifo sieja stiprus tiesiškai mažėjantis

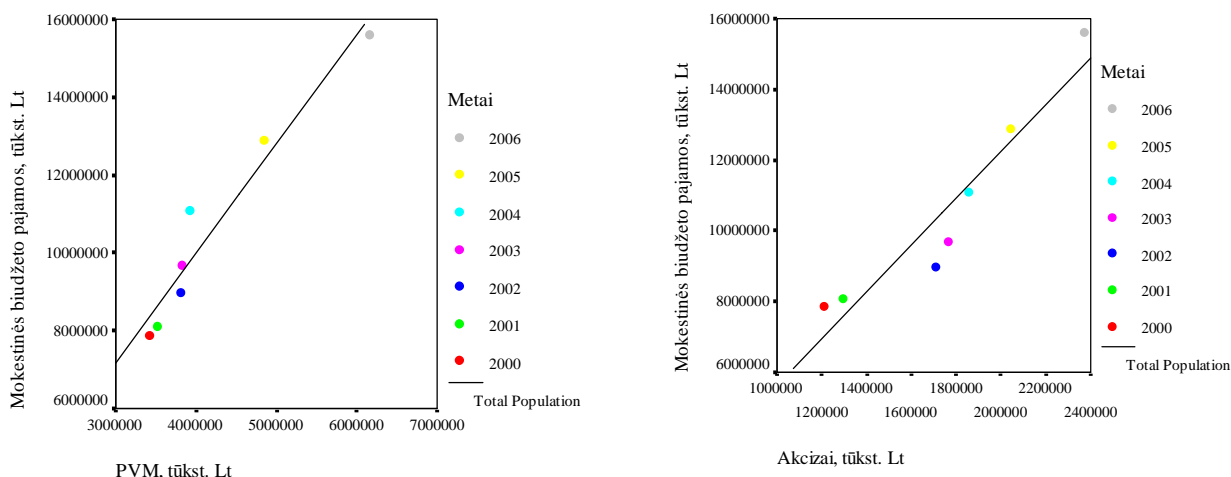
ryšys (koreliacijos koeficientas $-0,747$)²⁵, tik nustatyta, kad ši koreliacija nėra labai reikšminga, nes tarifas nuo 2000 m. iki 2006 m. liepos mėn. išliko pastovus. Tiesiškai didėjanti ir stipri koreliacija būdinga pajamoms iš šio mokesčio ir neapmokestinamo pajamų dydžio. Todėl nenuostabu, kad jau 2007 m. sausio mėn. pagrindinis neapmokestinamas pajamų dydis buvo padidintas nuo 290 iki 320 Lt. Tačiau nulinė hipotezė apie koreliacinio ryšio nebuvimą šiuo atveju taip pat nebuvo atmesta.

19 pav. Mokestinių biudžeto pajamų priklausomybė nuo gyventojų pajamų ir pelno mokesčių

Šaltinis: sudaryta autorės.

Koreliacijos stiprumas su pajamomis iš pelno mokesčio yra antroje vietoje, nors iš visų 10 lentelėje pateiktų mokesčių pelno mokestis duoda mažiausiai pajamų (ryšio pobūdis pavaizduotas 19 pav.). Tam įtakos turėjo tai, kad per 2000 – 2006 m. pajamos iš pelno mokesčio išaugo daugiau nei 6 kartus.

20 pav. Mokestinių biudžeto pajamų priklausomybė nuo PVM ir akcizų

Šaltinis: sudaryta autorės.

²⁵ Žr. 20 priedą.

Mokestinių pajamų ryšys su daugiausia pajamų duodančiu mokesčiu – PVM taip pat yra labai stiprus. Silpniausia koreliacija yra tarp mokestinių biudžeto įplaukų ir pajamų iš akcizų. Mokestinių biudžeto pajamų ryšio su PVM ir akcizais pobūdis pavaizduotas 20 paveiksle. Pastebėta, kad visais 10 lentelėje pateiktais atvejais nulinė hipotezė apie koreliacinio ryšio nebuvimą yra atmetama, o ryšys yra tiesiškai didėjantis ir labai stiprus.

2.4.3. Nacionalinio biudžeto mokestinių pajamų ryšio su jas veikiančiais ekonominiais rodikliais stiprumo ir krypties įvertinimas

2.4.1. skyriuje nustatyta, kad tarp nacionalinio biudžeto ir BVP, vidutinio darbo užmokesčio bei nedarbo lygio egzistuoja labai stiprus ryšys. Nacionalinio biudžeto mokestinės pajamos sudaro per 90 proc. viso nacionalinio biudžeto pajamų, todėl tikslinga išsiaiškinti ir jų ryšio stiprumą su pagrindiniais ekonominiais rodikliais. Pagal 11 lentelėje pateiktus duomenis matyti, jog mokestinės biudžeto pajamos šiek tiek mažiau nei viso nacionalinio biudžeto pajamas veikia BVP ir nedarbo lygis. Tuo tarpu tarp vidutinio bruto darbo užmokesčio ir mokestinių pajamų egzistuoja stipresnis ryšys nei su viso biudžeto pajamomis, nes kuo didesnis darbo užmokestis, tuo daugiau gyventojų pajamų ir kiti mokesčiai teigiamai veiks mokestines įplaukas.

11 lentelė

Nacionalinio biudžeto mokestinių pajamų koreliacija su jas veikiančiais ekonominiais rodikliais

	Tiesinės koreliacijos koeficientas	Ryšio stiprumas	Ryšys	(+) koreliacija reikšminga (atmetama nulinė hipotezė apie koreliacinio ryšio nebuvimą) (-) koreliacija nereikšminga
Koreliacija su BVP	0,997	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+
Koreliacija su nedarbo lygiu	-0,972	labai stiprus	tiesiškai mažėjantis	+
Koreliacija su vidutiniu bruto darbo užmokesčiu	0,995	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+

Šaltinis: sudaryta autorės.

Taip pat buvo apskaičiuoti regresijos lygties b koeficientai, rodantys, kiek pasikeis rezultatinis kintamasis faktoriniam pasikeitus vienu vienetu. Nustatyta, kad jei BVP išaugtų 1 tūkst. Lt, tai mokestinės pajamos padidėtų 216 Lt. Regresijos lygties b koeficiento paklaida lygi 6 Lt, o regresijos lygties 95 proc. pasikliautinumo intervalas yra [215; 247] Lt. Nedarbo lygio sumažėjimas 1 proc. punktu padidintų mokestines pajamas 663,6 mln. Lt (kai tuo tarpu nacionalinio biudžeto pajamos išaugtų 717,6 mln. Lt). Galima 71 mln. Lt šios prognozės paklaida esant 95 proc.

patikimumui. Na o jei Lietuvos gyventojų vidutinė alga būtų padidinta 1 Lt, tai būtų surinkta nuo 13 mln. Lt iki 16,2 mln. Lt daugiau mokestinių įplaukų (regresijos koeficientas b lygus 14,6 mln. Lt).

12 lentelė

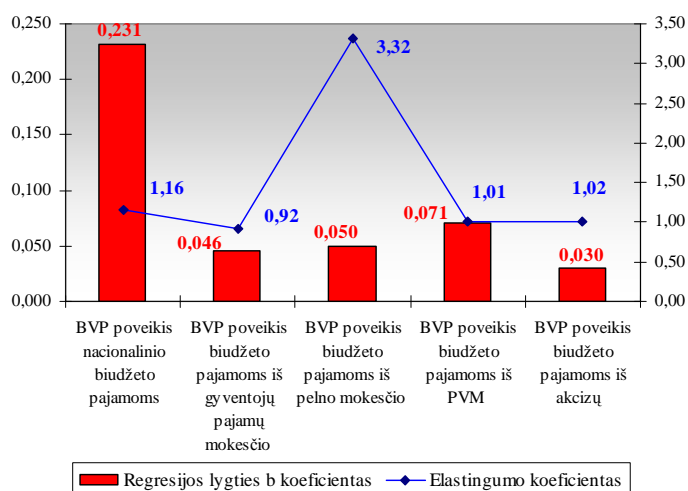
Nacionalinio biudžeto pajamų iš pagrindinių mokesčių koreliacija su BVP

	Tiesinės koreliacijos koeficientas	Ryšio stiprumas	Ryšys	(+) koreliacija reikšminga (atmetama nulinė hipotezė apie koreliacinio ryšio nebuvimą) (-) koreliacija nereikšminga
Biudžeto pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio koreliacija su BVP	0,982	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+
Biudžeto pajamų iš pelno mokesčio koreliacija su BVP	0,983	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+
Biudžeto pajamų iš PVM koreliacija su BVP	0,954	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+
Biudžeto pajamų iš akcizų koreliacija su BVP	0,959	labai stiprus	tiesiškai didėjantis	+

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kadangi mokesčiai nacionaliniam biudžetui yra labai svarbūs, reikėtų aptarti ryšį tarp mokesčių ir BVP, juk BVP yra pagrindinis makroekonominis rodiklis, kuriuo remiantis vertinamas šalies ekonomikos lygis (žr. 12 lentelę).

Nustatyta, kad stipriausias ryšys su BVP sieja pajamas iš pelno ir gyventojų pajamų mokesčių. Tų pačių mokesčių pajamų koreliacija buvo stipriausia ir su mokestinėmis nacionalinio biudžeto pajamomis. Visų 12 lentelėje pateiktų mokesčių pajamų koreliacija viršijo 0,9, kas liudija koreliacijų reikšmingumą. Svarbiausių pagal pajamas mokesčių priklausomybė nuo BVP pateikta 22 priede. Kadangi BVP patenka į 95 proc. normaliųjų duomenų vidurkio pasikliautinojo intervalo ribas, todėl galima prognozuoti BVP sąlygotus atskirų mokestinių pajamų pasikeitimus. Tam buvo apskaičiuoti elastingumo ir regresijos lygties b koeficientai (žr. 21 paveikslą).

21 pav. BVP poveikis nacionalinio biudžeto ir svarbiausių mokesčių pajamoms

Šaltinis: sudaryta autorės.

Apskaičiuota, jog BVP išaugus 1 tūkst. Lt į nacionalinį biudžetą būtų surinkta 231 Lt daugiau pajamų (o, kaip minėta, mokesinės biudžeto pajamos išaugtų 216 Lt), arba, kaip rodo elastingumo koeficientas, jei BVP išaugtų 1 proc., tai nacionalinis biudžetas padidėtų 1,16 proc. Tokias tendencijas patvirtina ir paskutiniųjų metų duomenys: BVP išaugo 15,13 proc. o nacionalinis biudžetas dar daugiau, t. y. 18,95 proc.

Koeficientas b rodo, jog Lietuvoje BVP išaugus 1 tūkst. Lt pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio išaugtų 46 Lt. Koeficiento b pasikliautinumo intervalas [36; 56] Lt. Elastingumo koeficientas patvirtina tokio ryšio pobūdį, nes pagal jį BVP išaugus 1 proc. pajamos iš pastarojo mokesčio padidėtų 0,92 proc. Todėl ir 2006 m. lyginant su 2005 m. BVP išaugus 15,13 proc. pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio teišaugo 13,82 proc. Didesnę įtaką BVP pokyčiai daro pelno mokesčio surinkimui. BVP padidėjus 1 proc. pelno mokesčio būtų surinkta 3,32 proc. daugiau. Todėl ir pelno mokesčio pajamų padidėjimo tempas grandininio būdu paskutiniaisiais metais buvo net 27,65 proc. Jeigu BVP išaugtų 1 tūkst. Lt, tai į nacionalinį biudžetą patektų nuo 46 Lt iki 97 Lt daugiau įplaukų iš PVM, kitaip tariant, jei BVP padidėtų 1 proc., tai biudžetų pajamos iš PVM vidutiniškai išaugtų 1,01 proc., t. y. augtų beveik tuo pačiu tempu. Absoliučia prasme BVP pokyčiai mažiausiai veikia akcizų pajamas. Iš 21 paveiksle pateiktų apskaičiuotų rodiklių matyti, jog BVP išaugus 1 proc. pajamos iš akcizų padidėtų praktiškai tiek pat (1,02 proc.).

2.5. Lietuvos savivaldybių biudžetų pajamų analizė 2003 – 2005 m.

Tiriant nacionalinio biudžeto pajamas kartu reikėtų išanalizuoti ir jų pasiskirstymą pagal savivaldybes ar apskritis. Kaip buvo minėta 2.1. skyriuje, savivaldybių biudžetų pajamos 2000 – 2006 m. buvo gana pastovios ir tik 2000 – 2003 m. mažėjo, o paskutiniaisiais metais kryptingai augo. Šiame skyriuje pasirinktas analizuojamas laikotarpis 2003 – 2005 m., nes tik nuo 2003 m. Finansų Ministerija pradėjo teikti vieningą atskirų savivaldybių biudžetų pajamų vykdymo formą, o tikslūs ekonominiai rodikliai, kurių pagrindu bus atliktas apskričių grupavimas pateikiami tik iki 2005 m.

Savivaldybių biudžetų pajamų analizė bus vykdoma trimis kryptimis: 1) savivaldybių (jas sugrupuojant į apskritis) biudžetų pajamų ir kitų ekonominių rodiklių padėties ir sklaidos charakteristikų analize; 2) apskričių grupavimu į klasterius pagal biudžetų pajamų ir kitus rodiklius; 3) nustatomu savivaldybių biudžetų pajamų ryšiu su BVP, BVP 1 gyventojui, nedarbo lygiu ir vidutiniu bruto darbo užmokesčiu.

2.5.1. Savivaldybių (jas sugrupuojant į apskritis) biudžetų pajamų padėties ir sklaidos charakteristikos

Apskaičiuotos apskričių biudžetų pajamų ir kitų ekonominių rodiklių padėties ir sklaidos charakteristikos pateiktos 13 lentelėje.

Didžiausios savivaldybių biudžetų pajamos 2003 m. buvo surinktos Vilniaus apskrityje, o mažiausios – Tauragės. Skirtumas tarp didžiausios ir mažiausios reikšmės buvo gana ryškus, t. y. 298 mln. Lt. Nevienodą biudžetų pajamų išsisklaidymą rodo didelis standartinis nuokrypis (99 mln. Lt) ir variacijos koeficientas (73 proc.). 2003 m. į apskritis vidutiniškai pateko 137 mln. Lt. biudžetinių įplaukų.

13 lentelė

Savivaldybių (jas sugrupuojant į apskritis) biudžetų pajamų ir jas veikiančių ekonominių rodiklių padėties ir sklaidos charakteristikos 2003 m.

	Apskritį sudarančių savivaldybių biudžetų pajamos, mln. Lt	BVP, mln. Lt	BVP 1 gyventojui, tūkst. Lt	Nedarbo lygis, proc.	Vidutinis mėnesio bruto darbo užmokestis, Lt
Didžiausia reikšmė	343,78	20011	23,6	16,9	1249,1
Mažiausia reikšmė	46,13	1184	8,9	7,5	807,1
Variacinis užmojis	297,64	18827	14,7	9,4	442
Vidutinis lygis	136,75	5680,5	14,3	12,3	984,76
Standartinis nuokrypis	99,37	5806,5	4,04	2,67	136,61
Variacijos koeficientas	0,73	1,02	0,28	0,22	0,14

Šaltinis: sudaryta autorės.

Žvelgiant į kitus ekonominius rodiklius, išskyrus BVP absoliučia išraiška, tokių didelių nukrypimų nuo vidutinių lygių tarp apskričių nepastebėta. Pagal BVP vienam gyventojui ir vidutinį mėnesio bruto darbo užmokestį pirmavo Vilniaus apskritis, o labiausiai atsiliko Tauragės apskritis. Didžiausias nedarbas buvo Šiaulių apskrityje, o mažiausias – Marijampolės.

14 lentelė

Savivaldybių (jas sugrupuojant į apskritis) pajamų ir jas veikiančių ekonominių rodiklių padėties ir sklaidos charakteristikos 2004 m.

	Apskritį sudarančių savivaldybių biudžetų pajamos, mln. Lt	BVP, mln. Lt	BVP 1 gyventojui, tūkst. Lt	Nedarbo lygis, proc.	Vidutinis mėnesio bruto darbo užmokestis, Lt
Didžiausia reikšmė	487,55	22175	26,1	16	1328,4
Mažiausia reikšmė	64,31	1267	9,6	6,9	859,2
Variacinis užmojis	423,24	20908	16,5	9,1	469,2
Vidutinis lygis	187,76	6258,8	15,8	11,37	1054,38
Standartinis nuokrypis	140,38	6425,02	4,51	2,48	139,40
Variacijos koeficientas	0,75	1,03	0,29	0,22	0,13

Šaltinis: sudaryta autorės.

2004 m. tiek didžiausia, tiek mažiausia biudžetų pajamų reikšmė išaugo lyginant su 2003 m. (žr. 14 lentelę). Kartu su pajamų augimu (vidutinis lygis išaugo 37,3 proc.) didėjo ir variacinis užmojis, standartinis nuokrypis ir variacijos koeficientas. Tai reiškia, kad Vilniaus apskrities savivaldybių biudžetų pajamos išaugo daugiau nei Tauragės apskrities. Padidėjo ir BVP sklaida. Prie vidutinio savivaldybių biudžetų pajamų išaugimo prisidėjo vidutiniškai 7,07 proc. išaugęs bruto darbo užmokestis, 10,5 proc. išaugęs vidutinis BVP vienam gyventojui, 0,93 proc. punkto sumažėjęs vidutinis nedarbas. Didžiausias nedarbo lygis 2004 m. buvo Alytaus, o mažiausias Marijampolės apskrityse. Pagal kitus ekonominius rodiklius pirmavo Vilniaus, o labiausiai atsiliko Tauragės apskritis.

15 lentelė

Savivaldybių (jas sugrupuojant į apskritis) pajamų ir jas veikiančių ekonominių rodiklių padėties ir sklaidos charakteristikos 2005 m.

	Apskritį sudarančių savivaldybių biudžetų pajamos, mln. Lt	BVP, mln. Lt	BVP 1 gyventojui, tūkst. Lt	Nedarbo lygis, proc.	Vidutinis mėnesio bruto darbo užmokestis, Lt
Didžiausia reikšmė	590,05	25483	30	10,8	1487,2
Mažiausia reikšmė	75,88	1403	10,7	3	936,1
Variacinis užmojis	514,17	24080	19,3	7,8	551,1
Vidutinis lygis	219,90	7120,1	17,97	7,65	1156,69
Standartinis nuokrypis	168,59	7417,58	5,34	2,27	159,69
Variacijos koeficientas	0,77	1,04	0,30	0,30	0,14

Šaltinis: sudaryta autorės.

Pagal 15 lentelėje pateiktas nagrinėjamų rodiklių padėties ir sklaidos charakteristikas matyti, jog savivaldybių biudžetų pajamoms buvo būdingas tolesnis augimas, nes tiek didžiausia, tiek mažiausia reikšmė lyginant su 2004 m. išaugo. Taip pat toliau augo standartinis nuokrypis ir variacijos koeficientas, o tai liudija augančią šių duomenų sklaidą. Vidutiniškai apskričių biudžetų pajamos per vienerius metus išaugo 17,1 proc. Taigi, augimo tempai lyginat su 2004 metų augimu sulėtėjo.

Didesnis nutolimas nuo vidutinio lygio 2005 m. buvo būdingas ir kitiems lentelėje pateiktiems ekonominiams rodikliams, kurie augo sparčiau negu 2004 m. lyginant su 2003 m.. Vidutiniškai BVP vienam gyventojui lyginant su 2004 m. išaugo 13,7 proc., nedarbo lygis vidutiniškai sumažėjo 3,72 proc. punkto, o vidutinis darbo užmokestis išaugo 9,7 proc. Taigi šie, ekonomikos augimą rodantys rodikliai, lėmė ir didesnę biudžetų pajamų surinkimą, tačiau pastebima biudžetų pajamų surinkimo augimo lėtėjimo tendencija. Didžiausias nedarbo lygis 2005 m. buvo Panevėžio, o mažiausias Marijampolės apskrityse. Pagal kitus lentelėje pateiktus rodiklius stipriausia buvo Vilniaus, o silpniausia Tauragės apskritis.

Apibendrinant galima pasakyti, kad svariausią pajamų į nacionalinį biudžetą dalį „atsinešė“ Vilniaus apskritis, o mažiausią – Tauragės. Kadangi, kaip jau minėta, nuo 2003 m savivaldybių biudžetų pajamoms buvo būdingas tolydus augimas, todėl tiek didžiausios, tiek mažiausios reikšmės, variacinis užmojis ir vidutinis lygis augo kartu. Panaši tendencija būdinga ir kitiems ekonominiams rodikliams. Pastebima nagrinėtų duomenų didėjanti sklaida, kas rodo didesnę jų nutolinimą nuo vidutinio lygio.

2.5.2. Apskričių grupavimo rezultatų pokyčiai atsižvelgiant į savivaldybių biudžetų pajamas ir bendrą ekonominę padėtį

Toliau savivaldybių biudžetų pajamos bus nagrinėjamos naudojant klasterinę analizę. Savivaldybių biudžetų pajamos suklasifikuotos į apskričių biudžetų pajamas norint supaprastinti jų grupavimą, ir dėl tam tikrų ekonominių rodiklių pateikimo ne pagal savivaldybes, o pagal apskritis. Savivaldybių biudžetų pajamos priskirtos atitinkamoms apskritims, remiantis LR teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymu²⁶.

Lietuvos apskritys bus suskirstomos į klasterius taip, kad skirtumai klasterių viduje būtų kuo mažesni, o tarp klasterių – kuo didesni. Klasterių sudarymo pagrindu bus laikomi: apskričių biudžetų pajamos, BVP, BVP 1 gyventojui, vidutinis bruto darbo užmokestis ir nedarbo lygis. Tokiu būdu apskritys bus suskirstomos į 4 stambias grupes, taip pat bus apžvelgiamos klasterių kitimo tendencijos. Grupavimas atliekamas pagal 3 palyginamųjų metų – 2003, 2004 ir 2005 – duomenis, siekiant išsiaiškinti, ar per nagrinėjamą laikotarpį apskričių grupavimas pasikeitė. Tam, kad grupavimas būtų kuo tikslesnis ir siekiant išvengti neigiamos skirtingais matavimo vienetais išreiškiamų rodiklių įtakos, naudotos kintamųjų standartizuotos z - reikšmės.

Naudojant 2003 m. duomenis,²⁷ gauta apskričių sugrupavimą atspindinti dendograma, kuri pateikta 22 paveiksle. Kadangi iš anksto buvo pasirinkti 4 klasteriai, tai, kaip matyti 22 paveiksle, buvo gautos tokios apskričių grupės:

I grupė: Alytaus, Panevėžio, Šiaulių, Telšių, Utenos apskritys;

II grupė: Kauno, Klaipėdos apskritys;

III grupė: Marijampolės, Tauragės apskritys;

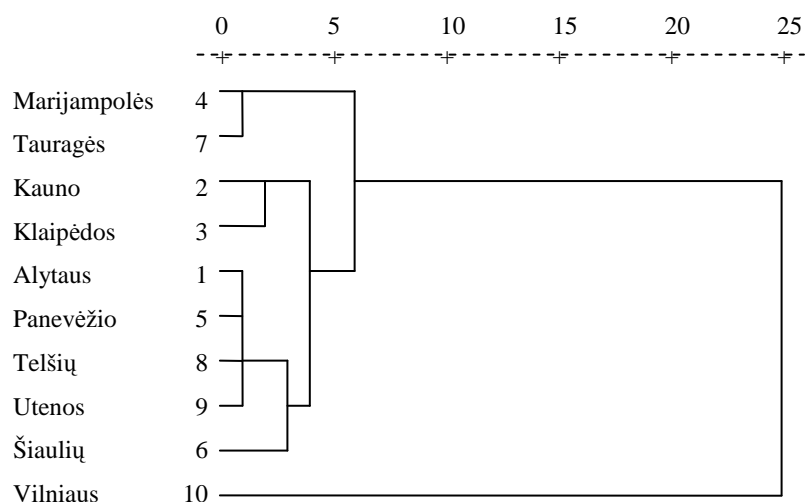
IV grupė: Vilniaus apskritis.

Naudotas atstumo matas – Euklido atstumo kvadratas. Prie pirmųjų apskričių prisijungia vis po vieną apskritį, kol galiausiai visos jos susijungia į vieną stambią grupę. Koeficientų reikšmės dendogramoje yra transformuotos nuo 0 iki 25.

---

²⁶ Žr. 15 priedą.

²⁷ Žr. 16 priedą.

22 pav. Apskričių grupavimas pagal apskričių biudžetų pajamas, BVP, BVP 1 gyventojui, vidutinį bruto darbo užmokestį ir nedarbo lygį 2003 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

I grupėje panašiausios yra Alytaus, Panevėžio, Telšių ir Utenos apskritys, nes atstumas tarp jų yra gana mažas. Atstumas tarp Alytaus ir Panevėžio apskričių yra 1,139, tarp Alytaus ir Telšių – 1,282, tarp Alytaus ir Utenos – 1,297. Prie jų dar prisijungia ir Šiaulių apskritis, atstumas tarp šios ir Alytaus apskrities yra 2,092. Visoms I grupės apskritims būdinga tai, kad pagal savivaldybių biudžetų pajamas, BVP, BVP 1 gyventojui, vidutinį mėnesio bruto darbo užmokestį jos yra silpnesnės, bet ne silpniausios. Silpniausios apskritys pagal šiuos ekonominius rodiklius yra III grupės, t. y. Marijampolės ir Tauragės, tarp kurių yra mažiausias 1,071 atstumas. Taigi, šios dvi apskritys yra panašiausios. Tik pagal gyventojų nedarbą šios apskritys buvo pranašesnės už I grupę, nes nedarbo lygis pastarosiose apskrityse nesiekė net 10 proc., kai tuo tarpu I grupei priklausančių apskričių nedarbo lygio intervalas [11,4;15,3]. Kauno ir Klaipėdos apskritys, tarp kurių yra 1,806 atstumas, nenusileido tik Vilniaus apskričiai. Pagal visus analizuojamus ekonominius rodiklius Vilniaus apskritis, kaip ir galima tikėtis, buvo stipriausia ir atsidūrė atskiroje IV grupėje. Atstumas tarp Alytaus ir Vilniaus apskričių buvo net 10,276.

Pagal 2004 m. ekonominius rodiklius buvo gauta 23 paveiksle parodyta dendograma. Buvo gautos tokios apskričių grupės:

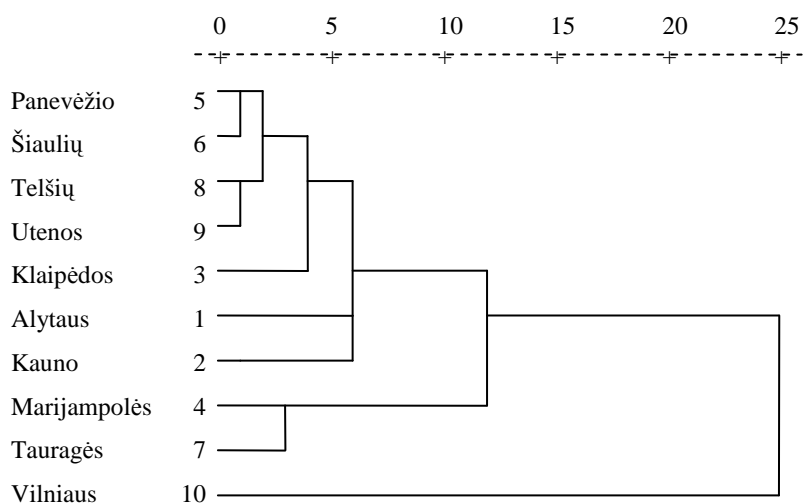
I grupė: Alytaus, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Telšių, Utenos apskritys;

II grupė: Kauno apskritis;

III grupė: Marijampolės, Tauragės apskritys;

IV grupė: Vilniaus apskritis.

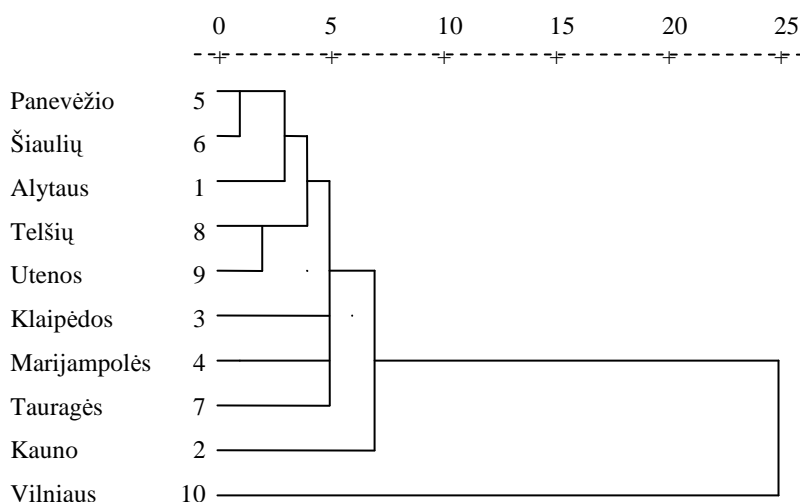
23 pav. Apskričių grupavimas pagal apskričių biudžetų pajamas, BVP, BVP 1 gyventojui, vidutinį bruto darbo užmokestį ir nedarbo lygį 2004 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Apskričių grupavimas truputėlį pasikeitė. Klaipėdos apskritis perėjo į silpnesnių apskričių I grupę. Tai lėmė padidėjęs skirtumas tarp šių apskričių biudžetų pajamų ir BVP, bei Klaipėdos apskrityje išaugusio, o Kauno apskrityje sumažėjusio nedarbo lygio. Todėl Kauno apskritis pagal ekonominius rodiklius pateko į stipresnį klasterį (atstumas tarp Alytaus ir Klaipėdos apskričių – 2,48), o Klaipėdos – į silpnesnį (atstumas tarp Alytaus ir Kauno apskričių – 2,633). Vilniaus apskritis ir vėl išsiskyrė iš visų apskričių ir buvo stipriausia, o Marijampolės ir Tauragės apskritis išliko silpniausios pagal visus nagrinėjamus rodiklius, išskyrus nedarbą. Be to, Vilniaus apskritis nuo Alytaus nutolo dar daugiau nei 2003 m., nes atstumas tarp jų jau buvo 10,674. Panašiausiomis tapo Panevėžio ir Šiaulių apskritis, kadangi atstumas tarp jų buvo tik 0,36.

2005 m. pasikartoja panaši situacija kaip ir 2004 m. (žr. 24 pav.), nes apskritis sugrupuojamos į tokius pačius klasterius. Tik atstumai tarp apskričių šiek tiek skiriasi, todėl buvo gauta kitokio pavidalo dendograma.

2005 m. apskritis labiausiai supanašėjo per visą analizuojamą laikotarpį. Panašiausios išliko Panevėžio ir Šiaulių apskritis, tarp kurių atstumas sumažėjo iki 0,332. Sumažėjo atstumas ir tarp Alytaus ir Kauno (2,347), Alytaus ir Vilniaus apskričių (10,185). Taigi, naudojant klasterizavimo metodą nustatyta, kad regionų diferenciacija pagal biudžetų pajamas ir analizuojamus ekonominius rodiklius Lietuvoje 2005 m. sumažėjo, tai matyti ir vien pažvelgus į dendogramų išsisklaidymą.

24 pav. Apskričių grupavimas pagal apskričių biudžetų pajamas, BVP, BVP 1 gyventojui, vidutinį bruto darbo užmokestį ir nedarbo lygį 2005 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Apibendrinant galima pasakyti, kad pagal nagrinėjamus ekonominius rodiklius, o svarbiausia pagal apskritį sudarančių savivaldybių biudžetų pajamas, artimiausios yra Alytaus, Panevėžio, Šiaulių, Telšių ir Utenos apskritys. 2004 – 2005 m. skirtumas tarp šių apskričių ir Klaipėdos apskrities sumažėjo, taigi Klaipėdos apskritis tapo artimesnė I klasteriui. Visais nagrinėjamo laikotarpio metais išsiskyrė stipriausia Vilniaus apskritis ir silpniausios Marijampolės ir Tauragės apskritys.

2.5.3. Savivaldybių biudžetų pajamų ryšys su jas veikiančiais pagrindiniais ekonominiais rodikliais

Priklausomybė tarp savivaldybių biudžetų pajamų ir pagrindinių ekonominių rodiklių vertinama koreliacinės analizės būdu. Šiame skyriuje pateiktose lentelėse nurodomi duomenys apie koreliacinio ryšio buvimo faktą, apibūdinamas to ryšio stiprumas, pobūdis tarp rezultatinio požymio ir jį veikiančių veiksnių. Analizei pasirinktas 2003 – 2005 m. laikotarpis, nes naujesnių duomenų apie ekonominius rodiklius dar nebuvo skelbiama, o 2003 m. yra pirmieji metai, kuomet pateikiamos vieningos savivaldybių biudžetų pajamų vykdymo formos.

16 lentelė

Savivaldybių biudžetų pajamų koreliacijos

	Tiesinės koreliacijos koeficientas	Ryšio stiprumas	Ryšio pobūdis
Koreliacija su BVP	0,971	labai stiprus	tiesiškai didėjantis
Koreliacija su BVP 1 gyventojui	0,971	labai stiprus	tiesiškai didėjantis
Koreliacija su nedarbo lygiu	-0,914	labai stiprus	tiesiškai mažėjantis
Koreliacija su vidutiniu bruto darbo užmokesčiu	0,963	labai stiprus	tiesiškai didėjantis

Šaltinis: sudaryta autorės.

Pagal apskaičiuotus koreliacijos koeficientus (žr. 16 lentelę) matyti, kad labai stiprus ryšys pasireiškia tarp visų savivaldybių biudžetų pajamų ir BVP, bei BVP vienam gyventojui. Šis ryšys stipriausiai pasireiškia Telšių apskrityje, o silpniausiai Klaipėdos apskrityje (žr. 17 lentelę). Be to, visose apskrityse šis koeficientas viršijo 0,9. Kadangi analizuojamo koreliacinio ryšio pobūdis yra tiesiškai didėjantis (tai matyti ir 25 paveiksle), vadinasi didėjant BVP, BVP vienam gyventojui didėja ir savivaldybių biudžetų pajamos²⁸.

17 lentelė

Savivaldybių (jas sugrupuojant į apskritis) biudžetų pajamų koreliacijos

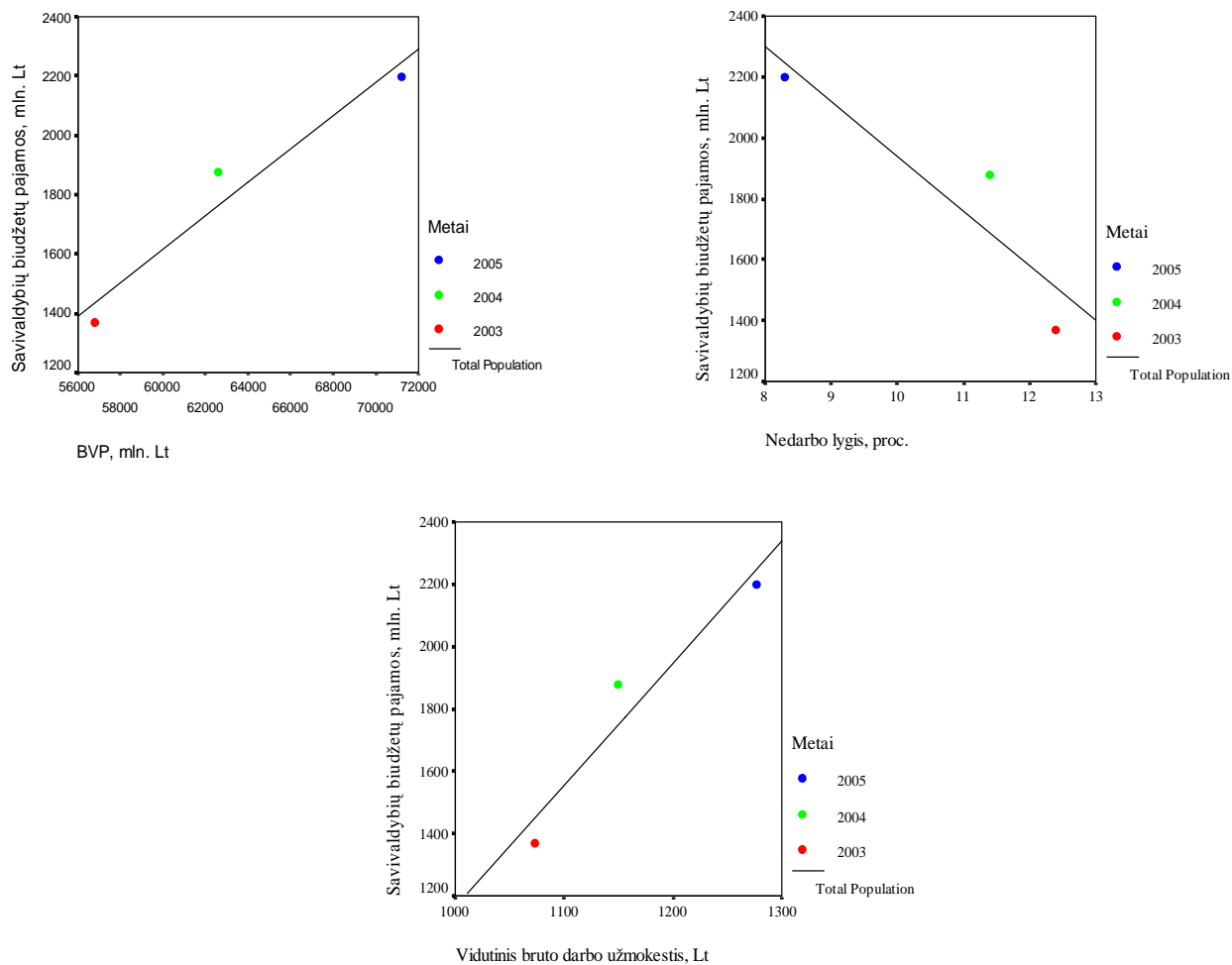
Apskritis	Koreliacija su BVP	Koreliacija su BVP 1 gyventojui	Koreliacija su nedarbo lygiu	Koreliacija su vidutiniu bruto darbo užmokesčiu
Alytaus	0,9548	0,9650	-0,5854	0,9718
Kauno	0,9575	0,9560	-0,9976	0,9527
Klaipėdos	0,9270	0,9244	-0,7558	0,9390
Marijampolės	0,9502	0,9410	-0,8685	0,9811
Panevėžio	0,9909	0,9913	-0,1366	0,9785
Šiaulių	0,9937	0,9897	-1,0000	0,9873
Tauragės	0,9647	0,9676	-0,8822	0,9718
Telšių	0,9995	0,9997	-0,9979	0,9999
Utenos	0,9436	0,9474	-0,9285	0,9111
Vilniaus	0,9766	0,9754	-0,9062	0,9591

Šaltinis: sudaryta autorės.

Apskaičiuota, kad labai stiprus ryšys yra tarp savivaldybių biudžetų pajamų ir nedarbo lygio. Kadangi koreliacija yra neigiama, tai ryšio pobūdis tarp šių kintamųjų yra tiesiškai mažėjantis, t. y. nedarbo lygiui mažėjant biudžetų pajamos didėja (žr. 25 pav.). Didžiausia koreliacija tarp savivaldybių biudžetų pajamų ir nedarbo lygio yra Šiaulių apskrityje, o mažiausia – Panevėžio. Beje, Panevėžio apskrityje, galima sakyti, koreliacinio ryšio apskritai nėra, nes jis lygus tik 0,1366.

²⁸ Apskričių pasiskirstymą pagal biudžetų pajamas ir BVP 2003 -2005 m. žr. 18 priede.

Vidutinė koreliacija buvo Alytaus apskrityje (0,5854), o likusiose apskrityse ryšys buvo arba labai stiprus, arba stiprus.

25 pav. Savivaldybių biudžetų pajamų priklausomybė nuo BVP, vidutinio bruto darbo užmokesčio ir nedarbo lygio 2003 – 2005 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Labai stiprus ryšys sieja biudžetų pajamas su vidutiniu bruto darbo užmokesčiu. Augant vienam kintamajam auga ir kitas (tiesiškai didėjantis ryšys matyti ir 25 paveiksle). Visose apskrityse šis koreliacijos koeficientas buvo didesnis nei 0,9.

Kadangi koreliacijos koeficientas parodo tik ryšio stiprumą, bet ne jo pobūdį, todėl buvo apskaičiuoti elastingumo ir regresijos lygties b koeficientai (žr. 18 lentelę).

Koeficientas b rodo, jog Lietuvoje BVP išaugus 1 mln. Lt savivaldybių biudžetai pasipildytų 56 tūkst. Lt. Elastingumo koeficientas patvirtina tokio ryšio pobūdį, nes pagal jį BVP išaugus 1 proc. savivaldybių biudžetų pajamos turėtų padidėti 1,97 proc. Iš tikrųjų, 2005 m. lyginant su 2004 m., BVP išaugo 13,8 proc., o savivaldybių biudžetų pajamos padidėjo 15,8 proc.

Įvairių ekonominių rodiklių įtaka savivaldybių biudžetų pajamoms

	Regresijos lygties <i>b</i> koeficientas	Regresijos lygties <i>b</i> koeficiento paklaida	Elastingumo koeficientas
BVP įtaka savivaldybių biudžetų pajamoms	0,056	0,014	1,97
BVP 1 gyventojui įtaka savivaldybių biudžetų pajamoms	0,183	0,045	1,87
Vidutinio bruto darbo užmokesčio įtaka savivaldybių biudžetų pajamoms	3,928	1,094	2,52
Nedarbo lygio įtaka savivaldybių biudžetų pajamoms	-179,283	79,563	-

Šaltinis: sudaryta autorės.

Jeigu BVP vienam gyventojui išaugtų 1 Lt, tai į savivaldybes patektų 183 tūkst. Lt daugiau įplaukų, kitaip tariant, jei BVP vienam gyventojui padidėtų 1 proc., tai biudžetų pajamos išaugtų 1,87 proc. Vidutinio bruto darbo užmokesčio įtaka savivaldybių biudžetų pajamoms yra gana didelė. Vidutinio atlyginimo padidėjimas 1 Lt savivaldybių, o kartu ir nacionalinį biudžetą, papildytų 3,9 mln. Lt arba 2,52 proc., jei vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje išaugtų 1 proc. Paskutinis lentelėje pateiktas neigiamas regresijos lygties *b* koeficientas rodo, kad nedarbo lygio augimas įtakotų mažesnes biudžetų pajamas. Iš pateiktų apskaičiuotų rodiklių matyti, jog nedarbai išaugus 1 proc. punktu savivaldybių biudžetai netektų 179 mln. Lt pajamų.

2.6. Mokesčių naštos praktiniai aspektai

Kadangi mokesčiai sudaro svarbiausią nacionalinio biudžeto pajamų dalį, todėl reikėtų apžvelgti ir mokesčių naštos praktinius aspektus. Mokesčių naštos rodiklis dažniausiai naudojamas norint palyginti apmokestinimą skirtingose šalyse, nes taip eliminuojami absoliutūs skirtumai, ir viskas išreiškiama santykiniais dydžiais. Kadangi iki šiol Lietuvoje nėra patvirtintos vieningos mokesčių naštos skaičiavimo metodikos, todėl įvairios institucijos: Statistikos departamentas, Lietuvos laisvosios rinkos institutas, Tarptautinės audito ir mokesčių bendrovės skelbia skirtingus mokesčių naštos rodiklius. Taip pat trūksta informacijos, kaip ES šalys apskaičiuoja mokesčių naštos rodiklius, kurie mokesčiai yra įvertinami ir kurie ne.

Šiuo metu, apskaičiuojant mokesčių našta, dažniausiai įvertinami tik LR įstatymais patvirtinti mokesčiai, o visi kiti verslininkams tenkantys mokėjimai, tokie kaip įvairios rinkliavos, mokesčiai už įvairius leidimus, pažymas, licencijas, nekilnojamo turto mokestis yra neįvertinami, nėra net bendro sąrašo, kuriame būtų aiškiai surašyta, kiek verslininkams tenka mokėti mokesčių. Kita problema – tai informacijos stoka apie padėtį kitose ES valstybėse ir jų naudojamą metodiką

mokesčių naštos rodikliui apskaičiuoti. Tačiau dažniausiai literatūroje pateikiama, jog mokesčių našta atspindi mokestinių pajamų ir BVP santykis, išreikštas procentais.

2.6.1. Mokesčių našta Europos Sąjungoje

Lietuvoje oficialius duomenis apie mokesčių našta ES statistikos agentūrai „Eurostat“ teikia LR Statistikos departamentas, kuris mokesčių našta skaičiuoja kaip visų valstybės mokestinių pajamų ir bendrojo nacionalinio produkto santykį. Į mokestines pajamas yra įskaičiuojama: mokestinės valstybės nacionalinio biudžeto pajamos (neįskaičiuojant nemokestinių pajamų ir ES paramos), valstybės fondų pajamos (sveikatos draudimo fondo ir garantinio fondo pajamos) bei socialinio draudimo fondo pajamos (be asignavimų iš Rezervinio stabilizavimo fondo).

Pagal naujausius paskelbtus ES statistikos agentūros „Eurostat“ duomenis, 2005 m. bendra mokesčių našta (įskaitant mokesčius ir socialinio draudimo įmokas) 25 ES šalyse siekė 40,9 proc. BVP ir, palyginti su 2004 m., padidėjo 0,4 proc. punkto. Palyginimui 19 lentelėje pateikiami duomenys apie ES šalių mokesčių našta.

Mokesčių naštos duomenys valstybėse narėse gerokai skiriasi. Mokesčių naštos variacinis užmojis buvo 22,9 proc. punkto (arba didžiausia reikšmė buvo 1,8 karto didesnė už mažiausią). Nevienodą mokesčių naštos išsisklaidymą rodo ir 6,3 proc. punktų sklaida apie vidurkį.

2005 m. didžiausia mokesčių našta slėgė Švediją (52,1 proc. BVP), Daniją (51,2 proc.), Belgiją (47,7 proc.), Prancūziją (45,8 proc.) ir Suomiją (44 proc.).

Lietuvoje 2005 m. mokesčių našta sudarė 29,2 proc. ir buvo mažiausia ES. Palyginti su 25 ES šalių narių mokesčių naštos vidurkiu, Lietuvoje mokesčių našta 2005 m. buvo 11,7 proc. punkto mažesnė. Kiek didesnė nei Lietuvoje mokesčių našta buvo Slovakijoje (0,3 proc. punkt.) Latvijoje (0,4 proc. punkt.), Estijoje (1,8 proc. punkt.) ir Airijoje (3 proc. punkt.).

2005 m., palyginti su 2004 m., mokesčių našta septyniolikoje ES šalių išaugo, šešiose sumažėjo, o dviejose nepakito. Labiausiai mokesčių našta išaugo Kipre, Maltoje ir Lenkijoje, o daugiausia našta sumažėjo Austrijoje, Čekijoje, Estijoje ir Slovakijoje.

Taigi, mokesčių našta labiausiai slegia ES senbuves. Tam didelę įtaką daro jose taikomi dideli akcizų tarifai, kai tuo tarpu šalys naujokės yra gavusios pereinamąjį laikotarpį. Todėl po kelerių metų dėl išpareigojimo šį mokesčio tarifą padidinti ir pastarosiose šalyse mokesčių našta nemažai išaugs. Anot D. Štreimikienės ir A. Mikalauskiene „mokesčių naštos rodiklis nieko nepasako apie žmogaus galimybes geriau gyventi“. Šis rodiklis neįvertina, ką žmogus gali įpirkti, sumokėjęs net ir vienodo dydžio mokesčius skirtingose šalyse. Šalyse, kuriose pajamos mažos, sumokėjęs net ir nedidelius mokesčius, likusių pinigų įsigyti būstą, automobilį dažnai neužtenka. Tuo tarpu net ir didesnė mokesčių našta sumokėjęs mokesčius kitose šalyse palieka žmonėms solidžią sumą

padoriam gyvenimui. Taigi, esant kainų konvergencijai, bet dideliems pajamų skirtumams, mokesčių naštos lyginimas nėra labai prasmingas. [66]

19 lentelė

Mokesčių našta, didžiausi taikomi gyventojų pajamų ir pelno mokesčiai ES šalyse narėse

Eil. Nr.	Valstybė	Mokesčių našta		Pokytis (+/-)	Didžiausias taikomas gyventojų pajamų mokesčio tarifas, proc. (2006 01 01)	Didžiausias taikomas įmonių pelno mokesčio tarifas, proc. (2006 01 01)
		2004 m.	2005 m.			
	ES 25	40,5	40,9	+0,4		
1.	Švedija	51,3	52,1	+0,8	56,6	28
2.	Danija	49,9	51,2	+1,3	59	28
3.	Belgija	47,4	47,7	+0,3	50	34
4.	Prancūzija	45	45,8	+0,8	48,1	33,3
5.	Suomija	43,7	44	+0,3	51	26
6.	Austrija	44,4	43,6	-0,8	50	25
7.	Italija	41	40,8	-0,2	43	37,3
8.	Slovėnija	39,9	40,7	+0,8	50	25
9.	Vokietija	40,2	40,2	0	42	38,6
10.	Olandija	38,7	39,2	+0,5	52	29
11.	Liuksemburgas	38,8	39,1	+0,3	39	29,6
12.	Vengrija	38,7	38,6	-0,1	38	17,5
13.	D. Britanija	37,4	38,6	+1,2	40	30
14.	Malta	36,2	37,7	+1,5	35	35
15.	Graikija	36,7	36,7	0	40	29
16.	Ispanija	35,4	36,4	+1	45	35
17.	Čekija	36,8	36,3	-0,5	32	24
18.	Portugalija	35,4	36,3	+0,9	40	27,5
19.	Kipras	34,1	36,2	+2,1	30	10
20.	Lenkija	32,7	34,2	+1,5	40	19
21.	Airija	31,9	32,2	+0,3	42	12,5
22.	Estija	31,5	31	-0,5	23	24
23.	Latvija	28,7	29,6	+0,9	25	15
24.	Slovakija	30	29,5	-0,5	19	19
25.	Lietuva	28,6	29,2	+0,6	27 (nuo 2006 07 01)	15

Šaltinis: sudaryta remiantis „Eurostat“ duomenų baze (2007 03 20). Taxation in the EU from 1995 to 2005 [žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/07/41&format=HTML&aged=0&language=en&guiLanguage=en>>; kitomis „Eurostat“ duomenų bazėmis.

Iš 19 lentelės duomenų atrodytų, jog Lietuvoje gyventojų pajamų ir pelno mokesčių tarifai vieni mažiausių tarp 25 ES šalių narių. Pagal didžiausią taikomą gyventojų pajamų mokesčio tarifą Lietuva yra ketvirtoje vietoje nuo galo. Tik Slovakijoje (19 proc.), Estijoje (23 proc.) ir Latvijoje (25 proc.) gyventojų pajamų mokesčio tarifai yra mažesni. Tačiau lyginti Lietuvoje taikomą mokesčių tarifą su kitomis šalimis gana sudėtinga, nes mokesčių sistemos daugelyje valstybių yra progresinės, o pinigų perkamoji galia skirtingose ES šalyse yra nevienoda. Todėl būtų prasmingiau

lyginti mokesčio tarifą, kuriuo šalys apmokestina vidutinį darbo užmokestį. Pagal šį rodiklį Lietuva yra antra Europos Sąjungoje. [36, p. 24]

Pelno mokesčio derinimas ir vienodinimas ES yra laikomi vienu iš prioritetinių uždavinių. Šis mokestis ES valstybėse skiriasi ir apmokestinimo baze, ir mokesčio dydžiu, apmokestinimo sistemomis, administravimo tvarka. Pagal įmonių pelno mokesčio tarifą Lietuvą galima priskirti šaliai, turinčiai mažą pelno mokesčio tarifą. Tik Kipras (10 proc.) ir Airija (12,5 proc.) turi mažesnę įmonių pelno mokesčio tarifą, o Latvijoje įmonių pelno mokesčio tarifas yra toks pat (15 proc.). Estijoje pelno mokesčiui yra taikomas nulinis tarifas. Tik nuo dividendų, išmokamų motininei bendrovei kitoje ES valstybėje yra taikomas 24 proc. tarifas. Tačiau įvertinus visas šio mokesčio lengvatas didelių mokesčių šalyse (pavyzdžiui, Vokietijoje), mokesčio tarifas įmonei gali sumažėti beveik perpus, juk lentelėje pateikiami tik aukščiausi taikomi šio mokesčio tarifai. Atskiros ES šalys, siekdamos pritraukti kuo daugiau kapitalo į atitinkamus regionus ar pačią valstybę, taiko daugybę mokesčių lengvatų. Apskritai P. Gylio nuomone, per paskutiniuosius 20 metų pasireiškė kompanijų pelno mokesčių mažėjimo tendencija. Pavyzdžiui, nuo 2000 m. iki 2003 m. šių mokesčių tarifas aštuoniolikoje išsivysčiusių šalių sumažėjo vidutiniškai 2,8 proc. [27, p. 14]

Tiesa, šiandieninė situacija gali būti ir jau kiek kitokia, nes naujesni duomenys dar nepublikuojami. Tačiau manoma, kad padėtis nėra labai pasikeitusi.

2.6.2. Mokesčių naštos mažinimo nauda ir tendencijos Lietuvoje

Mokesčiai yra reikalingi civilizuotai visuomenei, nes be jų valstybė neįmanoma. P. Gylio nuomone, „tiek verslas, tiek namų ūkiai turi „sumokėti“ už tai, ką gauna iš viešojo sektoriaus, nes, kaip žinoma, nieko nemokamo, išskyrus laisvasias gėrybes (orą, saulės šviesą), visuomeniniame gyvenime nėra“ [27, p. 10]. Taigi, norint daugiau ir geresnės kokybės viešojo sektoriaus teikiamų gėrybių, tenka mokėti daugiau, t. y. prisiimti didesnę mokesčių našta. Tačiau mokesčiai atima dalį lėšų iš verslo, namų ūkių ir kai jie viršija tam tikrą ribą, pradedami ardyti rinkos ekonomikos pamatai, o ypatingai mažėja šalies patrauklumas užsienio kapitalui. Mokesčių našta turi mažėti – tai būtina verslo plėtros ir kiekvieno mūsų normalaus gyvenimo sąlyga.

Užsienio ekonomistų tyrimai ir užsienio šalių praktika rodo, kad palyginti mažesni mokesčiai kraštui teikia daugiau ekonominės bei socialinės naudos. Ekonomistas K. Marsdenas analizavo dvidešimties šalių ekonominio augimo ir mokesčių ryšį apie XX a. aštuntą dešimtmetį. Dešimtyje tiriamų šalių buvo imami dideli mokesčiai, o kitoje dešimtyje – palyginti maži. Buvo nustatyta tendencija, kad mažų mokesčių šalyse sparčiai augo užimtumas, investicijos ir darbo našumas ne tik privačiose, bet ir valstybinėse firmose. Apskaičiuota, kad šiose šalyse investicijos vidutiniškai padidėjo 9 proc., o aukštų mokesčių šalyse per tą patį laikotarpį jos sumažėjo apie 0,8 proc. [52, p.

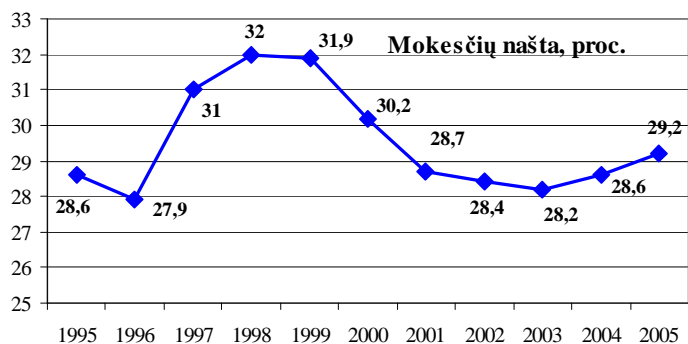

26] Žinoma, kad investicijos privačiame sektoriuje yra svarbus ekonominio augimo veiksnys, nes šiomis lėšomis iš esmės modernizuojama technologijų bazė, o ji turi teigiamą poveikį visam ekonomikos augimui.

Dalaso universiteto ekonomistas Dž. Skali taip pat nagrinėjo mokesčių tarifų ir ekonominio augimo ryšį 103 valstybėse. Jo tyrimai atskleidė, kad valstybėse, kuriose mokesčių tarifai tesiekė iki 19,3 proc., ekonomikos augimas per analizuojamą laikotarpį sudarė 24 proc., o tuo tarpu kitose valstybėse mokesčių tarifui esant apie 43,2 proc., ekonomikos augimas neviršijo 0,4 proc. [52, p. 27].

Vadinamieji „Azijos tigrai“ (Taivanas, Honkongas, Singapūras, Pietų Korėja), taikydami žemus mokesčių tarifus, remdamiesi vėlyvojo merkantilizmo koncepcija (eksportas yra šalies turto pagrindas) ir minimaliu valstybės kišimusi į ūkio reikalus (neoliberalizmas), iš besivystančių šalių tapo pažangiomis industrinėmis valstybėmis [52, p. 27].

Lietuvos mokesčių naštos dinamika pateikta 26 paveiksle, iš kurio matyti, jog šis rodiklis nuo 1996 m. iki 1998 m. išaugo daugiau nei 4 proc. punktais, o nuo 1998 m. iki 2003 m. vėl sumažėjo beveik iki 1996 m. lygio, kuomet mokesčių našta per analizuojamą dešimtmetį buvo mažiausia. Tokį svyravimą lėmė po nepriklausomybės atgavimo vykdomos mokesčių sistemos reformos.

26 pav. Mokesčių našta Lietuvoje 1995 – 2005 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Eurostat“ duomenų baze.

Paskutiniaisiais analizuojamo laikotarpio metais mokesčių našta buvo 0,6 proc. punkto didesnė nei prieš metus. Anot V. Skebienės, mokesčių naštos padidėjimą 2004 m. ir 2005 m. (lyginant su 2003 m.) lėmė didesnės nacionalinio biudžeto pajamos iš mokesčių, augantys Valstybinio socialinio draudimo fondo ir Privalomojo sveikatos draudimo fondai, o taip pat lėčiau nei mokesčiai didėjęs BVP [57]. Pajamos iš mokesčių augo, nes buvo didinami akcizų tarifai, kadangi įstojus į ES Lietuva išpareigojo juos suderinti per tam tikrą laikotarpį. Be to, augo gyventojų pajamos, vartojimas, skolinimasis, valstybės išlaidos, didėjo įmonių pelningumas, mažėjo nedarbas. Todėl mokesčių į biudžetą buvo surenkama vis daugiau. Nors ir paskutiniaisiais metais buvo mažinami mokesčių tarifai (pavyzdžiui, pelno mokesčio tarifas sumažintas iki 15 proc.), atsirado įvairios mokesčių

lengvatos, padidintas neapmokestinamų pajamų dydis, tačiau mokesčių pajamų dalis BVP didėjo. Tai tik patvirtina teiginį (žr. 1.4.3. skyrių), kad didelės mokesčių normos ne tik mažina iniciatyvą dirbti, bet ir skatina nelegalią ekonominę veiklą bei neoficialų užimtumą.

Todėl ir toliau Lietuvoje stengiamasi mažinti mokesčių tarifus. 2006 m. liepos mėnesį gyventojų pajamų mokesčių tarifas buvo sumažintas nuo 33 proc. iki 27 proc. Dėl to vidutinės pajamos gaunančio lietuvių „neto“ atlyginimas nuo 2006 m. liepos mėn. vidutiniškai išaugo daugiau nei 50 Lt. 2008 m. sausio mėnesį Vyriausybė planuoja šį tarifą dar sumažinti 3 procentiniais punktais iki 24 proc. Pajamų „į rankas“ didėjimas sąlygoja didesnę vartojimą, dėl to daugiau pajamų į biudžetą surenkama iš vartojimo ir pelno mokesčių. Pasaulio banko ekspertų teigimu, sumažinus pajamų mokesčių tarifus biudžetas per kelerių metų laikotarpį susibalansuoja ir tolygiau paskirstoma mokesčių našta.

Be to, gyventojų pajamų mokesčio tarifas mažinamas siekiant skatinti ekonomikos augimo tempus, didinti šalies įmonių konkurencingumą bei užsienio investicijas. Taip pat atsirado būtinybė stabdyti Lietuvos gyventojų emigracijos procesą, mažinti „šešėlinę“ ekonomiką bei efektyvinti kovą su darbo užmokesčio mokėjimu „vokeliuose“ (Lietuvos laisvosios rinkos instituto duomenimis šešėlinė ekonomika Lietuvoje sudaro apie 20 proc. BVP). Atėjo metas sumažinti ir dabar egzistuojančius mokesčių skirtumus tarp juridinių ir fizinių asmenų. Situacija, kai fizinio darbo pajamos apmokestinamos beveik du kartus daugiau nei kapitalo sukurtos pajamos, nėra teisinga. Egzistuojantis 12 proc. skirtumas tarp pagrindinio gyventojų pajamų mokesčio tarifo ir tarifo užsiimant individualiu verslu gali būti traktuojamas kaip tiesioginis skatinimas vengti civilizuotų darbo santykių. Valstybėje turi būti sudaromos vienodos sąlygos visiems užsidirbti. Todėl reikia stengtis sumažinti šią nelygybę.

Finansų Ministerijos skaičiavimais gyventojų pajamų mokesčio tarifo sumažinimas 6 proc. punktais 2006 m. antrą pusmetį valstybės pajamas turėjo sumažinti 490 mln. litų, nors 2006 m. lyginant su 2005 m. pajamos iš šio mokesčio išaugo 493 mln. Lt (žinoma, augimą lėmė ir BVP, vidutinio darbo užmokesčio augimas, nedarbo mažėjimas). Todėl siekiant kompensuoti pajamų praradimą dėl gyventojų pajamų mokesčio tarifo sumažinimo 2006 m. buvo įvestas laikinasis socialinis mokestis, kurį moka juridiniai asmenys (2006 m. 4 proc. nuo apmokestinamojo pelno, 2007 m. – 3 proc.). Šis mokestis nacionalinį biudžetą papildė 365,49 mln. Lt ir praktiškai kompensavo prognozuojamą pajamų iš gyventojų pajamų sumažėjimą. Tais pačiais metais įsigaliojo ir naujas nekilnojamojo turto mokestis, pakeitęs įmonių ir organizacijų nekilnojamojo turto mokestį, pagal kurį apmokestinamas ne tik juridiniams asmenims nuosavybės teise priklausantis nekilnojamas turtas, bet ir tam tikras gyventojų nekilnojamas turtas.

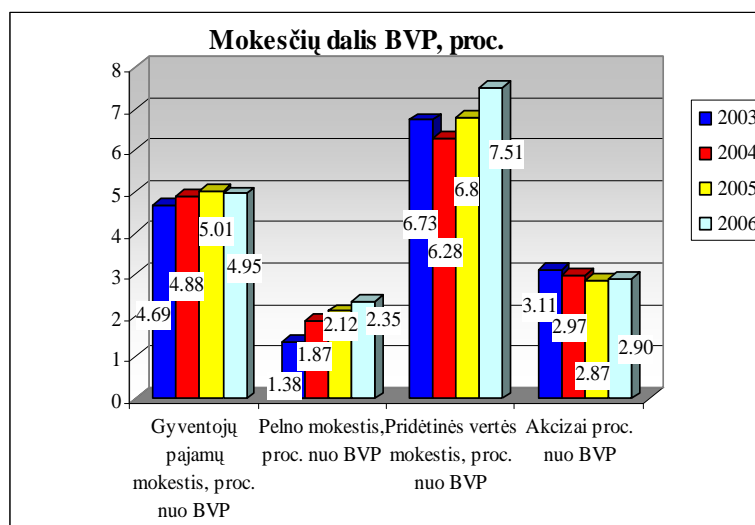
Tačiau naujų mokesčių įvedimas yra neracionalus, nes tuomet mokesčių mokėtojais ima „balsuoti kojomis“, t. y. sprunka į mažesnius mokesčius taikančias šalis. Norint to išvengti reikia

mažinti mokesčių našta, kad įplaukos į biudžetą toliau didėtų. Taigi, gyventojų pajamų mokesčių ir toliau verta mažinti. Tačiau nereikėtų įplaukų iš šio mokesčio sumažėjimo kompensuoti naujų mokesčių įvedimu ar esamų didinimu. Kaip teigia Lietuvos laisvosios rinkos institutas „norint užtikrinti šalies konkurencingumą tarptautinėje rinkoje, reikia vykdyti nuoseklią mokesčių politiką ir imtis struktūrinių mokesčių mažinančių priemonių. Dauguma mokesčių reformų vykdyusių Europos valstybių siūlo mažesnius mokesčių tarifus ir paprastesnes sistemas nei mūsų šalyje.<...> Rumunijoje, Slovakijoje ir kitose šalyse radikalčiai mažinami mokesčiai ir keliamas šalies konkurencingumas“ [36, p. 26].

2.6.3. Svarbiausių mokesčių įplaukų dalis BVP

Kadangi šiame darbe nagrinėjamos nacionalinio, o ne konsoliduoto biudžeto pajamų kitimo tendencijos, todėl verta išsiaiškinti, kurie į nacionalinį biudžetą patenkantys mokesčiai sudaro didžiausią BVP (tuo pačiu ir mokesčių naštos) dalį. Nacionalinio biudžeto mokesčių pajamų santykis su BVP – vienas iš santykinų makroekonominių rodiklių, atspindinčių apmokestinimo lygį ir jo kaitą, o kartu valstybės vaidmenį persikirstant sukuriama pridėtinę vertę bei sugebėjimą panaudoti ekonominę šalies augimą.

Lietuvoje didžiausią mokesčių pajamų dalį proc. nuo BVP (veikusiomis kainomis) sudarė PVM (žr. 27 pav.). 2004 m. ryškėjo šio mokesčio dalies BVP mažėjimo tendencija, tačiau paskutiniaisiais metais BVP augo lėčiau nei PVM ir 2006 m. lyginant su 2003 m. nagrinėjamas rodiklis išaugo 0,77 proc. punkto. Autorės manymu, taip atsitiko todėl, kad Lietuvoje mažėja „šešėlinė ekonomika“ ir vis didesnė šio mokesčio dalis buvo sumokama į valstybės biudžetą, be to, augant ekonomikai didėjo ir perkamoji galia.

27 pav. Mokesčių lyginamojo svorio BVP dinamika

Šaltinis: sudaryta autorės.

Didėjantis užimtumo lygis, augantis vidutinis darbo užmokestis, minimalus mėnesio atlyginimas bei suaktyvėjusi Valstybinės mokesčių inspekcijos kova su atlyginimais „vokeliuose“ teigiamai veikė gyventojų pajamų mokesčio pajamas, kurios 2003 – 2005 m. didėjo sparčiau nei augo BVP. 2006 m. lyginant su 2005 m., kaip ir buvo galima tikėtis, dėl šio mokesčio tarifo sumažinimo analizuojamas rodiklis sumažėjo 0,06 proc. punkto (BVP išaugo 15,13 proc., o pajamos iš šio mokesčio 13,82 proc.).

Vidaus vartojimo plėtra ir atitinkamų tarifų pokyčiai akcizų komponentą padidino daugiau nei 34 proc. (lyginant 2006 m. su 2003 m.), tačiau šie tempai buvo mažesni nei BVP augimo tempai.

Sparčiai auganti pelno mokesčio dalis atskirais metais sudarė vis didesnę santykio su BVP dalį (2006 m. lyginant su 2003 m. pelno mokesčio pajamos išaugo 145 proc., kai tuo tarpu BVP išaugo 44 proc.). Kitos mokestinės įplaukos šiuo atveju neskaičiuotos, nes jos sudarė labai mažą dalį. Taigi pastebima, kad dėl gerėjančio mokesčių surinkimo mokestinės pajamos auga greičiau nei BVP.

3. LR NACIONALINIO BIUDŽETO PAJAMŲ PERSPEKTYVOS

Išanalizavus nacionalinio biudžeto pajamų dinamiką, ją lemiančias priežastis, atlikus struktūrinę įplaukų analizę, reikia įvertinti ir galimas pajamų kitimo perspektyvas. Nacionalinio biudžeto pajamų prognozavimas turi didelę praktinę reikšmę, nes nuo numatytų pajamų priklauso biudžeto asignavimai bei biudžeto deficitas ar perteklius. Todėl toliau apskaičiuota biudžetinių įplaukų prognozė dvejiems metams į ateitį, t.y. atlikta prognozė.

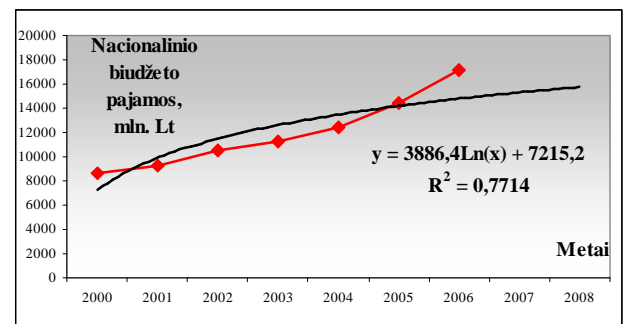
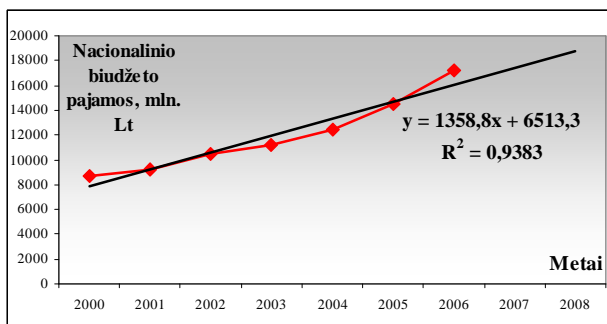
Prognozavimas – tai būsimos nagrinėjamo objekto eigos numatymas, atsižvelgiant į turimą praktinį patyrimą ir priimtas teorines prielaidas. Prognozei apskaičiuoti naudoti kiekybiniai ir kokybiniai metodai.

3.1. Kiekybinė įplaukų prognozė 2007 – 2008 metams

Atliekant prognozę kiekybiniais metodais remiamasi dinaminėmis intervalinėmis eilutėmis. Čia prognozė atlikta naudojant statistinę trendo funkciją, kuri yra apskaičiuojama pagal buvusias reikšmes „pastumiant jas į priekį“. Taip pat numatomos galimos biudžeto pajamų vystimosi tendencijos pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo ir vidutinio didėjimo tempo formules.

3.1.1. Nacionalinio ir jį sudarančio valstybės bei savivaldybių biudžetų pajamų prognozė

28 paveiksle pateikiama nacionalinio biudžeto pajamų prognozė pagal tiesinį ir logaritminį trendą. Kadangi prognozės tikslumą rodo determinacijos koeficientas, todėl pasirinkta tiesinio trendo funkcija. Šiuo atveju prognozės tikslumas yra 93,83 proc., o kiti neįvertinti veiksniai sudaro 6,17 proc. Didelį nacionalinio biudžeto pajamų prognozės tikslumą rodo ir vidutinė absoliuti procentinė paklaida, kuri lygi 4,64 proc.

a) prognozė pagal linijinį trendą

b) prognozė pagal logaritminį trendą

28 pav. Nacionalinio biudžeto pajamų prognozė 2007 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Apskaičiuota, kad į nacionalinį biudžetą 2007 m. turėtų būti surinkta 17383,7 mln. pajamų, t. y. 1,07 proc. daugiau nei 2006 m. 20 lentelėje pateikta standartinė prognozės paklaida (881,5 mln. Lt), kuri rodo galimus nukrypimus nuo prognozuojamos reikšmės esant 99 proc. tikslumui. 2008 m. į nacionalinį biudžetą gali patekti nuo 15950,37 mln. Lt iki 21534,63 mln. Lt. Taigi, 2007 – 2008 m. metais pajamų augimas turėtų išlikti. Tą patvirtina ir LR Finansų Ministerijos prognozė, jog 2007 metais į nacionalinį biudžetą be ES paramos bus surinkta 19082 mln. Lt (ši reikšmė artima prognozei pagal vidutinio didėjimo tempo formulę²⁹), tuo pačiu numatant biudžeto pajamų augimą ir 2008 m.

20 lentelė

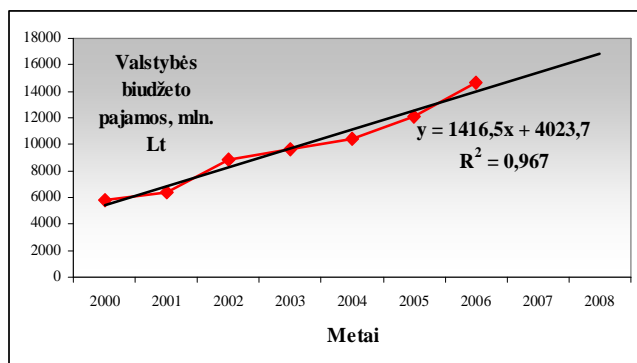
Nacionalinio biudžeto pajamų prognozė pagal tiesinę regresijos lygtį, mln. Lt³⁰

Prognozuojamas periodas	Prognozuojamo periodo eilės Nr.	Standartinė regresijos paklaida (S_r)	Standartinė prognozės paklaida (S_{yt})	Pagal lygtį prognozuojama reikšmė	Apatinė riba ($-3 S_{yt}$)	Viršutinė riba ($+3 S_{yt}$)
2007	8	695,3	881,49	17383,7	14739,23	20028,17
2008	9	695,3	930,71	18742,5	15950,37	21534,63

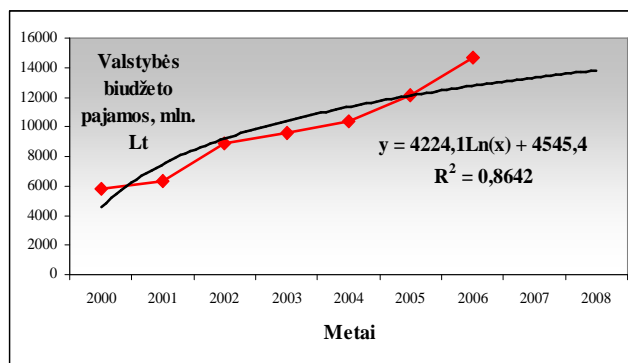
Šaltinis: sudaryta autorės.

29 paveiksle, pateikiama valstybės biudžeto pajamų surinkimo prognozė. Pasirinktas tiesinis trendas, nes jis tiksliau išreiškia prognozę (tikslumas 96,7 proc.). Be to, vidutinė absoliuti procentinė paklaida yra 5,21 proc., o tai reiškia didelį prognozės tikslumą.

Pagal gautą regresijos lygtį ekstrapoliavus du periodus, gautos atitinkamos reikšmės 15355,7 mln. Lt (4,9 proc. daugiau nei 2006 m. faktinės pajamos) ir 16772,2 mln. Lt – 2007 ir 2008 metais.

a) prognozė pagal linijinį trendą

b) prognozė pagal logaritminį trendą

29 pav. Valstybės biudžeto pajamų prognozė 2007 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

LR Finansų Ministerijos patvirtintas 2007 m. valstybės biudžeto įplaukų planas – 16127,9 mln. Lt. Ši reikšmė patenka į 21 lentelėje pateiktas prognozės intervalo ribas ir yra labai artima

²⁹ Prognozė pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo ir vidutinio didėjimo tempo formulę pateikta 28 priede.

³⁰ Skaičiavimai pateikti 23 priede.

prognozei pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo formulę³¹. Taigi, nuoseklus pajamų iš valstybės biudžeto augimas turėtų išlikti ir ateinančiais metais.

21 lentelė

Valstybės biudžeto pajamų prognozė pagal tiesinę regresijos lygtį, mln. Lt³²

Prognozuojamas periodas	Prognozuojamo periodo eilės Nr.	Standartinė regresijos paklaida (S_t)	Standartinė prognozės paklaida ($S_{\hat{y}_t}$)	Pagal lygtį prognozuojama reikšmė	Apatinė riba ($-3 S_{\hat{y}_t}$)	Viršutinė riba ($+3 S_{\hat{y}_t}$)
2007	8	524,75	665,38	15355,7	13359,56	17351,84
2008	9	524,75	702,64	16772,2	14664,28	18880,12

Šaltinis: sudaryta autorės.

Ne visada paprasta numatyti vienokias ar kitokias tam tikro reiškinio perspektyvas, ypačiai tada, kai tam tikro rodiklio kitimas nepasižymi pastovia didėjimo ar mažėjimo tendencija. Taip atsitiko ir su savivaldybių biudžetų pajamomis. Kryptingas augimas per 2000 – 2006 m. joms nebuvo būdingas. Todėl nei linijinis trendas, nei logaritminis trendas prognozei šiuo atveju nėra tinkami, juo labiau, kad jie rodo galimas pajamų mažėjimo tendencijas³³. Tai patvirtina ir labai maži determinacijos koeficientai. Todėl savivaldybių biudžetų pajamoms prognozuoti buvo naudotas daugialypis trendas. Šio trendo funkcija parinkta todėl, kad jos tikslumą rodantis determinacijos koeficientas buvo arčiausiai vieneto iš visų apskaičiuotų prognozių. Daugialypio trendo atveju prognozės tikslumas yra 71,27 proc. Tai reiškia, kad kiti prognozėje neįvertinti veiksniai sudaro 28,73 proc. Be to, nustatyta, kad vidutinė absoliuti procentinė paklaida (MAPE) yra 11,42 proc., kas rodo gerą prognozės tikslumą.

Pagal daugialypę regresijos lygtį apskaičiuota, kad į savivaldybių biudžetus 2007 m. turėtų įplaukti 3469 mln. Lt pajamų, t. y. 911 mln. Lt daugiau nei praėjusiais metais. 2008 m. savivaldybių biudžetų pajamos turėtų išaugti iki 4492,55 mln. Lt³⁴. Tačiau Finansų Ministerijos duomenimis į savivaldybių biudžetus 2007 m. turėtų įplaukti tik 2954,1 mln. Lt įplaukų, t.y. 515 mln. Lt mažiau nei pagal daugialypės lygties prognozuojamą reikšmę. Be to, pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo formulę apskaičiuota, kad savivaldybių biudžetų pajamos 2007 m. sudarys 2503,7 mln. Lt, o pagal vidutinio didėjimo tempo formulę – 2507,3 mln. Lt. Todėl tikėtina, jog savivaldybių biudžetų pajamos smarkiai nedidės.

Taigi apibendrinant galima pasakyti, kad ateinančiais metais tiek nacionalinio biudžeto, tiek ir jį sudarančių valstybės bei savivaldybių biudžetų pajamos turėtų augti, nors ir pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo, vidutinio didėjimo tempų formules apskaičiuota, kad savivaldybių biudžetų pajamos gali sumažėti.

³¹ Prognozė pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo ir vidutinio didėjimo tempo formulę pateikta 28 priede.

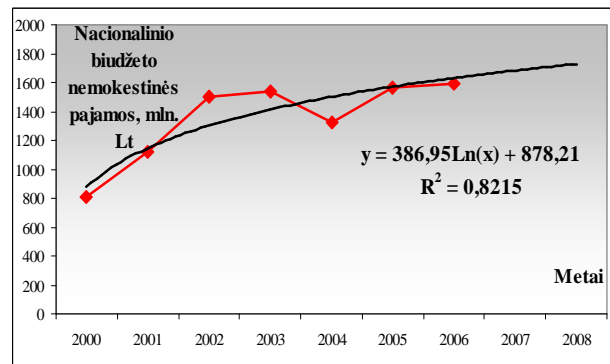
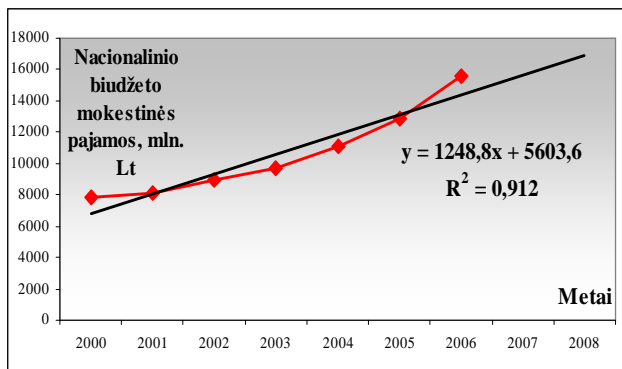
³² Skaičiavimai pateikti 24 priede.

³³ Žr. 25 priedą.

³⁴ Žr. 26 priedą.

3.1.2. Nacionalinio biudžeto mokestinių ir nemokestinių pajamų prognozė

Apskaičiavus nacionalinio biudžeto įplaukų prognozę, analizuotos ir jo sudėtinių dalių perspektyvos. 30 paveiksle pateiktos mokestinių (linijinis trendas) ir nemokestinių pajamų (logaritminis trendas) prognozės³⁵.

a) prognozė pagal linijinį trendą

b) prognozė pagal logaritminį trendą

30 pav. Nacionalinio biudžeto mokestinių ir nemokestinių pajamų prognozė 2007 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kaip matyti, mokestinių pajamų prognozės patikimumas yra didesnis (lygus 91,2 proc.) lyginant su nemokestinėmis pajamomis (82,15 proc.). Be to, mokestinių pajamų vidutinė absoliuti procentinė paklaida 6,16 proc., o nemokestinių – 6,96 proc. Apibendrinant galima teigti, jog šioms prognozėms turėtų būti būdingas didelis tikslumas.

22 lentelė

Faktinės ir prognozuojamos mokestinės ir nemokestinės nacionalinio biudžeto pajamos, mln. Lt

Nacionalinio biudžeto pajamos, mln. Lt		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
M	<i>Faktinė reikšmė</i>	7858,8	8092,4	8972,8	9677,0	11086,3	12899,2	15605,4	-	-
	<i>Prognozė*</i>	-	-	-	-	-	-	-	15594	16842,8
N	<i>Faktinė reikšmė</i>	804,8	1119,5	1501,2	1537,3	1328,4	1560,3	1594,7	-	-
	<i>Prognozė*</i>	-	-	-	-	-	-	-	1682,9	1728,4

M – mokestinės nacionalinio biudžeto pajamos; N – nemokestinės nacionalinio biudžeto pajamos.

Šaltinis: sudaryta autorės.

³⁵ Prognozę pagal kitų rūšių trendus žr. 27 priedo a) ir b) paveiksluose.

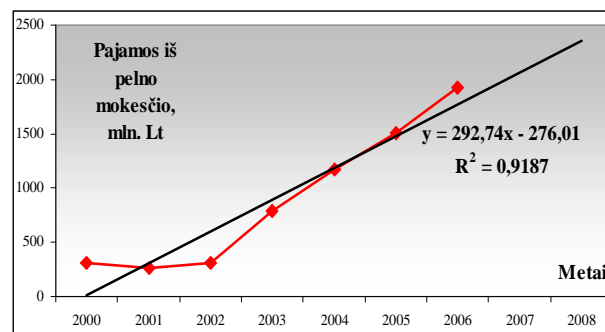
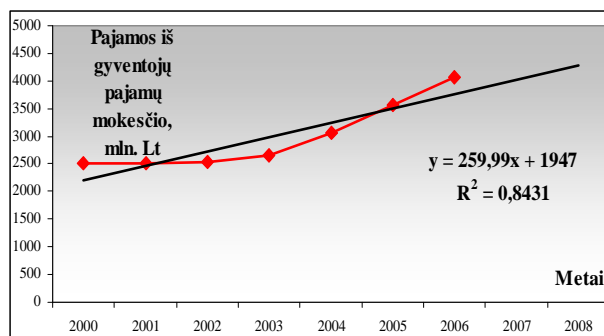

Konkretūs prognozės skaičiai pateikiami 22 lentelėje. Pastebima, kad mokestinės įplaukos 2007 m. turėtų sumažėti 0,07 proc. lyginant su 2006 m. faktinėmis pajamomis, o 2008 m. numatomas 8 proc. padidėjimas lyginant su 2007 m. numatoma reikšme. Tačiau to paties negalima pasakyti apie nemokestines pajamas. Jos tiek 2007 m., tiek 2008 m. turėtų didėti.

Priešingai ekstrapoliacijai pagal regresijos lygtį, prognozė pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo ir vidutinio didėjimo tempo formulę rodo, kad tiek mokestinės, tiek nemokestinės pajamos ateinančiais metais didės³⁶.

Mokestinės pajamos yra pagrindinis valdžios sektoriaus poreikių finansavimo šaltinis, todėl jų prognozė laikytina biudžeto sudarymo pagrindu. Todėl toliau plačiau nagrinėjami sudėtiniai didžiąją dalį nacionalinio biudžeto įplaukų sudarantys mokestinių pajamų elementai.

31 paveiksle, pateikiama tiesioginių – gyventojų pajamų ir pelno – mokesčių prognozė pagal linijinį tendą. Šis trendas pasirinktas todėl, kad jis tiksliau išreiškia prognozę (tikslumas 84,31 proc. ir 91,87 proc.)³⁷. Apskaičiuota, kad gyventojų pajamų mokesčio vidutinė absoliuti procentinė paklaida 6,84 proc., todėl prognozė labai tiksli, o pelno mokesčio atveju ši paklaida yra 33,58 proc., todėl prognozė yra tik patenkinama.

a) gyventojų pajamų mokesčio prognozė pagal linijinį tendą b) pelno mokesčio prognozė pagal linijinį tendą

31 pav. Įplaukų iš gyventojų pajamų ir pelno mokesčių prognozė 2007 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kaip matyti 23 lentelėje, pagal gautą regresijos lygtį ekstrapoliavus du periodus, gautos atitinkamos gyventojų pajamų mokesčio reikšmės 4026,9 ir 4286,9 mln. Lt – 2007 ir 2008 metais. Tai reikštų, jog 2007 m. į biudžetą turėtų būti surenkama 0,8 proc. mažiau pajamų iš šio mokesčio.

Tačiau, autorės nuomone, neatsižvelgiant į paklaidos rodomą tikslumą, pajamų iš šio mokesčio turėtų būti surinkta apie 6 proc. daugiau nei 2006 m., nors visus 2007 metus bus taikomas 27 proc. (vietoj 33 proc.) mokesčio tarifas³⁸. Dėl mažesnio mokesčio tarifo turėtų sumažėti šešėlinių

³⁶ Žr. 28 priedą.

³⁷ Prognozę pagal kitų rūšių trendus žr. 27 priedo c) ir d) paveiksluose.

³⁸ Skaičiavimus žr. 29 priede.

atlyginimų dalis, kas lems didesnę įplaukų surinkimą. Nuo 2006 m. vidurio buvo padidintas minimalus darbo užmokestis (nuo 550 Lt iki 600 Lt), kuris tokio dydžio išliks iki 2007 m. spalio 1 d., kuomet minimalią mėnesio algą planuojama didinti iki 700 Lt. Visa tai sąlygos pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio augimą. Be to, anot buvusio finansų ministro Z. Balčyčio, prognozuojama, kad 2007 m. vidutinis bruto darbo užmokestis didės (turėtų būti apie 1670 Lt), o dėl augančios darbo jėgos paklausos nedarbo lygis sumažės (turėtų būti nedidesnis kaip 5 proc.). Tokias galimas pajamų iš gyventojų mokesčio augimo tendencijas patvirtina ir Finansų Ministerijos prognozė, kad 2007 m. bus gauta 4703,6 mln. Lt pajamų iš šio mokesčio (15,9 proc. daugiau nei 2006 m.).

23 lentelė

Nacionalinio biudžeto faktinės ir prognozuojamos pajamos iš pagrindinių mokesčių, mln. Lt

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
GPM	<i>Faktinė reikšmė</i>	2505,4	2510,5	2547,4	2666,1	3054,2	3566,3	4059,2	-	-
	<i>Prognozė*</i>	-	-	-	-	-	-	-	4026,9	4286,9
PM	<i>Faktinė reikšmė</i>	311,7	259,2	307,7	784,9	1169	1507,7	1924,5	-	-
	<i>Prognozė*</i>	-	-	-	-	-	-	-	2065,9	2358,7
PVM	<i>Faktinė reikšmė</i>	3419,4	3511,8	3809,7	3823	3930,1	4841,7	6152,2	-	-
	<i>Prognozė*</i>	-	-	-	-	-	-	-	5780,9	6173,0
Akc.	<i>Faktinė reikšmė</i>	1209,6	1295,3	1706,2	1765,2	1857,7	2040,1	2374,4	-	-
	<i>Prognozė*</i>	-	-	-	-	-	-	-	2483,4	2666,8

GPM – pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio; PM – pajamos iš pelno mokesčio; PVM – pajamos iš pridėtinės vertės mokesčio; Akc. – pajamos iš akcizų.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio augimą patvirtina ir prognozė pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo formulę. Pagal ją 2007 m. turėtų būti surinkta 6,4 proc. daugiau pajamų nei 2006 m. Dar didesnis 8,4 proc. augimas apskaičiuotas remiantis vidutinio didėjimo tempo formule³⁹.

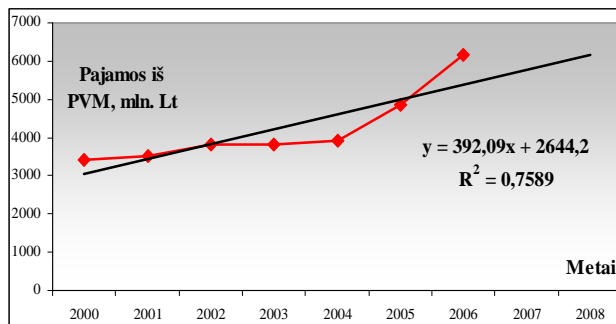
2008 m. pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio augimas turėtų taipogi išlikti, nes Vyriausybė yra įsipareigojusi iki 2008 m. padidinti minimalų mėnesio darbo užmokestį (iki 800 Lt) bei pasiekti 1800 Lt vidutinės bruto mėnesio algos dydį. Be to, nuo 2008 m. sausio mėn. gyventojų pajamų mokesčio tarifas turėtų būti sumažintas iki 24 proc., o tai dar labiau sumažins atlyginimų „vokeliuose“ skaičių ir padidins biudžeto įplaukas⁴⁰.

Pagal tiesinę regresijos lygtį laukiami tokie pelno mokesčio įplaukų dydžiai: 2007 m. – 2065,9 mln. Lt (7,3 proc. daugiau nei 2006 m.) ir 2008 m. – 2358,7 mln. Lt (14,2 proc. daugiau nei

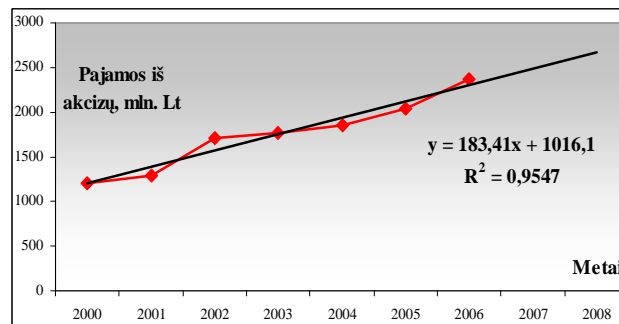
³⁹ Žr. 28 priedą.

⁴⁰ Skaičiavimus žr. 29 priede.

prognozuojama 2007 m.). Finansų Ministerijos patvirtintas 2007 m. pelno mokesčio planas gana didelis, t. y. 2339,1 mln. Lt. Naudojant vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo formulę apskaičiuota, kad 2007 m. turėtų būti gauta 2193,3 mln. Lt., o pagal vidutinio didėjimo tempo formulę numatoma gauti 2606,7 mln. Lt pajamų iš pelno mokesčio. Taigi remiantis visomis prognozėmis tikimasi, kad pajamų surenkamumas iš šio mokesčio didės.

a) PVM prognozė pagal linijinį trendą

b) Akcizų prognozė pagal linijinį trendą

32 pav. Nacionalinio biudžeto pajamų iš PVM ir akcizų prognozė 2007 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

PVM ir akcizų surinkimo prognozė pateikiama 32 paveiksle. PVM prognozė yra pakankamai tiksli – determinacijos koeficientas 75,89 proc., o MAPE – 8,12 proc. Akcizų prognozei būdingas dar didesnis tikslumas, nes neįvertinti veiksniai sudaro tik 4,53 proc., o vidutinė absoliuti procentinė paklaida 3,94 proc. Abiem atvejais prognozė atlikta remiantis tiesine regresijos lygtimi,⁴¹ nes jos patikimumas didžiausias.

Pagal PVM prognozė aprašančią lygtį apskaičiuota, jog laukiami dydžiai 2007 ir 2008 metais bus atitinkamai – 5780,9 mln. Lt ir 6173,0 mln. Lt. Šias gautas reikšmes palyginus su paskutiniu laiku laikotarpiu, pastebėta, jog pirmuoju prognozuojamu laikotarpiu įplaukos mažės (-371,3 mln. Lt arba -6 proc.), o vėliau vėl augs ir jau viršys 2006 metų dydį 20,8 mln. Lt.

Tuo tarp Finansų Ministerija 2007 m. yra suplanavusi labai didelį šio mokesčio surinkimą, t.y. planuojama surinkti 968,2 mln. Lt (arba 15,7 proc.) daugiau nei 2006 m. Augimo tendencijas rodo ir prognozės pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo ir vidutinio didėjimo tempo formules⁴². Todėl, autorės nuomone, prognozė pagal linijinį trendą gali ir nepasitvirtinti. Be to, Lietuvoje numatomas tolesnis ekonomikos augimas, nors augimo tempai turėtų kiek sulėtėti. Kadangi vartojimas šalyje ir toliau augs dėl didesnių gyventojų, valdžios išlaidų, spartaus skolinimosi ir emigrantų pervedamų lėšų, todėl pajamos iš PVM turėtų keletą metų augti. Be to, 2007 m. prognozuojama didžiausia per pastaruosius metus infliacija (apie 4 proc.), kas lems didesnę prekių kainą ir kartu didesnę atskaitomą PVM.

⁴¹ Prognozė pagal kitų rūšių trendus žr. 27 priedo e) ir f) paveiksluose.

⁴² Žr. 28 priedą.

Iš gautos tiesinio trendo linijos (žr. 32 pav.) galima spręsti, kad pajamos iš akcizų ateinančiais metais augs. 2007 m. numatomas 4,6 proc. augimas (lyginant su 2006 m.), o 2008 m. 7,4 proc. (lyginant su 2007 m. prognoze). Finansų Ministerijos patvirtintas pajamų iš akcizų planas 2007 m. yra dar didesnis, t. y. 2624,1 mln. Lt, nes numatoma ir toliau didinti akcizų dydžius siekiant prisiderinti prie ES reikalavimų. Labai panašūs skaičiai buvo gauti ir atliekant prognozes pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo ir vidutinio didėjimo tempo formules⁴³.

Taigi apibendrinant galima teigti, jog tiek 2007 m., tiek 2008 m. nacionalinio biudžeto mokestinės ir nemokestinės pajamos turėtų didėti, nors ir kai kurių mokesčių surinkimo prognozės pagal regresijos lygtį rodo mažėjimo tendencijas. Tačiau Finansų Ministerijos planuojamos biudžeto pajamos ir prognozės pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo, vidutinio didėjimo tempo formules rodo, jog visi analizuoti mokestinių pajamų straipsniai ateinančiais metais augs. Nacionalinio biudžeto pajamų augimo perspektyva aptariama ir kitame 3.2. skyriuje.

3.2. Kokybinė įplaukų prognozė

Šioje kokybinėje nacionalinio biudžeto pajamų prognozėje pateikiama apibendrinta įvairių ekonomistų, o taip pat ir šio darbo autorės asmeninė nuomonė.

Patvirtinto 2007 m. nacionalinio biudžeto plano nepavadinsi pernelyg įtemptu, pajamos suplanuotos gana konservatyviai. Finansų Ministerijos duomenimis, numatoma, kad 2007 metais nacionalinio biudžeto pajamos padidės 11 proc., t. y. į valstybės biudžetą tikimasi surinkti 10,2 proc. daugiau pajamų nei 2006 metais, o į savivaldybių biudžetus – 15,5 proc. daugiau nei pernai metais. Nelaukiant jokių esminių mokesčių sistemos pakeitimų, galima konstatuoti, kad 2007 m. biudžeto pajamų šaltiniai nesikeis.

Daugiausiai pajamų tikimasi surinkti iš netiesioginių mokesčių. Manoma, kad PVM ir akcizų dalis visose mokestinėse pajamose padidės dėl visuminės paklausos augimo, kuris lydės ekonomikos augimą (Finansų Ministerijos prognozuojamas BVP augimas 2007 m. 6,3 proc., o 2008 m. 5,8 proc.). Nors prognozuoti netiesioginių mokesčių surinkimo tikslumą gana sunku, vargu ar verta abejoti, kad artimiausiais metais netiesioginiai mokesčiai sudarys „liūto dalį“ mokestinių pajamų. Taigi pagal patvirtintą nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo planą PVM turėtų būti surinkta 15,7 proc. daugiau nei 2006 m., o akcizų – 10,5 proc. daugiau.

Ekonomikos teorijos požiūriu netiesioginių mokesčių, laikytinų vartojimo mokesčiais, dominavimas silpnina automatinių stabilizatorių veiksmingumą (netikėtai smukus pajamoms, vartojimo išlaidos dažniausiai sumažėja ne taip ženkliai, o tai reiškia, kad ir mokesčių našta

---

⁴³ Žr. 28 priedą.

palengvėja mažiau). Kita vertus, gera vartojimo mokesčių savybė yra ta, kad jiems būdingas palyginti didesnis neutralumas, t. y. jie mažiau iškreipia vartotojų ekonominę elgseną. Taigi, kad ir kokia besusiklostytų situacija (o ji greičiausiai bus teigiama, t.y. ekonomikos kilimas), netiesioginių mokesčių tikrai nebus surenkama mažiau. Manoma, kad surinkimas netgi didės, nes valstybė imasi ir atitinkamų priemonių, kad būtų išvengta pastarųjų mokesčių slėpimo.

Tiesioginių mokesčių srityje svarbiausiu išliks gyventojų pajamų mokestis. Jo dydis 2007 nebus sumažintas, o 2008 metais tarifą planuojama mažinti nuo sausio mėnesio. 2007 m. nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo plane yra pateiktos 15,9 proc. didesnės pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio nei 2006 m. faktinės pajamos iš šio mokesčio. Pelno mokestis savo santykinę svarbą turėtų vis labiau „vytis“ gyventojų pajamų mokestį, t. y. planuojama, kad jis išaugs net 21,5 proc.

2007 metų nacionalinio biudžeto pajamų prognozė turėtų būti įvykdyta visu 100 proc. Daugiau pajamų galima tikėtis ir dėl spartėjančios infliacijos, nominalių atlyginimų augimo ir mažėjančio nedarbo lygio. Dėl to turėtų padidėti gyventojų pajamų mokesčio įplaukos ir netiesioginių mokesčių (labiausiai – pridėtinės vertės mokesčio) srautas.

Prognozuojant konkrečius nacionalinio biudžeto įplaukų rodiklius nederėtų jų suabsoliutinti. Pastarieji priklauso ir nuo fundamentalių ekonominių bei finansinių veiksnių. Ypač sudėtinga tiksliai numatyti srautus mokesčių, kurių rinkimo sąlygos iš esmės keičiasi (ar keisis, pavyzdžiui, gyventojų pajamų mokestis). Todėl tikslią nacionalinio biudžeto pajamų prognozę pateikti gana sunku.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

XIX a. oficialiai po visą pasaulį pasklidęs žodis „biudžetas“ apibūdinamas kaip valstybės pajamų ir išlaidų planas biudžetiniams metams, kurį galima panaudoti kaip pagrindinį valstybės finansų politikos instrumentą reguliuojant gamybinius ekonominius procesus. Pagrindiniais skiriamaisiais biudžeto bruožais galima laikyti tai, kad yra sudaromas centralizuotas lėšų fondas, kuris panaudojamas bendriems valstybės reikalams ir poreikiams. Biudžetas yra formuojamas remiantis tam tikrais nusistovėjusiais principais – vieningumo, pilnumo, realumo ir viešumo. Tai dėsniai, kuriais remiantis tvarkomas modernus konstitucinis valstybės biudžetas.

Bendro konsoliduoto šalies biudžeto didžiausia pajamų dalis tenka nacionaliniam biudžetui, kuris Lietuvoje yra unitarinio tipo: sudarytas iš valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų. Apie 90 proc. Lietuvos nacionaliniame biudžete sudaro mokestinės pajamos ir tik apie 10 proc. įplaukų – nemokestinės pajamos. Reikšmingiausi nacionalinio biudžeto mokestinių pajamų šaltiniai yra pridėtinės vertės, gyventojų pajamų, pelno mokesčiai bei akcizai.

2000 – 2006 m. laikotarpiu didžiausios nacionalinio ir valstybės biudžetų pajamos buvo 2006 m., o savivaldybių biudžetai daugiausiai įplaukų gavo 2000 m. Mažiausia nacionalinio ir valstybės biudžetų pajamų reikšmė buvo 2000 m., o savivaldybių biudžetų – 2002 m. Svarbiausią dalį augančių nacionalinio biudžeto pajamų sudarė valstybės biudžeto pajamos, kurioms būdingas ir didžiausias variacijos koeficientas. Tuo tarpu savivaldybių biudžetų įplaukos buvo pastovesnės, t. y. 2000 – 2003 m. jos mažėjo ir tik paskutiniaisiais metais kryptingai augo. Svariausią pajamų į nacionalinį biudžetą dalį „atsinešė“ Vilniaus apskritis, o mažiausią – Tauragės.

Per septynerius metus mokestinės pajamos išaugo 98,57 proc., o didžiausias šuolis pastebimas 2006 m., kuomet šios pajamos lyginant su 2005 m. padidėjo 20,98 proc. Tokį mokestinių pajamų dalies augimą lėmė didelis Vyriausybės dėmesys mokesčių sistemai. Be to, išplėsta apmokestinamų prekių ir paslaugų nomenklatūra, įvesti nauji mokesčiai turėjo tiesioginę įtaką nacionalinio biudžeto mokestinėms pajamoms. Didesnį mokesčių surinkimą sąlygojo ir kasmet augantis BVP bei gerėjantys kiti ekonominiai rodikliai.

Valstybė kiekvienais metais rengia biudžeto pajamų surinkimo planą (prognozę). Nustatyta, kad pajamų planas į valstybės biudžetą pradėtas įvykdyti tik nuo 2003 m. Tuo tarpu savivaldybių biudžetų pajamų plano vykdymas viršijo 100 proc. metais anksčiau, t. y. 2002 m.

Didžiausias neigiamas nacionalinio biudžeto mokestinių pajamų plano atsilikimas buvo užfiksuotas 2001 metais (-4,6 proc.), o didžiausias teigiamas viršijimas 2005 m. (8,95 proc.). Pajamų iš PVM neatitikimo intervalas [-15,1; 7,95] proc. Akcizų baziniais metais buvo surenkama mažiau nei planuota, t. y. plano neįvykdymas sudarė 4 proc. Likusiu analizuojamu laikotarpiu nukrypimas nuo plano visą laiką buvo teigiamas. Gyventojų pajamų mokesčio įplaukos nuo 2002

m. kasmet viršijo planą. Pelno mokesčio surinkimui lyginant su prognoze buvo būdingi dideli svyravimai. Intervalas, kuriame kito faktiškai surenkamos šio mokesčio apimtys lyginant su planuotais dydžiais, yra [-17,7; 55,8].

Pastebėta, kad 2005 m. pirmą kartą buvo viršyti visų pagrindinių mokesčių rūšių planai. Paskutiniaisiais analizuojamais metais dėl gyventojų sparčiai augančių disponuojamų pajamų ir skolinimosi puikiai buvo mokamas pridėtinės vertės mokestis, sumokėta 211 mln. Lt daugiau nei planuota. Iš akcizų surinkta 143 mln. Lt daugiau nei tikėtasi, nes kaip rodo Lietuvos ekonominiai rodikliai, vartojimas šalyje išaugo 5 proc. Pelno mokesčio 2006 m. gauta 229 mln. Lt daugiau nei buvo planuota, pirmiausia dėl padidėjusio įmonių pelningumo. Gyventojų pajamų mokestis buvo sėkmingai renkamas dėl spartesnio vidutinio mėnesio darbo užmokesčio augimo. Sėkmingą pajamų iš šio mokesčio surinkimą taip pat lėmė ir padidėjęs gyventojų užimtumas, didėjanti minimali mėnesio alga, „šešėlinio“ darbo užmokesčio mažėjimas mažinant mokesčio tarifą ir vykdant priemones dėl atlyginimų „vokeliuose“ mažinimo, be to darbo užmokesčio fondas augo apie 10 proc. greičiau nei tikėtasi. Gyventojų pajamų mokesčio sumažinimas buvo geras precedentas ateičiai – ne teoriškai, o praktiškai buvo parodyta, kad mokesčio naštos palengvinimas išplečia apmokestinamų pajamų bazę, todėl biudžeto pajamų netektis nėra tiesiogiai proporcinga tarifo sumažinimui.

Koreliacinės ir regresinės analizės būdu nustatyta, kad tarp nacionalinio biudžeto ir BVP, vidutinio darbo užmokesčio bei nedarbo lygio egzistuoja labai stiprus ryšys. Stipriausias ryšys nacionalinio biudžeto pajamas sieja su BVP. Apskaičiuota, kad jei BVP išaugtų 1 proc., tai nacionalinis biudžetas padidėtų 1,16 proc. Taip pat išsiaiškinta, jog nedarbui išaugus 1 proc. punktu, nacionalinis biudžetas netektų 717,6 mln. Lt per metus, o vidutiniam bruto darbo užmokesčiui išaugus 1 Lt į šį biudžetą įplauktų 15,6 mln. Lt daugiau.

Mokestines biudžeto pajamas šiek tiek mažiau nei viso nacionalinio biudžeto pajamas veikia BVP ir nedarbo lygis. Tuo tarpu tarp vidutinio bruto darbo užmokesčio ir mokestinių pajamų egzistuoja stipresnis ryšys nei su viso biudžeto pajamomis. Jei BVP išaugtų 1 tūkst. Lt, tai mokestinės pajamos padidėtų nuo 215 iki 247 Lt. Nedarbo lygio sumažėjimas 1 proc. punktu padidintų mokestines pajamas 663,6 mln. Lt, o jei Lietuvos gyventojų vidutinė alga būtų padidinta 1 Lt, tai būtų surinkta 14,6 mln. Lt daugiau mokestinių įplaukų.

Labai stiprus ryšys sieja nacionalinio biudžeto pajamas su valstybės biudžeto pajamomis, o visiškai nėra ryšio su savivaldybių biudžetų pajamomis. Valstybės biudžeto pajamos sudaro didžiąją dalį nacionalinio biudžeto įplaukų, todėl joms augant didėja ir nacionalinis biudžetas. Tuo tarpu savivaldybių biudžetams kryptingas augimas per analizuojamą laikotarpį nebuvo būdingas. Taip pat nustatyta, kad nemokestinės pajamos nėra tokios svarbios nacionaliniame biudžete, nes jų koreliacija laikoma nereikšminga.

Stipriausias tiesiškai didėjantis ryšys mokesťines pajamas sieja su gyventojų pajamų mokesčiu, nors jis pagal pajamingumą yra antroje vietoje. Todėl šio mokesčio tarifas turėtų būti mažinamas iki tokio lygio, kad pajamos į biudžetą nemažėtų, nes antraip biudžeto pajamos labai jautriai reaguotų į mokesčio sumažinimą. Išsiaiškinta, kad šio mokesčio tarifą 2006 m. liepos mėn. sumažinus nuo 33 proc. iki 27 proc. įplaukos iš gyventojų pajamų mokesčio 2006 m. II pusmetį lyginant su 2005 m. II pusmečiu nesumažėjo. Koreliacijos stiprumas su pajamomis iš pelno mokesčio yra antroje vietoje, nors pajamų dydis iš šio mokesčio nėra nei pirmoje, nei antroje vietoje. Tam įtakos turėjo tai, kad per 2000 – 2006 m. pajamos iš pelno mokesčio išaugo daugiau nei 6 kartus. Mokestinių pajamų ryšys su daugiausia pajamų duodančiu mokesčiu – PVM taip pat yra labai stiprus. Silpniausia koreliacija yra tarp mokestinių biudžeto įplaukų ir pajamų iš akcizų.

Nustatyta, kad labiausiai su BVP koreliuoja pajamos iš pelno ir gyventojų pajamų mokesčiu. BVP išaugus 1 proc. pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio padidėtų 0,92 proc., pelno mokesčio būtų surinkta 3,32 proc. daugiau, o netiesioginiai mokesčiai išaugtų beveik tuo pačiu tempu.

Labai stipri koreliacija pasireiškia tarp visų savivaldybių biudžetų pajamų ir BVP bei BVP vienam gyventojui. Šis ryšys stipriausiai pasireiškia Telšių apskrityje, o silpniausiai Klaipėdos apskrityje. Didžiausia koreliacija tarp savivaldybių biudžetų pajamų ir nedarbo lygio yra Šiaulių apskrityje, o mažiausia – Panevėžio. Labai stiprus ryšys sieja biudžetų pajamas su vidutiniu bruto darbo užmokesčiu. Visose apskrityse šis koreliacijos koeficientas buvo didesnis nei 0,9. Nustatyta, kad BVP išaugus 1 proc. savivaldybių biudžetų pajamos turėtų padidėti 1,97 proc. Vidutinio atlyginimo padidėjimas 1 Lt savivaldybių biudžetus papildytų 3,9 mln. Lt arba 2,52 proc., jei vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje išaugtų 1 proc. Nedarbui išaugus 1 proc. punktu savivaldybių biudžetai netektų 179 mln. Lt pajamų.

Naudojant klasterizavimo metodą nustatyta, kad regionų diferenciacija pagal savivaldybių biudžetų pajamas ir pagrindinius ekonominius rodiklius Lietuvoje 2005 m. sumažėjo, o artimiausios yra Alytaus, Panevėžio, Šiaulių, Telšių ir Utenos apskritys. 2004 – 2005 m. skirtumas tarp šių apskričių ir Klaipėdos apskrities sumažėjo, taigi Klaipėdos apskritis tapo artimesnė I klasteriui. Visais nagrinėjamo laikotarpio (2003 – 2005) metais išsiskyrė stipriausia Vilniaus apskritis ir silpniausios Marijampolės ir Tauragės apskritys.

2005 m. bendra mokesčių našta 25 ES šalyse palyginti su 2004 m. padidėjo 0,4 proc. punkto. Lietuvoje tais pačiais metais mokesčių našta sudarė 29,2 proc. ir buvo mažiausia ES, o palyginti su ES šalių narių vidurkiu ji buvo 11,7 proc. punkto mažesnė. Nustatyta, kad mokesčių našta labiausiai slegia ES senbuves. Tam didelę įtaką daro jose taikomi dideli akcizų tarifai, kai tuo tarpu šalis naujokės yra gavusios pereinamąjį laikotarpį, tačiau po kelerių metų dėl išipareigojimo šį mokesčio tarifą padidinti ir pastarosiose šalyse mokesčių našta nemažai išaugo. Tačiau esant kainų

konvergencijai, bet dideliems pajamų skirtumams, mokesčių naštos lyginimas nėra labai prasmingas.

Atrodytų, jog Lietuvoje gyventojų pajamų mokesčio tarifas vienas mažiausių tarp 25 ES šalių narių. Tačiau lyginti Lietuvoje taikomą mokesčių tarifą su kitomis šalimis gana sudėtinga, nes mokesčių sistemos daugelyje valstybių yra progresinės, o pinigų perkamoji galia skirtingose ES šalyse yra nevienoda. Todėl prasmingiau lyginti mokesčio tarifą, kuriuo šalys apmokestina vidutinį darbo užmokestį. Pagal šį rodiklį Lietuva yra antra ES. Pagal įmonių pelno mokesčio tarifą Lietuvą galima priskirti šaliai, turinčiai mažą pelno mokesčio tarifą. Tačiau įvertinus visas šio mokesčio lengvatas didelių mokesčių šalyse, mokesčio tarifas įmonei gali sumažėti beveik perpus. Apskritai, atskiros ES šalys taiko daugybę mokesčių lengvatų.

Nors ir paskutiniaisiais metais buvo mažinami mokesčių tarifai (pavyzdžiui, pelno mokesčio tarifas sumažintas iki 15 proc., gyventojų pajamų mokestis iki 27 proc.), atsirado gyventojų pajamų mokesčio lengvatos, padidintas neapmokestinamų pajamų dydis, tačiau mokesčių pajamų dalis BVP didėjo. Tai reiškia, kad didelės mokesčių normos ne tik mažina iniciatyvą dirbti, bet ir skatina nelegalią ekonominę veiklą bei neoficialų užimtumą.

Pagal tiesinį tendą apskaičiuota, kad į nacionalinį biudžetą 2007 m. (esant 99 proc. tikslumui) turėtų būti surinkta nuo 14739,23 iki 20028,17 mln. Lt. Tą patvirtina ir LR Finansų Ministerijos prognozė, jog 2007 metais į nacionalinį biudžetą be ES paramos bus surinkta 19082 mln. Lt (ši reikšmė artima prognozei pagal vidutinio didėjimo tempo formulę), t. y. 11 proc. daugiau nei 2006 m. Pagal regresijos lygtį apskaičiuota, kad valstybės biudžeto pajamų surinkimo prognozė 15355,7 mln. Lt. LR Finansų Ministerijos patvirtintas 2007 m. valstybės biudžeto įplaukų planas yra 10,2 proc. didesnis nei 2006 m. faktas (16127,9 mln. Lt) ir yra labai artimas prognozei pagal vidutinio absoliutinio padidėjimo tempo formulę. Pagal taikytus prognozavimo metodus nustatyta, jog savivaldybių biudžetų pajamos ateinančiais metais smarkiai nedidės.

Tiek 2007 m., tiek 2008 m. nacionalinio biudžeto mokesstinės ir nemokesstinės pajamos turėtų augti, nors ir kai kurių mokesčių surinkimo prognozės pagal regresijos lygtį rodo mažėjimo tendencijas. Tačiau Finansų Ministerijos planuojamos biudžeto pajamos ir prognozės pagal vidutinio absoliutinio padidėjimo tempo, vidutinio didėjimo tempo formules rodo, jog pajamos iš pagrindinių mokesčių ateinančiais metais augs. Taip pat manoma, kad PVM ir akcizų dalis visose mokesstinėse pajamose padidės dėl visuminės paklausos augimo, kuris lydės ekonomikos augimą. Tiesioginių mokesčių srityje svarbiausiu išliks gyventojų pajamų mokestis, o pelno mokestis savo santykinę svarbą vis labiau „vysis“ gyventojų pajamų mokestį. Daugiau biudžeto pajamų galima tikėtis ir iš spartėjančios infliacijos, nominalių atlyginimų augimo ir mažėjančio nedarbo lygio.

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, siūloma:

- Ir toliau mažinti gyventojų pajamų mokesčio tarifą neįvedant naujų mokesčių. Atliktas tyrimas parodė, jog šio mokesčio dydžio mažinimas neturėjo neigiamos įtakos biudžeto pajamų surinkimui. Be to, pajamų „į rankas“ didėjimas sąlygoja didesnę vartojimą, dėl to daugiau pajamų į biudžetą surenkama iš vartojimo (PVM, akcizų) ir pelno mokesčių. Esant mažesniems mokesčių tarifams reikia skirti ir mažiau lėšų bei pastangų jiems surinkti. Tokias tendencijas patvirtina ir užsienio šalių praktika.
- Siekiant vietos savivaldos efektyvumo valstybei vertėtų skirti dalį surenkamų pajamų iš PVM, pelno mokesčio ir akcizų savivaldybių biudžetams, kurie nacionaliniame biudžete sudaro labai nedidelę dalį.

LITERATŪRA

1. Aizenman, J., Jinjark, Y. (2006). *Globalization and developing countries – a shrinking tax base*. NBER working paper No. 11933, January.
2. Aleknevičienė, V. (2005). *Finansai ir kreditas*. Vilnius: Enciklopedija.
3. Astrauskas, A. (2003). *Vietos savivaldos samprata ir institucinė struktūra*. Vilnius: LTU.
4. Astrauskas, A., Galininė, B. (2003). *Vietos savivalda Lietuvoje: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: VU leidykla.
5. Astrauskas, A., Striškaitė, J. (2003). Lietuvos savivaldybių finansinio savarankiškumo problemos ir perspektyvos. *Ekonomika*. Mokslo darbai, 62 tomas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
6. Baruch, L. (2000). *Finacial statement analysis: A new approach*. New Jersey: Prentice – Hall.
7. Becsi, Z. (2000). The shifty Laffer curve. *Federal Reserve Bank of Atlanta economic review*. *Third Quarter*.
8. *Biudžetinės sandaros įstatymas*. 1990 liepos 30 d. Nr. I-430, Vilnius [žiūrėta 2006-04-28]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=428>.
9. Bivainis, J., Butkevičius, A. (2003). Tarpbiudžetinis lėšų perskirstymas. *Pinigų studijos*, 3.
10. Bivainis, J., Mitkevičius, R. (2003). Lietuvos nacionalinio biudžeto dinamika. *Ekonomika*. Mokslo darbai, 62 tomas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
11. Buckiūnienė, O., Meidūnas, V., Puzinauskas, P. (2003). *Lietuvos finansų sistema*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
12. Buškevičiūtė, E. (2003). *Mokesčių sistema*. Kaunas: Technologija.
13. Buškevičiūtė, E. (2005). *Mokesčių sistema*. Kaunas: Technologija.
14. Buškevičiūtė, E. (2006). *Viešieji finansai*. Kaunas: Technologija.
15. Butkevičius, E. (2002). Biudžeto reforma Lietuvoje. *Lietuvos ekonomikos apžvalga*, Nr.1.
16. Caves, R. E., Jones, R. W. (1973). *World trade and payments*. Little - Brown and Co, Boston, Toronto.
17. Chandleris, M. (2001). Lietuvos savivalda – žingsnis pirmyn ir žingsnis atgal. *Savivaldybių žinios*, Nr. 37.
18. Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2000). *Statistika ir jos taikymai I*. Vilnius: TEV.
19. Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2002). *Statistika ir jos taikymai II*. Vilnius: TEV.
20. Decentralization in the Transition Economies: Challenges and The Road Ahead. *The World Bank* [žiūrėta 2006-04-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.worldbank.org/publicsector/decentralization/challenges.doc>>.
21. Ehrhart, K., Schwarz –Jung, S. R., Welge, H. (1996). *Biudžetas ir finansai*. Vilnius: Pradai.

22. Europos vietos savivaldos chartija. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 82-2418.
23. Eurostat duomenų bazė. (2007). Taxation in the EU from 1995 to 2005 [žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/07/41&format=HTML&aged=0&language=en&guiLanguage=en>>.
24. Feige, E. L., McGee, R. T. (1983). *Sweden's Laffer curve: taxation and the unobserved economy*. Scand. J. of Economics. University of Wisconsin and Florida State University, USA.
25. *Finansai ir investicijos* [žiūrėta 2006-03-19]. Prieiga per internetą: <<http://finansai.tripod.com/vvl2.htm>>.
26. Fisman, R., Wei, S. J. (2001) *Tax rates and tax evasion: evidence from „missing imports“ in China*. NBER working paper No. 8551, October.
27. Gylys, P. (2006). Mokesčių našta ir tarptautinė mokesčių konkurencija. *Ekonomika (mokslo darbai)* 75 tomas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
28. Gordon, R. H., Wilson, J. D. (1999). *Tax structure and government behavior: implications for tax policy*. NBER working paper No. 7244, July.
29. Grieson, R. E., Hamovitch, W., Levenson, A. M., Morgenstern, R. D. (1977). The effect of business taxation on the location of industry. *Journal of urban economics*. Vol.4. April.
30. Jurgutis, V. (1938). *Finansų mokslo pagrindai*. Kaunas: Šviesa.
31. Kiefer, D. W. (1978). An economic analysis of the Kemp/Roth tax cut Bill. H. R. 8333: a description, an examination of its rationale, and estimates of its economic effects. *Congressional record*, August 2.
32. Laffer, A. B. (2004). *The Laffer Curve: Past, Present, and Future* [žiūrėta 2007-01-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.heritage.org/Research/Taxes/bg1765.cfm>>.
33. *Laffero kreivė* [žiūrėta 2007-01-15]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Lafero_kreiv%C4%97>.
34. Levišauskaitė, K., Rūškys, G. (2003). *Valstybės finansai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
35. *Lietuviška enciklopedija*. Aštuntas tomas. Kaunas: Spaudos fondas, 1940.
36. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. *Lietuvos ekonomikos tyrimas* 2005/2006 (1). Vilnius: LLRI.
37. *Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas*. Valstybės žinios, 2004, Nr. 4-47.
38. Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. (2006). *Nacionalinis biudžetas* [žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0>>.

39. Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. (2006). *Savivaldybių biudžetai* [žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=1A01587D3BB7F289C1256D1300371F27>>.
40. Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. (2006). *Valstybės biudžetas* [žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=FA723BAF63A503C1C1256D13003534B>>.
41. *Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas*. Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3085.
42. *Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas*. Valstybės žinios, 2001, Nr. 110 – 3992.
43. *Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas*. Valstybės žinios, 2002, Nr. 35-1271. Atitaisymai: Nr. 40; Nr. 46; Nr. 486.
44. *Lietuvos savivaldybių portalas* [žiūrėta 2006-04-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.savivaldybes.lt/savivaldybes/index.php?lang=lt&gr=savivaldosraida&id=116>>.
45. LR Finansų Ministerija. (2006). *Nekilnojamojo turto mokestis* [žiūrėta 2007-02-24]. Prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F21755F521AC98C5CC1256D34003AE438>.
46. *LR Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas*. 1997 m. liepos 2 d. Nr. VIII-385, Vilnius [žiūrėta 2006-05-03]. Prieiga per internetą: <http://skelbimas.lt/istatymai/savivaldybiu_biudzetiniu_pajamu_nustatymo_metodikos_istatymas.htm>.
47. *LR teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas*. 1994 m. liepos 19 d. Nr. I-558, Vilnius [žiūrėta 2007-02-26]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=260140>.
48. Martišius, S. (2000). *Ekonometrija ir prognozavimas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
49. Martišius, S. (2003). *Statistika. I dalis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
50. Martišius, S. A. (2002). *Koreliacinės – regresinės analizės pradmenys*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
51. Mendoza, E. G., Tesar., L. L. (2003). *Winners and losers of tax competition in the European Union*. NBER working paper No. 10051, October.
52. Naraškevičiūtė, V., Lakštutienė, A. (2003). *Valstybės finansai*. Kaunas: Technologija.
53. Novikevičius, V. (2002). Valstybės biudžeto ir biudžetinio proceso istoriniai aspektai. *Jurisprudencija*. Mokslo darbai 31 (23) tomas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
54. Pajuodienė, G. M. (1993). *Mokesčių sistemos formavimas išsivysčiusiose šalyse*. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas.
55. Rakauskienė, O. G. (2006). *Valstybės ekonominė politika (fiskalinė, užsienio prekybos ir socialinė politika)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

56. *Savivaldybių biudžetams skiriamos gyventojų pajamų mokesčio dalys*. LR 2001 m. spalio 23 d. įstatymo Nr. IX-566 priedėlis [žiūrėta 2007-02-08]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=153434>.
57. Skebienė, V. (2006). *Ekonominių sektorių mokesstinės naštos analizė* [žiūrėta 2006-11-12]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/ekonom_analiz/Apzvalgos/BVP%20ir%20mokesciu%20nasta.pdf>.
58. Smalenskas, G. (2001). *Finansai, I dalis*. Vilnius: Homo liber.
59. Smalenskas, G. (2002). *Finansai, III dalis*. Vilnius: Homo liber.
60. Smith, A. (1975). *The Wealth of Nations (reprinted)*. J. M. Dent & Sons Ltd., London.
61. Stačiokas, R., Mažeika, A., Rupšys, R. (2003). *Apskaita ir atskaitomybė vietos savivaldybėse*. Kaunas: Technologija.
62. Stačiokas, R., Rimas, J. (1996). *Verslininkas ir mokesčiai*. Kaunas: Spindulys.
63. Stačiokas, R., Rimas, J. (2004). *Mokesčiai: teorija ir praktika*. Kaunas: Technologija.
64. Statistikos departamentas prie LRV. (2007). *Rodiklių duomenų bazė*. Prieiga per internetą: <<http://db.stat.gov.lt/sips/dialog/statfile1.asp>>.
65. Stuart, Ch. (1979). *Swedish tax rates, labor supply and tax revenues*. University of Lund, Sweden.
66. Štreimikienė, D., Mikalauskienė, A. (2006). Lietuvos mokesčių sistema ES kontekste. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. Nr. 38. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
67. *Valstybės finansai* [žiūrėta 2006-05-03]. Prieiga per internetą: <http://www.mip.lt/temp/w200404081101_Valstybes_finansai.doc>.
68. Verslo paramos programa. (2002). *Mokesčių sistema ir Europos valiutų sąjunga* [žiūrėta 2007-02-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.ueapme.com/business-support/Training%20tools/LT-SMECA%20Taxation%20and%20European%20union.doc>>.
69. Wanniski, J. (1978). *The way the world works: how economies fail and succeed*. Basic books, New York.
70. Waud, R. N. (1985)]. *Tax aversion, deficits and the tax rate – tax revenue relationship*. NBER working paper No. 1533, January.
71. Zemkauskas, A. (2001). Ekonomikos augimas ir mokesčių sistemos bei apmokestinimo tobulinimas. *Verslas, vadyba ir studijos 2000 (šeštoji konferencija)*. Vilnius: Technika.
72. Žvirblis, A. (1998). *Mokesčių žinynas*. Vilnius: Žuma.
73. Брайчева, Т. В. (2001). *Государственные финансы*. Санкт-Петербург: Питер.
74. Ковалева, В. В. (2004). *Финансы*. Москва: Проспект.

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ

A

Acquis – tai ES valstybių bendrų teisių ir pareigų visuma (lietuviškai neretai sakoma „Bendrijos, arba ES, teisynas“). Sąvoka *acquis* apima visas ES sutartis ir teisės aktus, deklaracijas ir rezoliucijas, su ES reikalais susijusius tarptautinius susitarimus ir Teisingumo Teismo priimtus sprendimus. Ji taip pat apima veiksmus, kurių ES valstybių vyriausybės imasi „teisingumo ir vidaus reikalų“ srityje ir bendroje užsienio ir saugumo politikoje. Todėl posakis „perimti *acquis*“ reiškia pripažinti ES tokią, kokia ji yra. Šalys kandidatės, kad galėtų įstoti į ES, turi perimti *acquis* ir persitvarkyti taip, kad ES teisė taptų jų nacionalinių teisės aktų dalimi.

Asignavimai – tai valstybės išlaidos gynybai, viešajai tvarkai, visuomeninei, aplinkos, sveikatos, socialinei apsaugai, ekonomikai, švietimui ir kitoms sritims.

Autonomija – tai tam tikra savivalda, patvirtinta įstatymu, kuris turi būti vykdomas.

B

Bendras vidaus produktas (BVP) – tai bendrosios pajamos, sukurtos šalies teritorijoje, taip pat užsienio gamybos veiksnių gautos pajamos konkrečioje šalyje, minus šios šalies piliečių gautos pajamos užsienyje.

Biudžetas – valstybės tam tikro laikotarpio piniginių pajamų ir išlaidų planas.

Biudžeto deficitas – tai tokia situacija, kai biudžeto išlaidos viršija biudžeto pajamas.

D

Darbo jėgos mokestis – gyventojų pajamų mokestis.

Determinacijos koeficientas – statistinis dydis, parodantis, kokia priklausomojo kintamojo dinamikos dalis yra paaiškinama tiesine nepriklausomojo kintamojo įtaka.

Dotacija – tai negražintina subsidija, parama iš valstybės biudžeto.

E

Ekonomikos augimas – gamybos didėjimo tendencija per tam tikrą laikotarpį. Ekonomikos augimo lygį parodo vienam gyventojui tenkančio bendrojo vidaus produkto kiekis.

Euro zona – ES valstybės, kuriose cirkuliuoja bendra valiuta – euras (Belgija, Italija, Liuksemburgas, Olandija, Prancūzija, Vokietija, Airija, Graikija, Ispanija, Portugalija, Austrija, Suomija, Slovėnija).

Europos Sąjunga (ES) – Belgija, Italija, Liuksemburgas, Olandija, Prancūzija, VFR (1957 m.); Airija, Danija, D. Britanija (1973 m.); Graikija (1981 m.); Ispanija, Portugalija (1986 m.); Rytų Vokietija (1990 m.); Austrija, Suomija, Švedija (1995 m.); Lietuva, Latvija, Estija, Slovakija, Slovėnija, Lenkija, Čekija, Vengrija, Kipras, Malta (2004 m.); keletas šalių už Europos ribų.

F

Fiskalinis deficitas – tai tokia situacija, kai konsoliduoto biudžeto išlaidos viršija konsoliduoto biudžeto pajamas.

K

Klasterinė analizė – statistinis metodas, skirtas objektų grupavimui pagal jų panašumą.

Konsoliduotas šalies biudžetas – tai bendrasis šalies biudžetas, į kurį įtraukiami valstybės ir savivaldybių biudžetai, taip pat nebiudžetiniai fondai ir sąskaitos (jose laikomos valstybės lėšos).

Konvergencija – ekonominių, socialinių skirtumų nykimas, supanašėjimas, suartėjimas.

Koreliacinė analizė – statistikos metodas ryšio stiprumui tarp dviejų kintamųjų nustatyti.

L

Laffero kreivė – teorinė koncepcija, kuri kreive parodo įplaukų į biudžetą priklausomybę nuo mokesčių tarifų.

M

Mastrichto sutartis. Ši sutartis buvo pasirašyta 1992 m. ir dar labiau sustiprino Bendrijos konstitucinius pagrindus ir dalyvaujančias šalis susiejo tvirčiau nei įprastos suverenių valstybių sutartis. Jos tikslai: skatinti tolygią ir nuolatinę ekonominę – socialinę pažangą; įgyvendinti bendrą užsienio ir saugumo politiką; bendradarbiauti teisingumo ir vidaus reikalų srityse; įsivesti bendrus pinigus ir įsteigti ECB.

Mokesčiai – įstatymų tvarka viešosios valdžios nustatyta privaloma piniginė prievolė (įmoka), už kurią jokia specialia paslauga mokesčio mokėtoju nėra atlyginama.

Mokesčių harmonizavimas ES – tai procesas, kurio metu skirtingų šalių mokesčių sistemos yra derinamos ir vienodinamos taip, kad netrukdytų prekėms, paslaugoms ir gamybos veiksniams judėti tarp šalių.

Mokesčių našta – tai mokestinių įplaukų konsoliduotame šalies biudžete santykis su bendroju vidaus produktu.

Monetų regalija – feodalų monopolinė teisė gauti pajamas iš monetų kalimo – tampa vienu iš būdu valstybei gauti atitinkamas lėšas išleidžiant į apyvartą tam laikotarpiui būdingas nevienodo dydžio ir svorio monetas.

Municipalinė nuosavybė – savivaldybių nuosavybė.

N

Nacionalinio biudžeto pajamos – finansinių išteklių mobilizacija į įvairias valstybės valdymo struktūras.

Nacionalinis biudžetas – ekonominių piniginių santykių visuma, kurių dėka sudaromi ir naudojami pinigų fondai, skirti valstybės funkcijų ir uždavinių įgyvendinimui finansuoti.

Nedarbo lygis – bedarbių ir darbo jėgos santykis.

P

Progresinis pajamų mokestis – tai toks mokestis, kurio tarifas didėja, didėjant žmogaus gaunamoms pajamoms. Kai dirbančiojo pajamos viršija nustatytą ribą, kiekvienas papildomas uždirbtas litas (euras, doleris ar kita valiuta) apmokestinamas didesniu mokesčio tarifu.

R

Regresinė analizė – statistikos metodas apskaičiuoti tokiai lygčiai, kuri geriausiai tinka priklausomųjų ir nepriklausomųjų kintamųjų stebėjimų eilutėms, ir taip įvertinti ryšį tarp kintamųjų.

Reparaciniai mokėjimai – tai mokesčiai, kuriuos viena valstybė turi sumokėti kitai valstybei už kadaise surengtus karus ir tokiu būdu atlyginti patirtą žalą.

S

Savivaldybės biudžetas – savivaldybės tarybos patvirtintas savivaldybės biudžeto pajamų ir asignavimų planas biudžetiniams metams.

Standartinis nuokrypis – duomenų sklaidos charakteristika, rodanti vidutinę duomenų sklaidą apie vidurkį.

T

Trendo funkcija – reiškinių vystimosi tendenciją atspindinti matematinė funkcija.

V

Valstybės biudžetas – tai valstybės pajamų ir išlaidų planas tam tikram laikui, dažniausiai metams, patvirtintas įstatymu.

Valstybės skola – visuminis valstybės įsiskolinimas kreditoriams iki tam tikros datos, nepaisant to, kada skolos yra susidariusios. Tai vidaus ir užsienio skolos suma.

Valstybiniai nebiudžetiniai fondai – ekonominių piniginių santykių visuma, kurių dėka sudaromi ir naudojami valstybės pinigų fondai, turintys tikslingą paskirtį.

Variacijos koeficientas – duomenų sklaidos charakteristika, rodanti vidutinę procentinę duomenų sklaidą apie vidurkį.

Vartojimo mokesčiai – pridėtinės vertės mokestis ir akcizai.

Vidutinis bruto darbo užmokestis – ikimokestinis darbo užmokestis, tenkantis vienam samdomajam darbuotojui, neatskaičius fizinių asmenų pajamų ir socialinio draudimo mokesčių, kuriuos moka darbuotojas.

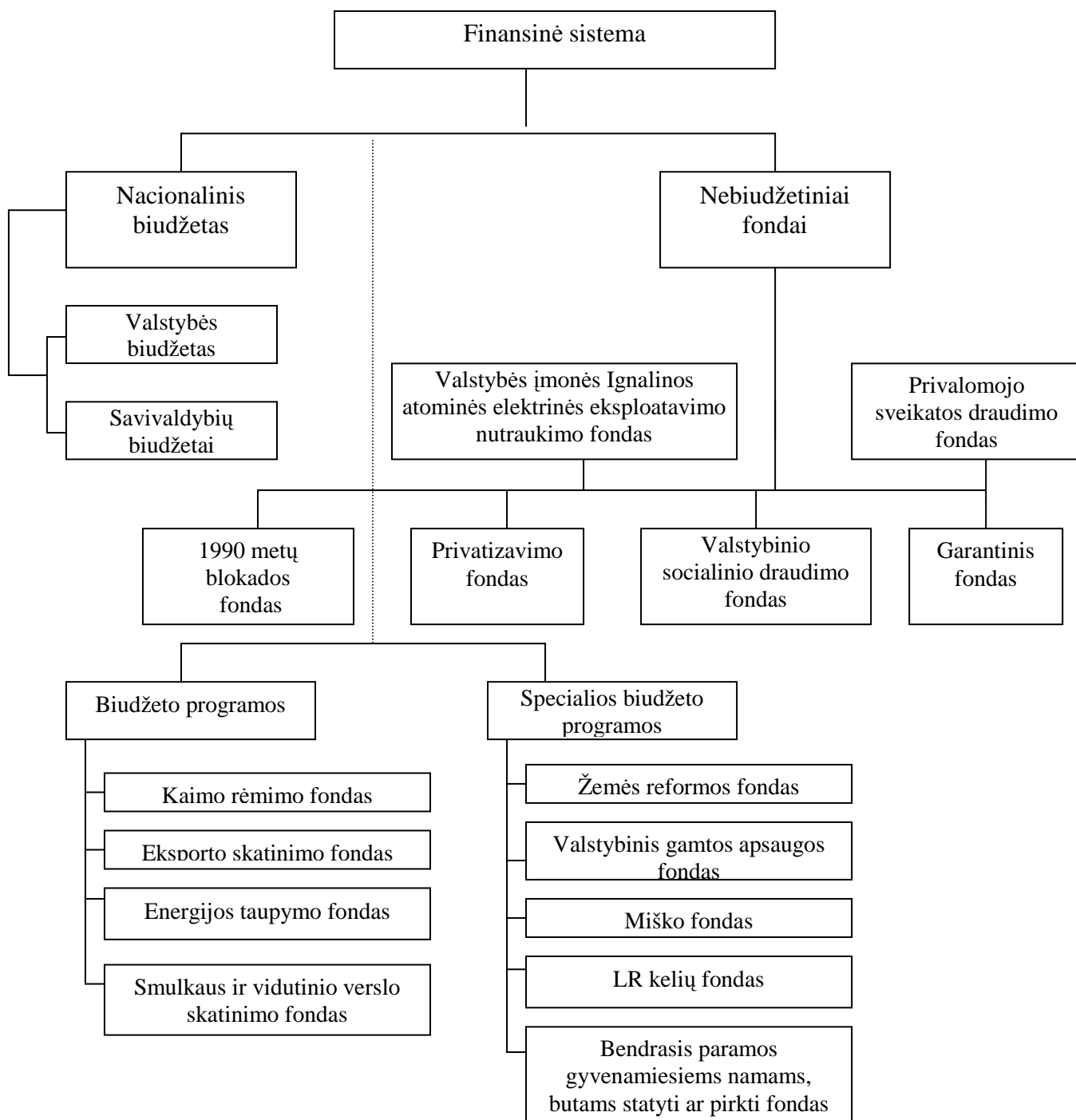
Vidutinis lygis – tai reikšmė, vidutiniškai artimiausia tiriamos statistinės eilutės elementams.

Visuminis produktas – tai produktas, pagaminamas tuomet, kai visuminė paklausa lygi visuminei pasiūlai.

Visuomeniniai finansai – valstybės finansų sistema (pajamos ir išlaidos).

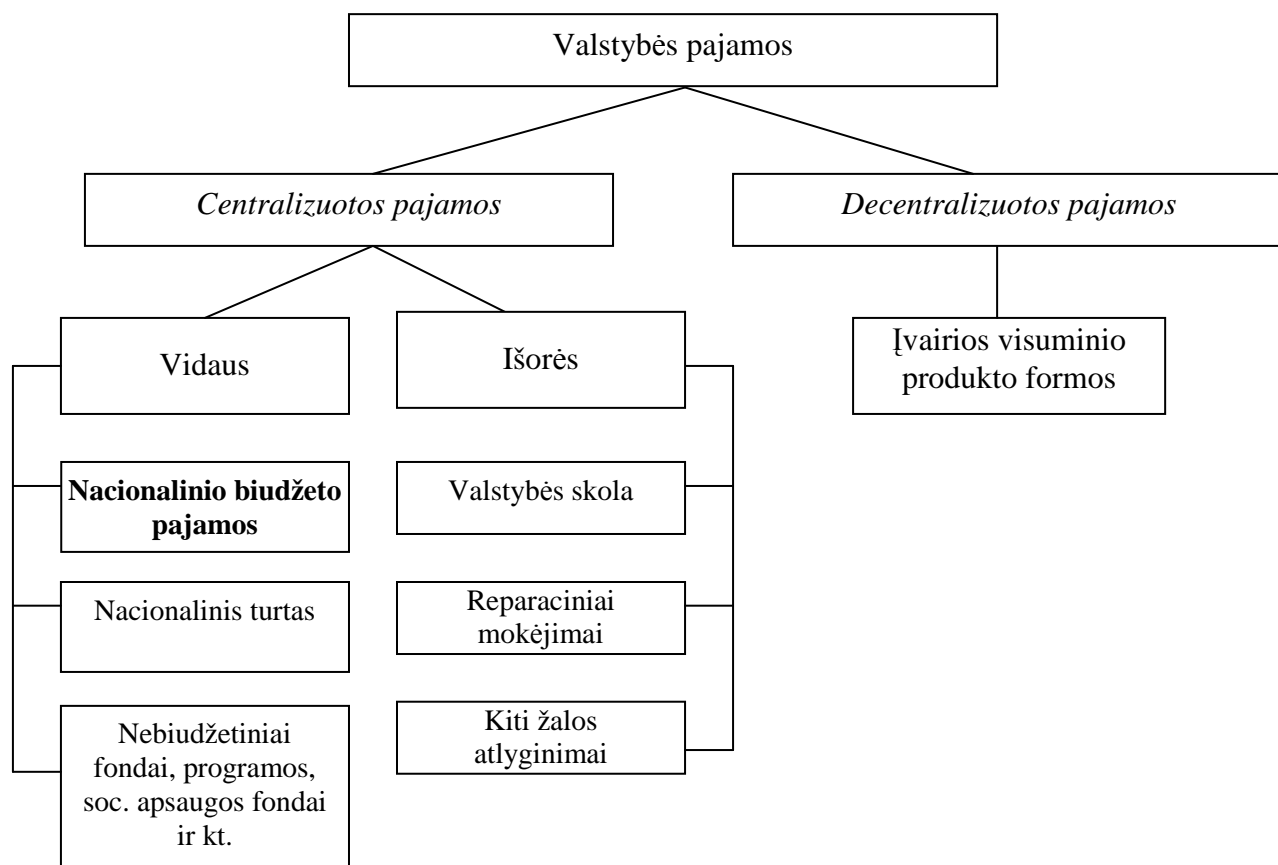
PRIEDAI

LR finansinė sistema: valstybės ir savivaldybių finansai

Šaltinis: sudaryta remiantis Levišauskaitė, K., Rūškys, G. (2003). Valstybės finansai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla; Butkevičius, E. (2002). Biudžeto reforma Lietuvoje. Lietuvos ekonomikos apžvalga.

Valstybės pajamų šaltiniai

Šaltinis: Levišauskaitė, K., Rūškys, G. (2003). Valstybės finansai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

3 priedas

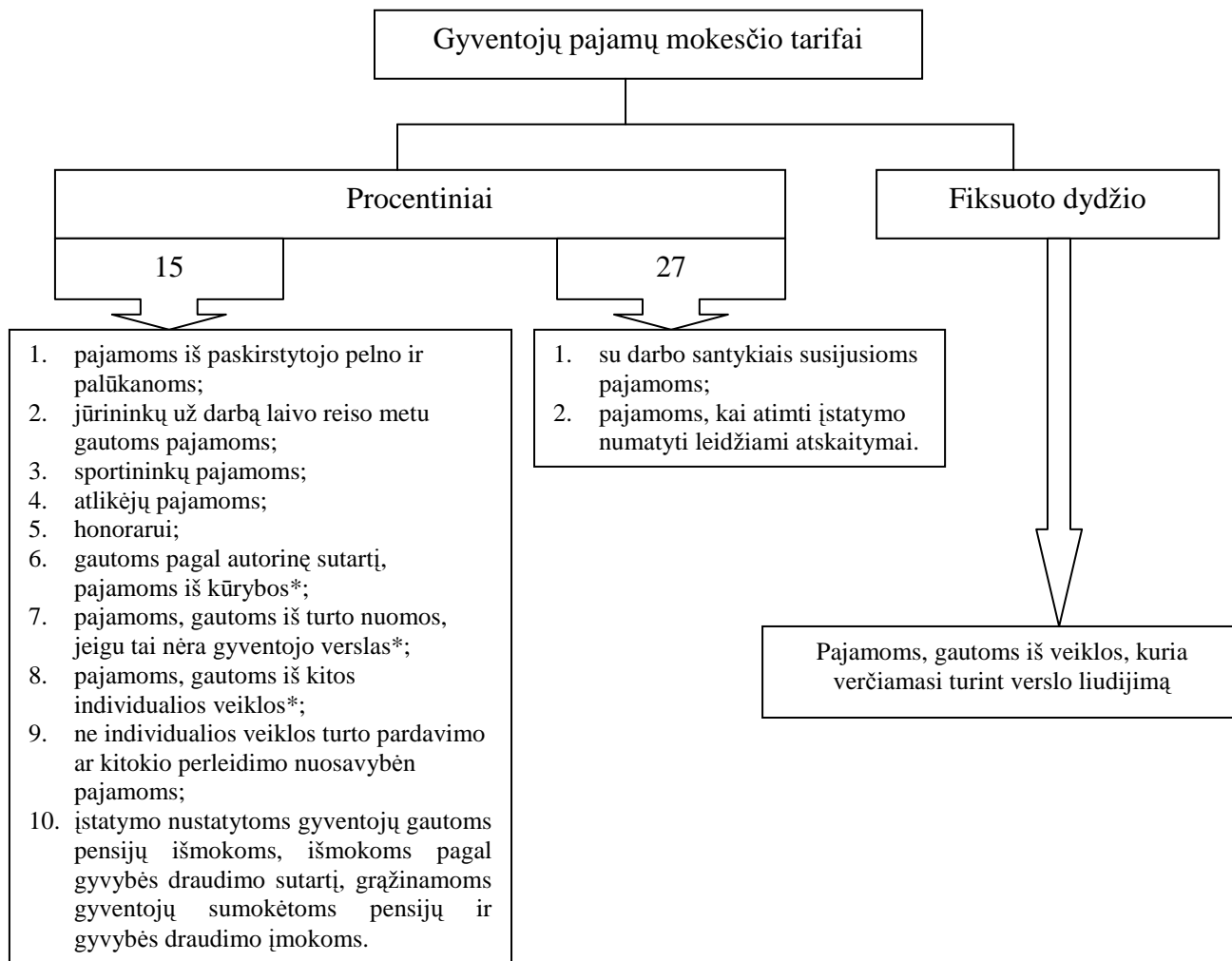
Apmokestinimo instrumentarijus

Šaltinis: Pajuodienė, G. M. (1993). Mokesčių sistemos formavimas išsivysčiusiose šalyse. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas.

4 priedas

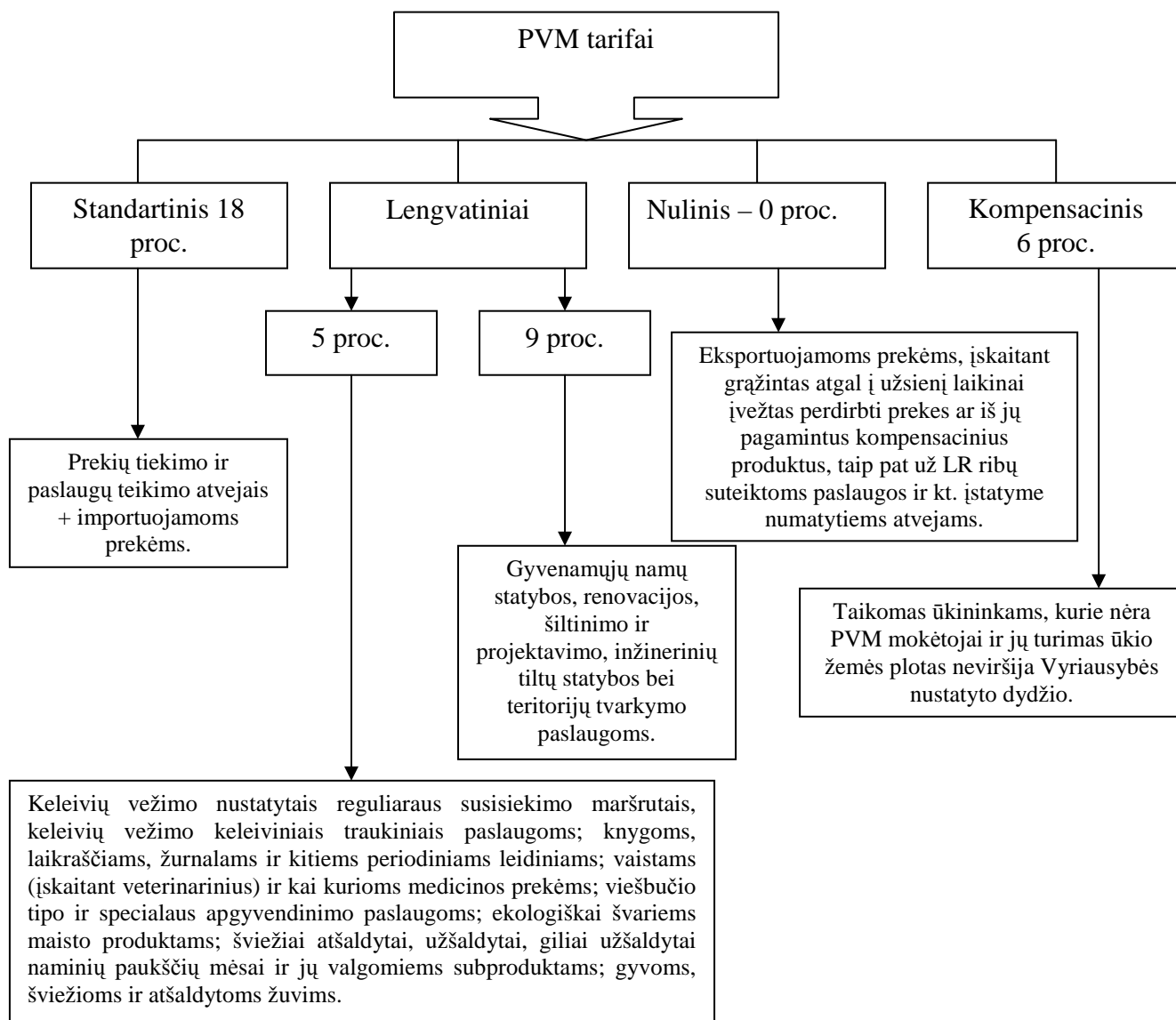
Gyventojų pajamų mokesčio tarifų struktūra

*- kai neatimti įstatymo numatyti leidžiami atskaitymai

Šaltinis: sudaryta remiantis Aleknevičienė, V. (2005). Finansai ir kreditas. Vilnius: Enciklopedija.

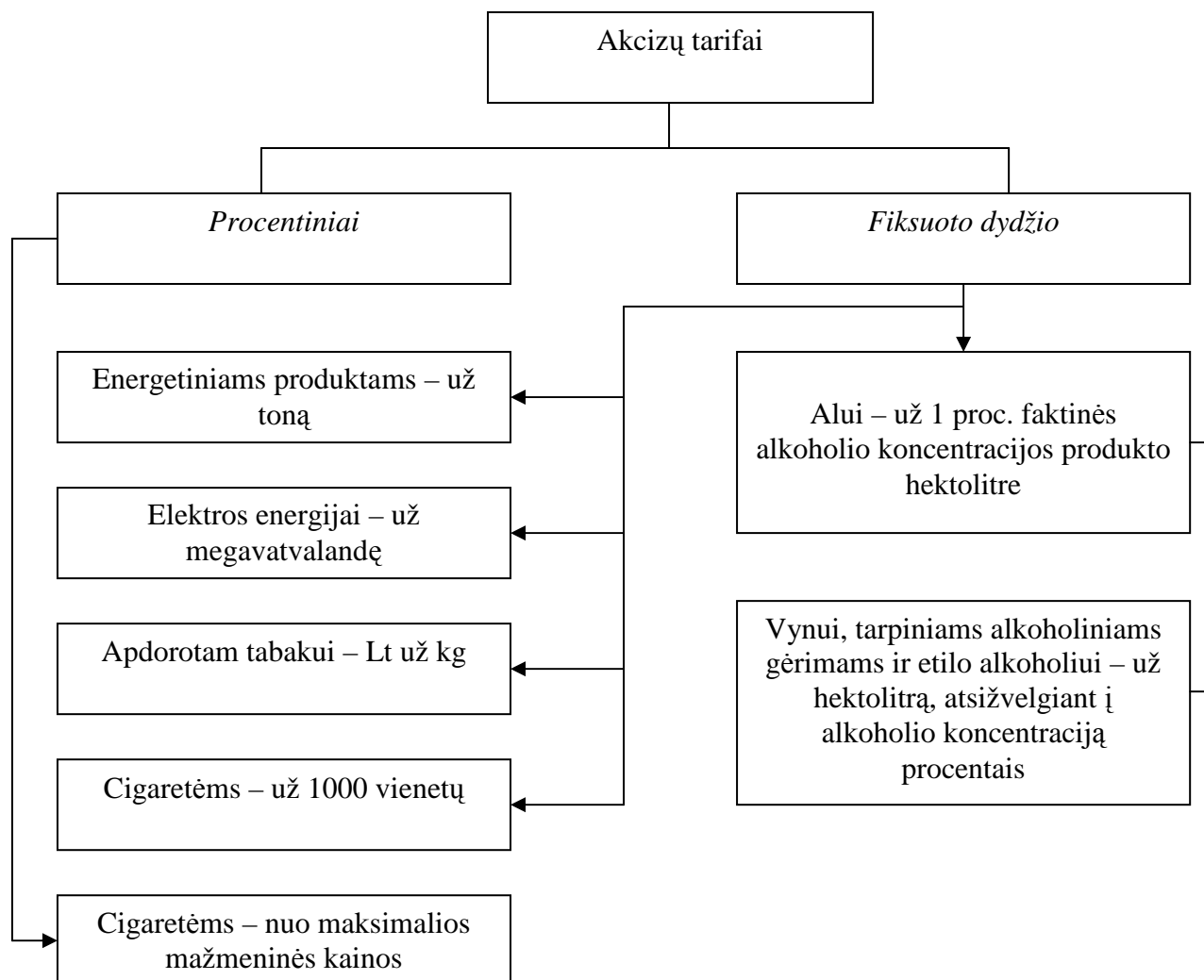
Pridėtinės vertės mokesčio tarifų struktūra

Šaltiniai: Aleknevičienė, V. (2005). Finansai ir kreditas. Vilnius: Enciklopedija; Buškevičiūtė, E. (2003). Mokesčių sistema. Kaunas: Technologija.

Akcizų tarifų struktūra

Šaltinis: Aleknevičienė, V. (2005). Finansai ir kreditas. Vilnius: Enciklopedija.

7 priedas

Kitų mokesčių pagrindiniai apmokestinimo instrumentarijus elementai

Mokesčio pavadinimas ir informacijos šaltinis	Mokesčio mokėtojai	Mokesčio objektas	Pagrindiniai mokesčio tarifai	Mokesčio lengvatos	Mokėjimo terminas
1	2	3	4	5	6
Transporto priemonių mokesčiai (Valstybės žinios, 2001, 112-4083; 2004, 171-6302; 2005, 53-1799)	Transporto priemonių savininkai ar valdytojai, valdantys priemonę panaudos, nuomos sutarčių ar kitu teisėtu pagrindu.	Transporto priemonės.	Įvairūs tarifai.	Mokesčio nemoka už: 1. Moksleivių pavežėjimui pritaikytas transporto priemonės; 2. Vidaus reikalų ministerijai priklausančias transporto priemonės; 3. Neįgaliesiems pritaikytas transporto priemonės; 4. Kitos transporto priemonės tam tikromis sąlygomis.	Mokestis į Programos finansavimo sąskaitą sumokamas iki transporto priemonės valstybinės techninės apžiūros ir kitais atvejais.
Rinkliavos (Valstybės žinios, 2000, 52-1484; 2002, 93-3987)	Juridiniai ir fiziniai asmenys, išskyrus Lietuvos banką.	Valstybės institucijų atliekami veiksmai ar išduodami juridinę galią turintys dokumentai.	Rinkliavų dydžiai įvairūs, juos nustato LR Vyriausybė ir savivaldybės.	Mokesčio nemoka: 1. už civilinės būklės aktų registravimą, pakeitimą bei papildymą tam tikromis sąlygomis; 2. už išduodamus dokumentus dėl pilietybės, išvykimo į užsienį ar atvykimo į LR tam tikromis sąlygomis.	Mokestis mokamas prieš atliekant veiksmus ar išduodant dokumentus.
Konsulinis mokestis (Valstybės žinios, 1994, 51—951; 2002, 110-4870; 2005, 47-1557, 77-2797)	LR ar užsienio juridiniai ir fiziniai asmenys, išskyrus Lietuvos banką, LR piliečiai ir asmenys be pilietybės.	Konsulinės paslaugos, notariniai veiksmai, išduodami juridinę galią turintys dokumentai (pasai, vizos, pilietybės dokumentai ir kt.).	Mokesčio tarifai: įvairūs, juos nustato LR Vyriausybė.	Mokestis neimamas už: LR diplomatinių pasų išdavimą užsieniečiams, vykstantiems į oficialius susitikimus, lankyti sergančius šeimos narius ar jų kapus bei į jų laidotuves; vizų išdavimą vaikams iki 16 m. ir kitais atvejais.	Mokestis mokamas prieš atliekant konsulines paslaugas ar notarinius veiksmus.
Paveldimo turto mokestis (Valstybės žinios, 2002, 123-5531; 2004, 109-4082.	LR ir kitų valstybių fiziniai asmenys, LR paveldėję turtą.	Paveldimas kilnojamasis ir nekilnojamasis turtas, kuriam nustatyta teisinė registracija.	Paveldint turtą nuo apmokestinamosios vertės (AV), kai: • AV iki 0,5 mln. Lt – 5 proc.; • AV viršija 0,5 mln. Lt – 10 proc.	Šiuo mokesčiu neapmokestinama: 1. Paveldimo turto apmokestinamoji vertė, neviršijanti 10 000 Lt 2. Vaikų, tėvų, globėjų, globotinių, senelių, vaikų, brolių, seserų paveldėtas turtas. 3. Sutuoktiniui mirus kito sutuoktinio paveldėtas turtas. 4. Savivaldybės taryba gali atidėti mokestį ne ilgiau kaip 1 metus.	Mokestis mokamas notarui išduodant prieš paveldėjimo teisės dokumentą.
Nekilnojamojo	Juridiniai ir fiziniai	Nuosavybės	1 proc.	Neapmokestinamas turtas:	Juridiniai asmenys

turto mokestis (Valstybės žinios, 2005, 76-2741).	asmenys.	teise priklausantis turtas, esantis LR.	nekilnojamojo turto mokestinės vertės.	1. Turtas (arba jo dalis), fizinio asmens naudojamas kulto, apeigų reikmenų gamybai, socialinei globai bei rūpybai; 2. Turtas, fizinio asmens naudojamas švietimo darbui; 3. Neįgaliųjų draugijų ir jų įmonių nekilnojamas turtas; 4. Kitas nekilnojamas turtas.	moka avansinį mokestį po ¼ metinės sumos iki 03 31, 06 30 ir 09 30 dienos; Fiziniai asmenys pateikia metinę deklaraciją.
Žemės mokestis (Žinios, 1992, 21-612; Mokesčių žinios, 2000, Nr. 47; Valstybės žinios, 2000, 20-511; 2003, 94-4264).	Privačios žemės savininkai.	Privati žemė.	Metinis tarifas – 1,5 proc. žemės kainos. Savivaldybių tarybos savo biudžeto sąskaita turi teisę sumažinti žemės mokestį arba visai nuo jo atleisti.	Neapmokestinama: 1. Bendro naudojimo keliai; 2. Žemės sklypai, nuosavybės teise priklausantys užsienio valstybių diplomatinėms ir konsulinėms įstaigoms; 3. Miško, istorijos ir kultūros paminklų žemė; 4. Nuo šio mokesčio atleidžiami I ir II grupės invalidai, senatvės pensininkai, nepilnamečiai vaikai, kai šeimose nėra darbingų asmenų ir žemės sklypo dydis neviršija savivaldybių nustatytų neapmokestinamųjų dydžių.	Mokėjimo terminą nustato savivaldybės. Mokestis įskaitomas į mokėtojo veiklos sąnaudas.
Mokestis už valstybinius gamtos išteklius (Žinios, 1991, 11-274; Valstybės žinios, 1996, 46-1108, 2002, 96-4170; Mokesčių žinios, 1997, Nr. 13)	Juridiniai ir fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka išgaunantys LR valstybinius gamtos išteklius.	Valstybiniai gamtos ištekliai.	Nustato vyriausybė kiekvienam ištekliui litais už natūrinį matavimo vienetą.	Nuo mokesčio atleidžiami žemės naudotojai, ūkiniai reikalams naudojantys statybinių medžiagų žaliavas ir vandenį, esančius jiems suteiktame sklype.	Mokestis mokamas avansu lygiomis mėnesinėmis sumomis iki kito ketvirčio pirmojo mėn. 15 d.
Naftos ir dujų išteklių mokestis (Valstybės žinios, 2003, 51-2253)	Lietuvos ir užsienio apmokestinamieji vienetai bei fiziniai asmenys, nustatyta tvarka išgaunantys naftą ir dujas.	LR teritorijoje ir jos ekonominėje zonoje Baltijos jūroje išgaunama nafta ir dujos.	a) Bazinis mokesčio tarifas - 20 proc. naftos ir dujų pardavimo kainos; b) 9 proc. kompensacinis tarifas, kai nafta ir dujos išgaunamos valstybės lėšomis surastuose ir išžvalgytuose telkiniuose; c) tarifas priklauso nuo telkinių buvimo vietos ir gavybos masto.	MM, eksploatuojančiam telkinius, mažinama iki 50 proc. mokesčių sumos, kai ieško ir žvalgo naujus telkinius (50 proc. šių išlaidų).	Pateikiama kalendorinių metų ketvirčio deklaracijos.
Mokesčiai už aplinkos teršimą (Valstybės žinios, 1999, 47-	Juridiniai ir fiziniai asmenys, išskyrus Lietuvos banką, kurie teršia aplinką	Išleidžiami į aplinką fiziniai, cheminiai ir	Mokesčių tarifai nustatomi vienai teršalų tonai, gaminio vienetui	1. juridiniai ir fiziniai asmenys, savo lėšomis įgyvendinantys gamtos saugos priemones,	Mokestis mokamas kas ketvirtį arba kas pusę metų per 30

1469; 2002, 13-474; 101-4509; 2004, 184-6805; 2005, 47-1560).	ir kuriems nustatyti normatyvai; kurie teršia aplinką iš mobilių taršos šaltinių; teršia gaminiiais ir pakuotės atliekomis.	biologiniai teršalai, gaminiai, pakuotė, neigiamai veikiantys žmogų ir aplinką.	ar jo kg, pakuotės tūrio (l) ar svorio vienetui (kg).	mažinančias teršimą ne mažiau kaip 10 proc., skaičiuojant nuo didžiausio leistino taršos normatyvo, atleidžiami nuo mokesčio; 2. juridiniai ir fiziniai asmenys už teršimą iš mobilių taršos šaltinių tam tikromis sąlygomis	dienų nuo ataskaitinio laikotarpio pabaigos.
Loterijų ir azartinių lošimų mokestis (Valstybės žinios, 2001, 43-1496; 2002, 72-3011; 2003, 73-3342).	Juridiniai asmenys.	Gautos įplaukos minus išmokėtos sumos; lošimo įrenginių skaičius; loterijos bilietų nominali vertė.	a) už A ir B kategorijos lošimo automatų atitinkamai 1800 ir 600 Lt per mokestinį laikotarpį; b) už ruletes, kortų ar kauliukų stalą – 12000 Lt per mokestinį laikotarpį; c) 15 proc. nuo skirtumo (įplaukos – išmokos); d) 5 proc. nuo išplatintų loterijos bilietų nominalios vertės.		Mokestis mokamas kas ketvirtį iki kito mėnesio 15 d.
Laikinis socialinis mokestis (Valstybės žinios, 2005, 76-2739)	Juridiniai asmenys, mokantys pelno mokestį.	Apmokestinamas pelnas.	2006 m. – 4 proc., o 2007 m. – 3 proc. apmokestinamojo pelno.		Mokestis sumokamas ir metinė deklaracija pateikiama ne vėliau iki kito mokestinio laikotarpio spalio 1 d. Gali būti mokamas ir avansinis mokestis.
Kiti mokesčiai					

Šaltinis: Buškevičiūtė, E. (2006). Viešieji finansai. Kaunas: Technologija.

8 priedas

Savivaldybių biudžetams skiriamos gyventojų pajamų mokesčio dalys (procentais)

Savivaldybės pavadinimas	Gyventojų pajamų mokesčio dalis (proc.)
Vilniaus miesto	40
Alytaus miesto	100
Birštono	100
Druskininkų	100
Kauno miesto	74
Klaipėdos miesto	64
Marijampolės	100
Neringos	100
Palangos miesto	70
Panevėžio miesto	84
Šiaulių miesto	96
Visagino	100
Akmenės rajono	100
Alytaus rajono	100
Anykščių rajono	100
Biržų rajono	100
Ignalinos rajono	100
Jonavos rajono	100
Joniškio rajono	100
Jurbarko rajono	100
Kaišiadorių rajono	100
Kauno rajono	100
Kėdainių rajono	100
Kelmės rajono	100
Klaipėdos rajono	100
Kretingos rajono	100
Kupiškio rajono	100
Lazdijų rajono	100
Mažeikių rajono	55
Molėtų rajono	100

Savivaldybės pavadinimas	Gyventojų pajamų mokesčio dalis (proc.)
Pakruojo rajono	100
Panevėžio rajono	100
Pasvalio rajono	100
Plungės rajono	100
Prienuų rajono	100
Radviliškio rajono	100
Raseinių rajono	100
Rokiškio rajono	100
Skuodo rajono	100
Šakių rajono	100
Šalčininkų rajono	100
Šiaulių rajono	100
Šilalės rajono	100
Šilutės rajono	100
Širvintų rajono	100
Švenčionių rajono	100
Tauragės rajono	100
Telšių rajono	100
Trakų rajono	100
Ukmergės rajono	100
Utenos rajono	100
Varėnos rajono	100
Vilkaviškio rajono	100
Vilniaus rajono	100
Zarasų rajono	100
Elektrėnų	100
Kalvarijos	100
Kazlų Rūdos	100
Pagėgių	100
Rietavo	100

Šaltinis: Savivaldybių biudžetams skiriamos gyventojų pajamų mokesčio dalys. LR 2001 m. spalio 23 d. įstatymo Nr. IX-566 priedėlis [žiūrėta 2007-02-08]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=153434>.

9 priedas

Savivaldybių biudžetų pajamos 2006 – 2003 m., tūkst. Lt

Eil. Nr.	Savivaldybės pavadinimas	Pajamos, priimtose tvirtinant pagrindinius finansinius rodiklius 2006 m.	Gauta pajamų iki 2006 m. gruodžio 31 d. (pagal 1-VP formą) *	
			iš viso	
			suma	proc.
1	Vilniaus m.	436365	451023,1	103,4
2	Alytaus m.	47574	54711,9	115,0
3	Birštono	9348	10517,5	112,5
4	Druskininkų	20438	25828,5	126,4
5	Kauno m.	244208	278572,4	114,1
6	Klaipėdos m.	137144	161969,1	118,1
7	Marijampolės	43322	50848,9	117,4
8	Neringos	14215	16353,7	115,0
9	Palangos m.	19249	31294,6	162,6
10	Panevėžio m.	65468	71103,8	108,6
11	Šiaulių m.	82401	99066,9	120,2
12	Visagino	25418	26892,5	105,8
13	Akmenės raj.	17928	20143,7	112,4
14	Alytaus raj.	19359	20917,0	108,0
15	Anykščių raj.	21792	25276,3	116,0
16	Biržų raj.	22175	24267,0	109,4
17	Ignalinos raj.	15120	16800,3	111,1
18	Jonavos raj.	34002	42159,2	124,0
19	Joniškio raj.	19718	21779,1	110,5
20	Jurbarko raj.	22708	25068,1	110,4
21	Kaišiadorių raj.	28932	31245,2	108,0
22	Kauno raj.	47882	57398,1	119,9
23	Kėdainių raj.	40459	48676,5	120,3
24	Kelmės raj.	24781	27291,3	110,1
25	Klaipėdos raj.	30755	45036,0	146,4
26	Kretingos raj.	26990	30570,1	113,3
27	Kupiškio raj.	15741	17077,7	108,5
28	Lazdijų raj.	16556	17659,7	106,7
30	Mažeikių raj.	34237	36717,4	107,2
31	Molėtų raj.	16150	18050,3	111,8
32	Pakruojo raj.	18997	21194,2	111,6
33	Panevėžio raj.	28449	31656,3	111,3
34	Pasvalio raj.	21576	23994,3	111,2
35	Plungės raj.	25821	28981,6	112,2
36	Prienų raj.	20561	22634,0	110,1
37	Radviliškio raj.	30839	34859,3	113,0
38	Raseinių raj.	26520	29568,2	111,5
39	Rokiškio raj.	26256	29429,5	112,1
40	Skuodo raj.	15345	16908,7	110,2
41	Šakių raj.	23574	27242,3	115,6
42	Šalčininkų raj.	22131	24375,8	110,1

43	Šiaulių raj.	30422	33130,5	108,9
44	Šilalės raj.	19404	21019,1	108,3
45	Šilutės raj.	32887	36769,5	111,8
46	Širvintų raj.	12310	14129,8	114,8
47	Švenčionių raj.	19927	22058,6	110,7
48	Tauragės raj.	30562	33255,6	108,8
49	Telšių raj.	33136	36342,3	109,7
50	Trakų raj.	21991	28255,7	128,5
51	Ukmergės raj.	29655	33637,5	113,4
52	Utenos raj.	33474	38816,0	116,0
53	Varėnos raj.	19895	21429,8	107,7
54	Vilkaviškio raj.	29051	32704,7	112,6
55	Vilniaus raj.	52917	69636,7	131,6
56	Zarasų raj.	14655	16457,3	112,3
57	Elektrėnų	17932	23293,3	129,9
58	Kalvarijos	7909	9278,5	117,3
59	Kazlų Rūdos	8947	9960,6	111,3
60	Pagėgių	7558	8317,7	110,1
61	Rietavo	6857	7511,6	109,5
	Iš viso:	2289993	2591164,9	113,2
	<i>*I gautas pajamas neįskaičiuota:</i>			154.846,6
	mokestis už aplinkos teršimą:			30.626,3
	mokestis už medžiojamų gyvūnų išteklių naudojimą:			2.094,5
	pajamos už prekes ir paslaugas:			122.125,8

Eil. Nr.	Savivaldybės pavadinimas	Pajamos, priimtose tvirtinant finansinius rodiklius 2005 m.	Gauta pajamų iki 2005 m. gruodžio 31 d. (pagal 1-VP formą) *	
			iš viso	
			suma	proc.
1	2	3	4	5
1	Vilniaus m.	321324	408358,6	127,1
2	Alytaus m.	38129	48104,9	126,2
3	Birštono	6766	8724,4	128,9
4	Druskininkų	15049	19626,8	130,4
5	Kauno m.	191547	223621,6	116,7
6	Klaipėdos m.	96207	137082,7	142,5
7	Marijampolės	34509	41476,4	120,2
8	Neringos	10937	14334,0	131,1
9	Palangos m.	12582	19386,5	154,1
10	Panevėžio m.	50899	62458,7	122,7
11	Šiaulių m.	62562	80637,1	128,9
12	Visagino	22533	25868,6	114,8
13	Akmenės raj.	13325	17268,7	129,6
14	Alytaus raj.	14523	18444,9	127,0
15	Anykščių raj.	16735	20993,7	125,4
16	Biržų raj.	16664	21267,9	127,6
17	Ignalinos raj.	11341	14415,9	127,1
18	Jonavos raj.	26902	35166,5	130,7
19	Joniškio raj.	15282	18556,7	121,4
20	Jurbarko raj.	16721	21277,6	127,3
21	Kaišiadorių raj.	23327	27974,6	119,9
22	Kauno raj.	34671	48124,5	138,8
23	Kėdainių raj.	30518	40937,4	134,1
24	Kelmės raj.	18657	23359,9	125,2
25	Klaipėdos raj.	22401	32162,3	143,6
26	Kretingos raj.	20255	25622,9	126,5
27	Kupiškio raj.	11696	14925,9	127,6
28	Lazdijų raj.	12482	15407,9	123,4
30	Mažeikių raj.	19673	23547,2	119,7
31	Molėtų raj.	12525	15596,3	124,5
32	Pakruojo raj.	14581	17985,3	123,3
33	Panevėžio raj.	20975	27146,7	129,4
34	Pasvalio raj.	15967	20656,1	129,4
35	Plungės raj.	19151	24583,7	128,4
36	Prienų raj.	15511	19190,3	123,7
37	Radviliškio raj.	23343	29428,7	126,1
38	Raseinių raj.	20059	25663,3	127,9
39	Rokiškio raj.	19880	24892,5	125,2
40	Skuodo raj.	12013	14645,8	121,9
41	Šakių raj.	17455	24089,3	138,0
42	Šalčininkų raj.	16452	21053,4	128,0
43	Šiaulių raj.	22616	29097,9	128,7
44	Šilalės raj.	14303	18699,5	130,7
45	Šilutės raj.	24402	30926,3	126,7
46	Širvintų raj.	9311	11775,3	126,5
47	Švenčionių raj.	15169	19257,2	127,0
48	Tauragės raj.	22491	28857,6	128,3
49	Telšių raj.	25009	31261,2	125,0
50	Trakų raj.	17047	27922,0	163,8
51	Ukmergės raj.	21551	29716,0	137,9
52	Utenos raj.	26649	34180,4	128,3
53	Varėnos raj.	14678	18825,5	128,3

54	Vilkaviškio raj.	21581	28401,8	131,6
55	Vilniaus raj.	38264	52895,7	138,2
56	Zarasų raj.	11274	14021,1	124,4
57	Elektrėnų	13462	19066,9	141,6
58	Kalvarijos	6049	8327,3	137,7
59	Kazlų Rūdos	6819	8473,0	124,3
60	Pagėgių	5607	7043,7	125,6
61	Rietavo	4760	6205,1	130,4
	Iš viso:	1717171	2199019,7	128,1
			*I gautas pajamas neįskaičiuota:	
			pajamos už prekes ir paslaugas:	95503,1
			mokestis už medžiojamų gyvūnų išteklių naudojimą:	2051,1
			mokestis už aplinkos teršimą:	30940,2

Nr.	Savivaldybės pavadinimas	Pajamos, priimtos skaičiuojant pagrindinius finansinius rodiklius 2004 m.	Gauta pajamų 2004 m.			
			iš viso		pagal 1-VP formą *	iš jų:
						pervesta bendrosios dotacijos kompensacija gyventojų pajamų mokesčiui ir nekilnojamojo turto mokesčiui kompensuoti (2004-06-22 įstatymas Nr. IX-2294)
suma	proc.	suma	suma			
1	Vilniaus m.	285186	341348,8	119,7	341348,8	
2	Alytaus m.	38209	43116,2	112,8	41374,2	1742
3	Birštono	5752	7020,1	122,0	6981,1	39
4	Druskininkų	13462	16428,3	122,0	16428,3	
5	Kauno m.	171912	197641,6	115,0	197641,6	
6	Klaipėdos m.	96000	124812,4	130,0	122146,4	2666
7	Marijampolės	30778	37736,0	122,6	37736,0	
8	Neringos	9982	13038,8	130,6	13019,8	19
9	Palangos m.	14686	20756,1	141,3	20064,1	692
10	Panevėžio m.	51349	57545,9	112,1	57268,9	277
11	Šiaulių m.	59217	68351,3	115,4	68169,3	182
12	Visagino	21988	24404,2	111,0	24404,2	
13	Akmenės raj.	12204	14940,9	122,4	14733,9	207
14	Alytaus raj.	12663	15789,5	124,7	15789,5	
15	Anykščių raj.	14670	18804,0	128,2	18443,0	361
16	Biržų raj.	14566	18701,9	128,4	18058,9	643
17	Ignalinos raj.	10300	12224,0	118,7	12072,0	152
18	Jonavos raj.	22739	29563,1	130,0	29563,1	
19	Joniškio raj.	13231	16136,3	122,0	15859,3	277
20	Jurbarko raj.	14812	18637,2	125,8	18444,2	193
21	Kaišiadorių raj.	21300	25036,1	117,5	24351,1	685
22	Kauno raj.	29858	38232,9	128,0	38232,9	
23	Kėdainių raj.	26942	34469,4	127,9	34248,4	221
24	Kelmės raj.	16162	20112,3	124,4	19990,3	122
25	Klaipėdos raj.	20256	24285,4	119,9	24050,4	235
26	Kretingos raj.	18160	22314,2	122,9	22102,2	212
27	Kupiškio raj.	10268	13858,3	135,0	13595,3	263
28	Lazdijų raj.	11166	13483,4	120,8	13361,4	122
30	Mažeikių raj.	24011	27070,1	112,7	20128,1	6942
31	Molėtų raj.	11141	13690,3	122,9	13539,3	151
32	Pakruojo raj.	12495	15847,3	126,8	15677,3	170
33	Panevėžio raj.	17796	23249,7	130,6	23249,7	
34	Pasvalio raj.	13807	17423,4	126,2	17086,4	337
35	Plungės raj.	17051	21131,4	123,9	21131,4	
36	Prienų raj.	13979	16649,7	119,1	16629,7	20
37	Radviliškio raj.	20364	26078,3	128,1	24925,3	1153
38	Raseinių raj.	17221	21739,6	126,2	21739,6	
39	Rokiškio raj.	17877	22373,4	125,2	22373,4	
40	Skuodo raj.	10791	13065,5	121,1	12809,5	256
41	Šakių raj.	15410	18931,0	122,8	18790,0	141
42	Šalčininkų raj.	14550	17403,1	119,6	17266,1	137
43	Šiaulių raj.	20605	25228,8	122,4	25228,8	
44	Šilalės raj.	12462	15597,4	125,2	15472,4	125
45	Šilutės raj.	21576	26505,8	122,8	25990,8	515
46	Širvintų raj.	8273	10373,7	125,4	10081,7	292
47	Švenčionių raj.	13114	16127,4	123,0	16021,4	106
48	Tauragės raj.	19697	24423,0	124,0	24261,0	162

49	Telšių raj.	21481	26808,0	124,8	26808,0	
50	Trakų raj.	15372	20285,1	132,0	20261,1	24
51	Ukmergės raj.	19406	24007,2	123,7	23999,2	8
52	Utenos raj.	24616	29838,1	121,2	29324,1	514
53	Varėnos raj.	12998	16293,9	125,4	16220,9	73
54	Vilkaviškio raj.	18964	24539,8	129,4	24010,8	529
55	Vilniaus raj.	32315	43884,9	135,8	43836,9	48
56	Zarasų r.	10053	12178,2	121,1	12136,2	42
57	Elektrėnų	12579	15041,1	119,6	14737,1	304
58	Kalvarijos	5402	6398,5	118,4	6227,5	171
59	Kazlų Rūdos	5894	7119,4	120,8	6805,4	314
60	Pagėgių	4836	6130,9	126,8	6130,9	
61	Rietavo	4242	5192,5	122,4	5192,5	
	Iš viso:	1558196	1899415,1	121,9	1877571,1	21844

*- Į gautas pajamas įtraukta į savivaldybių biudžetų sąskaitas tiesiogiai mokesčių mokėtojų pervestos: **101.860,5**

Į gautas pajamas neįtraukta

mokestis už aplinkos teršimą: **30.309,2**

mokestis už medžiojamų gyvūnų išteklių naudojimą: **1.933,5**

į savivaldybių biudžetų sąskaitas tiesiogiai mokesčių mokėtojų pervestos pajamos už prekes ir paslaugas: **100.393,4**

Eil. Nr.	Savivaldybės pavadinimas	Pajamos, priimtose skaičiuojant pagrindinius finansinius rodiklius	Gauta pajamų 2003 m.			
			iš viso		pagal 1-VP formą	iš jų:
			proc.	suma		suma
1	2	3	4	5	6	7
1	Vilniaus m.	271929	89,2	242514	242464	50
2	Alytaus m.	35749	91,1	32582	32582	
3	Birštono	5116	96,4	4934	4934	
4	Druskininkų	12223	100,2	12249	12249	
5	Kauno m.	165492	88,0	145609	145609	
6	Klaipėdos m.	92840	99,2	92138	92138	
7	Marijampolės	28970	89,4	25912	25912	
8	Neringos	8819	112,8	9948	9948	
9	Palangos m.	16837	93,3	15713	13469	2244
10	Panevėžio m.	51398	86,1	44248	44248	
11	Šiaulių m.	54791	88,8	48661	48661	
12	Visagino	22686	84,4	19141	19141	
13	Akmenės r.	11622	92,5	10746	10746	
14	Alytaus r.	12100	91,6	11083	11083	
15	Anykščių r.	14250	88,8	12659	12659	
16	Biržų r.	14709	93,1	13700	12981	719
17	Ignalinos r.	9715	98,1	9527	9527	
18	Jonavos r.	20894	99,6	20814	20814	
19	Joniškio r.	12328	93,7	11555	11555	
20	Jurbarko r.	14126	92,6	13077	13077	
21	Kaišiadorių r.	20234	97,6	19756	19756	
22	Kauno r.	27794	94,7	26323	26323	
23	Kėdainių r.	26050	96,4	25124	25124	
24	Kelmės r.	15461	93,6	14473	14473	
25	Klaipėdos r.	18688	101,6	18988	18988	
26	Kretingos r.	16413	96,3	15801	15801	
27	Kupiškio r.	10035	90,2	9055	9055	
28	Lazdijų r.	10521	92,8	9759	9759	
30	Mažeikių r.	26427	91,5	24191	22400	1791
31	Molėtų r.	10590	91,3	9671	9671	
32	Pakruojo r.	11908	91,4	10879	10879	
33	Panevėžio r.	16903	94,3	15942	15942	
34	Pasvalio r.	13368	95,1	12711	12711	
35	Plungės r.	16231	90,5	14681	14681	
36	Prienų r.	12785	95,0	12148	12148	
37	Radviliškio r.	19448	91,1	17723	17723	
38	Raseinių r.	16830	91,2	15342	15342	
39	Rokiškio r.	16478	98,6	16248	16248	
40	Skuodo r.	10470	93,2	9754	9688	66
41	Šakių r.	14735	95,3	14037	14037	
42	Šalčininkų r.	14098	94,0	13258	13258	
43	Šiaulių r.	18728	93,8	17564	17564	

44	Šilalės r.	11958	93,0	11126	11126	
45	Šilutės r.	20122	99,1	19942	19942	
46	Širvintų r.	7738	90,7	7022	7022	
47	Švenčionių r.	12321	95,7	11793	11793	
48	Tauragės r.	19021	92,8	17643	17643	
49	Telšių r.	20027	91,8	18391	18391	
50	Trakų r.	14625	93,9	13737	13737	
51	Ukmergės r.	17647	93,1	16434	16434	
52	Utenos r.	24087	87,4	21062	21062	
53	Varėnos r.	12298	93,3	11474	11474	
54	Vilkaviškio r.	17819	96,5	17199	17199	
55	Vilniaus r.	29920	95,5	28560	28560	
56	Zarasų r.	9428	94,9	8951	8951	
57	Elektrėnų	12407	84,7	10507	10507	
58	Kalvarijos	5180	93,6	4850	4850	
59	Kazlų Rūdos	5674	96,4	5469	5469	
60	Pagėgių	4640	92,3	4285	4285	
61	Rietavo	3967	92,2	3656	3656	
	Iš viso:	1489668	92,1	1372339	1367469	4870
	Biudžetinių įstaigų pajamos gautos už teikiamas paslaugas				6392	

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija (2006). Savivaldybių biudžetai [žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=1A01587D3BB7F289C1256D1300371F27> >.

10 priedas

Nacionalinio biudžeto pajamos 2006 – 2000 m., tūkst. Lt

2006 m. Pajamos	Nacionalinis biudžetas			Valstybės biudžetas			Savivaldybių biudžetai		
	Metinis planas	2006 m. faktas	Metinio biudžeto vykdymas %	Metinis planas	2006 m. faktas	Metinio biudžeto vykdymas %	Metinis planas	2006 m. faktas	Metinio biudžeto vykdymas %
Mokesčiai									
Pajamų ir pelno mokesčiai	5852888	6349255	108,5	3980519	4328415	108,7	1872369	2020840	107,9
Gyventojų pajamų mokestis	3757514	4059245	108,0	1885145	2038405	108,1	1872369	2020840	107,9
Pelno mokestis	1695374	1924521	113,5	1695374	1924521	113,5			
Socialinis mokestis	400000	365489	91,4	400000	365489	91,4			
Turto mokesčiai	253661	278425	109,8				253661	278425	109,8
Žemės mokestis	30360	39853	131,3				30360	39853	131,3
Paveldimo turto mokestis	1966	4175	212,4				1966	4175	212,4
Įmonių ir organizacijų nekilnojamojo turto mokestis	221335	234397	105,9				221335	234397	105,9
Prekių ir paslaugų mokesčiai	8398993	8794754	104,7	8354678	8733176	104,5	44315	61578	139,0
Pridėtinės vertės mokestis	5941106	6152214	103,6	5941106	6152214	103,6			
Atskaitymai nuo pajamų pagal LR miškų įstatymą	13500	17065	126,4	13500	17065	126,4			
Akcizai	2230964	2374429	106,4	2230964	2374429	106,4			
Cukraus mokesčiai	4500	2193	48,7	4500	2193	48,7			
Loterijų ir azartinių lošimų mokestis	20000	21635	108,2	20000	21635	108,2			
Transporto priemonių mokesčiai	43915	78461	178,7	43915	78461	178,7			
Mokesčiai už aplinkos teršimą	37609	58192	154,7	15483	27566	178,0	22126	30626	138,4
Rinkliavos	107399	90565	84,3	85210	59613	70,0	22189	30952	139,5
Tarptautinės prekybos ir sandorių mokesčiai	157000	182944	116,5	157000	182944	116,5			
Kitos pajamos									
Turto pajamos	452620	383089	84,6	373792	297548	79,6	78828	85541	108,5
Palūkanos už paskolas	69707	88552	127,0	69707	88552	127,0			
Palūkanos už depozitus	7000	20430	291,9	7000	20430	291,9			
Lietuvos banko likutinis pelnas	67000	63596	94,9	67000	63596	94,9			
Dividendai	152756	63314	41,4	146728	56903	38,8	6028	6411	106,4
Mokestis už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise	24477	16040	65,5	24477	16118	65,8	0	-78	
Nuomos	70000	77105	110,2				70000	77105	110,2

mokestis už valstybinę žemę ir valstybinio vidaus vandens fondo vandens telkinius									
Mokestis už valstybinius gamtos išteklius	19680	19036	96,7	16880	16933	100,3	2800	2103	
Naftos ir dujų išteklių mokestis	42000	35016	83,4	42000	35016	83,4			
Pajamos už prekes ir paslaugas	667798	779973	116,8	563249	657847	116,8	104549	122126	116,8
Pajamos už patalpų nuomą	26108	40380	154,7	16000	19796	123,7	10108	20584	203,6
Konsulinis mokestis	38000	47771	125,7	38000	47771	125,7			
Pajamos už atsitiktines paslaugas	399449	430282	107,7	305008	328740	107,8	94441	101542	107,5
Įmokos už mokslą aukštosiose mokyklose	179789	234197	130,3	179789	234197	130,3			
Žyminis mokestis	12452	14104	113,3	12452	14104	113,3			
Kitos pajamos	12000	13239	110,3	12000	13239	110,3			
Pajamos iš baudų ir konfiskacijos	72126	109274	151,5	40400	61394	152,0	31726	47880	150,9
Kitos neišvardytos pajamos	12883	91195	707,9	8863	48735	549,9	4020	42460	1056,2
Ilgalaikio materialiojo turto realizavimo pajamos	95000	202210	212,9	65000	115073	177,0	30000	87137	290,5
Žemė	48000	102847	214,3	48000	102847	214,3			
Kitas ilgalaikis materialus turtas	47000	99363	211,4	17000	12226	71,9	30000	87137	290,5
Sandoriai su finansiniu turtu	11985	28986	241,9	11985	28986	241,9			
Kitos gautinos sumos	11985	28986	241,9	11985	28986	241,9			
Iš savivaldybių biudžetų valstybės biudžetui gražinama bendrosios dotacijos kompensacija	0	0		204465	188140	92,0	-204465	-188140	92,0
Viso pajamų:	15974954	17200106	107,7	13759951	14642258	106,4	2215003	2557848	115,5
ES parama	3326230	2162284	65,0	3326230	2162284	65,0			
Iš viso pajamų:	19301184	19362390	100,3	17086181	16804542	98,4	2215003	2557848	115,5

2005 m. Pajamos	Nacionalinis biudžetas			Valstybės biudžetas			Savivaldybių biudžetai		
	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %
Mokesčiai									
Pajamų ir pelno mokesčiai	4521160	5074006	112,2	3151308	3382954	107,4	1369852	1691052	123,4
Gyventojų pajamų mokestis	3196466	3566302	111,6	1826614	1875250	102,7	1369852	1691052	123,4
Pelno mokestis	1324694	1507704	113,8	1324694	1507704	113,8			
Turto mokesčiai	231281	251491	108,7				231281	251491	108,7
Žemės mokestis	30016	36193	120,6				30016	36193	120,6
Paveldimo turto mokestis	1288	2324	180,4				1288	2324	180,4
Įmonių ir organizacijų nekilnojamojo turto mokestis	199977	212974	106,5				199977	212974	106,5
Prekių ir paslaugų mokesčiai	6913564	7415339	107,3	6871254	7357025	107,1	42310	58314	137,8
Pridėtinės vertės mokestis	4484928	4841689	108,0	4484928	4841689	108,0			
Atskaitymai nuo pajamų pagal LR miškų įstatymą	13000	16555	127,3	13000	16555	127,3			
Atskaitymai nuo pajamų pagal LR kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymą	230000	296569	128,9	230000	296569	128,9			
Prekių apyvartos mokestis	0	6		0	6				
Akcizai	1972440	2040088	103,4	1972440	2040088	103,4			
Cukraus mokesčiai	4500	5677	126,2	4500	5677	126,2			
Loterijų ir azartinių lošimų mokestis	20000	24580	122,9	20000	24580	122,9			
Transporto priemonių mokesčiai	50100	48595	97,0	50100	48595	97,0			
Mokesčiai už aplinkos teršimą	46556	59178	127,1	25166	28238	112,2	21390	30940	144,6
Rinkliavos	92040	82364	89,5	71120	55028	77,4	20920	27336	130,7
Prekyviečių mokestis	0	38						38	
Tarptautinės prekybos ir sandorių mokesčiai	173213	158396	91,4	173213	158396	91,4			
Kitos pajamos									
Turto pajamos	335705	468917	139,7	273179	378541	138,6	62526	90376	144,5
Palūkanos už paskolas	71279	105505	148,0	71279	105505	148,0			
Palūkanos už depozitus	12500	6226	49,8	12500	6226	49,8			
Lietuvos banko likutinis pelnas	55000	66062	120,1	55000	66062	120,1			
Dividendai	52732	142035	269,4	49885	135168	271,0	2847	6867	241,2
Mokestis už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise	17900	17971	100,4	17900	17702	98,9	0	269	
Nuomos mokestis už valstybinę žemę ir valstybinio	57379	81180	141,5				57379	81180	141,5

vidaus vandenu fondo vandens telkinius									
Mokestis už valstybinius gamtos išteklius	17915	19139	106,8	15615	17079	109,4	2300	2060	
Naftos ir dujų išteklių mokestis	51000	30799	60,4	51000	30799	60,4			
Pajamos už prekes ir paslaugas	609214	705302	115,8	546784	609799	111,5	62430	95503	153,0
Pajamos už patalpų nuomą	19730	34698	175,9	16000	18861	117,9	3730	15837	424,6
Konsulinis mokestis	50000	16293	32,6	50000	16293	32,6			
Pajamos už atsitiktines paslaugas	345416	375634	108,7	286716	295968	103,2	58700	79666	135,7
Įmokos už mokslą aukštesiose mokyklose	172068	250294	145,5	172068	250294	145,5			
Žyminis mokestis	10000	13139	131,4	10000	13139	131,4			
Kitos pajamos	12000	15244	127,0	12000	15244	127,0			
Pajamos iš baudų ir konfiskacijos	62956	84343	134,0	36345	46571	128,1	26611	37772	141,9
Kitos neišvardytos pajamos	51677	103395	200,1	50374	62228	123,5	1303	41167	3159,4
Ilgalaikio materialiojo turto realizavimo pajamos	73898	138613	187,6	66920	76750	114,7	6978	61863	886,5
Žemė	39420	66325	168,3	39420	66325	168,3			
Kitas ilgalaikis materialus turtas	34478	72288	209,7	27500	10425	37,9	6978	61863	886,5
Sandoriai su finansiniu turtu	12985	59720	459,9	12985	59720	459,9			
Kitos gautinos sumos	12985	59720	459,9	12985	59720	459,9			
Viso pajamų:	12985653	14459520	111,3	11182362	12131982	108,5	1803291	2327538	129,1
Europos Sąjungos parama	2677298	2020716	75,5	2677298	2020716	75,5			
Iš viso pajamų:	15662951	16480236	105,2	13859660	14152698	102,1	1803291	2327538	129,1

2004 m.	Nacionalinis biudžetas			Valstybės biudžetas			Savivaldybių biudžetai		
Pajamos	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %
Mokesčiai									
Pajamų ir pelno mokesčiai	3369065	4223131	125,4	2175641	2783114	127,9	1193424	1440017	120,7
Gyventojų pajamų mokestis	2531658	3054181	120,6	1338234	1614164	120,6	1193424	1440017	120,7
Pelno mokestis	837407	1168950	139,6	837407	1168950	139,6			
Turto mokesčiai	246617	247914	100,5				246617	247914	100,5
Žemės mokestis	16213	31250	192,7				16213	31250	192,7
Paveldimo turto mokestis	1204	1715	142,4				1204	1715	142,4
Įmonių ir organizacijų nekilnojamojo turto mokestis	229200	214949	93,8				229200	214949	93,8
Prekių ir paslaugų mokesčiai	7148449	6467811	90,5	7093870	6411527	90,4	54579	56284	103,1
Pridėtinės vertės mokestis	4628807	3930111	84,9	4628807	3930111	84,9			
Atskaitymai nuo pajamų pagal LR miškų įstatymą	13000	13811	106,2	13000	13811	106,2			
Atskaitymai nuo pajamų pagal LR kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymą	341353	437160	128,1	341353	437160	128,1			
Prekių apyvartos mokestis	1500	1034	68,9	1500	1034	68,9			
Akcizai	1854372	1857710	100,2	1854372	1857710	100,2			
Cukraus mokestis	28000	32705	116,8	28000	32705	116,8			
Loterijų ir azartinių lošimų mokestis	10000	13621	136,2	10000	13621	136,2			
Transporto priemonių mokesčiai	66000	54829	83,1	66000	54829	83,1			
Mokestis už aplinkos teršimą	124461	55634	44,7	91238	25325	27,8	33223	30309	91,2
Rinkliavos	80956	70178	86,7	59600	45221	75,9	21356	24957	116,9
Prekyviečių mokestis	0	1018						1018	
Tarptautinės prekybos ir sandorių mokesčiai	159350	147487	92,6	159350	147487	92,6			
Kitos pajamos									
Turto pajamos	389936	402497	103,2	325314	321156	98,7	64622	81341	125,9
Palūkanos už paskolas	99242	98097	98,8	99242	98097	98,8			
Palūkanos už depozitus	18700	8974	48,0	18700	8974	48,0			
Lietuvos banko likutinis pelnas	65400	66617	101,9	65400	66617	101,9			
Dividendai	59486	74494	125,2	57986	67010	115,6	1500	7484	498,9
Palūkanos už kapitalo naudojimą	19160	20419	106,6	18660	19963	107,0	500	456	91,2
Nuomos mokestis už valstybinę žemę ir valstybinio vidaus	62622	71329	113,9				62622	71329	113,9

vandenų fondo vandens telkinius									
Mokestis už valstybinius gamtos išteklius	15172	18801	123,9	15172	16729	110,3		2072	
Naftos ir dujų išteklių mokestis	50154	43766	87,3	50154	43766	87,3			
Pajamos už prekes ir paslaugas	521877	652651	125,1	461147	576082	124,9	60730	76569	126,1
Pajamos už patalpų nuomą	18890	30201	159,9	15160	16363	107,9	3730	13838	371,0
Konsulinis mokestis	19500	21648	111,0	19500	21648	111,0			
Pajamos už atsitiktines paslaugas	300459	332238	110,6	243459	269507	110,7	57000	62731	110,1
Įmokos už mokslą aukštesiose mokyklose	150828	228574	151,5	150828	228574	151,5			
Žyminis mokestis	9200	12158	132,2	9200	12158	132,2			
Kitos pajamos	23000	27832	121,0	23000	27832	121,0			
Pajamos iš baudų ir konfiskacijos	59200	68403	115,5	35845	36675	102,3	23355	31728	135,9
Kitos neišvardytos pajamos	29960	75531	252,1	28910	39246	135,8	1050	36285	3455,7
Ilgalaikio materialiojo turto realizavimo pajamos	32892	101116	307,4	28850	60729	210,5	4042	40387	999,2
Žemė	17500	48534	277,3	17500	48534	277,3			
Kitas ilgalaikis materialus turtas	15392	52582	341,6	11350	12195	107,4	4042	40387	999,2
Sandoriai su finansiniu turtu	25985	28209	108,6	25985	28209	108,6			
Kitos gautinos sumos	25985	28209	108,6	25985	28209	108,6			
Viso pajamų:	11983331	12414749	103,6	10334912	10404223	100,7	1648419	2010526	122,0
Europos Sąjungos parama	1590281	1389794	87,4	1590281	1389794	87,4			
Iš viso pajamų:	13573612	13804543	101,7	11925193	11794017	98,9	1648419	2010526	122,0

2003 m. Pajamos	Nacionalinis biudžetas			Valstybės biudžetas			Savivaldybių biudžetai		
	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %
Mokestinės pajamos									
Gyventojų pajamų mokestis	2394400	2666073	111,3	1298148	1445688	111,4	1096252	1220385	111,3
Pelno mokestis	503840	784884	155,8	503840	784884	155,8			
Turto mokesčiai	313737	253416	80,8				313737	253416	80,8
Pridėtinės vertės mokestis	4183592	3822994	91,4	4183592	3822994	91,4			
Akcizai	1714948	1765158	102,9	1714948	1765158	102,9			
Prekių apyvartos mokestis	1500	2411	160,7	1500	2411	160,7			
Cukraus mokestis	86000	88402	102,8	86000	88402	102,8			
Azartinių lošimų mokestis	15000	8026	53,5	15000	8026	53,5			
Transporto priemonių mokestis	33000	38558	116,8	33000	38558	116,8			
Mokestis už valstybinius gamtos išteklius	114718	74307	64,8	114718	74307	64,8			
Tarptautinės prekybos ir sandorių mokesčiai	149000	146362	98,2	149000	146362	98,2			
Mokestis už aplinkos teršimą	10472	11370	108,6	10472	11370	108,6			
Prekyviečių mokestis	7600	6899	90,8				7600	6899	90,8
Nemokestinės pajamos									
Lietuvos banko likutinis pelnas	65700	51780	78,8	65700	51780	78,8			
Palūkanos už kapitalo naudojimą	22160	18284	82,5	21660	17879	82,5	500	405	81,0
Dividendai	88364	92024	104,1	87125	87206	100,1	1239	4818	388,9
Palūkanos už paskolas	158902	157890	99,4	158902	157890	99,4			
Palūkanos už depozitus	23150	11883	51,3	23050	11883	51,6	100	0	
Rinkliavos	120356	82452	68,5	87000	58621	67,4	33356	23831	71,4
Konsulinis mokestis	14615	21531	147,3	14615	21531	147,3			
Pajamos iš patalpų nuomos	14394	16621	115,5	11960	13259	110,9	2434	3362	138,1
Pajamos iš baudų ir konfiskacijos	67700	54575	80,6	38345	29240	76,3	29355	25335	86,3
Kitos nemokestinės pajamos	43182	54046	125,2	42132	53376	126,7	1050	670	63,8
<i>Pajamos iš kapitalo</i>	31392	15795	50,3	27350	4855	17,8	4042	10940	270,7
Iš viso pajamų	10177722	10245741	100,7	8688057	8695680	100,1	1489665	1550061	104,1
Budžetinių įstaigų pajamos, gautos už teikiamas paslaugas	432559	483530	111,8	375559	444032	118,2	57000	39498	69,3
Asignavimų valdytojų administruojamos pajamos	489614	485053	99,1	489614	485053	99,1			
Iš viso	11099895	11214324	101,0	9553230	9624765	100,7	1546665	1589559	102,8

2002 m.	Nacionalinis biudžetas			Valstybės biudžetas			Savivaldybių biudžetai		
Pajamos	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %
Mokestinės pajamos									
Fizinių asmenų pajamų mokestis	2525860	2547350	100,9	1428056	1432004	100,3	1097804	1115346	101,6
Pelno mokestis	348028	307698	88,4	348028	263954	75,8		43744	
Nekilnojamojo turto mokesčiai	288082	328274	114,0				288082	328274	114,0
Pridėtinės vertės mokestis	3863987	3809678	98,6	3863987	3809678	98,6			
Akcizai iš pagrindinių akcizinių prekių grupių	1582029	1596134	100,9	1582029	1596134	100,9			
Kiti vidaus prekių ir paslaugų mokesčiai (kiti akcizai)	119500	110066	92,1	119500	110066	92,1			
Azartinių lošimų mokestis	25000	2500	10,0	25000	2500	10,0			
Transporto priemonių mokestis	29000	35831	123,6	29000	35831	123,6			
Mokestis už valstybinius gamtos išteklius	90495	109426	120,9	90495	109426	120,9			
Tarptautinės prekybos ir sandorių mokesčiai	119000	132600	111,4	119000	132600	111,4			
Mokestis už aplinkos teršimą	2907	4007	137,8	2907	4007	137,8			
Prekyviečių mokestis	7600	7512	98,8				7600	7512	98,8
Nemokestinės pajamos									
Lietuvos banko likutinis pelnas	61000	62036	101,7	61000	62036	101,7			
Palūkanos už valstybės kapitalo naudojimą	22160	19433	87,7	21660	18977	87,6	500	456	91,2
Dividendai	50325	45766	90,9	49525	43743	88,3	800	2023	252,9
Palūkanos už paskolas	185662	185949	100,2	185662	185949	100,2			
Palūkanos už depozitus	38390	22160	57,7	38050	22159	58,2	340	1	
Rinkliavos	107056	91116	85,1	73700	61885	84,0	33356	29231	87,6
Konsulinis mokestis	12751	18169	142,5	12751	18169	142,5			
Pajamos iš patalpų nuomos	17960	12063	67,2	17960	12063	67,2			
Pajamos iš baudų ir konfiskacijos	63700	51247	80,5	34345	25770	75,0	29355	25477	86,8
Kitos pajamos	35184	40909	116,3	31700	36546	115,3	3484	4363	125,2
Pajamos iš kapitalo	1842	14569	790,9	600	7521	1253,5	1242	7048	567,5
Iš viso pajamų	9597518	9554493	99,6	8134955	7991018	98,2	1462563	1563475	106,9
Biudžetinių įstaigų pajamos, gautos už teikiamas paslaugas	412876	411435	99,7	355876	401204	112,7	57000	10231	17,9
Asignavimų valdytojų administruojamos pajamos	434112	508077	117,0	434112	508077	117,0			
Iš viso	10444506	10474005	100,3	8924943	8900299	99,7	1519563	1573706	103,6

2001 m.	Nacionalinis biudžetas			Valstybės biudžetas			Savivaldybių biudžetai		
Pajamos	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %
Mokestinės pajamos									
Fizinių asmenų pajamų mokestis	2623591	2510530	95,7				2623591	2510530	95,7
Juridinių asmenų pelno mokestis	315000	259216	82,3	315000	259216	82,3			
Nekilnojamojo turto mokesčiai	258060	284413	110,2				258060	284413	110,2
Pridėtinės vertės mokestis	3698478	3511812	95,0	3698478	3511812	95,0			
Akcizai	1284159	1295349	100,9	1284159	1295349	100,9			
Loterijų ir azartinių lošimų mokestis	25000	20	0,1	25000	20	0,1			
Mokestis už valstybinius gamtos išteklius	42105	97339	231,2	42105	97339	231,2			
Tarptautinės prekybos ir sandorių mokesčiai	131600	133831	101,7	131600	133831	101,7			
Mokestis už aplinkos teršimą	4388	3610	82,3	4388	3610	82,3			
Prekyviečių mokestis	7600	7482	98,4				7600	7482	98,4
Nemokestinės pajamos									
Lietuvos banko likutinis pelnas	98000	98552	100,6	98000	98552	100,6			
Palūkanos už valstybės kapitalo naudojimą	7640	21892	286,5	7140	21539	301,7	500	353	70,6
Dividendai	31498	39240	124,6	30298	35463	117,0	1200	3777	314,8
Palūkanos už paskolas	227006	256828	113,1	227006	256828	113,1			
Palūkanos už depozitus	8440	39778	471,3	8100	39776	491,1	340	2	
Rinkliavos	131206	86148	65,7	87850	58550	66,6	43356	27598	63,7
Pajamos iš patalpų nuomos	11000			11000					
Konsulinis mokestis	11000	15565	141,5	11000	15565	141,5			
Pajamos iš baudų ir konfiskacijos	63700	56562	88,8	34345	29530	86,0	29355	27032	92,1
Kitos pajamos	18314	19372	105,8	14830	16031	108,1	3484	3341	95,9
Pajamos iš kapitalo									
Ilgalaikio turto realizavimo pajamos	1130	3585	317,3	600	1014	169,0	530	2571	
Iš viso pajamų	8998915	8741124	97,1	6030899	5874025	97,4	2968016	2867099	96,6
Biudžetinių įstaigų pajamos, gautos už teikiamas paslaugas	207817	209187	100,7	207817	209184	100,7		3	
Asignavimų valdytojų administruojamos pajamos	269740	261580	97,0	269740	261580	97,0			
Iš viso	9476472	9211891	97,2	6508456	6344789	97,5	2968016	2867102	96,6

2000 m.	Nacionalinis biudžetas			Valstybės biudžetas			Savivaldybių biudžetai		
	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %	Metinis planas	Metinis faktas	Biudžeto vykdymas %
Mokestinės pajamos									
Fizinių asmenų pajamų mokestis	2533304	2505418	98,9				2533304	2505418	98,9
Juridinių asmenų pelno mokestis	300000	311681	103,9	300000	311681	103,9			
Nekilnojamojo turto mokesčiai	246550	260753	105,8				246550	260753	105,8
Pridėtinės vertės mokestis	3453662	3419415	99,0	3453662	3419415	99,0			
Akcizai	1260308	1209583	96,0	1260308	1209583	96,0			
Tarptautinės prekybos ir sandorių mokesčiai	152655	142930	93,6	152655	142930	93,6			
Žyminis mokestis	176500	166379	94,3	103500	106336	102,7	73000	60043	82,3
Konsulinis mokestis	12500	13350	106,8	12500	13350	106,8			
Prekyviečių mokestis	7400	7029	95,0				7400	7029	95,0
Nemokestinės pajamos									
Lietuvos banko likutinis pelnas	36963	36963	100,0	36963	36963	100,0			
Mokestis už valstybinius gamtos išteklius	53000	58291	110,0	53000	58291	110,0			
Palūkanos už valstybės kapitalo naudojimą	13900	18495	133,1	13400	18055	134,7	500	440	88,0
Gautos palūkanos už paskolas ūkiniams subjektams	240000	277781	115,7	240000	277781	115,7			
Dividendai už akcijas	56035	54821	97,8	54835	52532	95,8	1200	2289	190,8
Pajamos iš baudų ir konfiskacijų	69700	59952	86,0	34345	30477	88,7	35355	29475	83,4
Mokestis už aplinkos teršimą	2300	2028	88,2	2300	2028	88,2			
Kitos pajamos	65000	65596	100,9	51030	48108	94,3	13970	17488	125,2
Iš viso pajamų:	8679777	8610465	99,2	5768498	5727530	99,3	2911279	2882935	99,0
Valstybės institucijų ir kontroliuojančių organizacijų specialiųjų lėšų įmokos	78367	53195	67,9	78367	53195	67,9			
Iš viso:	8758144	8663660	98,9	5846865	5780725	98,9	2911279	2882935	99,0

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija (2006). Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0> >.

11 priedas

LR mokesčių sistema

Į valstybės biudžetą patenkantys mokesčiai	Į vietinių savivaldybių biudžetus patenkantys mokesčiai
Gyventojų pajamų mokestis	Gyventojų pajamų mokestis
Pelno mokestis	Žemės mokestis
Socialinis mokestis	Paveldimo turto mokestis
Pridėtinės vertės mokestis	Įmonių ir organizacijų nekilnojamojo turto mokestis
Akcizai	Mokesčiai už aplinkos teršimą
Tarptautinės prekybos ir sandorių mokesčiai	Rinkliavos
Žyminis mokestis	Prekyviečių mokestis
Konsulinis mokestis	Mokestis už valstybinius gamtos išteklius
Mokestis už valstybinius gamtos išteklius	Valstybinės žemės ir vandens telkinių nuomos mokestis
Naftos ir dujų išteklių mokestis	
Mokestis už aplinkos teršimą	
Atskaitymai nuo pajamų pagal LR miškų įstatymą	
Cukraus mokestis	
Loterijų ir azartinių lošimų mokestis	
Transporto priemonių mokestis	
Rinkliavos	
Mokestis už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise	

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija (2006). Nacionalinis biudžetas [žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: < <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=D3D1F9B56F40FED1C1256D13003791B0> >.

12 priedas

Nacionalinio biudžeto mokestinių ir nemokestinių pajamų baziniai ir grandininiai kitimo tempai

Metai	Faktinės mokestinės pajamos, tūkst. Lt	Didėjimo tempas, %		Padidėjimo tempas, %	
		Baziniu būdu	Grandininio būdu	Baziniu būdu	Grandininio būdu
		$T_d = \frac{y_n}{y_1} * 100$	$T_d = \frac{y_n}{y_{n-1}} * 100$	$T_p = \frac{y_n - y_1}{y_1} * 100$	$T_p = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} * 100$
2000	7858837	100,00	-	0,00	-
2001	8092411	102,97	102,97	2,97	2,97
2002	8972766	114,17	110,88	14,17	10,88
2003	9677005	123,14	107,85	23,14	7,85
2004	11086343	141,07	114,56	41,07	14,56
2005	12899232	164,14	116,35	64,14	16,35
2006	15605378	198,57	120,98	98,57	20,98

Metai	Faktinės nemokestinės pajamos, tūkst. Lt	Didėjimo tempas, %		Padidėjimo tempas, %	
		Baziniu būdu	Grandininio būdu	Baziniu būdu	Grandininio būdu
		$T_d = \frac{y_n}{y_1} * 100$	$T_d = \frac{y_n}{y_{n-1}} * 100$	$T_p = \frac{y_n - y_1}{y_1} * 100$	$T_p = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} * 100$
2000	804823	100,00	-	0,00	-
2001	1119480	139,10	139,10	39,10	39,10
2002	1501239	186,53	134,10	86,53	34,10
2003	1537319	191,01	102,40	91,01	2,40
2004	1328406	165,06	86,41	65,06	-13,59
2005	1560288	193,87	117,46	93,87	17,46
2006	1594728	198,15	102,21	98,15	2,21

Šaltinis: sudaryta autorės.

13 priedas

Mokestinių ir nemokestinių pajamų plano vykdymas, proc.

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
<i>Nemokestinės pajamos</i>	100,36	112,24	105,24	98,14	101,68	136,10	121,51
<i>Mokestinės pajamos:</i>	98,78	95,44	99,50	101,51	103,84	108,95	106,43
PVM	99,01	94,95	98,59	91,38	84,91	107,95	103,55
Akcizai	95,98	100,87	100,27	102,93	100,18	103,43	106,43
Gyventojų pajamų mokestis	98,9	95,69	100,85	111,35	120,64	111,57	108,03
Pelno mokestis	103,89	82,29	88,41	155,78	139,59	113,82	113,52

Plano vykdymo neatitikimai, proc.

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
<i>Nemokestinės pajamos</i>	0,36	12,24	5,24	-1,86	1,68	36,10	21,51
<i>Mokestinės pajamos:</i>	-1,22	-4,56	-0,50	1,51	3,84	8,95	6,43
PVM	-0,99	-5,05	-1,41	-8,62	-15,09	7,95	3,55
Akcizai	-4,02	0,87	0,27	2,93	0,18	3,43	6,43
Gyventojų pajamų mokestis	-1,10	-4,31	0,85	11,35	20,64	11,57	8,03
Pelno mokestis	3,89	-17,71	-11,59	55,78	39,59	13,82	13,52

Šaltinis: sudaryta autorės.

14 priedas

2000 - 2006 m. nacionalinio biudžeto mokestinių pajamų vidutinė struktūra, tūkst. Lt

Pajamos	Vidutinis dydis, tūkst. Lt
<i>Mokestinės pajamos:</i>	
PVM	4212559
Akcizai	1749788
Gyventojų pajamų mokestis	2987014
Pelno mokestis	894951
Kitos mokestinės pajamos	754541

Šaltinis: sudaryta autorės.

Lietuvos Respublikos apskričių sudėtis

Apskričių teritorijas sudaro šių savivaldybių teritorijos:

- 1) **Alytaus** – Alytaus miesto, Alytaus rajono, Druskininkų, Lazdijų rajono, Varėnos rajono savivaldybės;
- 2) **Kauno** – Birštono, Jonavos rajono, Kaišiadorių rajono, Kauno miesto, Kauno rajono, Kėdainių rajono, Prienų rajono, Raseinių rajono savivaldybės;
- 3) **Klaipėdos** – Klaipėdos rajono, Klaipėdos miesto, Kretingos rajono, Neringos, Palangos miesto, Skuodo rajono, Šilutės rajono savivaldybės;
- 4) **Marijampolės** – Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Marijampolės, Šakių rajono, Vilkaviškio rajono savivaldybės;
- 5) **Panevėžio** – Biržų rajono, Kupiškio rajono, Panevėžio miesto, Panevėžio rajono, Pasvalio rajono, Rokiškio rajono savivaldybės;
- 6) **Šiaulių** – Joniškio rajono, Kelmės rajono, Pakruojo rajono, Akmenės rajono, Radviliškio rajono, Šiaulių miesto, Šiaulių rajono savivaldybės;
- 7) **Tauragės** – Jurbarko rajono, Pagėgių, Šilalės rajono, Tauragės rajono savivaldybės;
- 8) **Telšių** – Mažeikių rajono, Plungės rajono, Rietavo, Telšių rajono savivaldybės;
- 9) **Utenos** – Anykščių rajono, Ignalinos rajono, Molėtų rajono, Utenos rajono, Visagino, Zarasų rajono savivaldybės;
- 10) **Vilniaus** – Elektrėnų, Šalčininkų rajono, Širvintų rajono, Švenčionių rajono, Trakų rajono, Ukmergės rajono, Vilniaus miesto, Vilniaus rajono savivaldybės.

Šaltinis: LR teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas. 1994 m. liepos 19 d. Nr. I-558, Vilnius [žiūrėta 2007-02-26]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=260140>.

16 priedas

Lietuvos Respublikos apskričių ekonominiai rodikliai

Apskritis	Metai	BVP, mln. Lt	Sukurta BVP dalis, proc.	BVP 1 gyventojui, tūkst. Lt	BVP vienam gyventojui, palyginti su šalies vidurkiu, proc.	Apskritį sudarančių savivaldybių biudžetų pajamos, tūkst. Lt	Nedarbo lygis, proc.	Vidutinis mėnesio bruto darbo užmokestis, Lt
1. Alytaus	2003	2212	3,9	11,9	72,5	77147	13,6	911,6
	2004	2362	3,8	12,9	70,5	103174	16,0	975
	2005	2656	3,7	14,6	70	120410	8,2	1072,4
2. Kauno	2003	10968	19,3	15,8	96,1	270050	12,1	991,5
	2004	12008	19,2	17,4	95,7	369388	10,3	1062,6
	2005	13792	19,4	20,2	96,8	429403	8,9	1192,4
3. Klaipėdos	2003	6719	11,8	17,5	106,5	179974	12,5	1059,7
	2004	7213	11,5	18,8	103,5	240183	12,7	1124,8
	2005	8356	11,7	21,9	105,1	274161	7,0	1255,8
4. Marijampolės	2003	2111	3,7	11,3	68,6	67467	7,5	846,8
	2004	2221	3,5	11,9	65,5	93570	6,9	913,8
	2005	2449	3,4	13,3	63,6	110768	3,0	1001,4
5. Panevėžio	2003	4049	7,1	13,7	83,1	111185	11,4	939,9
	2004	4598	7,3	15,7	85,9	151633	12,6	1015,5
	2005	5041	7,1	17,3	83,1	171348	10,8	1094,1
6. Šiaulių	2003	4520	8	12,4	75,2	131601	16,9	871,3
	2004	5122	8,2	14,1	77,6	184584	12,6	957,7
	2005	5662	8	15,8	75,7	216334	10,1	1049
7. Tauragės	2003	1184	2,1	8,9	54,1	46131	9,5	807,1
	2004	1267	2	9,6	52,6	64309	8,9	859,2
	2005	1403	2	10,7	51,4	75878	6,0	936,1
8. Telšių	2003	2483	4,4	13,9	84,5	59128	12,5	1059,2
	2004	2870	4,6	16,2	88,7	73260	10,3	1161,7
	2005	3246	4,6	18,4	88,3	85597	7,9	1247,6
9. Utenos	2003	2548	4,5	14	85,1	81011	15,3	1111,4
	2004	2752	4,4	15,3	83,9	109919	12,3	1145,1
	2005	3113	4,4	17,5	83,9	125076	6,0	1230,9
10. Vilniaus	2003	20011	35,2	23,6	143,5	343775	11,7	1249,1
	2004	22175	35,4	26,1	143,5	487552	11,1	1328,4
	2005	25483	35,8	30	144	590045	8,6	1487,2
Viso:	2003	56804		16,44		1367469	12,4	1072,6
	2004	62587		18,22		1877571	11,4	1149,3
	2005	71200		20,85		2199020	8,3	1276,2

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento prie LRV ir LR Finansų Ministerijos duomenimis.

17 priedas

Lietuvos ekonominių rodiklių dinamika

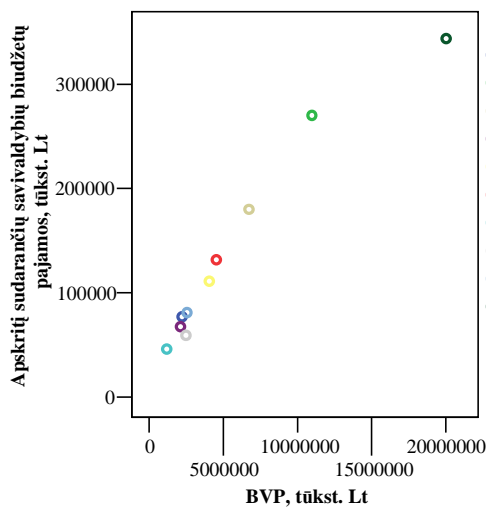
Metai	Nacionalinio biudžeto pajamos, tūkst. Lt	Valstybės biudžeto pajamos, tūkst. Lt	Savivaldybių biudžetų pajamos, tūkst. Lt	Nacionalinio biudžeto mokestinės pajamos, tūkst. Lt	Nacionalinio biudžeto nemokestinės pajamos, tūkst. Lt	Gyventojų pajamų mokestis, tūkst. Lt	Pelno mokestis, tūkst. Lt	PVM, tūkst. Lt
2000	8663660	5780725	2882935	7858837	804823	2505418	311681	3419415
2001	9211891	6344789	2867102	8092411	1119480	2510530	259216	3511812
2002	10474005	8900299	1573706	8972766	1501239	2547350	307698	3809678
2003	11214324	9624765	1589559	9677005	1537319	2666073	784884	3822994
2004	12414749	10404223	2010526	11086343	1328406	3054181	1168950	3930111
2005	14459520	12131982	2327538	12899232	1560288	3566302	1507704	4841689
2006	17200106	14642258	2557848	15605378	1594728	4059245	1924521	6152214

Metai	Akcizai, tūkst. Lt	Gyventojų pajamų mokesčio tarifas, proc.	NPD, Lt	BVP, mln. Lt (veikusiomis kainomis)	Vidutinis bruto darbo užmokestis, Lt	Nedarbo lygis, proc.	BVP 1 gyventojui, Lt	Gyventojų pajamų mokestis II pusmetį, tūkst. Lt
2000	1209583	33	214	45673,8	970,8	16,4	13052	1276964
2001	1295349	33	214	48584,6	982,3	17,4	13956	1265479
2002	1706200	33	250	51971,2	1013,9	13,8	14981	1286119
2003	1765158	33	290	56804	1072,6	12,4	16445	1401155
2004	1857710	33	290	62586,7	1149,3	11,4	18217	1603337
2005	2040088	33	290	71200,1	1276,2	8,3	20854	1913105
2006	2374429	27	290	81973,6	1500,2*	5,9 *	24144	2156730

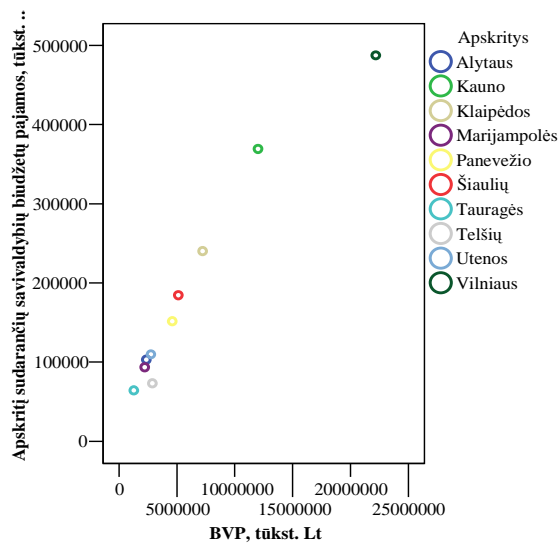
* išankstiniai duomenys

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento prie LRV ir LR Finansų Ministerijos duomenimis.

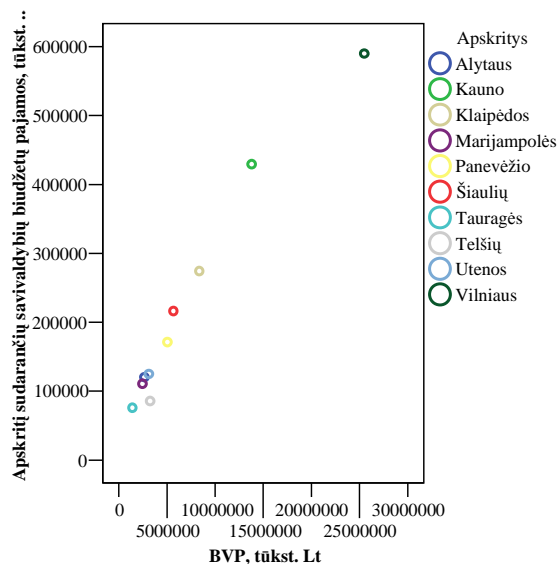
Apskritis pagal biudžetų pajamas ir BVP 2003 – 2005 m.

2003 m.

2004 m.

2005 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

19 priedas

Nacionalinio biudžeto pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio II pusmetį 2000 – 2006 m.

Metai	GPM tarifas, proc.	Pajamos iš GPM II pusmetį, tūkst. Lt	Pajamų pokytis grandininiu būdu, proc.
2006	27	2156730	12,7
2005	33	1913105	19,3
2004	33	1603337	14,4
2003	33	1401155	8,9
2002	33	1286119	1,6
2001	33	1265479	-0,9
2000	33	1276964	

Šaltinis: sudaryta autorės.

20 priedas

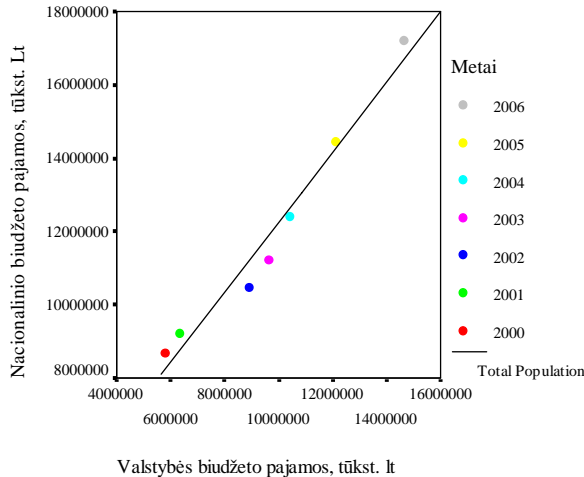
Biudžeto pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio koreliacija su mokesčio tarifu ir NPD

	Tiesinės koreliacijos koeficientas	Ryšio stiprumas	Ryšys	(+) koreliacija reikšminga (atmetama nulinė hipotezė apie koreliacinio ryšio nebuvimą) (-) koreliacija nereikšminga
II pusmečio biudžeto pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio koreliacija su šio mokesčio tarifu	-0,747	stiprus	tiesiškai mažėjantis	-
II pusmečio biudžeto pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio koreliacija su neapmokestinamu pajamų dydžiu	0,707	stiprus	tiesiškai didėjantis	-

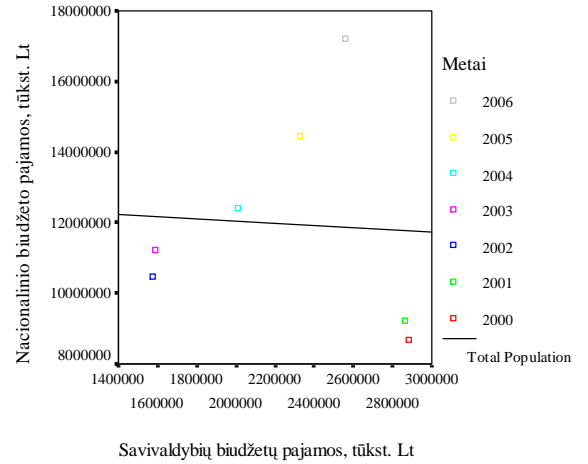
Šaltinis: sudaryta autorės.

21 priedas

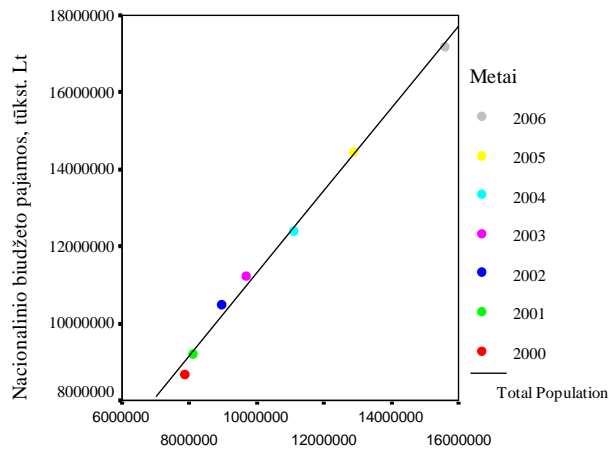
Nacionalinio biudžeto pajamų priklausomybė nuo valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų, mokestinių ir nemokestinių pajamų

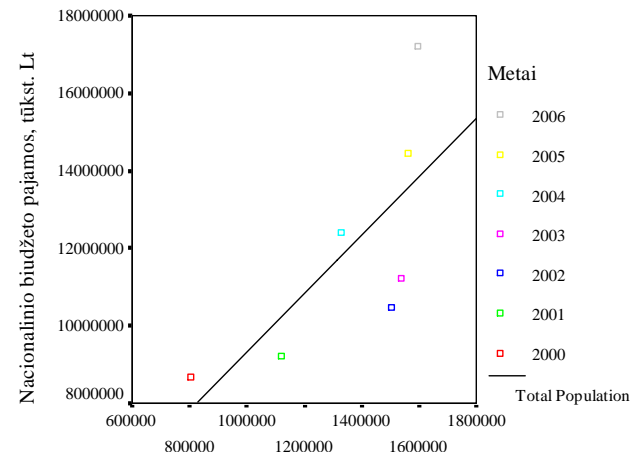
Valstybės biudžeto pajamos, tūkst. Lt

Savivaldybių biudžetų pajamos, tūkst. Lt

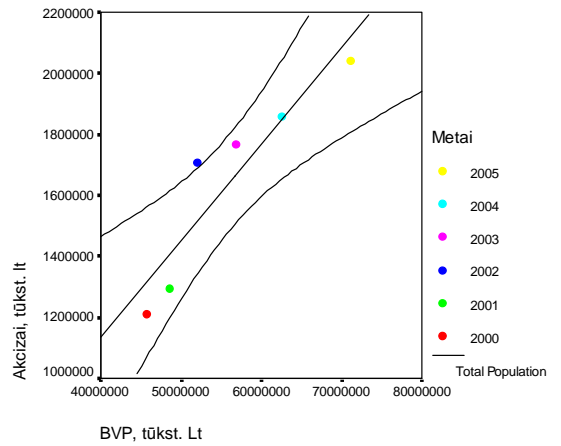
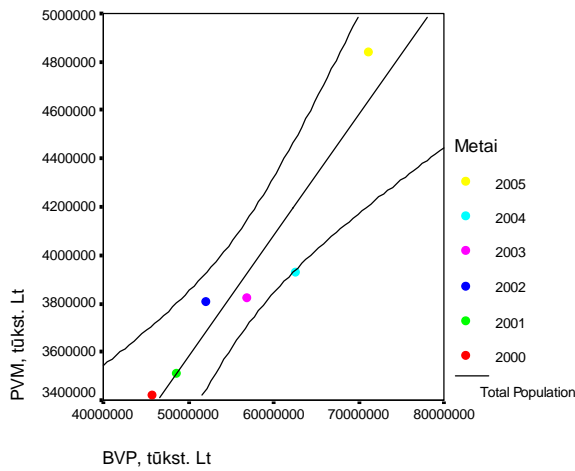
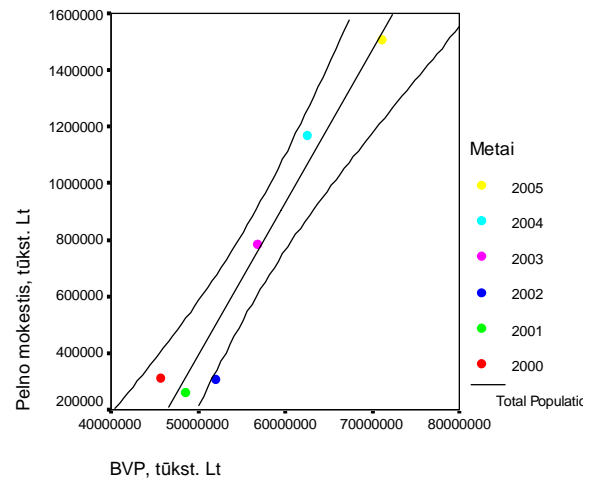
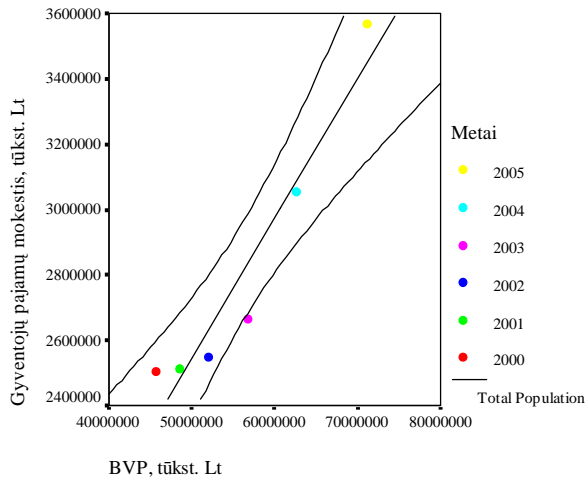
Mokestinės nacionalinio biudžeto pajamos, tūkst. Lt

Nemokestinės nacionalinio biudžeto pajamos, tūkst. Lt

Šaltinis: sudaryta autorės.

Nacionalinio biudžeto pajamų iš mokesčių priklausomybė nuo BVP

Šaltinis: sudaryta autorės.

23 priedas

Nacionalinio biudžeto pajamų prognozė pagal regresijos lygtį, mln. Lt

Metai	Nacionalinio biudžeto pajamos, mln. Lt. (y_t)	Periodas (t)	t^2	y_t^2	$t * y_t$	Teorinės aplygintos pajamų reikšmės
						$\hat{y}_t = 1358,8 * t + 6513,3$
2000	8663,66	1	1	75059004,6	8663,66	7872,1
2001	9211,89	2	4	84858917,4	18423,8	9230,9
2002	10474,01	3	9	109704885	31422	10589,7
2003	11214,32	4	16	125760973	44857,3	11948,5
2004	12414,75	5	25	154126018	62073,8	13307,3
2005	14459,52	6	36	209077719	86757,1	14666,1
2006	17200,11	7	49	295843784	120401	16024,9
Σ	83638,26	28	140	1054431301	372598	83639,5

Norint apskaičiuoti paklaidas ir viršutinę bei apatinę ribas, naudotos šioje lentelėje turimos reikšmės (formulės pateiktos teorinės dalies 1.9. skyriuje).

$$S_r^2 = (1054431301 - 6513,3 * 83638,26 - 1358,8 * 372598) / (9 - 2) = 483437,11$$

$$S_r = 695,30$$

$$8\text{-ojo periodo stand. progn. pakl.: } 1 + 1/8 + (1 + 7/2)^2 / (140 - 784/8) = 1,607;$$

$$S_{\hat{y}_t} = \sqrt{1,607} * 695,30 = \mathbf{881,49}$$

$$9\text{-ojo periodo stand. progn. pakl.: } 1 + 1/9 + (2 + 8/2)^2 / (140 - 784/9) = 1,792;$$

$$S_{\hat{y}_t} = \sqrt{1,792} * 695,30 = \mathbf{930,71}$$

Apatinė riba:

8-ojo periodo:

$$\hat{y}_t = 1358,8 * t + 6513,3$$

$$\hat{y}_8 = 17383,7$$

$$17383,7 - 3 * 881,49 = 14739,23$$

9-ojo periodo:

$$\hat{y}_9 = 1358,8 * 9 + 6513,3 = 18742,5$$

$$18742,5 - 3 * 930,71 = 15950,37$$

Šaltinis: sudaryta autorės.

Viršutinė riba:

8-ojo periodo:

$$\hat{y}_8 = 11358,8 * 8 + 6513,3 = 17383,7$$

$$17383,7 + 3 * 881,49 = 20028,17$$

9-ojo periodo:

$$\hat{y}_9 = 1358,8 * 9 + 6513,3 = 18742,5$$

$$18742,5 + 3 * 930,71 = 21534,63$$

24 priedas

Valstybės biudžeto pajamų prognozė pagal regresijos lygtį, mln. Lt

Metai	Valstybės biudžeto pajamos, mln. Lt. (y_t)	Periodas (t)	t^2	y_t^2	$t * y_t$	Teorinės aplygintos pajamų reikšmės
						$\hat{y}_t = 1416,5 * t + 4023,7$
2000	5780,725	1	1	33416781,53	5780,73	5440,2
2001	6344,789	2	4	40256347,45	12689,6	6856,7
2002	8900,299	3	9	79215322,29	26700,9	8273,2
2003	9624,765	4	16	92636101,31	38499,1	9689,7
2004	10404,223	5	25	108247856,2	52021,1	11106,2
2005	12131,982	6	36	147184987,2	72791,9	12522,7
2006	14642,258	7	49	214395719,3	102496	13939,2
Σ	67829,041	28	140	715353115,4	310979	67827,9

 $S_r = 524,75$

8-ojo periodo stand. progn. pakl.:

 $S_{\hat{y}_t} = 665,38$

9-ojo periodo stand. progn. pakl.:

 $S_{\hat{y}_t} = 702,64$ **Apatinė riba:**

8-ojo periodo:

 $\hat{y}_8 = 1416,5 * t + 4023,7$ $\hat{y}_8 = 15355,7$ $15355,7 - 3 * 665,38 = 13359,56$

9-ojo periodo:

 $\hat{y}_9 = 16772,2$ $16772,2 - 3 * 702,64 = 14664,28$

Šaltinis: sudaryta autorės.

Viršutinė riba:

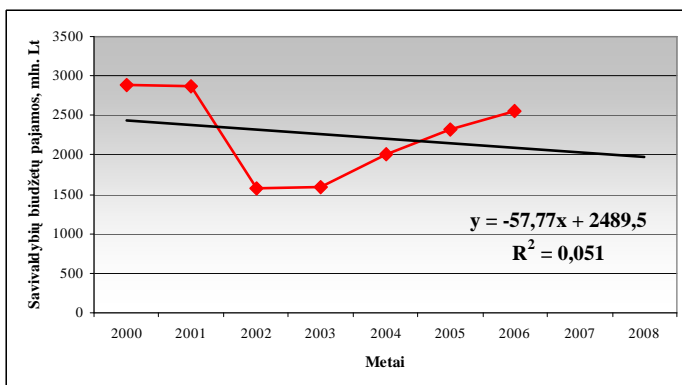
8-ojo periodo:

 $\hat{y}_8 = 15355,7$ $15355,7 + 3 * 665,38 = 17351,84$

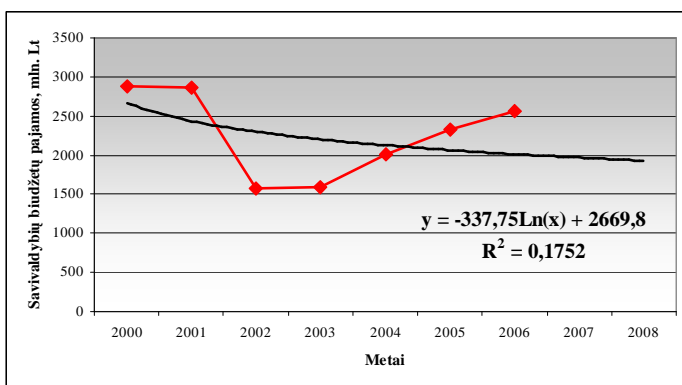
9-ojo periodo:

 $\hat{y}_9 = 16772,2$ $16772,2 + 3 * 702,64 = 18880,12$

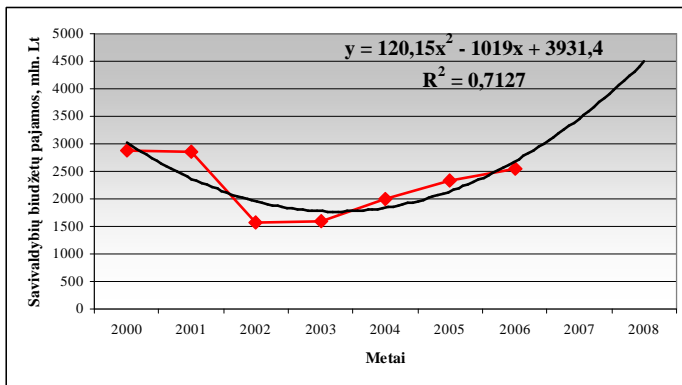
Savivaldybių biudžetų pajamų prognozė pagal įvairius trendus

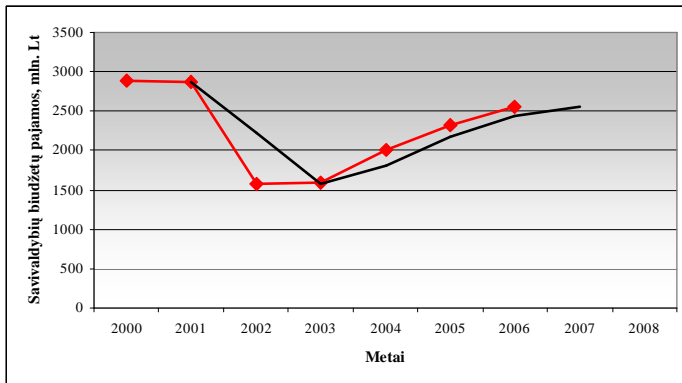
a) Prognozė pagal tiesinį trendą

b) Prognozė pagal logaritminį trendą

c) Prognozė pagal daugialypį trendą

d) Prognozė pagal slankiųjų vidurkių trendą

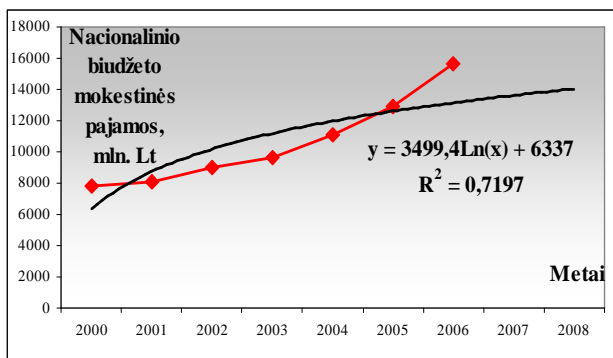
Šaltinis: sudaryta autorės.

Savivaldybių biudžetų pajamų prognozė pagal regresijos lygtį, mln. Lt

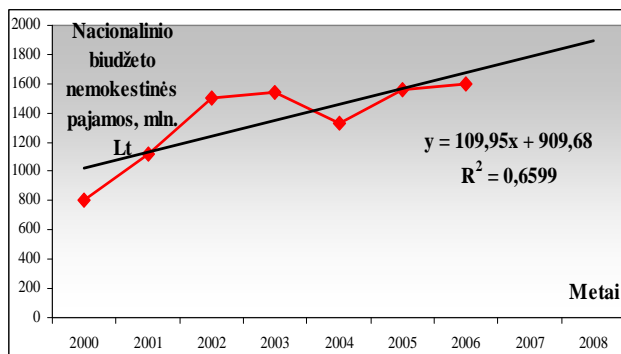
Metai	Savivaldybių biudžetų pajamos, mln. Lt. (y _t)	Periodas (t)	t ²	Teorinės aplygintos pajamų reikšmės
				$\hat{y}_t = 120,15 t^2 - 1019t + 3931,4$
2000	2882,935	1	1	3032,55
2001	2867,102	2	4	2374,00
2002	1573,706	3	9	1955,75
2003	1589,559	4	16	1777,80
2004	2010,526	5	25	1840,15
2005	2327,538	6	36	2142,80
2006	2557,848	7	49	2685,75
2007				3469,00
2008				4492,55

Šaltinis: sudaryta autorės.

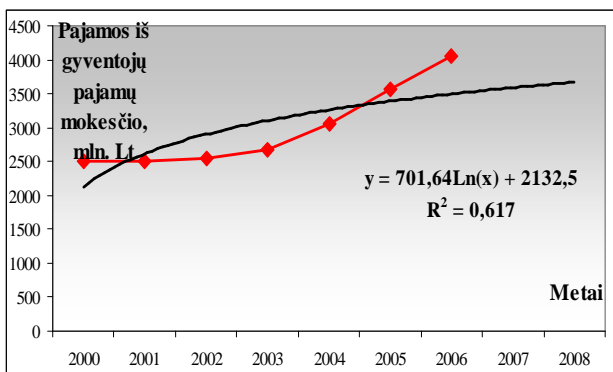
Nacionalinio biudžeto mokestinių, nemokestinių pajamų ir įplaukų iš svarbiausių mokesčių prognozė pagal tendą

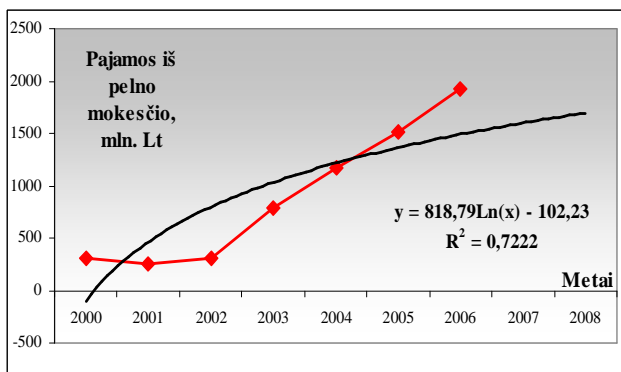
a)

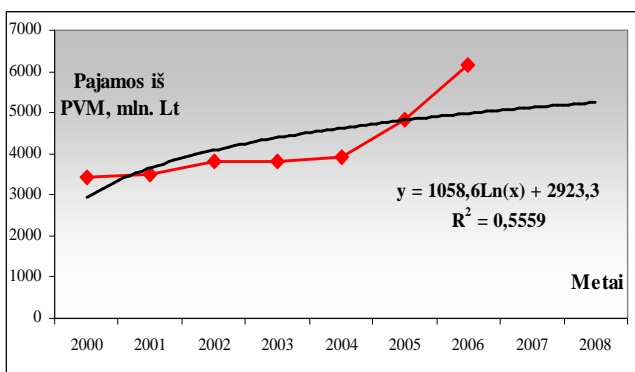
b)

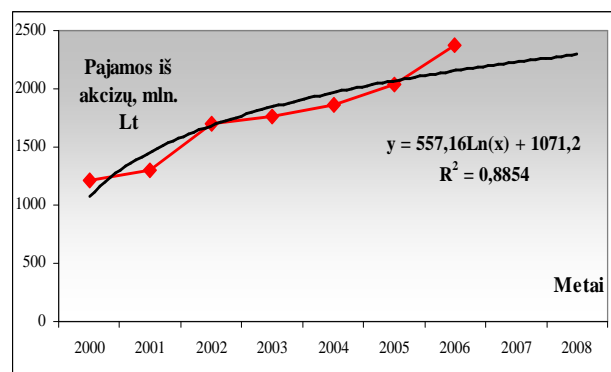
c)

d)

e)

f)

Šaltinis: sudaryta autorės.

28 priedas

Prognozė pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo ir vidutinio didėjimo tempo formules

Pajamos	Metai	Prognozė pagal vidutinio absoliutaus padidėjimo tempo formulę, mln. Lt	Prognozė pagal vidutinio didėjimo tempo formulę, mln. Lt
		$\hat{y} = a_1 + (t-1) * \Delta \bar{y}$	$\hat{y} = a_1 (\bar{T}_d)^{t-1}$
Nacionalinio biudžeto pajamos	2007	18622,9	19282,8
	2008	20045,6	21617,6
Valstybės biudžeto pajamos	2007	16119,2	17095,4
	2008	17596,1	19959,5
Savivaldybių biudžetų pajamos	2007	2503,7	2507,3
	2008	2449,5	2457,8
Mokestinės nacionalinio biudžeto pajamos	2007	16896,5	17495,5
	2008	18187,6	19614,6
Nemokestinės nacionalinio biudžeto pajamos	2007	1726,4	1787,2
	2008	1858,0	2003,0
Pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio	2007	4318,2	4399,2
	2008	4577,2	4767,6
Pajamos iš pelno mokesčio	2007	2193,3	2606,7
	2008	2462,1	3530,7
Pajamos iš PVM	2007	6607,7	6784,9
	2008	7063,1	7482,7
Pajamos iš akcizų	2007	2568,6	2656,9
	2008	2762,7	2973,0

Šaltinis: sudaryta autorės.

29 priedas

Prognozuojamas nacionalinio biudžeto pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio pokytis
2007 – 2008 m. dėl tarifo sumažinimo

Atsižvelgiant į tai, kad 2006 m. liepos mėn. GPM tarifas sumažintas nuo 33 proc. iki 27 proc., pajamos iš GPM suskaidytos į II pusmečius. Apskaičiuotas regresijos lygties *b* koeficientas (imant 2005 ir 2006 m. II pusmečio pajamas iš šio mokesčio) rodo, kad mokesčio tarifo sumažinimas 1 proc. punktu pajamas iš GPM padidino 40,6 mln. Lt. Pajamų augimas išliko, nes tarifo sumažinimas sąlygojo mažesnę atlyginimų „vokeliuose“ skaičių, be to, didėjo vid. darbo užmokestis, BVP, mažėjo nedarbas. Todėl norint supaprastinti prognozavimą, manoma, jog šie veiksniai išliks nepakitę. Pagal *b* koeficientą apskaičiuotos prognozuojamos pajamos iš GPM 2007- 2008 m. pateiktos lentelėje:

Metai (tarifas)	Pajamos iš GPM I pusmetį, mln. Lt	Pajamos iš GPM II pusmetį, mln. Lt	Pajamos iš GPM per metus, mln. Lt
2006 (I-33; II - 27%)	1902,52	2156,73	4059,25
2007* (27 %)	$1902,52+(6*40,6)=2146,12$	2156,73	4302,85
2008* (24 %)	$2146,12+(3*40,6)=2267,92$	$2156,73+(3*40,6)=2278,53$	4546,45

*prognozė

Šaltinis: sudaryta autorės.